

Dr. Turhan Yörükân | **Yunan Mitolojisinde Aşk**

TÜRKİYE İŞ BANKASI Kültür Yayınları

Dr. Turhan Yörükân 29 Aralık 1927'de
İstanbul'da doğdu. Lise öğrenimini
Latince eğitim veren çeşitli okullarda
tamamladı. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Felsefe Bölümü'nü bitirdi;
sonraları aynı fakültede psikoloji ve pedagoji
asistanı olarak görev yaptı.
Gençliğiğinden başlayarak klasik filolojiyle
ilgilenen Dr. Yörükân Yunan mitosuna,
felsefesine ve bilimine olan merakını
hep canlı tuttu. Çeşitli bilimsel dergilerde
makaleleri yayımlanan Dr. Yörükân
yazar ve editör olarak otuzun üzerinde kitap
yayımladı. Dr. Yörükân halen Ankara'da yaşıyor,
çalışmalarını sürdürüyor.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

Genel Yayın: 457

Edebiyat Dizisi: 115

Datça / Knidos'daki Aphrodite Euploia tapınagında yer alan Aphrodite heykeli için, Gaius Plinius Secundus (İ.S. 23-79), yazdığı tabii ilimler ansiklopedisinde (*Naturalis Historia*, 36, 20), "Praksiteles, bu eseriyle, mermer işleyen bir sanatçı olarak, kendisini bile aşmıştır... Onun bu eseri, sadece kendi yaptığı eserler içerisinde değil, bütün dünyadaki eserler içerisinde en üstün olanı idi. Birçok kimse, denizler aşarak onu Knidos'ta görmeye geliyordu", diyor.

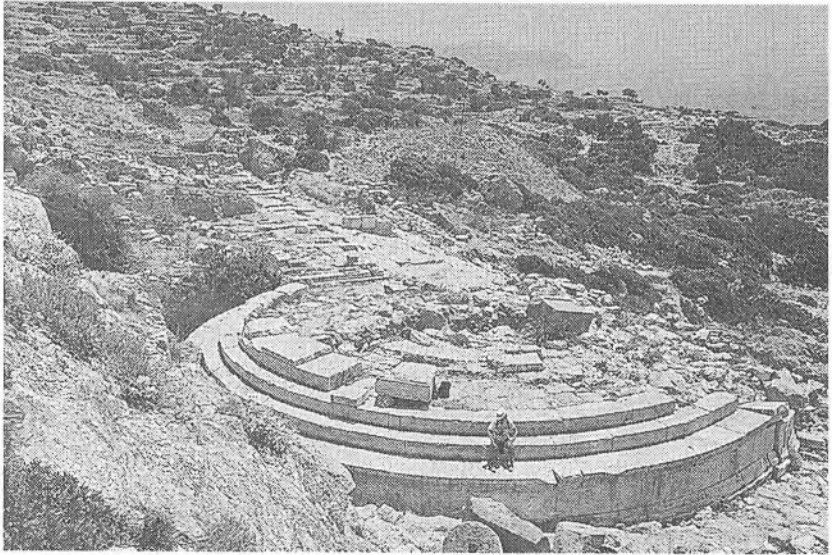
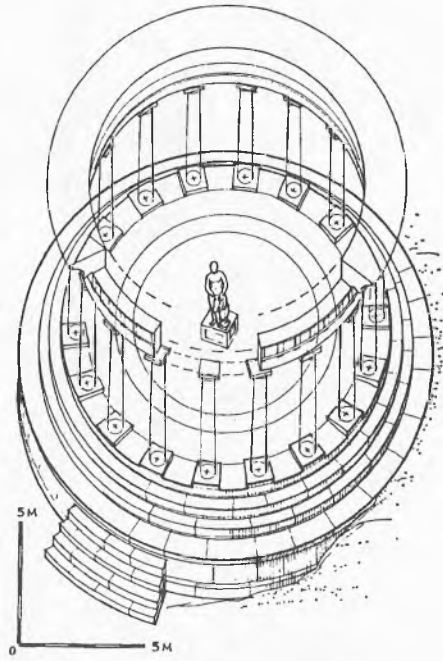
Samsatlı (Samosatalı) Lukianos (İ.S. 120-200), *Aşkılar* (13-14) adlı eserinde, "Bahçedeki bitkilerden yeterince haz duyduktan sonra, tapınağa girdik. Tanrıçanın Paros mermerinden yapılmış olağanüstü güzellikteki heykeli, tapınağın ortasında duruyordu... Vücudunun bütün güzelliği, herhangi bir örtü ile gizlenmiş değildi. Sadece bir eliyle, iffetini korumak istercesine önünü kapatıyordu. Sanatçının sergilediği üstünlük, taşın katı ve inatçı tabiatını kırmış, onu, her uzvun şekline uyum sağlamak zorunda bırakmıştı", diyor.

Praksiteles'in yapmış olduğu Aphrodite heykelinin sikkeler üzerine darp edilmiş görüntüsü, aradan asırlar geçmiş olmasına rağmen, Roma Dönemi'nde etkisini sürdürmeye devam etmiştir. Knidos'ta bulunmuş ve İsa'dan sonra 211-18 yıllarına tarihlenen bir bronz sikke ile, Tarsus'ta bulunmuş ve İsa'dan sonra 235-38 yıllarına tarihlenen başka bir bronz sikke bunun güzel bir örneğini oluşturmaktadır.

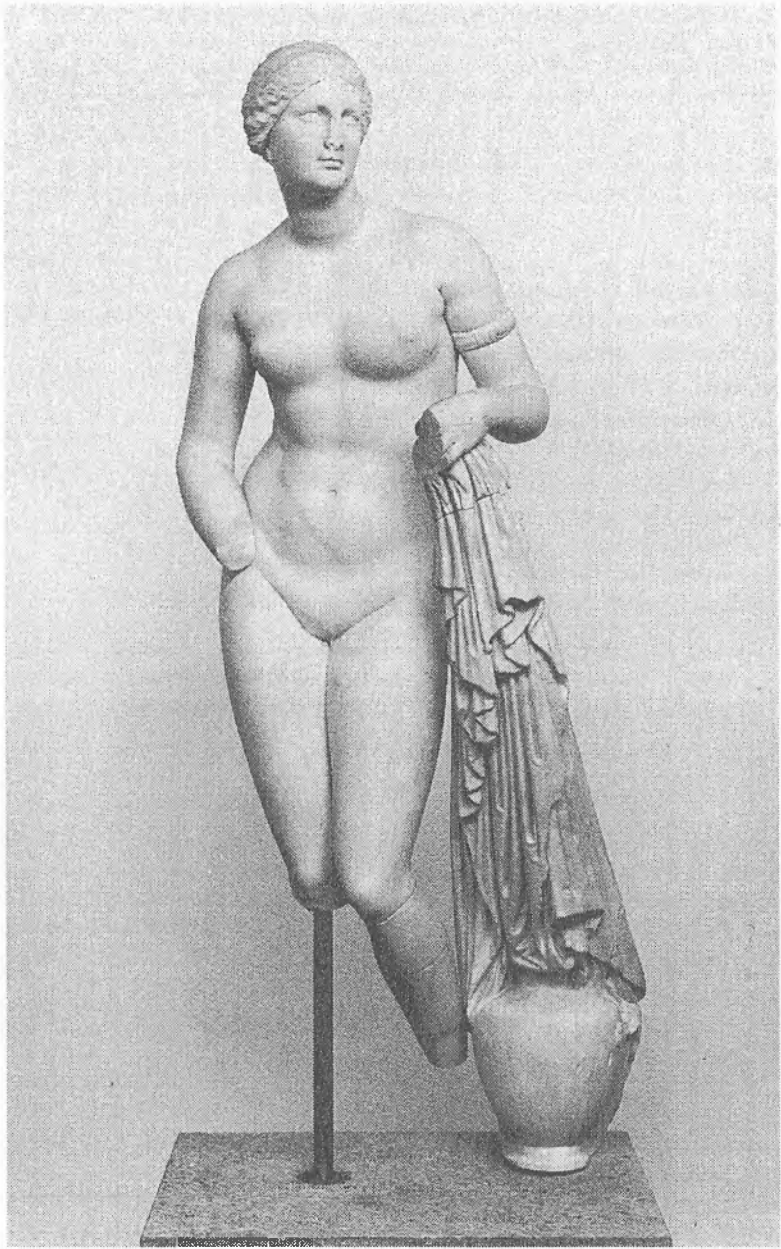
Knidos Aphroditesi, daha sonraki bir dönemde yerinden alınmış, en son olarak da, İstanbul'da, bugün yeri bile tam olarak belli olmayan Lausus Sarayı'nda görülmüştür. Daha sonra da, İlk Hristiyanlık Dönemi'nde, İsa'dan sonra 476 yılında, yakılıp yok edilmiştir. Bugün müzelerde sergilenmekte olan örnekleri, onun *Roma Dönemi kopyalarıdır*.*

* Ch. M. Havelock, *The Aphrodite of Knidos and Her Successors* (Ann Arbor, The Univ. of Michigan Press, 1995); A. Stewart, *Art, Desire, and the Body in Ancient Greece* (Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1997).

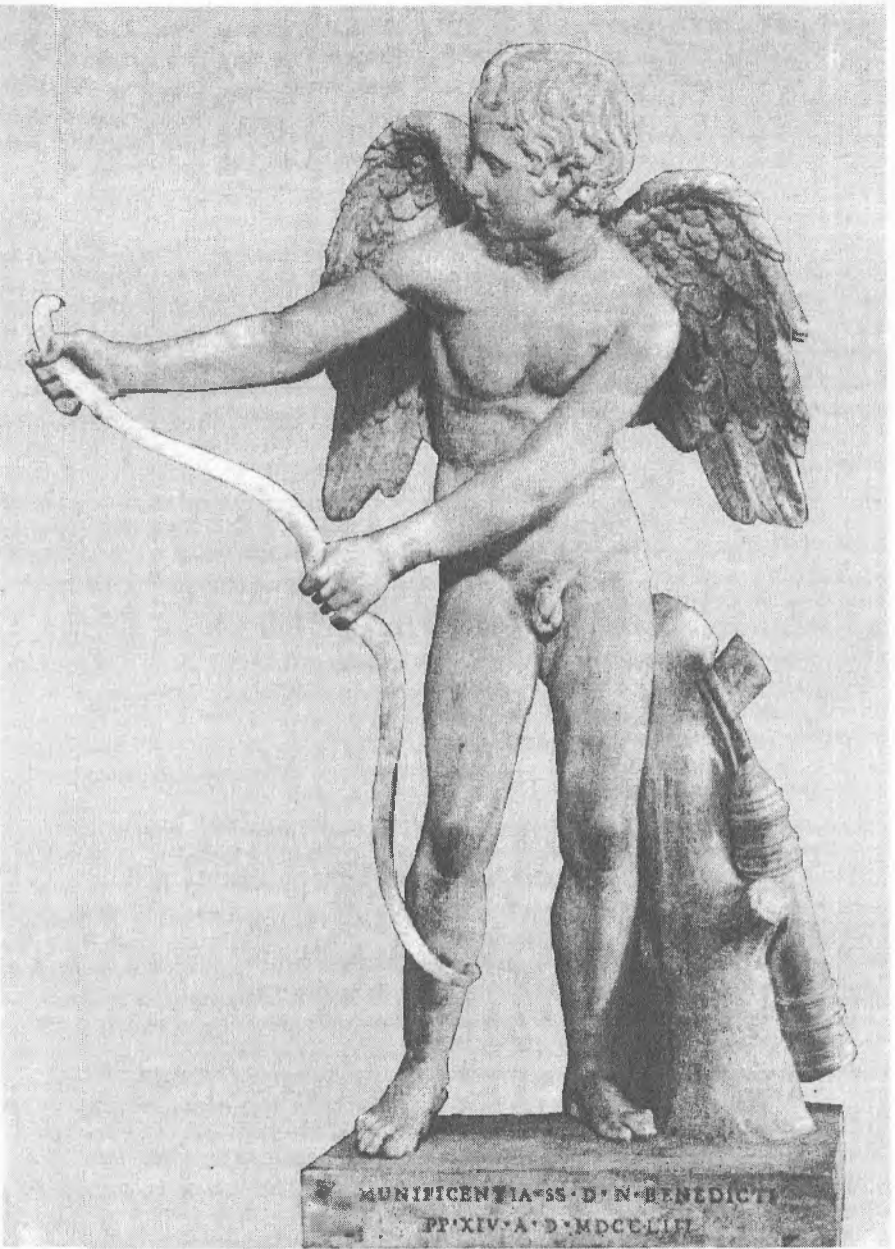
*Datça'da kazılar
yapmış olan
Arkeolog Iris Love'm
Aphrodite Euploia *
tapınağı
rekonstrüksiyonu.*

Kuidos'ta Aphrodite tapınağının bulunduğu yer.

*Praksiteles'in İ.Ö. 350'de yaptığı Knidos Aproditesi heykelinin
Roma Dönemi'nde yapılmış bir kopyası (Vatikan Müzesi).*

Arkaik ve Klâsik Dönem'de büyükçe bir oğlan çocuk veya delikanlı şeklinde, Hellenistik Dönem'de ve sonrasında ise aşk oklarını sağa sola fırlatmaktan hoşlanan yaramaz küçük bir çocuk şeklinde tasavvur edilmiş olan Eros'un (Aşk'ın), Roma Capitol Müzesi'nde bulunan bir heykeli.

Önsöz

Kitabımız, Yunan mitolojisinde sevmeye, sevişmeye ve üreme isteği dediğimiz tanrılaştırılmış bir saiki temsil etmekte olan Aphrodite'in ve Eros'un etkisiyle meydana gelmiş olayları incelemeye, bu tanrıçanın ve tanrının **insanlar** üzerinde yaptığı önemli etkiyi dile getiren mitos'ları işlemeye çalışmaktadır. Bilindiği üzere Aphrodite, bir aşk ve güzellik tanrıçasıdır. Ancak burada, onun, güzellik boyutu ile diğer bazı özellikleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmamış, bir **aşk tanrıçası** olarak temsil ettiği özelliklere ağırlık verilmiştir.

Yunan mitolojisi konusunda yazılmış olan kitaplar, genellikle, herhangi bir sınırlamaya gitmeden, her türlü öyküyü bir arada veren; tanrıların, tanrıçaların ve ünlü mitolojik kahramanların başından geçmiş olan pek çok değişik serüveni, belli bir sıra dahilinde anlatmaya çalışan kitaplar olmuştur. Elinizdeki kitap, bu açıdan bakıldığında, konuya bazı sınırlamalar getirmiş; buna karşılık, duygusal açıdan iz bırakmış birtakım insanların, **ünlü kahramanların** yaşadıkları **aşkların öykülerini** ayrıntılı bir şekilde dile getirmeye ve incelemeye çalışmıştır. Bu bakımdan, tanrıların, tanrıçaların, hattâ Aphrodite ile Eros'un yaşadığı aşklar da dahil olmak üzere bütün diğer aşk öyküleri dolaylı bir

şekilde ele alınmış veya bu kitabın kapsamı dışında tutulmuştur. Mitolojik kahramanların aşkla ilgili olarak yaşadıkları insanî duyguları olabildiğince ayrıntılı bir şekilde vermeye çalışırken, bu öykülerin **tarihî, felsefî, psikolojik ve sosyolojik** içeriklerine de kısaca temas edilmiştir.

Kitabımızda, öykülere temel teşkil eden kahramanların mitolojik tarih sahnesine çıkışları hesaba katılmamış, görüleceği üzere, sistematik tasnif içerisinde olmaları gereken yerlerde ele alınmaları sağlanmıştır. Öykülerin anlatılması sırasında, ilk kaynaklara kadar inilmiş; mitolojik öykülerin henüz canlılığını koruduğu İlk Çağ'da yaşamış olan yazarların, özellikle Homeros, Hesiodos, Simonides, Pindaros, Apollodoros, Rodoslu Apollonios, Konon, Hyginus gibi mitografların, Aiskhylos, Sophokles ve Euripides gibi tragedia yazarlarının yanında, Lâtin şairlerinden Vergilius ile Ovidius'un anlatım şekillerinden yararlanılmıştır; bu kimselelerden yararlanılmış olan kısımlar, özenle belirtilmiştir. Yer yer, farklı anlatım ve yorumların bir karşılaştırması yapılmış; tekrarlanan temalar ile bu temaların işleniş şekillerinde meydana gelmiş olan değişiklikler gösterilmeye çalışılmıştır.

Kitabımız, ayrıca, bu öykülerin, sadece Yunan ve Roma sanat ve edebiyatını, hattâ Klâsik Dönem'in felsefesini etkilemekle kalmadığını, bütün bir Batı kültürü için de önemli bir kaynak oluşturduğunu göstermeye çalışmıştır. Nitekim, kitap boyunca, bu öykülerin Rönesans'tan bu yana edebiyatta, plâstik sanatlarda ve müzikte pek çok sanatçıya kaynaklık ettiği açık bir şekilde gösterilmiştir. Bugün bile, bu etkilerin bazı örneklerini, modern edebiyat ve sanat eserlerinde görmek mümkündür. Burada, bu etkilenmenin birtakım örneklerine işaret ederek, edebiyat, müzik ve plâstik sanatlar alanında çalışmalar yapmakta olanlara, pek çok sanat eserinin temelinde bulunan mitolojik öykülerin

neler olduğunu göstermek suretiyle yardımcı olabileceğimizi düşünüyoruz.

Gerek Batı dillerinde, gerekse Türkçemizde, mitolojik isimler, o dillerin kültürlerinde yer etmiş olan ifade tarzlarına uyularak, çoğunlukla da, Lâtince yazış veya söyleyiş tarzına uyularak ifade edilmiştir. Bir zamanlar Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı Yunan ve Lâtin Klâsikleri Serisi'nden bu yana, Türkçemizde Eflâtun (Platon) ve Aristo (Aristoteles) gibi isimlerin dışında, eski Yunancanın ve Yunan kültürünün gereklerine uygun düşecek şekilde bir yazış şekli kabul edilmiştir. Bu kitap da, böyle bir yol izlemiş, mitolojik isimler, Yunanca yazılış veya okunuş şekilleriyle verilmiştir.

Bu "Önsöz" de belirttiğimiz esaslar dahilinde amacımıza ulaştığımıza inanıyor, faydalı olabileceğimiz umudunu taşıyoruz.

Bu kitabın kamuoyuna düzgün bir şekilde sunulmasında ve indeksin dökümü sırasında bir bilgisayar operatörü genç hanımın, Ayşe Üstündağ'ın, büyük katkıları olmuştur. Göstermiş olduğu özveriye ve sahip olduğu zevke pek çok şey borçluyum. Ayrıca, Doğu Matbaası sahibi Sayın Ferit Yardımcı ile, onun şahsında bütün matbaa personeline, yaptıkları titiz çalışmadan dolayı teşekkür etmeyi de bir borç biliyorum.

Ankara, 3 Nisan 2000

Dr. Turhan Yörükan

İÇİNDEKİLER

IX

Önsöz

001-010

GİRİŞ

011-043

APHRODİTE VE EROS

Aphrodite ile Eros
Aphrodite'nin Unvanları
Aphrodite'nin Refakatçileri

25

Aphrodite Ourania

29

Aphrodite Pandemos

35

Eros ile Anteros

045-088

İNSANIN YARADILIŞ ÖYKÜSÜ

47

Prometheus ile Kardeşi

Prometheus ile Epimetheus
Epimetheus ile Pandora

67

Yaratma-Yok Etme Süreci

Deukalion ile Pyrrha

79

Aşk İlişkilerinde Farklılaşma

089-134

AŞK UĞRUNA ÖLENLER

Baukis ile Philemon

Haimon ile Antigone

91

Orpheus ile Eurydike

101

Admetos ile Alkestis

110

Keyks ile Alkyone

Haimon ile Rhodope

Aedon ile Polytekhnos

Kapaneus ile Euadne

Aison ile Alkimede

Kyllaros ile Hylonome

Kyzikos ile Kleite

120

Hero ile Leandros

128

Pyramus ile Thisbe

Alpheios ile Arethusa

125-187

AŞKTA İHANETE UĞRAYANLAR

Kyanippos ile Leukone

137

Herakles ile Deianeira

Alkmene ile Amphitryon

149

Iason ile Medeia

159

Paris ile Oinone

Helena ile Melenaos

Paris ile Helena

Korythos ile Helena

178

Aineias ile Dido

Theseus ile Ariadne

Demophon ile Phyllis

189-235

AŞKTA VASAK İLİŞKİLER

191

Myrrha ile Kinyras

Pieros ile Kleio

Nyktimene ile Epopeus

Skhoineus veya Klymenos ile Harpalyke

Kyanippos ile Kyane

Piassos ile Larissa
Assaon ile Niobe
İktinos ile Side

199 Oidipus ile İokaste

Thyestes ile Aerope
Thyestes ile Pelopia
Khrysippos ile Laios
Aigypios ile Boulis
Halia ile Oğulları
Tanais ile Lysippe

212 Byblis ile Kaunos

Makareus ile Kanake
Euopis ile Erkek Kardeşi
Leukippos ile Kız Kardeşi

216 Hippolytos ile Phaidra

Tenes ile Philonome

228 Prokne ile Philomela

Polytekhnos ile Khelidon

237-272 AŞKTA SADIK İLİŞKİLER

238 Pygmalion ile Galateia

245 Protesilaos ile Laodameia

Dimoites ile Bulduğu Ceset

252 Ekho ile Narkissos

Narkissos ile Ameinias
Timagoros ile Meles

262 Minos ile Pasiphae

Miletos ile Sarpedon

264 Oğlancılık ve Sevicilik

Zeus ile Ganymedes
Brankhos ile Apollon
Apollon, Zephyros ve Hyakinthos
Apollon, Zephyros ve Kyparissos

Herakles ile Hylas
Akhilleus ile Troilos
Akhilleus ile Patroklos
Agamemnon ile Argennos
Nisos ile Euryalos
Sappho ile Kız Öğrencileri

273-290 GENEL BİBLİYOGRAFYA

291-413 KİMLİK BELİRLEME VE İNDEKS

293 Soy Ağacı Tabloları

Gaia'nın Soy Ağacı
Ouranos'un Soy Ağacı
Pontos'un Soy Ağacı
Zeus'un Soy Ağacı
Aphrodite'nin Soy Ağacı
İapetos'un Soy Ağacı
Aiolos'un Soy Ağacı (Kızları)
Aiolos'un Soy Ağacı (Oğulları I)
Aiolos'un Soy Ağacı (Oğulları II)
Aiolos'un Soy Ağacı (Oğulları III)
Atlas'ın Soy Ağacı (Kızları I)
Atlas'ın Soy Ağacı (Kızları II)
Dardanos'un Soy Ağacı
Tyro'nun Soy Ağacı
İo'nun Soy Ağacı
Danae'nin Soy Ağacı
Lykaon'un Soy Ağacı
Europa'nın Soy Ağacı
Tantalos'un Soy Ağacı
Leda'nın Soy Ağacı
Kadmos'un Soy Ağacı
Pandion'un Soy Ağacı
İnakhos'un Soy Ağacı
Talaos'un Soy Ağacı
Asopos'un Soy Ağacı (Kızları)

318 Mitolojik Şahıslar İndeksi

GİRİŞ

“Yunan Mitolojisinde Ölümsüzler” için söylenmiş olan 33 hymno veya övgü şiiri içerisinde yalnız Apollon ile Aphrodite için üçer hymno düzenlenmiştir. Bu, renkli hayatları dolayısıyla Apollon ile Aphrodite’nin şairler tarafından daha çok benimsenmiş olduğunu gösterir.

Aphrodite için söylenmiş olan **Beş Numaralı Homerik Hymno**, “Kypris” diye hitap ettiği Aphrodite’nin aşk işlerinde ne derece güçlü bir tanrıça olduğunu dile getirerek söze başlamaktadır. Aphrodite için söylenmiş olan övgüler içerisinde en uzun olanı bu hymno’dur. Bu hymno, tanrıların ve doğmuş, büyümüş ve yok olmuş bütün insan nesillerinin içlerinde yaşadıkları tatlı arzuları, Aphrodite’nin onlar üzerinde yapmış olduğu etkilere bağlamaktadır. Hymno, Aphrodite’nin etkisinin bu kadarla kalmadığını, Zeus’un kuşlarına varıncaya kadar, karaların ve denizlerin beslediği ne kadar canlı varsa, hepsinin onun hükmüne boyun eğmek zorunda olduğunu da söylemektedir. Bütün bu varlıkların hepsinin, güzel çelenkli “Kytheria”nın (Aphrodite’nin) işlerine candan bir ilgi göstermek, onun buyruklarına göre hareket etmek zorunda olduklarına da işaret etmektedir.

Böyle olmasına rağmen, bütün dünyada, Aphrodite'nin hükmüne boyun eğmeyen üç tanrıça vardır. İşte bu tanrıçalardan Athena ile Artemis, anlatacağımız öykülerde de görüleceği üzere, Aphrodite ile devamlı bir çekişme hâli içerisinde bulunmuştur. Bunlar, Aphrodite'nin işlerinden uzak durdukları gibi, kendilerine bağlı insanları da uzak tutmak için büyük bir gayret sarfetmişlerdir. Özellikle Artemis, Aphrodite'nin hükmüne boyun eğmek zorunda kalan yandaşlarını ağır bir şekilde cezalandırmıştır. Aphrodite'nin etkileyemediği üçüncü tanrıça ise, Hestia'dır. Athena ve Artemis, Zeus'un kızları olduğu hâlde, Hestia, onun kız kardeşidir. Hestia, Kronos'un ilk yuttuğu, kusarken de en son kustuğu çocuk olduğu için, Zeus'un hem ilk doğan, hem de en son doğan kardeşidir. Erkek kardeşlerinden Poseidon ile yeğeni Apollon, onunla evlenmek istemiş; fakat bakire kalacağına dair yemin etmiş olan Hestia, bu tâliplerini reddetmiştir. Zeus da, kız kardeşinin bu arzusuna saygılı davranmış ve onu evlenmeye zorlamamıştır. Zeus, Hestia'ya en büyük onuru verdiği gibi, kendinden de bir pay vererek, onu evlerin tam ortasına yerleştirmiştir. Hestia, tanrılar ve tanrıçalar arasındaki iş bölümünün bir gereği olarak, ocakta yanan kutsal ateşin, Zeus'un bir zamanlar insanlardan esirgemeye çalıştığı kutsal ateşin tanrıçası olmuştur. Kurbanların yağlı tarafları ona adanmış; her tapınakta büyük saygı görür olmuş; böylece ölümsüzlerin en mübareği olarak kabul edilmiştir. İşte, herhangi bir nesil üretmemiş olan bu üç tanrıçadan gayri, hiçbir ölümsüz ve ölümlü yaratık, Aphrodite'nin etkisinden kurtulamamıştır, hattâ Ulu Tanrı Zeus bile!...

Aphrodite'nin, Zeus'un bu yaramaz kızının babasına oynadığı oyun, ölümsüzlerle yaşadığı on bir aşkın dışında, Zeus'u, ölümlü kadınların, hattâ yakışıklı bir delikanlı olan Ganymedes'in de peşinde koşar hâle getirmiştir. Başka bir ifadeyle, Aphrodite, Zeus'u, anası, hattâ ninesi yerinde tanrıçaların peşinde

koşar hâle getirerek; kız kardeşi, kızı, torunu, hattâ torunun torunu yerinde kadınlara âşık ederek; ölümlülere yasak edilen türden ilişkilere düşkün bir hâle getirerek gülünç duruma düşürmüştür. Zeus, kılık değiştirerek, çoğu hâllerde Ulu Bir Tanrı'ya yakışmayacak şekilde kadınları kandırarak yapmıştır bütün bunları. Bu gibi işlere bulaşmış olması, Zeus'un ölümsüzler arasında yadırganmasına sebep olmuştur. Bu durumdan, en çok da herkese kötü örnek olması yüzünden, aileden sorumlu bir tanrıça olarak, karısı Hera rahatsız olmuştur. Hera, neredeyse işini gücünü bırakıp, bütün mesaisini kocasını kollamaya hasreder hâle gelmiştir. Bu yaptıklarına karşılık, Zeus da Aphrodite'ye bir oyun oynamış, kızını, kendisi kadar olmasa da, ölümsüz ve ölümlü erkeklerle evlilik dışı ilişkilerde bulunmaya mahkûm etmiştir. Böylece, Aphrodite'nin, kocası Hephaistos'un dışında, Ares'ten, Hermes'ten, Dionysos'tan, hattâ Poseidon'dan ve bazı ölümlülerden çocuk sahibi olmasını sağlamıştır.

Beş Numaralı Homerik Hymno, Aphrodite'nin İda dağında, bir ölümlü olan Ankhises ile olan sevişmesinin öyküsünü ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Zeus, bu oyunu, ona, tanrıları ölümlü kadınlarla, tanrıçaları da ölümlü erkeklerle birleştirerek, ölümlü çocukların anaları-babaları hâline getirdiği için övünmesin diye oynamıştır. Bu yüzden Aphrodite, babası Zeus gibi gözüne kestirdiği bazı yakışıklı erkekleri, sevişmek üzere kaçırmış olan bir tanrıça olmuştur. Şafak Tanrıça Eos'un oğlu Phaethon'u kaçırmıştır. Gene Zeus gibi kılık değiştirerek, kendisini gizleyerek, Dardaneî'li Ankhises'in koynuna girmiştir; göreceğimiz üzere, ondan Aineias adında bir çocuk sahibi olmuştur. Adonis ve Pygmalion ile de birleşmiştir. Böylece, başkalarının içerisinde uyandırmış olduğu yakıcı duyguları, kendi içinde de yaşamıştır. İşte, ölümsüzlerle ölümlülerin bu birleşmeleridir ki, öykülerini anlatacağımız pek çok kral soyunun türemesine sebep olmuştur.

Öykülerini anlatacağımız kahramanların büyük kısmı, tanrıların ve tanrıçaların ölümlü kadın ve erkeklerden doğmuş çocukları, çocuklarının çocukları veya torunlarının torunlarıdır. Soyları tanrı ve tanrıçalara kadar uzanan bu çocuklar, çoğunlukla kral veya kraliçedirler. Zeus'un on dört ölümlüden doğmuş olan yirmi bir ünlü çocuğundan tanrı olan Hermes ile Dionysos'un dışındakilerin hepsi kral veya kraliçe olmuşlardır. Aralarında, Herakles gibi sonradan tanrılaştırılmış olanlar da bulunmaktadır. Zeus'un sulbünden gelenlere diğer tanrı ve tanrıçaların çocukları da eklenince, mitosta önemli işler yapan, şehirler kuran, savaşlar kazanan kahramanların sayısı artmış ve öykülerimiz bu yüzden çeşitlenmiştir. Öyle görünüyor ki, Hero, Leandro, Pyramus ve Thisbe gibi kahramanların dışında, hemen hepsinin kutsal bir geçmişi bulunmaktadır. Ne var ki, kutsal bir geçmişe sahip olmak, onların mutlu bir hayat sürmelerini garantilememiştir. Zamanı gelince, kader ağlarını örmüş, göreceğimiz üzere, pek çoğunun hayatı acılar içerisinde geçmiştir. Anlatacağımız öyküler içerisinde, mitoloji şairlerini cezbedenler de bunlar olmuştur. Bu insanlar, bilerek veya bilmeyerek tanrıları kızdıracak bir şeyler yaptıkları için acı çeker olmuşlardır.

Bu açıdan bakılınca, Aphrodite, insanların içerisinde iyi duygular uyandırmasına, bütün yumuşaklığına, hattâ aşktan uzak kalmaya ahdetmiş avcı bir kız olan Atalanta'nın, yeğeni Melanion ile evlenmesini sağlamada görüldüğü üzere, aşka yüz çevirmiş olanlara karşı, aşktan yana olanları korumuş, onlara yardım etmiş olmasına rağmen, diğer bazı güçlü tanrı ve tanrıçalar gibi, gerektiğinde çok acımasız bir şekilde de hareket edebilmiştir.

Dünya var olalı beri, tanrılar, kendileriyle boy ölçüşmeye kalkın ve ibadette kusur işlemiş olan kimselere karşı çok acımasız bir şekilde davranmışlardır. Nitekim Prometheus, Lykaon ve

Tantalos, Zeus'a karşı yaptıkları saygısızlığın cezasını çok ağır bir şekilde ödemişlerdir. Kocasına karşı duyduğu aşka ortak olmak isteyen, onu küçük düşürmeye veya simgelediği iyi evlilik ilişkilerine ters düşecek şekilde hareket etmeye kalkanlara karşı Hera'nın verdiği cezalar korkunç olmuştur. Göreceğimiz üzere, Keyks ile Alkyone ve Aedon ile Polyteknos, kendilerini Ulu Tanrı ile karısına benzettikleri ve mutlulukları ile övündükleri için cezalandırılmışlardır. Dionysos, kendisini alaya almaya, hattâ onu hapse atmaya kalkan kral Penteus'a haddini bildirmek için ilginç bir yol bulmuş; onu, Dionysos dinine bağlı annesine öldürtmüştür. Apollon, çalgı çalmadaki başarısını küçük gören kral Midas'ın kulaklarını eşek kulakları hâline dönüştürmüş; Phrygia'lı bir sathyros olan Marsyas'ı ise, bir ağaca bağlayıp derisini yüzerek öldürmüştür. Apollon ile Artemis, iki çocuk sahibi anaları Leda'yı küçük düşürecek şekilde, kendi çocuklarının çokluğu ile övünen Niobe'yi ağır bir şekilde cezalandırmışlar; çocuklarını ok ile yaralayarak, kendisini de taşla dönüştürerek öldürmüşlerdir. Nakış işlemede usta bir kız olan Lidyalı (Lydia'lı) Arakhne, tanrıça Athena ile boy ölçüşmeye kalktığı için, bir örümceğe dönüştürülmüştür. Aphrodite de, bu tanrı ve tanrıçalar gibi, kendisini küçük düşürmeye, onunla güzellikte yarışmaya kalkanları, hattâ boş bir gurura kapılanları ağır bir şekilde cezalandırmıştır. Bu, tek tanrılı büyük dinlerde olduğu gibi, tanrıya eş koşmak gibi bir şeydir; onun otoritesine saygısızlıktır. Böbürlenmek, onunla gizli veya açık bir karşılaştırma yapmak veya farkında olmadan kendisini onun yerine koymak demektir. Tanrıların bu konuda gösterecekleri en küçük bir hoşgörü, insanı şımartacak, belki de onların, tanrıların mekânı olan Olympos'a kadar tırmanmalarına sebep olacaktır. Bu da hoş görülebilecek bir şey değildir. Bu açıdan bakılınca, öç alma tanrıçaları Erinys'lerle olan ilişkilerini de hesaba katacak olursak, Aphrodi-

te'nin bazen ne kadar acımasız olabileceği kendiliğinden ortaya çıkmış olmaktadır.

Aphrodite, bir ölümlü olan Adonis'e âşık olduğu için kendisine gülen veya onu ayıplayan Musa'lardan Kleio'yu, benzer bir aşka müptelâ ederek, ölümlü bir kimse olan Pieros'a âşık edivermiştir. Kendisine tapmakta kusur etmiş olan Lemnos'lu kadınların vücutlarına tahammül edilemez kokular musallat ederek, onları erkeklerden uzak yaşamaya mahkûm etmiştir. Bunun tersi bir cezayı ise, Paphos kralı Kinyras'ın kızlarına vermiş; onları önlere çıkan yabancı erkeklerle köpekler gibi çiftleşmeye mahkûm etmiştir. Troya Savaşı sırasında onu elinden yaralamış olan Diomedes'in karısı Aigialeia'yı ayartmış, Sthenelos'un oğlu Kometes'in metresi yapmıştır; adamlarını da, İtalya'da kuşlara dönüştürmüştür. Göreceğimiz üzere, kendisine saygısızlıkta bulunan Halia'nın oğullarını delirtip, annelerine tecavüz eder hâle getirmiştir. Mabedine saldırıda bulunan İskitleri, kadınlara dönüştürmüştür. Aşk konusunda yapılan bir haksızlık, ona ibadette bir kusur sayılmıştır. Hattâ, araba yarışında güçlerini kaybetmesinler, takattan düşmesinler diye atlarının çiftleşmesine izin vermeyen Sisypheos'un oğlu Glaukos'u da bu yüzden cezalandırmıştır; yarışta arabasını devirerek, onu atlarına yem etmiştir.

Aphrodite, özellikle Artemis'e bağlanıp, aşktan uzak kalmaya yemin etmiş olan ölümlülere de ağır cezalar vermiştir. Hattâ bu tür bir cezalandırma, iki tanrıça arasında bir çekişmeye bile sebep olmuştur. Göreceğimiz üzere, Aphrodite, Hippolytos'un bakire tanrıça Artemis'e olan bağlılığını kıskanmış; bunu kendisine karşı yapılmış bir saygısızlık olarak yorumlamıştır. Artemis müridi olan bu masum delikanlıya üvey annesini âşık ederek, her ikisinin de ölümüne sebep olmuştur. Ephesos'lu Rhodope'nin, bakireliğini koruyacağına dair yemin etmesine ve Arte-

mis'in grubuna katılmış olmasına içerlemiş, onu kendisi gibi mahçup bir delikanlı ile dağ başlarında gece gündüz sevişmeye mahkûm etmiştir. Ne var ki, Artemis de ödün vermeyen bir tanrıçadır; sözünde durmayan bu yandaşını cezalandırmakta gecikmemiştir. Bu zavallı kızı, Zeus'un iğfal ettiği avcı kız Kallisto'yu, kendisini bir pınarda yıkanırken çıplak olarak gördüğü için avcı Aktaion'u ve kendisine sarkıntılık ettiği için Poseidon'un oğlu Orion'u cezalandırdığı gibi, cezalandırmıştır. Aktaion'u köpeklerine parçalatmış; Orion'u yıldız yapmış; Rhodope'yi ise, sonradan kızların bakire olup olmadıklarını meydana çıkarmak için kullanılan bir pınara dönüştürmüştür. Suçlu bulmadığı yandaşı Arethusa'yı ise, kendisine âşık olan Irmak Tanrı Alpheios'un elinden kurtarabilmek için bir pınara dönüştürmüştür. Hattâ, bu kaynağı, yer altında bir kanal açarak Yunanistan'dan Sicilya'da Ortygia'ya kadar taşımıştır. Ne var ki, ırmağında yüzerken görüp âşık olduğu bu orman perisinin peşini bırakmayan Alpheios, Aphrodite'nin içinde uyandırdığı duyguya uyarak, aynı geçidi kullanıp Arethusa'ya ulaşmayı gene de başarmıştır.

Bazı öyküler, bize, Aphrodite'nin özellikle kıskanç bir tanrıça olduğunu çok açık bir şekilde göstermektedir. Aphrodite, daha sonra öyküsünden bahsedeceğimiz Myrrha'ya bu yüzden ağır bir ceza vermiştir; onu babasına âşık etmiştir. Myrrha, bir rivayete göre, Aphrodite'ye gereken saygıyı göstermediği için bu fücür (incest) cezasına çarptırılmıştır; bir rivayete göre ise, saçlarıyla övünmüştür. Belki de, annesi yüzünden bu cezaya çarptırılmıştır; annesi, kızının Aphrodite'den daha güzel olduğunu iddia etmiştir. Phorkys ile Krataiis'in kızı Skylla'yı da, kötü bir şekilde cezalandırmıştır. Bu güzel nymphe, güzelliği ile övündüğü için bir deniz canavarına dönüştürülmüştür. Kendisiyle güzellikte yarışmaya kalkmamış olmakla birlikte, çok güzel bir kız olan gelini Psyke'yi kıskanmış, bu yüzden ona kaynanalık bile etmiştir. Ge-

ne kaynana olarak, Eros'un karısı Psyke'ye yaptıklarından belki de daha fazlasını, diğer bir gelini olan Dido'ya yapmıştır. Oğlu Aineias'ın evlenerek Kartaca'da kalmasına, bir rivayete göre, o engel olmuştur. Aineias'ın Dido'dan ayrılıp Roma'ya gitmesini sağlamak için Zeus'un başının etini yiyen Mısır tanrısı Ammon'un oğlu Jarbas değil, Aphrodite'dir. Şafak Tanrıça Eos'u, kendi sevgilisi Ares ile seviştiği için, başkalarıyla da sevişip boyuna çocuk doğurmaya mahkûm etmiştir. Sevgilisi Adonis'i, tanrıça Persephone ile bir türlü paylaşamamış; ancak, mevsimlerin kötü dönemlerinde Persephone'nin yanına göndermiştir.

Aphrodite'nin vermiş olduğu cezalar, ağırlıklı olarak, sosyal içerikli cezalar olmuştur. Aphrodite, birilerini cezalandırmak istediği zaman, genellikle onları toplumun hoş karşılamayacağı cinsten aşk ilişkilerine itmiştir. Böyle bir ilişkinin sonucunda duyduğu utançtan dolayı, kişiler, Oidipus ve İokaste örneğinde görüleceği üzere, kendi kendilerini cezalandırmışlar veya tanrısal bir kararla, bir şekilde cezalandırılmışlardır; öldürülmüşler, intihar etmişler veya Nyktimene, Klymenos ve İktinos örneklerinde görüleceği üzere, insanlardan uzak duran, ancak kimse'nin göremeyeceği bir zamanda, geceleyin hayatlarını sürdürmek zorunda kalan ve beğenilmeyen kuşlara dönüştürülmüşlerdir. Ölümlüler arasında gerçekleştirilecek bir fücür ilişkisi, o kadar istenmeyen bir ilişki olarak görülmüştür ki, Niobe'nin ve Side'nin başından geçmiş olan olaylarda göreceğimiz üzere, manen kirlenmiş olmak bile, bu insanların cezalandırılmalarına, hattâ kendi kendilerini cezalandırmalarına yetmiştir.

Aphrodite, Hesiodos'un bize bildirdiğine göre, Eros'tan sonra, fakat Olympos'ta oturan tanrılardan önce dünyaya gelmiş olan ilk tanrısal varlıklardan biridir. Bazı Yunan filozoflarının be-nimsediği üzere, birleştirici olmak bakımından, evrenin yaratıl-masında önemli görevler üstlenmiş olan bir tanrıçadır. Başka bir

deyişle, ilk varlık olarak Khaos'tan düzene geçmeyi sağlayan güçlerin başında gelmektedir. Cansız unsurların ve canlıların birbirine yaklaşmasını, birleşmesini ve yeni nesnelerin ve nesillerin yaratılmasını sağlayan bir tanrısal güçtür. Bütün bu işleri, Aphrodite Ourania ve Aphrodite Pandemos olarak yapmakta; diğer tanrısal güçlerle birlikte, Eros da, çiçekler üzerinde dolaşarak, başına güllerden yapılmış taçlar koyarak bu iki Aphrodite'nin emrinde, iki türlü aşkın tanrısı olmaktadır. Eros, erkeğin erkeğe karşı olan aşkını, Aphrodite Ourania'ya bağlı olarak yürütmektedir.

Böylece Aphrodite, kendisine bağlı olan Aşk (Eros), Arzu (Himeros), Kandırma ve İkna etme (Peitho), Acı çekme (Pathos) ve Düğün işlerini ayarlama (Hymenaios) ile ilgili tanrısal güçler aracılığı ile veya onların yardımıyla, sadece romantik ve cinsel aşk konusunda etkili olan bir tanrıça olmamıştır. O, plâtonik aşkın da tanrıçasıdır. İnsanların ruhen tanrıya ve birbirlerine bağlanmalarının, güçlü bir arkadaşlığın, uyum içerisinde yürütülen ilişkilerin, empati ve sempati duyguları geliştirmenin de yaratıcısıdır. İnsanlar arası iyi ilişkilerin nâzım bir plânlayıcısıdır. Güzellik tanrıçası için uyum içerisinde olmak, güzel olmak için de temel şarttır. Savaş ve kargaşayı temsil etmekte olan Savaş Tanrı Ares'ten doğmuş olan Uyum (Harmonia) adlı kızı, onun bu özelliğini simgelemektedir. Güzellik, uyum isteyen; aşk ise, güzelliğe düşkün olan bir duygudur. Böylece Aphrodite, o gün olduğu gibi, bugün de, yaşadığımız dünyada, Lesbos'lu kadın şair Sappho'un deyimiyle ifade edecek olursak, "acı-tatlı" yönleriyle aşk, şehvet, cinsel arzu, sevgi, arkadaşlık ve benzeri duyguların ve olayların tümüne müdahale etmiş, iyi ve kötü olmak üzere hepsinde etkili bir rol oynamıştır. Daha doğrusu, en genel anlamıyla, rüzgâr gibi gelen ve kurbanını sarsan sevgi olgusunun olumlu ve olumsuz yanlarını bütünüyle simgelemiştir.

Öyle ümit ediyoruz ki, bu kitapta anlatacağımız öyküler, temel bir saik olarak, sevmeye duygusunun *insanlar arası ilişkilerde* ne derece önemli bir görev üstlenmiş olduğunu göstermeye yetecektir.

APHRODİTE VE EROS

Homeros'un bize bildirdiğine göre, dünya ile ötesini ayıran ve aşılmaz bir sınır şeklinde tasavvur edilen Okeanos, bütün tanrı ve tanrıçaların, dolayısıyla her şeyin atasıdır. Okeanos, kız kardeşi Tethys ile birleşerek üç bin oğlan çocuk sahibi olmuş; her tarafa dağılmış olan bu oğlan çocuklar pınarları, akar suları, gölleri ve denizleri oluşturmuştur. Gene Okeanos'un Tethys ile birleşmesinden, Aphrodite'nin anası Dione'nin de aralarında bulunduğu üç bin Okeanos kızı dünyaya gelmiş ve yaradılışın temel unsurlarını oluşturmuşlardır. Homeros'tan çok sonra anlatılmaya başlanmış olan Orphik rhapsode'lara göre de, Okeanos Tethys ile birleşerek, ölümsüz tanrıların atası olmuştur. Ne var ki, Herodotos'un İsa'dan önce dokuzuncu yüzyılda yaşadığını söylediği Homeros'un, Troya Savaşı ve sonrası hakkında anlatıkları ile birlikte tasvir ettiği tanrısal dünya, hiçbir şekilde bir theogonia tamlığına veya bütünlüğüne ulaşamamıştır. Eski Yunan'da kutsal bir kitap gibi okunan Homerik şiirler, bize, tanrısal dünya ile ilgili pek çok şey bildirdiği hâlde, ölümsüzlerin tam ve kesintisiz bir soy ağacını vermemiştir.

Şimdi, Homeros'ta, tanrıça Aphrodite ile ilgili olarak bulduğumuz bilgileri, mümkün olduğu kadar birbiriyle ilişkili hâlde getirerek vermeye çalışalım.

Homeros'a göre, Aphrodite, Olymposlu baş tanrı Zeus ile Dione'nin kızıdır. Usta veya "işçi" tanrı olan Hephaistos'un karısı, Savaş Tanrı Ares'in ise sevgilisidir. Aphrodite, uzun bir süre devam etmiş olan bu gizli ilişki sonucunda, Ares'e, Uyum (Harmonia) adında bir kız çocuğu ile savaşılanları ürküten ve bazgunlara sebep olan Deimos ile Phobos adında iki oğlan çocuk doğurmuştur. Ancak, savaş onun işi değildir. Buna rağmen, dayanamayıp Troya Savaşı'na katılmıştır. Göreceğimiz üzere, Troyalı Paris'i, Helena'nın kocası Menelaos'un elinden o kurtarmıştır. Köpekler parçalamasın diye Troyalı kahraman Hektor'un ölüsü üzerine gül kokan yağı gene o sürmüştür. Dardaneî'li prens Ankhises'ten olma oğlu Aineias'ı, ünlü savaş kahramanı Tydeusoğlu Diomedes'in elinden kurtarıırken, Diomedes'in fırlattığı bir kargı ile elinin ayasından yaralanmıştır. Bu olay dolayısıyla, babası Zeus'un ona, savaş işinin Ares ile Athena'nın işi olduğunu, bu tür işlere karışmaması gerektiğini; kendisinin, aşkın gönül alıcı işleriyle uğraşmakla görevli bulunduğunu hatırlattığını görüyoruz (*İlyada*, V, 425-430).

Homeros destanlarında, onun daima aşkla ilgili işlerdeki başarısı ve gücü üzerinde durulmuştur. Zeus'un karısı Hera bile, ölümsüzleri ve ölümlüleri "alt ettiği" ünlü kuşağını (veya memeliğini) ondan bir günlüğüne ödünç almak istemiştir. Kocası Zeus'un aklını çelebilmek, istediğini yaptırabilmek için, süslendikten ve güzel kokan yağlar süründükten sonra, sevginin, isteğin, cilveleşmenin, şakalaşmanın ve en akıllı insanı bile ayartan aşkın, bu çeşit her şeyin üzerine nakşedildiği bu kuşağı, bu işlemelerle bezenmiş renkli kurdela'yı, göğsünün altına bağlayarak Ulu Tanrı'ya istediğini yaptırabilmiştir. Zeus, İda dağı'nın tepesinde kendisini ziyarete gelen karısını görünce, bir aşk duygusu ile yanıp tutuşmaya başlamıştır; böyle bir aşkı, ancak ana-babalarından gizleyerek yatağa girdikleri gün yaşamıştır (*İlyada*, XIV, 294-295).

Hmeros destanlarında, Aphrodite'nin dışında başka bir aşk tanrısına yer verilmemiştir. Ne kavram olarak, ne de şahıslştırılmış ayrı bir tanrı olarak Aşk'a (Eros'a) rastlamıyoruz. Aşk, Hmeros'ta bir kelimedir; Aphrodite'ye ait bir sıfattır; onun gerçekleştirdiği işlerden biridir, daha doğrusu onun en önemli işidir. Bununla birlikte, *İlyada* ve *Odisseia*'da pek çok yerde adı geçmekte olan Aphrodite'nin kişiliğini tam olarak belirleyen, ona yapılan ibadeti anlatan herhangi bir önemli pasaja rastlamıyoruz. Ona, "Altın Aphrodite" dendiğini, Hmeros'ta onun sadece güzellik, aşk ve evlilikle ilgili bir tanrıça olarak tasvir edildiğini, daha sonraki dönemlerde inanıldığı gibi, aşkın dışında, başka bir işle uğraşmadığını, hattâ aşk işlerinin dışında güçsüz bir tanrıça olarak kabul edildiğini görüyoruz.

Hmeros'tan yaklaşık olarak yüz yıl kadar sonra yaşadığı kabul edilen Hesiodos'ta daha başka bir Aşk ve Aphrodite tasviri ile karşılaşyoruz. Hesiodos'a göre, her şeyden önce Khaos vardır; daha sonra geniş göğüslü Gaia (Toprak) var olmuştur. Zirvesi karlarla kaplı Olympos dağının tepesinde oturan ölümsüzler ile yerin dibindeki karanlık Tartaros'ta yaşayanlar için gerekli sağlam zemini işte bu Gaia sağlamıştır onlara. Daha sonra da, tanrıların en güzeli olan Eros (Aşk), tanrıların ve insanların elini ayağını çözen, onların akıllarını fikirlerini başlarından alan tanrı var olmuştur. Bu durumda, Toprak-Ana'nın içine ateş düşürecek, onu sevişerek hâmile kalmaya zorlayacak ve büyük tanrıların doğmasına sebep olacak olan *birleştirici, üretici güç* olarak Aşk, oluşumun daha başlangıcında var olmuş bir tanrısal güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Orphik fragmentlere göre de, başlangıçta henüz Toprak, Hava ve Gök yok iken, siyah kanatlı Gece, Yeraltı Karanlığı'nı simgelemekte olan Erebos'un devâsa kucağına gümüş bir yu-

murta yumurtlamıştır. Bu yumurtanın çatlamasıyla içerisinde altın kanatlı, hızı rüzgârlara denk bir tanrı çıkmıştır ortaya ve ona Aşk tanrısı Eros adı verilmiştir. Böylece, bütün tanrıların içerisinde ilk doğan o olmuştur ve bunun içindir ki, ona, ilk önce doğmuş olan mânâsına gelen “Protogenos” adı verilmiştir. Eros, yumurtanın içerisinde daha önce gizlenmiş olan ne varsa hepsini ışığa çıkarmıştır. Yumurtanın yukarı yarısı, esip duran boşluğu, Gök’ü; alt kısmı ise, Toprağı oluşturmıştır. Eros’un etkisiyle Gök ile Toprak birbiriyle evlenerek Okeanos ile kız kardeşi Tethys’i doğurmuştur. Aynı ananın, aynı gümüş yumurtanın çocukları ve Gece’nin torunları olan Okeanos ile Tethys, birbirleriyle evlenerek, ölümsüz tanrıların ataları olmuşlardır.

Görüldüğü üzere Orphik inanış, Okeanos ile Tethys’un atalığı konusunda Homeros ile; doğurtucu, birleştirici bir güç olarak Eros konusunda ise, Hesiodos ile görüş birliği içindedir.

Hesiodos’un bize bildirdiğine göre, Toprak, önce hiç kimseyle birleşmeden, her yanını saran ve kendine denk olan, mutlu tanrıların yurdu olacak olan Ouranos’u (Yıldızlı Gök’ü) yaratmıştır. Yamaçlarında, vadilerinde dışı tanrısal varlıklar olarak nymphaların yaşadığı dağlar ve tepeler ile verimsiz, bir şey üretmeyen, (Okeanos’tan ayrı bir varlık olarak görülen) Pontos’u (Deniz’i) da, gene bir kimseyle sevişmeden yaratmıştır. Daha sonra ise, Ouranos ile birleşerek Zeus’un anası ve babası olacak olan Rheia (Rhea) ile Kronos’un da dahil bulunduğu altı Titan ile altı dışı Titan’ı (Titanides’i) dünyaya getirmiştir. Gene bu yolla, tepeli gözlü Kyklop’ları doğurmuştur. Daha sonra da, Hekatonkheir’ler denen yüzer kollu, ellişer başlı üç oğlan çocuk daha dünyaya getirmiştir. Ancak, Ouranos, dünyaya gelen bu yaman, dev yapılı çirkin oğlanları hiç sevmemiş, doğar doğmaz onları da, diğer oğullarını da Toprağın bağrında bir yerde saklı tutarak, onla-

ra gün ışığı göstermemiştir. Ouranos'un bu hareketini bir türlü hazmedemeyen Gaia, suçlu ve acımasız bir babanın cezasını vermek üzere, en küçük oğlu Kronos'un eline büyük bir orak veya tırpan vererek, ondan öcünü almak istemiştir. Kronos da, gece olunca, babası Ouranos'un (Gök'ün) büyük bir arzu ile anası Toprağı boydan boya sarıp kucaklamak istediği bir sırada, hayalarını veya tenasül uzvunu keserek denize atmış ve böylece, Oidipus'un öyküsünü anlatırken göreceğimiz üzere, ilk oedipal suç işlemiş olmaktadır. Toprağa damlayan kan damlacıklarından, öldürülen kimselerin, özellikle anaların ve babaların öcünü alan, suç işleyenlerin peşine düşen, aynı babadan doğmuş olmak bakımından Aphrodite'nin kız kardeşleri olan üç tanrıçaları Erinyes'ler, ellerinde uzun kargılar taşıyan parlak zırhlı Devler, Meliae denen dişbudak ağacı nymphaları dünyaya gelmiştir. Öldürücü silâhlar olarak kargılar da, bundan böyle, bu perilerin içinde yaşadıkları dişbudak ağacından yapılırlı olmuştur.

Erinyes'ler, Zeus'un bile söz geçiremediği güçlü tanrıçalar olarak kabul edilmişlerdir. Bunlar, Ephesoslu filozof Herakleitos'un da belirttiği üzere, seyrini değiştirmeye kalkacak olsa, güneşe bile engel olacak kadar güçlü olan tanrıçalardır.

Dalgalı denize atıldıktan sonra, beyaz köpükler saçarak enginlere doğru yol olan tanrısal tenasül uzvundan güzeller güzeli bir kız dünyaya gelmiştir. Önce kutsal Kythera adasının yakınlarına giden, sonra dört tarafı denizlerle bezenmiş Kıbrıs'ta karaya çıkan bu kıza, köpükten doğmuş olduğu için Aphrodite adı verilmiştir. Ona, ayrıca, önce Kythera adasına doğru yol aldığı için *Kytheralı*, dalgalı Kıbrıs kıyılarında karaya ayak bastığı için *Kıbrıslı* adları da verilmiştir. Kitabımızda, Aphrodite'ye, yalnız başına bu adlarla hitap edildiğini de göreceğiz. Ona, Ouranos'un tenasül uzvundan üremiş olduğu veya penis-sever olduğu için

Philommedeia, denizden doğmuş olduğu için *Anadyomene*, *Aligena*, *Epipontia*, *Limnesia*, *Saligenia* ve *Thalassia* adları da verilmiştir. Roma'daki Terme Müzesi'nde bulunan ve İsa'dan önce 460 yıllarında yapıldığı kabul edilen basso-relievo tarzındaki bir Anadymene röliyesi ile on beşinci asır ressamlarından Floransalı Sandro Botticelli'nin yapmış olduğu bir tablo, Aphrodite'yi denizden çıkışı sırasında canlandırmış olan en güzel eserler olarak bize kadar gelmiş bulunmaktadır.

Aphrodite için söylenmiş olan *On Numaralı Homerik Hymno*, bize, onun Salamis adası ile de ilgili olduğunu hatırlatmaktadır. Bu hymnoda ona, Kıbrıs doğumlu Kythera ve Salamis'in tanrıçası, hanımı diye hitap edilmektedir. Onun, ölümlülere tatlı armağanlar sunduğu söylenmektedir.

Hesiodos'un bize bildirdiğine göre, Aphrodite, Kıbrıs'a ayak basar basmaz, Eros (Aşk) ve Himeros (Arzu) hemen onun peşine takılmış ve ona tâbi olmuşlardır. Yürüdükçe narin ayakları altında yeşil çimenlerin göverdiği bu güzeller güzeli tanrıçanın payına da, tanrılar katında yapılan iş bölümünde, haz duyma, aşk, câzibe, zarafet ve letafet ile birlikte kızların fısıldayarak söylediği tatlı sözler, cilveleşmeler, gülüşmeler, oynaşmalar, kandırmalar, atlatmalar ile birlikte sevmeye ve sevilmenin tadı ve büyüsü ile acısı düşmüştür (*Theogonia*, 200-205). Bu durumda Aphrodite, Eros'tan sonra, fakat Olymposlu tanrı ve tanrıçalardan önce dünyaya gelmiş, ilk tanrısal varlıklardan biri olarak kabul edilmiştir. Bundan böyle de, canlıların içerisinde uyandırdığı yakıcı duygularla tanrıların, insanların ve bütün bir canlı ve cansız dünyanın yaratılmasında ve çoğalmasında önemli görevler üstlenmiş bir tanrıça olarak hükmünü yürütmeye başlamıştır. Hesiodos'un *Theogonia*'sında sık sık rastladığımız ifadelerden de anlaşılacağı üzere, bu "Gözleri fıldır fıldır olan" tanrıçanın etkisiyle,

“Altın Aphrodite yüzünden”, bu “Gönül çelen Aphrodite'nin büyüğü ile” ve “Altın ışıklı Aphrodite'nin dürtüsüyle” ölümsüzler ve ölümlü bütün canlılar birbirleriyle sevişecekler ve yeni yaratıklar dünyaya getireceklerdir.

Aristoteles'in “İlk teologlar” dediği mitoloji şairlerine göre, evrenin veya dünyanın meydana gelişi, ilk tanrısal varlıkların meydana gelişi ile bir ve aynı şeydir. Yani bunlar evrenin oluşmasıyla birlikte oluşmuşlar, ana unsurlar olarak, onu yoktan var etmemişlerdir. Üremeleri, yeni tanrıların ve yeni yeni varlıkların yaratılması, Aşk'ın ve Aphrodite'nin ortaya çıkmasıyla ve etkisiyle gerçekleşmiştir. Bu bakımdan, mitolojide adı geçen, birbirleriyle savaşıp iktidarı ele geçirmiş olan üç tanrı nesli, evreni yoktan var eden tanrılar olmaktan çok, ona hükmeden tanrılardır. Göreceğimiz üzere, insanı yaratırken bile, mevcut olan malzemeyi kullanmışlar, var olana şekil vermekle yetinmişlerdir. Bu tanrılar, insanlar gibi düşünen, hisseden ve hareket eden varlıklardır; insanlardan ölümsüz ve daha güçlü olmalarıyla, biraz da yedikleri şeylerin farklı oluşuyla ayrılmışlardır. Her türlü maddî ve manevî gücü simgeleyen ve bu yüzden, sayılamayacak kadar çok olan, Hesiodos'un bildirdiğine göre, sayıları otuz bine varan (*Erga kai Hemera / İşler ve Günler*, 253-255) bu tanrısal varlıklar, aralarında var olan ince bir iş bölümüne göre hareket etmişler; dünya ve âhiret işlerini, her seferinde, en sorumlusu Zeus olmak üzere, bir baş tanrının idaresi altında yürütmeye çalışmışlardır. Bu bakımdan, Aphrodite de dahil olmak üzere, bütün tanrısal varlıklar, kendi alanlarında, kendilerine bağlı diğer tanrısal varlıklarla birlikte kendi hükümlerini yürütürken, Zeus'un küllî iradesine de tâbi olarak hareket etmişlerdir.

Aphrodite, çoğunlukla, çevresinde onun emirlerini yerine getirecek, ona yardımcı olacak, aşk ve güzellik için gerekli olan

atmosferi sağlayacak erkânıyla, tanrısal bir grupla birlikte dolaşmış ve hükmünü yürütmüştür. Bir rivayete göre, yaratıcı bir güç olarak ezelden beri var olan veya Savaş Tanrı Ares'ten, Haberci Tanrı Hermes'ten, hattâ babası Zeus'tan edindiği söylenen Eros (Aşk) ile Anteros (Karşı-Aşk), onun yanından hiç ayrılmamıştır. Başlangıçta, Doğu Boiotia'da, Tanagra'da bulunmuş bir heykel grubunda görüldüğü üzere, sevgilisi Psyke'yi kucağında rahatça taşıyabilecek güçte kanatlı ve yakışıklı bir delikanlı olarak; daha sonraki dönemlerde ise, kanatlı ve elinde yayı ile oku bulunan mâsum bir küçük çocuk şeklinde tasvir edilen Eros ve Anteros başta olmak üzere, Dionysos'tan doğma oğlu düşün tanrısı Hymenaios, Himeros (Arzu), Pathos (Acı çekme), kandırma ve ikna etme tanrıçası Peitho, ışık getiren sabah yıldızı Phosphoros, akşam yıldızı Hesperos, Hora'lar ve Kharit'ler de onun alayında yerlerini almışlar, onun buyruklarına göre hareket etmişlerdir. Denizde yüzerken, Gaia'nın Pontos ile birleşmesinden doğmuş Nereus'un kızları etrafını sarmış, ona refakat etmiştir. Göreceğimiz üzere, Aphrodite, ilk kadın Pandora'ya kadınlık duyguları aşılarken ve Helena'yı Paris'e âşık ederken, bu erkânından yararlanmıştır.

Üç Güzel'ler diye bilinen Kharit'ler, genellikle Aphrodite'nin maiyetinde bulunan tanrıçalardır. Bu üç güzel tanrıça, Aphrodite'nin refakatçileridir ve tanrıçanın bakımı ve tuvaleti ile ilgilenirler; Tanrıça'nın yıkanmasına ve süslenmesine yardım ederler. Tanrıça, birisini baştan çıkarmak için süslenmek ihtiyacını duyduğu zaman, bu Üç Güzel'den kendisini süslemelerini ister. O zaman, güzel belikli, pırıl pırıl gözlü, gülümseyen yüzlü, son derece ahenkli, çekici ve dolgun vücutlu, zarafeti ile göz kamaştıran bu güzeller güzeli tanrıça'nın vücudunu güzel kokulu yağlar ile ovarlar, saçlarına ve boynuna güller ve göz alıcı takılar takarak onun daha da güzel olmasını sağlarlar. Üç Güzel'lerin, Güneş

Tanrı Helios ile altın elma bahçesinin bekçileri olan Hesperid'lerden Aigle'nin kızları olduğuna veya Zeus'un Okianos'un kızı Eurynome'den doğma kızları olduğuna inanılır.

Üç Güzel'lerden Aglaia, parlaklığı temsil etmektedir. Thalia, çiçekleri var eden, çiçekleri açtıran; Euphrosyne ise yüzleri güldüren tanrısal güçler olarak kabul edilmiştir. Güzel ve hoş şeylerin tanrıçaları olan Üç Güzel'ler, Apollon ve Musa'larla birlikte ölümsüzlerin bayramlarında kurulan korolarda şarkılar söylerlerdi. Bunlar, aynı zamanda, minnettarlık, şükran duygularını temsil eden tanrıçalar olarak da kabul edilmişlerdir. Genellikle birbirinin omuzuna tutunmuş, üç çıplak veya giyinik güzel kız şeklinde temsil edilmişlerdir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Aphrodite'nin alayına, çoğu kere, Hora'ların (Zaman tanrıçalarının) katıldığını da görüyoruz. Hora'lar, Titan Kız Themis ile Zeus'un kızlarıdır. Themis, hem Hora'ların, hem de Moira'ların (kader tanrıçalarının) anasıdır. Themis, tanrılar dünyasında olduğu kadar, ölümlü varlıklar dünyasında da, tüm tabiatın düzenini koruyan, evrensel ve değişmeyen tabiat kanunlarının simgesi durumunda olan bir tanrıçadır. Bu bakımdan gerek Hora'lar, gerekse kader tanrıçaları Moira'lar, analarının belirlediği genel çizgiye göre hareket ederler; tanrısal varlıklar olarak diğer tanrılardan, hattâ bir mânâda Zeus'tan bile daha güçlüdürler. Nitekim, tanrılar da kadere boyun eğmek zorundadırlar; sevdikleri ölümlülerin alın yazılarına, "Ömür yumakları" çözülüp bittiği zaman ölmelerine, hiçbir şekilde engel olamazlar, çünkü yalnız kader tanrıçaları Moira'lar verir insana "Mutlu veya mutsuz yaşama paylarını". Bu bakımdan, Aphrodite'nin Atina'da, Moira'ların en yaşlısı olarak; öç alma tanrıçaları Erynis'lerin ise kız kardeşleri olarak kabul edilmesinin, Aphrodite'nin yaptıkları açısından önemli bir mânâsı bulunmaktadır. Pa-

usantias'ın Aphrodite Ourania ile ilgili olarak, Atina'da Bahçeler ve Aphrodite Tapınağı denen yerde bir kitabenin bulunduğundan ve üzerinde, "Aphrodite Ourania (Göksel Aphrodite), Moira'ların en yaşlısıdır" yazısının bulunduğundan bahsetmesi de, bu ilişkiyi kuvvetlendirecek türden bir delil olmak gerekir (*Periegesis tes Hellados / Guide to Greece*, I, 19, 2; Peter Levi çevirisi, Hanrdmondsworth, Middlesex, Penguin Books, 1979, Vol. 1, s. 53).

Homeros'a göre, Titan Kız Themis ile Zeus'un kızları olan Hora'lar ile Moira'lar, Zeus ile Dione'nin kızı olan Aphrodite ile baba bir kardeşirler, Hesiodos'a göre ise, Ouranos ile Gaia'nın kızı olan Themis, Aphrodite'nin baba bir, ana ayrı kız kardeşidir. Bu durumda, Themis'in üç kızı Hora'lar ile diğer üç kızı Moira'lar, Aphrodite'nin yeğenleri olmaktadır. Bunlar, Aphrodite'ye gerek soyca, gerekse temsil ettikleri kavramlar bakımından güç katmakta ve Aphrodite kültürüne felsefî bir derinlik kazandırmada da yardımcı olmaktadır.

Göğün kapılarının bekçiliğini yapan, bu kapıları bulutlarla açıp kapamakla da görevli olan Hora'lar, mevsimlerin ve tabiat düzeninin tanrıçalarıdır; daha sonraları adalet ve sosyal düzenin tanrıçaları olarak da saygı görmeye başlamışlardır. Başlangıçta sayıları iki iken, sonraları üçe çıkarılmıştır. Tüm canlı yaratıklar için uygun hava şartlarının oluşmasını ayarlayan, ilk bahar ve son baharda iyi ve güzel şeyler sunan, çiçeklerin açmasını, ağaçların meyva vermesini sağlayan iyilik tanrıçalarıdır. Hora'lardan Eunomia, "düzeni"; Dike, "hak ve adaleti"; Eirene ise, bereket ve mutluluğun temel şartı olan "barış"ı simgeler. Toplumsal hayat açısından da önemli kavramları simgeleyen Hora'lar, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Kharit'lerle birlikte Aphrodite'nin alanında bulundukları gibi, Dionysos'a, bereket tanrıçası Demeter'in

kızı ve Yeraltı Dünyası'nın kraliçesi Pesephone'ye de arkadaşlık ederler. Ellerinde birer çiçek veya meyva tutan tanrısal varlıklar olarak canlandırılmışlardır. Hesiodos, *Theogonia*'sında (904), Eirene'yi, insanların ekip biçtiği nesneleri "koruyan" tanrıça olarak vasıflandırmaktadır. Aphrodite'nin bir üreme veya bereket tanrıçası olması, bu münasebetle Orta Doğu'nun bereket tanrısı Dumuzi'nin, Tammuz'un, Attis'in bir benzeri olan Adonis'i, Myrrha'nın, babası Kinyras'tan edindiği güzel delikanlıyı, kendisine sevgili olarak seçmesi ve bu yüzden Persephone ile bir çekişmeye girmesi, onun, Hora'larla yakın bir ilişki içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Bu bakımdan, Sümer'de İnanna ile Dumuzi'ninkine, Akkad ve Suriye'de İshar veya Astarte ile Tammuz'unkine, Frikya'da (Phrygia'da) ise Kybele ile Attis'inkine benzer bir birliktelik, Aphrodite, Persephone ve Adonis üçlüsü için de bir model oluşturmuş olsa gerektir.

Hesiodos (*Theogonia*, 987-991) ile Pausanias'ın (*Guide to Greece*, I, 3, 1; Vol. 1, s. 16) anlattığına göre, Şafak Tanrıça Eos, Atina kralı Pandion'un yakışıklı oğlu Kephalos'a âşık olmuş, onu Suriye'ye kaçırarak ondan Phaethon isimli tanrı benzeri bir oğlan çocuk sahibi olmuştur. Görenlerin gönlünü kaptırmadan edemediği, adı "Parlak" veya "Parıldayan" mânâsına gelen bu delikanlıya, Aphrodite de âşık olmuş ve onu kaçırarak Suriye'deki tapınaklarından birine veya bütün tapınaklarına gece bekçisi yapmış, sonra da ölümsüzleştirmiştir. Aphrodite'nin kutsal objeleri arasında yer alan, Orta Doğu efsanelerinin etkisiyle bazen Aphrodite ile aynileştirilen ve gecelerimizi aydınlatan parlak bir yıldız olan Zühre yıldızına, Romalılar güzellik tanrıçasının adını vererek, ona Venus demişlerdir. Aphrodite'nin sevgilisi Ares ile bir sabah gizlice seviştiği için, Aphrodite'nin gazabına uğrayan Eos, devamlı bir şekilde sevişerek, daha pek çok çocuk doğurmuştur. Şafak sökerken tatlı tatlı esmeye başlayan Rüzgârlar'ı

doğurduğu gibi, Venus yıldızının iki ayrı görünümünü simgeleyen başka iki oğul, iki yıldız daha doğurmuştur. Bir efsaneye göre, Eos'un Titan İapetos oğlu Atlas ile birleşerek doğurduğu, göğün en parlak yıldızı olan Hesperos veya gönüllere aşk duyguları ilham eden, ışıklılı gecelerin parlak bir gezegeni olan Akşam Yıldızı da, Aphrodite'nin maiyeti arasında yer almıştır. Bu yıldız, Aphrodite'nin buyruğuna uyarak, düğün alaylarına refakat etmiştir. Hesperos, bir kız kadar güzel olduğu veya bilmeyenlerin kız zannettiği düğün tanrısı Hymenaios'a da âşıkmiş. Aphrodite'nin oğlunun peşinden ayrılmadığı içindir ki, düğün gecelerinin daima konuğu olagelmıştır. Eos'un Astraios'tan doğma diğer oğlu Phosphoros veya Eosphoros ise, sabah yıldızı dediğimiz yıldız ise, anası Şafak Tanrıça gül renkli parmaklarıyla günün perdelerini yavaş yavaş aralamaya başlamadan önce, elinde bir meş'ale ile uçuşup durur, Şafak'ın her yeri gül pembe renklerle boyamaya başladığı bir sırada, Güneş'in doğacağı yöne ışık tutmaya çalışır; sabahın erken saatlerinde de, cilveleşmeye, sevişmeye dalmış âşıklara yeni günün başlamakta olduğunu haber vermiştir.

Kısaca temas etmeden geçemeyeceğimiz diğer bir refakatçi ise, "İkna" veya "Kandırma" tanrıçası, özellikle aşkta kandırmayı, gönül çelmeyi simgelemekte olan Peitho'dur. Peitho, Tethys ile Okeanos'un kızlarından biridir. Peitho, hemen her zaman Aphrodite'ye refaket eden, yanında bulunan bir tanrıçadır. Aphrodite'nin bir mânâda sıfatı gibidir; bazen onunla aynileştirildiği bile olmuştur. Nitekim, göreceğimiz üzere, ilk kadın Pandora'ya, Aphrodite ile birlikte, kadınsı özellikleri kazandırmada onun da büyük bir katkısı olmuştur.

Aphrodite, kendisine refaket eden, emrinde olan bu tanrısal varlıklarla çok yönlü bir tanrıça olma özelliğini kazanmış olmak-

tadır. Aphrodite, dünyaya gelip Kıbrıs adasında karaya çıktıktan sonra, onun yanında olanlar, ona derin bir psikolojik ve sosyal mânâ kazandırmışlardır. Bu tanrısal güçlerin büyük kısmı, insanî duyguları dile getiren güçler olmuştur. Aşk, arzu, acı çekme, aşktan uzaklaşma, nefret etme, güzellik, zarafet, derin psikolojik duyguları dile getiren kavramlardır. Ona katılanlar arasında, düğün işlerini düzenlemekle görevli, sosyal içerikli tanrısal güçler de bulunmaktadır. Manen onunla birlik olanların bir kısmı ise, felsefî, ahlâkî içerikli güçlerdir; bunlar, insanların kaderine hükmeden, öç alma duygularını temsil eden güçlerdir. Ona, aynı zamanda, Orta Doğu inançlarının etkisiyle, tabiat olaylarını, mevsimleri, toprak bereketini, gökteki temsilcileri ve refakatçileri aracılığı ile bazı kozmolojik olayları simgeleyen bir tanrıça gözüyle de bakılmıştır. Göreceğimiz üzere, bütün bunlar, zamanla, bazı şair ve filozofların yaptıkları katkılarla, çeşitli olayları aydınlatan, onları psikolojik, sosyolojik ve kozmolojik açıdan izah etmeye çalışan sistemlerin bir parçası olarak da kullanılır olmuştur.

Daha önce de işaret ettiğimiz üzere, Aphrodite'ye çoğu kez, eski metinlerde *Kıbrıslı* veya *Paphoslu* da denmiştir. Bu adlar, ona, ilk defa Kıbrıs adasında Paphos kıyılarında karaya çıkmış olduğu için verilmiştir. Paphos, Kıbrıs'ın Güney-batı kıyısında, çok büyük bir ihtimalle Fenikeliler tarafından kurulmuş olan bir şehirdi. Depremlerden büyük zarar görmüş olan bu şehir, İsa'dan önce 1200 yıllarında eski Paphos'un on mil kadar uzağında tekrar kurulmuştur. Bu defa, bir Yunan şehri olarak kurulmuş olan Paphos, Aphrodite kültünün en önemli merkezlerinden biriydi. Aphrodite kültünün diğer önemli bir merkezi de Kythera adasında bulunuyordu. Peloponnessos yarımadasının Güney-

doğusunda bulunan bu adada Aphrodite'nin bir tapınağı bulunuyordu. Deniz köpüğünden doğduktan sonra ilk defa bu adaya doğru yol almıştı Aphrodite. Bazı metinlerde Aphrodite'ye *Kytheralı* denmesinin sebebi budur. Kıbrıs adası gibi Kythera adası da, tüccar Fenikelilerin sık sık uğradıkları bir ada idi. Eski Girit uygarlığının etki alanı içerisinde de bulunan bu ada, Orta Doğu, Güney-batı Anadolu ve Ege uygarlıklarının Yunanistan'a, özellikle Aphrodite'nin büyük saygı gördüğü liman şehri Korinthos'a deniz yoluyla taşınmasında önemli bir basamak olmuştur.

Olaya değişik bir açıdan baktığımızda, Aphrodite'nin doğduğu veya karaya çıktığı yerlerde, Kıbrıslı, Paphoslu ve Kytheralı adlarıyla veya sıfatlarıyla ilgili olarak anlatılan efsaneler, bu yerlerde gelişmiş olan Aphrodite kültlerine bir açıklık getirmek üzere şiirleştirilmiş olan efsanelerdi. Aphrodite kültü merkezleri içerisinde en önemlilerinin nerelerde bulunmuş olduğunu göstermeleri açısından önemli idiler. Aphrodite'ye "Dalgalardan doğan" veya "Denizden çıkan" mânâsına gelen "Anadyomene" adı da gene bu yerler ve bu efsaneler dolayısıyla verilmiştir. Ona ne kadar geniş bir alanda ibadet edilmekte olduğunu ve bu yerler dolayısıyla ne kadar çeşitli adlarla hitap edilmiş olduğunu gösterebilmek için, birkaç belirlemede daha bulunalım. Ona, *Amathountia* veya *Amathousa* adları, Amathous'da (Limasol'da) bir kült yerinin bulunmuş olmasından dolayı; *Golgia*, *Idalia*, *Zephyria* adları da, gene Kıbrıs'taki ibadet yerleri dolayısıyla verilmiştir. Aynı şekilde, ona, *Aphakite* adının, Fenike'de Aphaka'da bir tapınağı ve kült yeri bulunduğu için; *Byblia* adının ise, Suriye'de Byblia'da bir ibadet yerinin bulunması dolayısıyla verilmiştir. Ona, Paphlagonia'da (Kastamonu bölgesinde) *Kandarena*; Knidos'ta ise *Knidia* dendiğini görüyoruz. Yukarı Mısır'da, Elephantis adasında ibadet edildiği için *Elephantine*; Sicilya'da, Eryks da-

ğında bir tapınağı bulunduğı için *Erykina*; Semendirek adasında, Zerynthos'da ise bir ibadet yeri bulunduğundan dolayı *Zerynthia* dendiğine de şahit oluyoruz.

Bu yer adlarının yanında, ona verilmiş olan psikolojik, sosyolojik ve kozmolojik içerikli takma adların veya sıfatların da, Aphrodite'nin kişiliğini tanımlamada ve şekillendirmede, edebiyatta ve plâstik sanatlarda bu ad ve sıfatların belirlediğı biçimde onu tasvir etmede çok büyük bir katkısı olmuştur. Adrian Room, Aphrodite için, bize, aralarında Lâtince kelimelerin de bulunduğu, çoğı Yunanca olan 111 kelimelik bir takma-ad listesi vermektedir (*NTC's Classical Dictionary. The Origins of the Names of Characters in Classical Mythology*, Lincolnwood, Ill, National Textbook Co., 1992, "By-Names of Aphrodite/Venus", ss. 319-322). Bu takma-adların, bu sıfatların, en önemlileri, şüphesiz, ona izafe edilen *Ourania* ve *Pandemos* sıfatlarıdır. Aphrodite kùltleri de, esas itibariyle bu iki ana kategori altında şekillenmiştir.

Aphrodite Ourania

Herodotos, Suriye'yi işgal eden İskitlerin bazılarının Askalon şehrindeki Aphrodite Ourania (Göksel Aphrodite) tapınağını yağma ettiklerini, bu tapınağın tanrıçaya adanmış en eski tapınak olduğunu, hattâ Kıbrıs'taki, Paphos'taki tapınağın da bu tapınak örnek alınarak yapılmış olduğunu, bunu, Kıbrıslıların kendilerinin söylemiş olduğunu ve Kythera'daki tapınağın da gene Suriye'nin bu bölgesinden gelen Fenikeliler tarafından yapılmış olduğunu söylemektedir. Herodotos, bu tapınağı yağma etmiş olan İskitleri, Tanrıça'nın sapıklığa mahkûm ettiğini ve hepsini kadınlara dönüştürdüğünü, hattâ bazı İskitleri de, bu günah yüzünden hasta kimseler hâline getirdiğini söylemekte-

dir (*Historiai/ Tarih*, I, 105). Herodotos, *Tarih*'inin başka bir yerinde, Aphrodite Ourania ile ilgili âdetlerden bahsederken, Arapların and içerken, Dionysos ile Ourania'nın adını andıklarını, tanrı olarak yalnız bu ikisini tanıdıklarını ve Ourania'ya Ali-lat dediklerini söylemektedir (III, 8). Herodotos'un bu belirlemesinden, Kıbrıs'daki ve Kythera'daki ünlü ve en eski Aphrodite tapınaklarının Aphrodite Ourania'ya adanmış olduklarını öğreniyoruz. Yunanistan yarımadasının Kythera'ya en yakın kısmı olan Peloponnessos'ta, biri Kuzey-batıda, diğeri de Kuzey-doğuda olmak üzere iki yerde daha Aphrodite Ourania tapınağının bulunmuş olması, gene bu Fenike etkisinin yaygınlığına işaret etmektedir.

Aphrodite Ourania'nın, Kuzey-batı Peloponnessos'ta, Elis'te ünlü heykeltıraş Phidias tarafından yapılmış bir heykeli bulunuyordu. Kayıp olan bu heykelin, Aphrodite Ourania'yı en iyi şekilde tasvir eden heykellerden biri olduğu söylenmiştir. Kuzey-doğu Peloponnessos'ta bulunan Sikyon şehrinde de, bir polos ile taçlandırılmış ve fildişi ile tezyin edilmiş bir heykeline saygı gösterilmektedir. Bu heykel, açıkça Aphrodite Ourania'yı veya "Ana" mânâsına gelen ve bir göğsü dışında Aphrodite'yi giyinik bir şekilde tasvir eden Aphrodite Genetrix'e ait bir heykel idi. Tanrıçanın, gene aynı bölgede yer almış olan Argos'ta ve diğer bir bölgede yer alan Atina'da da tapınakları vardı ve tanrıçaya buralarda büyük bir saygı gösteriliyordu. Onu Gök'te, Sümerli aşk tanrıçası İnanna'da olduğu gibi (Dilbad denen) Venus yıldızı (Zühre yıldızı) temsil ediyordu. "Uzaklarda parlayan" anlamına gelen Pasiphaëssa unvanı, onun aynı zamanda, Orta Doğu'lu tanrıçalara benzetilerek, bir Ay Tanrıça olarak kabul edildiğine de işaret etmektedir. Kıbrıslı Pygmalion'un öyküsünde de göreceğimiz üzere, ona boynuzları hilâl şeklinde olan düvelerin kurban edilmek istenmesi, bu inanç ile bütünleşmektedir.

Aphrodite Ourania (Göksel veya Semavî Aphrodite), saf, ideal veya ulûhî aşkı simgeleyen bir tanrıça idi. Hesiodos'un *Theogonia*'sına göre Aphrodite, Gök Tanrı Ouranos'un kızı idi. Ourania, ayrıca, gök ilmine isim veren, onun gelişmesini sağlamakla görevli bulunan bir Musa'nın da adı idi. Zeus ile Titan Tanrıça Mnemosyne'nin kızları olan Musa'lar, dokuz tane idiler. Adları, akıl, düşünce ve yaratıcılık içeren bir kelime ile ilişkili bulunuyordu; yaratıcılığı simgelemekte idiler. Bu tanrısal varlıkların görevleri, Hesiodos'a göre insanlara akıl, düşünce, ilham ve yaratıcılık vermek, onların içerisindeki kaygıları gidermek, acıları dindirmek idi. Dokuz Musa'nın yedi tanesi, Yunan dünyasında en yaygın sanat şekilleri olan şiir ve tiyatro alanında görevli tanrısal varlıklardır. Diğer iki tanesi ise, tarih ve gök ilmi alanında çalışacaklara esin vermekle görevli idi. İşte Aphrodite'nin "Ourania" adı, hem babası Ouranos'tan, hem de Musa'lardan gök ilmine esin veren Ourania'nın adından ilham alınarak yakıştırılmış bir ad idi. Diğer yünden, Homeros, Hesiodos ve diğer mitoloji şairlerinin ona, "Altın Aphrodite" demelerinin de, parlaklığı, kalıcı güzelliği ifade etmesi yanında, onun bu ışıklı yanını belirtmede büyük bir etkisi olmuştur. Aphrodite, bu "Göksel" lâkabını veya "Göklerin Kraliçesi" unvanını, daha önce de belirttiğimiz üzere, Orta Doğu'da yaygın bulunan birtakım dinî inançların, özellikle İnanna ve semitik İshar veya Astarte görüşünün Yunan inanç sistemine sızmasına borçludur. Bazı hâllerde, Aphrodite adı, İshar veya Astarte'nin Hellencesi olarak kabul edilmiştir. Başlangıçta, Babil kralı Ninos adına kurulduğu düşünülen Aphrodisias şehri, Aydın'a bağlı Geyre köyünde bulunan bu görkemli şehir, ünlü Aphrodite tapınağı ile Aphrodite Ourania kültürünü, Hristiyanlığın etkisine rağmen, uzun yıllar sürdürmeyi başarmıştır. Bu şehirdeki Aphrodite kült heykeli, tanrıçayı tamamen giyinik olarak tasvir etmiştir.

Homeros ve Hesiodos'un yaptığı belirlemelerden hareket ederek, genellikle İsa'dan önce beşinci ve dördüncü asırlarda, mitolojide, daha sonra da Yunan felsefesinde, özellikle Yeni Platonculuk ile Tasavvuf'ta ve Yunan sanatında ifadesini bulan yorumlamalar, iki Aphrodite veya Aşk anlayışını, Ourania ile Pandemos farkını çok belirgin bir hâle getirmiştir. Aphrodite Ourania, yüceltilmiş, uhrevî olan veya ulvî olan aşkın; Aphrodite Pandemos ise, âdi, sıradan, herkese mahsus olan aşkın yaratıcısı, koruyucu ve temsilcisi hâline getirilmeye başlamıştır.

İsa'dan önce yedinci asırdan bu yana, Yakın-Doğu'nun etkisinde kalınarak, süslü, renkli elbiseler giymiş, takılar takılarak süslenmiş ve başı bir polos ile taçlandırılmış olarak tasvir edilmiş olan mazbut görünümlü Aphrodite, özellikle Praksiteles'in İsa'dan önce 350 yılında çıplak olarak yaptığı Knidos Aphrodite'sinden sonra, şuh bir Aphrodite görüntüsüne bürünmeye başlamıştır. Giyinik veya mazbut görünümlü heykeller, Aphrodite Ourania'yı; tamamen çıplak olanlar veya sadece belden aşağısı örtülü olanlar ise, Aphrodite Pandemos'u temsil eder olmuştur. Bu tür bir Aphrodite'nin görüntülenmesi için de model olarak, devrin ünlü kibar fahişeleri, heteiraları kullanılmıştır.

Bu farkın ortaya çıkmasıyla, gene bu dönemde, Aphrodite Ourania, Aphrodite Pandemos'un karşıtı olarak, Yunan inanç ve düşünce sisteminde daha farklı yorumlamalara da tâbi tutulmaya başlamıştır. Bu yorumlama biçimlerinin ortaya konmasında, filozofların, Herakleitos'un, Parmenides'in, Empedokles'in, özellikle de Sokrates ile Platon'un ve öğrencilerinin büyük bir etkisi olmuştur. Bu yorumlamaların bir kısmı, erkeğin erkeğe olan cinsel ilgisini meşrulaştırmak için de kullanılmıştır. Böylece, homoseksüelliğin aklıleştirilmesi yoluna gidilmiş; psikanalizin bir tabirini kullanacak olursak, bu tür bir ilişki, böyle-

ce süblime edilmiştir. Bu tür sevişme, aynı zamanda, erdemli olmanın, bir bilen âşıktan erdemli olmayı öğrenmenin bir yolu olarak da görülmüştür. “Aşkta Sapık İlişkiler” bölümünde de göreceğimiz gibi bu, tanrıların ve bazı ünlü kahramanların da benimsediği bir yol olmuştur. Bu bakımdan da yüce olarak kabul edilmiştir.

Aphrodite Pandemos

İyi bir karşılaştırma yapabilmek için, Aphrodite Pandemos yorumlamaları ve tasvirleri hakkında da kısa bir açıklamada bulunmaya çalışalım.

Aphrodite Pandemos tasvirleri, özellikle Praksiteles’ten sonra, Aphrodite tasavvurları içerisinde en yaygın olarak kullanılmış olanlardır. Bunlar, ağırlıklı olarak cinsel aşkı, şehveti ve tahrik edici kadın güzelliğini temsil etmekte idiler. Hesiodos’un “Gözleri fıldır fıldır” dediği tanrıça bu idi. Her zaman bakımlı ve güzel, vücudunun bütün özelliklerini sergilemekten çekinmeyen bir kadın olarak düşünülmüş idi. Nitekim, Il Giorgione’nin 1508-1510 yılları arasında yaptığı ve halen Dresden Sanat Galerisi’nde bulunan Uyuyan Aphrodite (Venus) tablosu, bu görüşü en iyi temsil eden örneklerden biridir. Gene, benimsenmiş yaygın bir görüş olarak, on altıncı asır İtalyan ressamlarından Vecellio Titian’ın bugün Washington Millî Sanat Galerisi’nde bulunan Aphrodite (Venus) ve Adonis tablosu ile Paolo Veronese’in yapmış olduğu Aphrodite (Venus) ve Ares (Mars) tablosu da, tanrıçayı Praksiteles geleneğine uygun bir şekilde, tamamen çıplak, şuh ve arzulu, çok güzel bir kadın olarak canlandırmıştır. Veronese’in tablosunda, küçük kanatlı bir çocuk olarak Eros’u, annesinin bacağına tutunmuş olarak görmektediriz. Titian ile Verone-

se'in yapmış olduğu tablolarda, Aphrodite, sevgililerine (Adonis ile Ares'e) çok yakın bir şekilde, hattâ onlarla kucaklaşır bir vaziyette resmedildiği hâlde, François Boucher'in Louvre Müzesi'nde bulunan tablosunda, Aphrodite, kocası Hephaistos'tan bir hayli uzak durmaktadır. Broucher'in tablosu da, Aphrodite'yi, bazı yerleri bir tül ile örtülmüş olmakla birlikte, bütün kadınca güzelliğerlerini ortaya koyacak şekilde resmetmiştir. Diego Velásquez'in bugün Londra'daki National Gallery'de bulunan tablosu ise, Aphrodite'yi tamamen çıplak olarak, yatar vaziyette ve arkasından resmetmiştir. Olağanüstü bir vücut güzelliğı sergilemekte olan bu tabloda, Eros (Cupido), gene kanatlı küçük bir çocuk olarak görüntülenmiştir.

Aphrodite Pandemos tarzında bir anlayışı temsil etmekte olan Aphroditeler bazen özel ve mahallî adlarla da anılmış oluyor, itibar görüyor ve adlarına sunaklar ve mabetler inşa ediliyordu. Nitekim, Thebai'de Aphrodite Pandemos'a ibadet edilir ve saygı gösterilirken; Atina'da, Aphrodite Ourania'nın yanında, Aphrodite Heteira'ya da ibadet ediliyordu. Orada, Aphrodite Heteira, cinsel gücü yüksek bir mahlûk olarak kabul edilen bir teke üzerinde oturuyor olarak temsil edilmiştir. Thessalia'da Lais isimli bir fahişenin, güzelliğini kıskanan kadınlar tarafından taşatutularak öldürölmesi onuruna "Günahkâr" anlamına gelen Aphrodite Anosia'ya tapılmıştır. Aşkila ilgili konularda kadınların büyük bir serbestîye sahip olduğu İsparta'da ise Aphrodite'nin bir unvanı "Metres", diğđer bir unvanı ise "Yaşlanmayı geciktiren" mânâsında, "Ambologera" idi.

Aphrodite ile ilgili bu tür unvanların pek çoğı da, gene Mezopotamya'da, Mısır'da, Fenike'de veya Suriye'de gelişmiş olan inançların bir uzantısı görünümünde idi. Bu bakımdan, bu eski inançların Aphrodite kültü olarak, yeni şekilleriyle Batı Anado-

lu kıyılarında çarçabuk kabul görmesine ve gelişmesine şaşmamak gerekir. Aphrodite, ileride, Hero ve Leandros'un öyküsünü anlatırken adından bahsedeceğimiz Abydos ve Sestos şehirleri ile Aphrodite'ye hitaben yazdığı şiirlerle ünlü Sappho'nun yurdu olan Lesbos'ta (Midilli'de), Ephesos'ta büyük bir saygı görüyordu. Aphrodite'nin en ünlü tapınaklarından iki tanesi, gene Güney-batı Anadolu kıyılarında, Karya (Karia) bölgesinde, Knidos'ta ve Kos adasında bulunuyordu. Buralarda bulunan heykellerde, kabartmalarda, hattâ paraların üzerinde, Aphrodite, şehvet tarafı iyice belirtilmiş bir hâlde ve çıplak olarak tasvir edilmiştir. Nitekim, Praksiteles'in Knidos'lu Aphrodite heykeli, tanrıçayı ayakta durur vaziyette ve tamamen çıplak olarak tasvir etmiştir. Colonna tipi, Belevedere tipi, Suriye tipi gibi Roma kopyalarından ve Dardanos Tümülüsü'nde bulunmuş olan ve halen Çanakkale Müzesi'nde koruma altında olan geç Hellenistik dönem bir halk sanatı yorumlamasından tanıdığımız ve dünyanın büyük ve en ünlü heykelleri arasında yer alan bu mermer heykel, Vatikan Müzesi'nde bulunan Colonna tipinde görüldüğü üzere, 2.04 metre yüksekliğinde idi ve Datça Yarımadası'ndaki Aphrodite Euploia tapınağını süslüyordu (Ch. M. Havelock, *The Aphrodite of Knidos and Her Successors*, An Arbor, Univ. of Michigan Press, 1995, s. 13, Resim 1 ve 15). Bu heykele, İlk Çağ'ın güzelliği ve cazibesiyle ünlü heteira'larından Phryne modellik etmişti. Phryne, İyonyalı Apelles'in Aphrodite Anadyomene resmi için de modellik etmiştir. Aphrodite heykellerine, Kambyse, Kratina gibi kibar fahişelerin de modellik ettiklerini biliyoruz. Kambyse, İskender'in odalığı olarak da ün yapmış bir kadındır. Aphrodite Heteira anlayışı da, kutsal olmayan mânâsına Aphrodite Anosia veya Aphrodite Porno anlayışı da, bu tip kadınlardan yararlanılarak sanatta Güzel Kalçalı (Kalligloutos veya Kallipygos) Aphrodite heykel, kabartma ve resimlerinin yapılması-

na sebep olmuştur. Bütün bu heykeller, genelde Aphrodite Pandemos anlayışını yansıtmak üzere yapılmış heykellerdi ve Aphrodite Pandemos ve benzeri anlayışların yaygın olduğu kült yerlerinde bulunmaktaydı.

Aphrodite Pandemos anlayışından kaynaklanan Aphrodite inancının, bazı bölgelerde uygulamaya yönelik, değişik bir yönü daha vardır. Ephesos ve Korinthos gibi liman şehirleri, aşk evleriyle ünlü şehirlerdi. Bu şehirlerin fahişeleri, aynı zamanda birer Aphrodite rahibesi olarak kabul görüyordu. Nitekim, bu tip bir uygulama, Eski Dünya'nın yabancısı da değildi. Sümer'de, Aşk tanrıçası İnanna'nın mabedinde bu işe kendini adanmış rahibeler bulunuyordu. Eserinde değişik âdetlere sık sık yer vermiş olan Herodotos'a göre, Babil'de kadınlar, Mylitta denen bir tanrıçaya, tanımadıkları kimselerle cinsel ilişkiye girerek ibadet ediyorlardı. Mylitta, Babil'de, bir üreme ve çocuk doğurma tanrıçası idi. Bu tanrıçanın, gene bir Babilonya tanrıçası olan Ishtar'a, dolayısıyla da Aphrodite'ye çok benzeyen bir yanı bulunuyordu. Herodotos'un bildirdiği üzere, Asur dilinde Aphrodite demek olan Mylitta'ya ibadet etmek üzere, her kadının, en az bir defa olmak üzere, tapınağa gelerek tanımadığı bir erkekle birleşmesi gerekiyordu. Çevreden gelen kadınlar, Aphrodite tapınağının duvarları içerisinde ayrılmış olan yerlerde oturur, dizleri üzerine bir miktar para atıp, "Senin şahsında tanrıça Mylitta'yı çağırıyorum" diyen bir erkekle, atılan paraya ve kendisine başvuran bir erkeğe herhangi bir itirazda bulunmadan, birleşir ve evine dönerdi. Güzel kadınlar, kendileriyle yatacak erkekleri hemen buldukları hâlde, çirkin olanlar beklemek zorunda kalabiliyordu. Herodotos, bu tapınakta bir yabancı ile eşleşen bir kadını, dinî kuralı yerine getirdikten ve kadın evine döndükten sonra, bir daha baştan çıkarmanın mümkün olmadığını söylemektedir. Herodotos, tanrıça adına yapılan bu tür bir birleşmenin, Kıbrıs adasının bazı

yerlerinde de uygulanmış olduğuna işaret etmektedir (*Tarih*, I, 131, 199).

Gördüğümüz üzere babası Zeus, Troya Savaşı sırasında Aphrodite'nin elinden yaralanması üzerine ona savaştan uzak durmasını, onun işinin gönül alıcı işler olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte, özellikle Sümer'li İnana'nın ve Akkad'lı bir tanrıça olan ve Hammurabi'nin "Savaşların hanımefendisi" dediği Ishtar'ın etkisiyle, ona savaşçı bir tanrıça olarak ibadet edilen yerler ve dönemler de olmuştur. Genellikle silâhlı, başı miğferli olarak tasvir edilen Aphrodite Areia veya Lâtince olarak Armat'a'ya, özellikle savaşçı bir toplum olan İsparta'da ibadet edilirdi. Onun *Nikophore* sıfatı, zafer ihsan etmeyi; *Symmakhia* sıfatı ise, askerî mânâda müttefik ve yardımcı olmayı ifade etmektedir. Napoli yöresinde açık hava tiyatrosunda bulunan Capua Venusu, savaşçı Aphrodite'yi simgeleyen bir heykel idi. Zafer kazanmış anlamına gelen Venus Victrix de, Capua Venusu gibi, savaş tanrıçası olarak heykelleştirilmiş idi.

Bazı bölgeler, daha değişik Aphrodite tiplerine tapmayı benimsemişlerdir. Bu, çeşitli etkilerle, Aphrodite anlayışının, Homeros ve Hesiodos tipi Aphroditelerden farklı bir Aphrodite modelinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nitekim, onun denizden doğmuş olması, bu mânâyâ gelen bir sıfatla anılmasına ve bir deniz tanrıçası olarak ibadet edilmesine sebep olmuştur. Aphrodite Pontia veya Aphrodite Pelagia'ya özellikle Argolis bölgesinde, Hermione'de ve Troya'da saygı gösterilirdi. Bazı Orta Doğu efsanelerinin, özellikle Adonis efsanesinin etkisiyle, ona bir ölüm ve yer altı tanrıçası olarak ibadet edildiği de olmuştur. "İnsanları öldüren" mânâsına gelen *Androphonos*, "Mezar kazıcı" mânâsına gelmekte olan *Tymborykhos* ve "Günah-

kâr" mânâsına geldiği gibi, "İnsafsız ve zâlim" mânâsına da gelen *Anosia* sıfat ve lâkapları, onun uğursuz, meş'um ve tehlikeli bir tanrıça olarak kabul görmüş olduğunu da göstermektedir. *Persephaëssa* unvanından dolayı, ona Yeraltı Dünyası'nın kraliçesi Persephone gibi, Ölüler Diyarı'nın kraliçesi olarak saygı gösterildiği de olmuştur. Pythagorasçıların onu hem göksel, hem de yer altının bir tanrıçası olarak kabul etmelerinin sebebi bu olsa gerektir (K. veya C. Kerényi, *Goddesses of Sun and Moon*, Murray Stein çevirisi, Dallas, Texas, Spring Publications, 1979, s. 60). Bu anlayışın bir uzantısı olarak, Romalıların *Venus Libitina*'sı, böyle bir Aphrodite'yi temsil etmektedir. Bu tanrıça, mabedinde ölüm kayıtları tutulan, cenaze merasimlerine nezaret eden bir tanrıça idi; başka bir ifade ile *Venus Libitina*, cesetlerin ve mezarların tanrıçası idi.

Melaina ve *Melainis* sıfatları, onun "Siyah biri", *Skotia* sıfatı ise onun "Karanlık biri" olduğuna işaret etmektedir. Bu sıfatlar ile *Anosia* sıfatının birlikte var olması, Aphrodite'yi, öç alma tanrıçaları *Erinyes*'ler ile de ilişkili bir hâle getirmektedir. Bu karanlık sıfatı, Pausanias'ın belirttiği üzere, belki de onun, karanlık isteyen aşk hayatıyla olan ilişkisini vurgulamak içindir. Bütün bu olumsuz sıfatlar, onun, diğer olumlu özelliklerinin yanında, uğursuz, meş'um ve tehlikeli bir tanrıça olabileceğine de işaret etmektedir. Anlatacağımız öykülerde, onun bu acımasız tarafının bazı örneklerine şahit olacağız. *Myrrha*'nın, *Medeia*'nın, *Pasiphae*'nin, *Phaidra*'nın ve *Dido*'nun öykülerinde onun, akla düşman, üstesinden gelinemez tahrip edici duygular ilham eden, kurbanlarını delirten, kindar, öç alıcı ve öldürücü bir tanrıça olduğunu göreceğiz.

Serçeler ve sürüler hâlinde uçarak arabasını çeken güvercinler, onun kutsal hayvanları olarak kabul edilmiştir. Koç, tav-

şan, yunus balığı, kaplumbağa, kaz ve kuğu da onun kutsal hayvanları arasında bulunmaktadır. Kıbrıs'ta bulunmuş kırmızı figürlü bir vazod resmi, Aphrodite'yi, elinde asası ile, uçmakta olan bir kuğu üzerine binmiş olarak göstermektedir (T. H. Carpenter, *Art and Myth in Ancient Greece*, London, Thames and Hudson, 1991, Resim 67). Gül ve mersin ağacı ile gelincik, zambak ve elma, onu temsil eden bitki ve meyvalar olarak kabul edilmiştir.

Eros ve Anteros

Denizden doğar doğmaz Aphrodite'nin alayına katılmış olan ve bir daha ondan ayrılmamış güçler olarak, aşk ilişkilerinde aracı bir rol oynamış olan Eros Tanrı ve karşıtı bir güç olarak Anteros'un bazı yönlerine, özellikle de kitabımızın "Aşkta Sapık İlişkiler" bölümünde ele alacağımız bir yönüne, biraz daha yakından bakmaya çalışalım.

Eros, Cicero'nun *De Natura Deorum* adlı eserinde de (III, 62) belirtildiği üzere, geneolojisi karışık bir tanrıdır. Homeros'a göre Eros, tanrılaştırılmış bir varlık değildir. Hesiodos'a göre ilk var olan tanrısal varlıklardan biridir ve herhangi bir anadan doğmuş değildir. Diğer bir anlayışa göre ise, Eros ile Anteros (Karşı-Aşk), Aphrodite'nin Savaş Tanrı Ares'ten olma oğullarıdır veya Eros, Hermes'ten; Anteros ise, Ares'ten doğmuş oğulları olarak kabul edilmiştir. Bazı hâllerde, her türlü aşk, Ares'ten doğmuş bulunan Eros'a; bazı hâllerde ise, Hermes'in Aphrodite Ourania ve Aphrodite Pandemos ile olan birlikteliğinden doğmuş bulunan Eroslara bağlanmıştır. Aphrodite Ourania'dan doğmuş olduğu kabul edilen Eros, geniş kapsamlı, yüceltilmiş, tanrısal aşkın olduğu kadar, yetişkin erkeklerin oğlanlarla, delikanlılarla yaşadıkları homoseksüel aşkın yaratıcısı ve koruyucusu olarak da saygı gör-

müştür. Spor yapma alanları olarak rağbet gören, genellikle, epheboi denen 15-20 yaş arası delikanlıların devam ettiği gymnasionlara Eros'un heykellerinin yaygın bir şekilde dikilmiş olması, bir bakıma bu anlayışın bir ürünü olarak görülmüştür. Bu heykeller Roma'daki Capitol Müzesi'ndeki örnekte de görüldüğü üzere, Eros'u, elinde yayı ile, güçlü ve atletik vücutlu bir genç olarak tasvir etmiştir. Bir hususu daha belirtecek olursak, gymnasionlar, aynı zamanda, gençlerin çıplak vücutlarını seyretmeye gelen yetişkin erkeklerin de uğrak yeri olmuştur.

Anteros'un soy ağacına bir göz attığımızda, onun da, Eros'unkine benzer bir karışıklık sergilemiş olduğunu görüyoruz. Daha sonra öykülerini anlatacağımız aşk ilişkilerinde, Anteros, Helena'nın yaşadığı, buna karşılık Ameinias'ın ve Timagoras'ın yaşamadığı aşkı simgelemektedir. Narkissos, Kephisos isimli bir Irmak Tanrı ile Liriope isimli bir nympha'nın kucaklaşması sonucunda meydana gelmiş bir delikanlıdır. Hermes ile Aphrodite'nin oğlu Hermaphroditos gibi, aşktan korkup kaçan bir delikanlıdır. Boiotia bölgesinde, Tespiai'de yaşayan bu yakışıklı delikanlıya, Ekho isimli peri kızının dışında, erkekler de âşık olmuştur. Narkissos'un âşıkları arasında Ameinias isimli bir delikanlı da bulunmaktadır. Narkissos ona da yüz vermemiş, karşılıksız kalan aşkı yüzenden Ameinias, Narkissos'un gönderdiği bir kılıç ile, sevdiği delikanlının kapısı önünde intihar etmiştir. Bu, Paris ile Helena'nın aşkında göreceğimiz türden, sevilenin sevene sevgi ile karşılık vermesi tarzında bir Karşı-Aşk (Anteros) değildir. Bu, Eros'un yapmak istediği şeyin tersini yapan, duygusuz bir şekilde hareket ederek, karşılıksız aşkı (Anteros) simgeleyen bir aşk ilişkisini dile getirmektedir. Bu, aynı zamanda, Narkissos konusunu ele alırken temas edeceğimiz üzere, Orta Yunanistan'ın doğusunda bulunan Boiotia bölgesinde, Helikon dağının doğu yakasında kurulmuş bir şehir olan Tespiai'de, homoseksüel aşkın

bir tanrısı olarak Eros kültünün yaygın bir şekilde benimsenmiş olduğunu da göstermektedir.

Atina'ya, dışarıdan geldiği için küçük görülen bir gencin başından geçen nahoş bir olay da, başka bir Karşı-Aşk olayına daha örnek teşkil etmektedir. Nitekim, Atina'ya dışarıdan gelen göçmenlerin, Meles ve Timagoras isimli gençlerin anısına Akropolis'te diktikleri bir Anteros heykeli, karşı aşk kavramını somutlaştırmaktadır. Bu olayda, Meles isimli Atinalı delikanlı, göçmen olarak gelmiş bulunan Timagoras'ın aşkına olumlu bir cevap vermemiş, Narkissos'un yaptığı şekilde, aşkını ispat etmesi için, kendisini Akropolis'ten aşağı atmasını istemiştir. Timagoras intihar ettikten sonra, Meles, büyük bir üzüntüye kapılmış, o da aynı şekilde hareket ederek intihar etmiştir (M. Grant and J. Hazel, *Who's Who in Classical Mythology*, London, Routledge, 1993, s. 126).

Eros, özellikle Klâsik Dönem'in sonlarına doğru, bazen ciddi, bazen şımarık ve yaramaz bir çocuk şeklinde; bazen, elinden fırlattığı oklarla annesinin emirlerine uyararak, bazen de istemeden veya farkında olmadan insanları birbirine âşık eden bir çocuk tanrı olarak tasvir edilmiştir. Bu Eros anlayışı, açıkça görüldüğü üzere, farkında olunmadan, birdenbire tutulma şeklinde gerçekleşmiş olan aşkı açıklamaya yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu bakımdan, annesi Aphrodite bile, bu tür bir aşka, daha doğrusu kazaya kurban gitmekten kendisini kurtaramamıştır. Ama, esas olarak, Eros, Aphrodite'nin emrinde olan bir tanrıdır ve onun hükmünü icra eder. Nitekim, Medeia'nın İason'a âşık edilmesi olayında, Hera ile Athena'nın Aphrodite'den istekleri bu yönde olmuş; ondan, oğluna gereken talimatı vermesini istemişlerdir.

Eros'un, bazı yerlerde, Aphrodite'ye bağlı olarak hareket etmek yerine, başlı başına hükmünü yürüten, hattâ değişik bir an-

layışı temsil etmekte olan bir tanrı olarak kabul edilmiş olduğuna da şahit oluyoruz. Nitekim Eros, Narkissos'un yaşadığı bir bölge olan Boiotia'nın içinde yer almış bir şehir olan Thespieai'de ve Mysia'da, yani Güney Marmara bölgesinde, Parion'da, Phallos sütun şeklinde ve bir bereket tanrısı olarak saygı görmüştür. Anlaşılacağı üzere, buralarda bir idol şeklinde veya "iconic" bir imaj olarak canlandırılmış değildir. Buralarda, Mysia bölgesinin daha sonraki bir döneme ait bereket tanrısı Priapos gibi, erkekliğine tapılan bir tanrı olmuştur.

Aphrodite ve Eros anlayışlarına felsefî bir açıdan baktığımızda, Aphrodite ve Eros'un bir fizik prensip, bir tabiat kanunu veya yaratıcı bir ilke gibi algılanmış olduğunu görmekteyiz. Var olma, yok olma ve tekrar yaratılma sürecinde, birtakım temel unsurların, bir araya gelip dağıldıktan sonra, birleştirici ve üretici bir güç olarak Aşk'ın nihaî etkisi ile tekrar bütünleştiğine inanılmıştır. Aşk denen birleştirici güç, gördüğümüz gibi, Aphrodite'nin hükümü altına girdikten sonra da görevini sürdürmüş, yeni varlıkların meydana gelmesini sağlamıştır; canlılar âlemi için, hayat denilen şeyle, yaşamayla aynîleşmiştir. Tabiatla cansız cisimler için olduğu gibi, insanın yaratılmasında ve üremesinde de bu süreç işlemiş; su, hava (ruh), ateş ve toprak bu yolla birbiriyle buluşmuştur; daha sonra da dişi ile erkeğin bir araya gelmesini sağlayarak, canlıların çoğalmalarını gerçekleştirmiştir. Sokrates önceki felsefede, mitolojik öykülerin henüz etkisini sürdürmekte olduğu bir dönemde, Eduard Zeller'in de belirttiği üzere, söz konusu görüşleri ekonomik bir izah sistemine kavuşturmuş ve kendisinden sonra gelenler üzerinde çok büyük bir etkide bulunmuş olan (*Outlines of the History of Greek Philosophy*, L. R. Palmer çevirisi, New York, Meridian Books, 13th ed., 1955, s. 75) Empe-

Empedokles'in fikirlerinin kısa bir özetini vererek, felsefî bir Aphrodite ve Eros anlayışının esaslarını belirlemeye çalışalım.

Monist görüşten ayrılmış olan, bir taraftan Pythagoras'ın, dolayısıyla Orphizmin, diğer taraftan da Elea okulunun etkisi altında kalmış bulunan Empedokles'e göre, âlemin temelinde var olan ve sabit kalan, ezeli ve ebedî olan dört temel unsur vardır. İsa'dan önce 444 yılında vefat ettiğini bildiğimiz filozofumuza göre, bu temel unsurlar, bu ana maddeler, "İnsanın Yaradılış Öyküsü" bölümünde göreceğimiz üzere, mitolojik olarak da kullanılmış olan su, hava, ateş ve topraktır. Bu temel unsurlar, ezelden beri vardırırlar ve başka bir şeye dönüşmezler. Sonsuz küçük parçalara ayrılarak ve tekrar birleşerek nesneleri meydana getirirler, fakat yok olmazlar. Hareket ederler, birbirleriyle birleşirler ve ayrılırlar, fakat nitelik bakımından bir değişikliğe uğramazlar. Bir objenin yok olması ve tekrar var olması, sonsuz küçük parçalara ayrılması ve bu parçaların tekrar bir araya gelmesiyle mümkün olur. Bu bakımdan, her cisim, bu dört unsurun belli bir oranda bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Nitekim, canlılarda bulunan et ve kemik gibi taraflar, topraktan; kan ve diğer akıcı nesneler, sudan; soluk, havadan; vücudumuzda hissettiğimiz sıcaklık ise, varlığını ateşten almaktadır. Hekim filozofumuza göre hastalık da, bu unsurların ahenkli bir şekilde bir arada bulunmamasından, herhangi birinin vücutta yeterli miktarda bulunmamasından ileri gelir.

Empedoktes'in, daha önce İyonyalı filozoflar tarafından üzerinde durulan su, hava ve ateş olarak belirledikleri unsurlara katmış olduğu "toprak", şüphesiz, eski inanç sistemlerinde de var olan bir şeydir. Bu tanrısal unsur, Mezopotamya ve Mısır gibi Orta Doğu inanç sistemlerinde de bulunuyordu. Hattâ, Eski Dünya'nın diğer inanç sistemleri içerisinde de önemli bir yer işgal

ediyordu. Toprak-Ana, Ana-Tanrıça, Bereket-Tanrıçası motifleri, eski Anadolu ve Girit uygarlıklarında gelişmiş dinî inanç sistemlerinin en temel, en ayrılmaz parçaları idi. Yunanistan'da ve Roma'da sonradan kendi adıyla büyük bir saygı görmeye başlayan Firikyalı (Phrygia'lı) tanrıça Kybele, Yunan panteonunda Gaia, Rheia veya Rhea olarak temsil edilmekteydi. Bunlarla birlikte Demeter de bir toprak ve bereket tanrıçası idi. Hesiodos'ta ve Orphik inanç sisteminde gördüğümüz üzere, Ana-Tanrıça'yı harekete getiren, birleşerek yeni varlıklar dünyaya getirmesine sebep olan güç ise, Aşk idi, Eros idi veya Eros'un da bağlı bulunduğu tanrısal güç olarak Aphrodite idi. İşte bu görüşlerden hareket eden Empedokles, bu dört unsuru ve bu unsurların parçalarını bir araya getirerek yeni unsurlar meydana getiren güce *Aphrodite* demiştir.

Empedokles'in, sadece cinsel birleşme gücü olarak görmediği bu yaklaşımcı, birleştirici güce, Türkçe'de daha geniş bir mânâ içermekte olan *Sevgi* demek, belki de daha uygun bir karşılık olsa gerektir. Empedokles, bu birleştirici gücün karşısına ise, Orphik kozmogonialardan aldığı ayırıcı veya yok edici bir gücü çıkarmış ve buna da *Nefret* demiştir. Oluşumu, bu güçlerin birbirleri üzerine yaptığı etkilerle izaha çalışmıştır. Ona göre, unsurları ve cisimleri harekete getiren, birbirine doğru yaklaştıran ve uzaklaştıran bu ebedî, ölümsüz güçler yüzünden, bazen birçok şeyden bir bütün doğmuştur; bazen de bir bütünden veya bir olandan, Nefret'in etkisiyle ayrılarak pek çok şey dünyaya gelmiştir. İnsan vücudunda doğuştan var olan Sevgi de, sevişme arzusunu uyandırarak insanları birleştirmiştir; buna da, Empedokles, *insana özgü* haz, sevinç veya "Aphrodite" adını vermiştir.

Sevgi karşılığı olarak "Eros" yerine "Aphrodite" demeyi tercih eden Empedoktes, Aphrodite'yi hem soyut bir kavram ola-

rak, birleştirici, yaratıcı bir prensip olarak görmüş; hem de onu sevgi, barış ve düzen getiren ve evrenin düzenini koruyan bir tanrıça olarak, tanrısal bir varlık olarak tasavvur etmiştir. Görüldüğü gibi bu Aphrodite, Homeros'un ve Hesiodos'un düşündüğünden farklı bir Aphrodite'dir; yüceltilmiştir ve her türlü sevgiyi içerisine alacak şekilde geniş kapsamlı bir kavram hâline getirilmiştir. Bu, artık, düzen içerisinde hareket eden Gök'ten doğmuş olan, canlılar arasında sevgi ile, dostluk ile, içten bağlanma ile huzur sağlayan, kardeşlik duyguları uyandıran bir Aphrodite Ourania'dır, bir Göksel Aphrodite'dir.

Empedokles'e göre insanlık, Hesiodos'ta ve Pindaros'ta görüldüğü şekilde, bir "Altın Çağ" yaşamıştır. Bu çağda ne Ares, ne savaş gürültüsü Kydoimos, ne Poseidon, ne Zeus, ne de Kronos vardır. Yalnız aşk ve güzellik tanrıçası Kıbrıslı Aphrodite vardır; insanlar, sadece ona tapmışlardır. Ona adaklar adanmışlar, ona güzel kokulu günlükler sunmuşlardır; yerlere sadece onun için ballar serpmişlerdir. Gene o çağda, kan akıtıp kurbanlar kesmemişlerdir. İnsanların birbirlerini öldürmeleri, en büyük günah sayılmıştır. Ağaçlar daima yeşil, daima meyva ile dolu olmuştur. Vahşî hayvanlar ve kuşlar bile insanlarla dostluk kurmuş, onlara yakın davranmışlardır. Hakkında söylenenler de dahil olmak üzere, Empedokles'in kendisinden kalan fragmentler için, kolay ulaşılabilir bir kitap olarak, Jonathan Barnes'in *Early Greek Philology* (London, Penguin Books, 1987, ss. 161-201) adlı kitabına bakınız.

Bu durumda aşk, birleştirici, bütünleştirici olarak, başka bir nesnenin var olmasını şart koşmuş olmaktadır. Başka bir objeye yöneldiğı takdirde, ancak o zaman, yaratıcı ve üretici olmaktadır. Nitekim, göreceğimiz üzere, Zeus, Aiakos isimli oğlunu yalnızlıktan kurtarmak için, Oinone adasındaki karıncaları insanla-

ra dönüştürmüş ve ona arkadaş etmiştir; Deukalion ile Pyrrha, insanları yeni baştan yaratıp, bu yalnızlığın bitmesini istemişlerdir. Tevrat'ta da, Rabb, Âdem'in yalnız kalmasını doğru bulmamış, Havva'yı onun yanına vermiştir. Her üç olayda da, insanların üremesi bu şekilde sağlanmıştır. Daha genel bir ifade ile hayat böyle devam etmiştir. Aşkın birleştireceği bir şeyin var olması öngörülmüştür.

Bu noktada, Empedokles'in Nefret'ini, parçalayıcı, yok edici olarak kabul edilen bu gücü, aynı şey demek olan, ölüm ile karşılaştırmaya çalışalım. Mitolojide, ölüm tanrısı Thanatos, Nyks'in (Gece'nin) oğlu, Hypnos'un (Uyku'nun) ise erkek kardeşi olarak dünyaya gelmiştir. Bu iki tanrı da Tartaros'ta, yerin altındaki Ölüler Ülkesi'nin en derin yerinde oturan tanrılardır. Onları Nyks, kimseyle birleşmeden, kendi başına doğurmuştur.

Hayat ve ölüm arasındaki mücadele, göreceğimiz üzere, Orpheus'un, Alkestis'in ve Protesilaos'un öykülerinde çok açık bir şekilde dile getirilecektir. Orpheus, aşkının etkisiyle, sevgilisi Eurydike'yi ölümden kurtarmak için Yer Altı'na inecek; aşkı uğruna kocasının yerine ölmeyi kabul etmiş olan Alkestis'i ise, boğuşarak, Thanatos'un elinden Herakles kurtaracaktır. Protesilaos, kısa bir süre için de olsa yaşayacak; aşkı için, Ölüler Ülkesi'nin tanrı ve tanrıçalarıyla pazarlığa girişip onları ikna etmenin yolunu bulacaktır.

Hayat ve ölüm ikilisinin, bütün bir insanlık tarihi boyunca, insanoğlunu ne kadar düşündürmüş olduğunu, pek çok dinî ve felsefî sistemde ele alınıp işlenerek günümüze kadar taşınmış olduğunu görüyoruz. Bir örnek verecek olursak, bu ayrım, yirminci asrın ilk yarısında, Sigmund Freud'un elinde, Eros ve Thanatos adında iki temel "içgüdü"ye dönüşmüştür. Freud'un elinde Eros, cinsel duygu da dahil olmak üzere benliği-koruma içgüdülerinin

tümünü içerisine alan temel bir saike dönüşmüştür. Thanatos ise, inkâr etme, reddetme ve ölüm duygu ve isteklerini içerisine alan, Eros'a zıt bir temel içgüdüye işaret etmektedir. Birisi, var olmayı, yaşamayı, hayatı; diğeri ise, var olmanın ve yaşamanın gereklerini yerine getirmekten uzaklaşmayı, ölümü temsil etmektedir.

İNSANIN YARADILIŞ ÖYKÜSÜ

Bu kitapta, insanlar arasında yaşanmış olan ilginç aşkları, dört ayrı bölüm hâlinde gözden geçirmeden önce, insanların nasıl yaratılmış oldukları konusunu ışığa kavuşturmamız gerekmektedir. İnsanlar, başlangıçta, tabii unsurları bir araya getiren tanrısal bir güç aracılığı ile, tanrılar tarafından yaratılmış olmakla birlikte, daha sonraki üremelerini, doğrudan doğruya, Aphrodite'ye ve oğlu Eros'a (Aşk'a) borçludurlar. Bu bakımdan, onların, daha da önemlisi kadınların yaratılma öykülerini bilmek, insanlar arası aşk ilişkilerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle, insanların hangi özelliklerle donatılmış olduklarını ve ne gibi davranışlarda bulunmaları gerektiğini bilmek, Aphrodite ile oğlunun bu işteki rolünü daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır.

Mitolojik kaynaklarda, evrenin yaratılması ve düzene sokulması sırasında, yani ilk başlangıçta, insanın yaratılması olayından bahsedilmez. İnsan, daha sonra yaratılmış ölümlü bir yaratıktır. İnsanın yaratılması ile ilgili çeşitli rivayetlere göre, insanları bazen Kronos ile Zeus'un, bazen de Zeus ile birlikte diğer tanrıların yaratmış olduğuna inanılır. En yaygın kanaat olarak insanın, ya doğrudan doğruya Toprak-Ana'dan, yahut da balçığa ve-

ya toprağa şekil verdiğiğine inanılan kutsal bir elin marifetiyle yaratıldığına inanılmıştır. Bu kutsal elin bazen hayvanları da insan şekline soktuğuna inanılmıştır. Nitekim Zeus, Irmak Tanrı Asopos'un kızı tanrıça Aigina'yı, sonradan adı Aigina'ya dönüştürülecek olan Oinone adasına kaçırıp hâmile bıraktıktan sonra, ondan Aiakos isimli bir oğlan çocuk sahibi olmuştur. Aiakos, bu adada yalnız başına büyüyüp bir delikanlı hâline gelince, bu yalnızlığı çok sıkıcı bulmuş, babası Zeus da, adada bulunan karıncaları kadınlara ve erkeklerle dönüştürerek ilk insanı yaratmıştır. Hesiodos'a atfedilen ("*Catalogues of Women and Eoiae*" in *Hesiod, The Homeric Hymns and Homeric*, 53, Hugh Evelyn-White çevirisi, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press., 1936, s. 185) bu öykünün bize bildirdiğine göre, yaratılan ilk kadın ve erkek neslini, Zeus, bu adada gerçekleştirmiş olmaktadır. Zeus'un ilk cinsel ilişkide bulunduğu, "İnsanlığın Anası" olarak vasıflandırılan kadın ise, Phoroneus ile Nympha Teledike'nin kızı olan Niobe'dir. Argos, bu birleşmeden doğmuştur. Zeus, oğluna Peloponnessos krallığını bağışlamış; bu bölge, sonunda, Troya'ya saldıran Yunanlıların ana yurdu olarak kabul edilir olmuştur.

Ne var ki, ilk insanın yaradılışı ile ilgili olmak üzere çeşitli bölgelerin geliştirmiş oldukları daha pek çok öykü vardır. Daha sonra, Orpheus münasebetiyle kısaca değineceğimiz üzere, Orphizm'in de kendine özgü bir görüşü bulunmaktadır. Biz, burada bunların ayrıntılarına girmeyerek, en yaygın olan ve en çok tartışma konusu yapılan öykülerin üzerinde durarak, sadece erkeğin ve sadece kadının yaratılmasıyla, genelde insanın yaradılışı ile ilgili olan mitoslar konusunda bilgi vermeye çalışacağız. En yaygın gelenek, *insanı* veya *erkeği* Prometheus'un yarattığı, *kadını* ise Zeus'un talimatı üzerine, sanatçı oğlu Hephaistos'un şekillendirdiği ve bir rivayete göre Athena'nın ona ruh üflediği şeklindedir. Napoli'deki Millî Müze'de bulunan bir Roma lâhdi, erke-

ğın yaratılma sürecini bize çok canlı bir şekilde vermektedir. Basso-relievo olarak yapılmış olan bu yaratma tasviri, Prometheus'un, Olymposlu tanrıların huzurunda, erkeğı, düşünne düşünne, nasıl şekillendirmiş olduğunu göstermektedir.

Prometheus ile Kardeşi

Prometheus, çoğunlukla ilk kaynaklarda, insanlığın hâmisi olarak, daha sonraki kaynaklarda ise erkek neslini yaratan tanrı olarak kabul edilmiştir. Nitekim, Apollodoros'a (*Bibliothèque/the Library*, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1921, I, VII, 1; J. G. Frazer çevirisi, Vol. 1, s. 51) ve Ovidius'a göre, toprak ve suyu birbirine karıştırarak erkeğı Prometheus yaratmıştır. Bazen erkeğın, Zeus'un emriyle, Prometheus ve Athena tarafından çamur ve rüzgârdan yaratılmış olduğuna ve içerisine soluk üflendiğine de inanılmıştır. Prometheus'a Attika'da bir zanaatkâr tanrı olarak ibadet edilmesinin sebebi de bu olsa gerektir. Pausanias, çok büyük olmayan bir kerpiç yığını ile pentetic taştan yapılmış bir heykelin var olduğuna ve bunun Prometheus tarafından yapıldığına inanıldığını naklederek, delil olmak üzere de, hızlı akan bir suyun kenarında yanyana duran, oldukça büyük iki kaya parçasının bulunduğunu, bunların derin bir yer çatlağından çıkarılmış kil renginde ve insan eti kokan taşlar olduğunu söylemektedir. Ve bu taşların, bütün bir insan neslini yaratırken Prometheus'tan kalmış olduğuna inanıldığını sözlerine eklemektedir (*Periegesis tes Hellados/Guide to Greece*, X, 4, 3; Peter Levi çevirisi, London, Penguin Books, 1979, Vol. 1, s. 411).

Tanrılara kafa tutmuş, yarattığı insanın onurunu korumak için çeşitli acılara katlanmış olan Prometheus, Yunan ve Roma plâstik sanatlarında, özellikle , İsa'dan önce 560 yılında yapılmış olan ve halen Vatikan Müzesi'nde bulunan (16592) bir kap üze-

rinde görüldüğü şekilde, zincire vurulmuş olarak ve bir kartal tarafından karaciğeri yenilmekteyken tasvir edilmiştir. (Bu ve diğer bir vazo resmi için, Resim 116 ve 117'ye bakınız. T. H. Carpenter, *Art and Myth in Ancient Greece*, London, Thames and Hudson, 1991.) İtalyan ressam Vecellio Titian tarafından yapılmış olan ve bugün Madrid'teki Prado Müzesi'nde bulunan ünlü bir tablo, aynı konuyu işlemekte ve Prometheus'un çektiği acıları çok canlı bir şekilde aksettirmektedir.

Prometheus'un öyküsü, Batı âlemini daha başka şekillerde de etkilemiştir. Prometheus'un çektiği acılar ile İsa Peygamber'inkiler arasında bile ilişki kurulmuştur. Öyküsü, dinî konuların dışında, edebiyat ve müzik alanında yaratılan eserlere varıncaya kadar, çok çeşitli şekillerde işlenmiştir. Çok değişik yorumlar şeklinde olmak üzere, İngiliz şair ve yazarlarından John Milton ve Jonathan Swift'in yazılarına konu olduğu gibi, bir İspanyol dramatisti olan Pedro Calderón de la Barca ile Goethe'ye, İtalyan Vincenzo Monti, İsveçli Carl Spitteler ve Fransız André Gide gibi şair ve yazarlara da ilham kaynağı olmuştur. Beethoven, Prometheus'un öyküsünden çok fazla etkilenmiş olacak ki, bu Titan Tanrı için *Prometheus'un Yaratıkları* adıyla bir sahne müziği bestelemiştir. Gabriel Fauré, *Prométhée* isimli operasını, F. Wohlfahrt ise, çektiği acıları dile getirmek üzere *Die Passion des Prometheus* adlı oratoryosunu Prometheus için bestelemiştir. Konunun sahne müziğine elverişli oluşu, bu bestecileri cezbettiği gibi, kahramanımızın diğer türden bestelere de konu olmasını sağlamıştır. Hugo Wolf, *Prometheus* adıyla bir şarkı, Franz Liszt ise bir senfonik şiir bestelemiştir.

Önce, bir insanlık hâmisi olarak Prometheus neler yapmıştır, onu belirtmeye çalışalım.

Yunan mitosunda, tanrılar ile insanların birlikte yemek yedikleri, festivaller düzenledikleri, insanların çok mutlu bir şekilde yaşadıkları bir dönem bulunduğuna inanılmış ve bu döneme de Altın Dönem veya Altın Devir denmiştir. Böyle bir dönemde Akhilleus'un babası Peleus ile Nereus'un Doris'ten doğma kızı Thetis'in, Kadmos ile Aphrodite'nin kızı Harmonia'nın düşününe, hattâ Tantalos'un verdiği yemek ziyafetine tanrılar da katılmışlardır. İksion, Olympos'a davet edilmiş ve tanrıların sofrasına oturma bahtıyarlığına erişmiştir. Zeus ile Prometheus'un ve insanların birlikte yaptığı Mekone toplantısı, bu ilişkilerin son bulduğu döneme rastlamaktadır. Olay, Kronos'un tahtan indirildiği, Zeus'un idareyi henüz ele aldığı bir sırada, yani Altın Devir'in sonunda cereyan etmiştir. Bu dönem, aynı zamanda, insanların tanrılarla çatışmaya başladıkları, insanların ateşi kullanarak yaratıcı olmaya çalıştıkları ve bu yüzden şırmarmaya başladıkları bir dönemdir. İşte Prometheus, bu Mekone toplantısında, Zeus'a yaranmak istiyormuş gibi davranarak, koca bir öküzü kurban edip, Ulu Tanrı'ya bir ziyafet çekmek istemiştir. Öküzün yağlı etleriyle barsaklarını karın derisinin altına saklamış; kemiklerini ise, bir yağ tabakasıyla örtüp bir seçim yapması için Zeus'un önüne koymuş, insanların huzurunda tanrının tanrılığını sınamaya kalkışmıştır. Bir rivayete göre Zeus, yaptığı seçimde aldanmış; bir başka rivayete göre ise, yağ tabakasını kaldırarak, kendisine karşı oynanmış olan oyunun farkına varmış ve yapılan hakarete fena hâlde içerlemiştir. Yiyeceğin iyi tarafını insanlara ayırmaya çalışan, insanlardan yana tavır koyan Prometheus'a da, küçük düşürüldüğu insanlara da ağır bir ceza vermeye karar vermiştir. Daha önce insanların istifadesine sunduğu ateşi, onları yaratıcı bir hâle getirmiş ve şımartmış olan bu tanrısal gücü, ellerinden geri alıvermiştir.

Bu durumda, Titan İapetos'un Klymene'den doğma oğlu Prometheus, Zeus'tan ateşi çalıp, insanlara tekrar hediye etmiş, onları bir bakıma tanrılarla yeniden boy ölçüşebilecek bir hâle getirmiştir; bunun için de ağır bir şekilde cezalandırılmıştır. Başka suçları da bulunmakla birlikte, Prometheus'un başını ağrıtan en büyük suçu bu olmuştur. Zeus, hem Prometheus'tan, hem de insanlardan (bir zamanlar, insan olarak yalnızca var oldukları düşünülen erkeklerden) kendisine yapılan bu hakaretin acısını feci bir şekilde çıkarmıştır. Göreceğimiz üzere, Prometheus'u Kafkas Dağları'nda bir kayaya, pek çok vazo resminde ifade edildiği şekilde, bir sütuna zincirlerle bağlatmış; insanların başına da, sevmeye, okşamaya doyamayacakları bir belâ musallat etmiştir. Zeus, oğullarından sanatkâr tanrı Hephaistos'u yanına çağırarak, ona bir parça toprak alıp, onu su ile karıştırdıktan sonra bir kadın yaratmasını emretmiştir.

Çamurdan yaratılmış olan ve yüzü tanrıçalara, bedeni genç kızlarınkine benzeyen bu mahlûk, insan sesi ve insan gücü ile de donatılmıştır. Tanrıça Athena, babasının emrine uyararak, ona el işleri işlemeyi, renk renk kumaşlar dokumayı öğretmiştir. Aphrodite de, gene Zeus'un isteği üzerine, büyülerle donatmıştır onu. İstekler ve arzularla tutuşturmuştur içini. Ancak Zeus, ona, sadece bu olumlu özellikleri vermekle yetinmemiş, yaratılmış olan bu mahlûkun içine pek çok olumsuz özellik de yerleştirmek istemiştir. Hermes, bir köpek yüreği ile bir tilki huyu koymuştur onun içine; yalanı dolanı da arkadaş etmiştir ona. Üç Güzel'ler olarak bilinen, göze hoş geleni simgeleyen Kharit'ler ile ikna etmeyi simgeleyen ve Aphrodite'nin yanından ayırmadığı Peitho da altın gerdanlıklar takmıştır boynuna. Hora'lar bahar çiçekleri ile donatmışlardır saçlarını. Ve bu mahlûka, bütün tanrıların armağanı anlamına gelen bir ad koyarak, Pandora ismini vermişler ve insanların (erkeklerin) başına belâ etmişlerdir onu.

Prometheus, Zeus'un, Titan'lardan ve Titan soyundan gelenlerden hoşlanmadığını bildiğı için, Zeus'un verdiği herhangi bir hediyeı kabul etmemesi hususunda kardeşi Epimetheus'u daha önceden uyarmıştır. Ne var ki, Epimetheus, bu uyarıya kulak asmamış, Zeus'un cazip bir armağan olarak gönderdiği Pandora'yı evine almış, çok geçmeden de ne denli bir belâya çatmış olduğunu anlamıştır. Eskiden, insanoğlu bu dünyada dertlerden ve kaygılardan uzak olarak yaşarken, artık hayatlarına pek çok kötülüğe sebep olabilecek bir insan olarak kadın girmiştir. Pandora, Epimetheus'un evine geldikten sonradır ki, insanlar, daha önce ne olduğunu bilmedikleri hastalık ve ölüm ile yüz yüze gelmeye başlamışlardır. Pandora, beraberinde getirdiğı kutunun kapağını açınca, Umud hariç, ne kadar dert varsa etrafa yayılmıştır. İnsanoğlu böylece umut etmek imkânına bile sahip olmaktan yoksun kalmıştır. O gün bugündür insanoğlunun başı derttedir. Toprak, su ve deniz belâlarla doludur. Belâlar gece-gündüz kol gezmektedir. Zeus, umut etmeyi bile çok görmüştür insanlara (Hesiodos, *İşler ve Günler*, 47-105).

Hesiodos gibi, İsa'dan önce yedinci asırda yaşamış bir şair olan Amargos'lu Simonides de, kadın konusunda Hesiodos'la aynı duyguları paylaşmaktadır. Ona göre Zeus, kadınların noos'unu, aklını, erkeklerinkinden farklı bir şekilde yaratmıştır. İyi olarak yaratılmış bir kadın tipinin dışında, diğer kadın tiplerinin tümünü, tahripkâr mahlûklar olarak görmüştür. Hesiodos, kadının varlığı dolayısıyla, insanlara ümid etmeyi bile çok görmüşken, Simonides, hiç olmazsa, bir tip kadın için olumlu düşünerek insafli davranmıştır. Ona göre Tanrı, iyi tip kadını arılardan yaratmış olduğu hâlde, diğerlerini domuzdan, tilkiden, köpekten, topraktan, denizden, eşekten, gelincikten, attan ve maymundan yaratmıştır. Uzun kıllı domuzdan yaratılmış olan kadın, çamurlar içerisinde yuvarlanıp duran, evi son derece dağınık ve pis olan

bir kadındır; yıkanmayan, kirli elbiselerle otura otura boyuna şişmanlamakta olan bir mahlûktur. Tilkiden yaratılmış olan kadın, davranışları birbirini tutmayan, iyi şeyi kötü, kötü şeyi iyi olarak gören bir kadındır. Köpekten yaratılmış olan kadın, tehdit edilmekten de, ikna edilmekten de anlamayan bir kadındır; sebebsiz yere bağırıp duran bu kadını, bir taş atıp dişlerini kırma-dıkça susturmak mümkün olmamaktadır. Gelincikten yaratılmış bir kadının hayatında, sevimli veya hoş veya arzu edilebilir bir şey yoktur; yatakta aşk yaparken bile arsız ve saldırgandır; hırsızlık eder, komşularının rahatını kaçıır ve tanrılara sunulmuş olan kutsal şeylerden bile çalar. Simonides, Olympos'lu tanrıların topraktan yaratıp erkeğe verdiği kadını ise, geri zekâlı olarak nitelemektedir ve bu kadının iyi ile kötüyü ayıramadığından söz etmektedir. Onun en iyi yaptığı şey, yemek yemektir. Bütün bu kadınlar içerisinde Simonides'in olumlu olarak nitelediği bir tek kadın vardır, o da arıdan yaratılmış olandır. Simonides bu kadını, diğer kadınlar gibi, kendisi için değil de, kocası için yaptıkları ile, çalışkanlığı ve fedakârlıklarıyla tasvir etmektedir. Simonides'e göre o, Odysseus'un karısı Penolope gibi, kendi cinsinden olan bütün kadınlardan farklı bir kadındır (Hugh Lloyd-Jones, Ed., *Females of the Species: Simonides on Women*, London, 1975. Metnin tamamı için bu esere bakınız). Göreceğimiz üzere, öykülerini anlatacağımız kadınların pek çoğu da, kocaları için bir şeyler yapmaya çalışan bu tür kadınlar olacaktır.

Bu iki vasıflandırma, ilk kadının ne şekilde dünyaya gelmiş olduğunu anlatmakla birlikte, biz biliyoruz ki, birçok değişik öykü, kadın cinsinin daha önceki bir dönemde daha başka bir şekilde yaratılmış olduğunu da anlatmaktadır. Bu bakımdan, Hesiodos ile Simonides'in değerlendirmelerini, patriarkal sistemin bir erkek değerlendirmesi olarak kabul etmek gerekmektedir.

Anlaşılabacağı üzere, erkeğe nazaran yaratıcılıkta çok açık bir üstünlüğü olan kadının yerine, patriarkal sistemde, kadının yaratılıp erkeğe verilmiş olması, onun seviyesini düşüren önemli faktörlerden biri olmuştur. Zeus'un, kızı Athena'yı ve ikinci defa olmak üzere oğlu Dionysos'u kendisinin doğurmuş olması, hattâ babası Kronos'u kusturarak kardeşlerine bile hayat vermiş olması, Ana-Tanrıça'nın ve sembolik olarak kadının üreme yeteneğine gerek kalmamış olduğuna işaret etmektedir. Ne var ki, Patriarkal sistemde, kadının bu temel özelliğini görmezlikten gelmek yeterli olmamıştır.

Artık kadın, her türlü kötülüğü yaymak, erkeği her bakımdan üzme, bencil bir şekilde hareket etmek üzere yaratılmış bir mahlûk olarak görölmeye başlamıştır. Erkeği, bu şekilde, yanına verdiği düşük seviyeli bir mahlûkla cezalandırma, tanrılar indinde yeterli olmayacak ki, çok kısa bir zaman sonra Prometheus, Epimetheus ve Pandora'dan doğma Deukalion ile Pyrrha'nın yaşadığı bir dönemde, Zeus, bir sel âfetiyle, hayvanlar da dahil olmak üzere, *bütün canlıları* yok edecektir. Yeni nesli temsil edecek olan erkekler, Deukalion'un; kadınlar ise, Pyrrha'nın aracılığı ile dünyaya gelecektir. Böylece, yeni erkek ve kadın neslinin yaratıcısı, Prometheus'un oğlu Deukalion ile Pandora'nın kızı Pyrrha olacaktır. Aphrodite'nin içlerine düşüreceği aşk ateşi ile yeni nesilleri üretecek olanlar da, Deukalion ile Pyrrha'nın çocukları olacaktır.

Prometheus'un, bir hâmi olarak, özelliklerini, insanlığa yaptığı katkıları ve cezalandırılması olayını, bir defa da, Protagoras ile Aiskhylos'un ağzından, onların yaptığı yorumlarla anlatmaya çalışalım.

Sokrates döneminin filozoflarından ünlü sofist Protagoras, ölümlü varlıkların yaratılmaları ile ilgili ilginç bir mitolojik öykü anlatmaktadır. Protagoras'ın konuyu ele alış tarzı, ölümlü varlıkların yaratılması olayına âdeta sosyolojik bir açıklama da getirmiş olmaktadır. Protagoras, bir zamanlar yalnızca tanrıların var olduğunu, ölümlü türlerin henüz hiçbirisinin yaratılmamış olduğunu söyleyerek öyküsüne başlamaktadır. Ona göre, ölümlü türlerin yaratılması zamanı gelince, tanrılar, yer altında toprak ve ateşi kullanarak bütün bu türlere şekil vermişler; ışığa, yer yüzüne bunları çıkarmadan önce de, Titan soyundan Prometheus ile kardeşi Epimetheus'a gerekli talimatı vererek bütün bu türlerin birtakım yeteneklerle donatılmalarını istemişlerdir. Prometheus, biraz saf fakat iyi niyetli bir tanrı olan Epimetheus'un isteğine uyararak, bu bölüştürme işinde ona öncelik tanımış, yapılanları sonradan denetleyebileceğini düşündüğünden, herhangi bir endişeye kapılmadan işin sonuçlanmasını beklemiştir. Epimetheus, bu yaratıkların kimisine güç, kimisine kaçması için hız vermiş; küçük ve savunmasız bir bedene sahip olanların kaçabilmesi için kanat vermiş veya onlara yer altında sığınak yapabilme yeteneği sağlamıştır. İri bedenli olanlar da, kendilerini bu özellikleriyle güven altına almışlardır. Zeus'un mevsimlerine karşı kendilerini koruyabilsinler diye, bazılarının bedenlerini kalın derilerle, bazılarınıninkini de sık tüylerle kaplamıştır. Bazılarının ayaklarını tırnaklarla veya toynaklarla donatırken, bazılarının ayaklarının altını kalın kansız derilerle kaplamıştır. Bazılarının ot, bazılarının ise meyve yemesini; bazılarının da köklerle veya başka hayvanların etleriyle beslenmesini sağlamıştır. Türlerin birbirlerini yeyip yok etmemeleri için de, yiyenleri yenenlerden daha az sayıda ürer hâle getirmiştir; böylece onların yok olmalarını önlemeye çalışmıştır.

Daha sonra göreceğimiz üzere, Epimetheus, Prometheus kadar cin fikirli, ileriye gören bir Titan değildir. İyi niyetle hareket etmiş, elinden geleni yapmıştır. Ne var ki, yeteneklerin tamamını hayvanlar için harcamış, insanlara verilebilecek bir şey bırakmamıştır. Prometheus, yapılan bölüştürmeyi gözden geçirince, hayvanların çok iyi donatılmış olduklarını, insanların ise çıplak, ayakkabısız, herhangi bir koruyucu silâhtan yoksun olarak bırakılmış olduklarını görmüştür. Canlıların yer yüzüne, gün ışığına çıkarılma günü artık yaklaşmıştır. Prometheus'un bir şeyler yapması gerekmektedir. Öyle bir şey yapmalıdır ki, insanlar güçlensin, kendilerini koruyabilecek bir hâle gelsin!.. Bu durum karşısında Prometheus, Hephaistos'tan ateşi, Athena'dan ise el sanatları ile ilgili bilgiyi çalıp insanlara vermeye karar vermiştir. Prometheus, bu düşünceyle, Athena ile Hephaistos'un sanatlarıyla uğraştıkları ortak çalışma yerine gidip, bu hırsızlığı yapmış ve insanların yaşamaları için bu kolaylığı onlara sağlamıştır. İnsan, o güne kadar sadece tanrıların elinde bulunan tanrısal güç bu şekilde sahip olmuş ve yaratıcılıkta âdeta onlarla boy ölçüşebilecek bir hâle gelmiştir. Prometheus'tan öğrendiği ilim sayesinde, konuşmayı, nesnelere ad vermeyi; giyeceği, kullanacağı şeyleri yapmayı; evler inşa etmeyi; topraktan besin üretmeyi başarmıştır. Başlangıçta birbirlerinden ayrı yaşarken, birleşmeyi, yardımlaşmayı, şehirler kurmayı öğrenmiştir. Gene birleşerek, güçlü vahşî hayvanlara karşı kendisini korumayı, onların üstesinden gelmeyi de, gene bu ilmi sayesinde gerçekleştirmiştir.

Ne var ki, insanlar bir araya gelince, siyaset sanatını bilmedikleri için, birbirlerine kötülük etmeye başlamışlardır. Bu ara insanlara bir armağan da Zeus'dan gelmiştir. Daha sonra göreceğimiz üzere, Tunç Kuşağı'na mensup olan insanlar gibi birbirlerini yok etmelerini önlemek için, Zeus, oğlu Hermes aracılığı ile, onlara doğru olmayı da, utanmayı da öğretmek istemiştir. Ancak

sanatlar, insanlara değişik ölçülerde verildiği hâlde, Zeus'un talimatıyla doğruluk ve utanma bütün insanlara eşit bir şekilde verilmiş, doğruluk ve utanmadan nasibi bulunmayan kimselerin de, toplum için bir belâ olacakları düşüncesiyle, öldürülmeleri istenmiştir.

Protagoras'ın bildirdiğine göre, insanlar bu yetenekleriyle, bu genel kurallara uygun bir şekilde yaşayarak şehirler kurmuşlar; bütün hayvanlar arasında tanrıların varlığına inanan tek canlı türü olmuşlardır; bu yüzden tanrılar için sunaklar inşa etmişler, heykeller dikmişlerdir. Ne var ki, Prometheus'un yaptığı hırsızlık, izinsiz yapılmış bir iştir; utanma duygusunu zedeleyen bir iştir. Göreceğimiz üzere Prometheus, bu yüzden daha sonra cezalandırılacaktır (Platon, *Protagoras*, 320 c-322 d).

Aiskhylos'un anlatımına göre ise, Zeus, tahtına oturur oturmaz, her tanrıya, önem sırasına göre bir şeref payı ve bir görev vermiştir; zavallı ölümlüleri ise hiç düşünmemiştir, soylarını bile tüketip yepyeni bir soy yaratmak istemiştir. Zeus'un bu düşüncelerine yalnız Iapetos oğlu Prometheus karşı çıkmış, kurtarmıştır onları. İnsanların Hades'in karanlıklarında yok olup gitmelerini önlemiştir. Böylece onları ölüm kaygısından kurtardığı gibi, içlerine su serpmiş ve onlara umut da vermiştir. Ayrıca ateşi armağan etmiş, ağır tabiat şartlarına karşı kendilerini koruyabilecekleri birtakım araçlar da vermiştir ellerine. Artık ateş sayesinde bütün sanatları öğrenip uygulayabilmişlerdir.

Aiskhylos'un bildirdiğine göre, önceleri insanlar görmeden bakıyor, dinlediklerini anlamıyorlardı; düzensiz, gelişigüzel bir şekilde yaşıyorlardı. Duvar örmesini, içerisine güneş giren evler yapmasını bilmiyorlardı. Prometheus öğetmiştir insanlara yıldızların hareketlerini önceden kestirmenin yolunu. İlim ve sanatın anası olan sayı saymasını ve harfleri kullanmayı; hayvanlara bo-

yunduruk vurmayı ve atları dizginlemeyi de o öğretmiştir insanlara. Böylece onları ağır ve kaba işlerden kurtarmıştır. Denizleri aşan gemilere yelken takmayı icad eden de odur. Otları birbirine karıştırıp hastalıklara karşı ilâç yapmayı; tunç, demir, gümüş ve altın gibi, toprağın insanlardan sakladığı hazineleri bulup ortaya çıkarmayı da o öğretmiştir. Kâhinlik, bilicilik sanatının yolunu ve inceliklerini bulan da odur; odur insanlara kâhinlik sanatının karanlık sırlarını öğreten. Nitekim, Prometheus'un bu yüzden başı bir daha derde girecek, ateşi çaldığı için bir dağ başında zincire vurulduktan sonra, Akhilleus'un anası Thetis ile evlendiği takdirde, doğacak çocuğun Zeus'u tahtından indireceğini bildiği hâlde, kim olduğunu söylemediği bu kadın yüzünden bir kartal gündüzleri gelip sürekli bir şekilde karaciğerini yiyecektir. Ne var ki, aklı ve feraseti, kendisini bu belâdan kurtarmaya yetmeyecektir. Geceleyn ciğerleri kendi kendisini onarmayacak olsa, bu dağ başında yok olup gidecektir.

Zeus'un, soylarını tüketmeyi düşündüğü bir sırada insanlara yardım etmek, onları yüceltmek gibi bir suç işlemiştir Prometheus ve bunu isteyerek ve pişmanlık duymadan, Kronosoğlu'na meydan okurcasına yapmıştır. Evet, suçu budur Prometheus'un; gerekli bütün araç ve bilgileri insanlara vererek onları âdeta tanılaştırmıştır; onları tanrılarla boy ölçüşebilecek bir hâle getirmiştir. Bu, otoriteyi hiçe saymak, tanrılara eş koşmak demektir. Bu durumda, Prometheus üç suç birden işlemiştir. İnsanlara sanatları öğrettiği gibi, tanrılarının şeref payı olan ateşi çalarak insanlara vermiştir. Ayrıca, başkalarına örnek olacak şekilde bir suç daha işlemiştir; Zeus'u bir ziyafet sırasında sevimsiz bir sına-maya tâbi tutarak küçük düşürmüştür. Ne var ki, cin fikirliliğinin, aklı-ı evvel oluşunun ona bir faydası olmayacaktır, ağır bir şekilde cezalandırılacaktır.

Aiskhylos, Prometheus konusunda birbirini tamamlayan üç, belki de dört eser yazmıştır. Aiskhylos'un *Prometheus Lyomenos*, *Prometheus Pyrphoros* ve *Prometheus Pyrkaeus* adlı eserlerinin bize sadece adları ile bazı fragmetleri kalmıştır. *Pyrkaeus*'un ayrı bir eser olup olmadığı da şüpheli bulunmaktadır. Elimizde tamam olarak bulunan ve adı *Bağlanmış Prometheus* anlamına gelmekte olan *Prometheus Desmotes* isimli eserinde Aiskhylos'un bize bildirdiğine göre (40-95), sanatkar tanrı Hephaistos, babası Zeus'un verdiği emirlere uymakla birlikte, bir tanrıyı, Kafkas Dağları'nda, fırtınaların dövdüğü bir kayalıkta zincire vuracağı için üzülmemektedir. Ama yapabileceği bir şey yoktur. Ulu tanrı Zeus'un buyruğuna uyacak, zincirlerle bağlayıp, bu insan geçmez kayalığa onu çivileyecektir. Güneşin alev saçan ışınlarıyla bedeni kararıp kavrulacak, ayaklarına prangalar vurulacaktır. Göğsüne geçirilen çelik çemberin dişleri etine batacak, bir tunç kuşak takılacaktır beline. Tanrılar için ileri geri sözler söyleyen, tanrılarının hakkı olan ateşi çalıp ölümlülere veren bu Titan Tanrı, "Düğüm-leri çözen" demek olan adına rağmen, artık çözülmez bağlarla bağlanacaktır. Prometheus, boşuna sızlanacak; tez kanatlı yelle-re, akıp giden ırmak sularına, denizlere, varlıkların anası toprağa, her şeyi gören güneşe boşuna seslenecek, tanrılarının ona neler ettiğini gelip görmeleri için, "Görün başıma gelenleri, yıllar yılı çek-tiklerimi" diyerek, boşuna dert yanacaktır. Bu belâlı kayalıkta uy-ku uyuyamadan, dizlerini bile bükemeden dimdik ayakta dura-cak, üstelik, kocaman bir kartal gelip gündüzleri karaciğerini yi-yecektir.

Toprak, su ve ateş denen ve insanın yaratılması sırasında tekrar tekrar kullanılmış olan bu unsurlar, ne tür bir sembolik görev üstlenmişlerdir?

Yunan mitolojisinde ve felsefesinde, Orta Doğu inançlarında olduğu gibi, kadının cinsel rolünün kozmik sembolü topraktır ve Ana-Tanrıça olarak tasavvur edilmiştir. Gaia (Toprak), Pontos (Deniz) ile birleşip ürettiklerinin yanında, Khaos'un torunlarından Tartaros ile de birleşip Typhoeus denen azman yaratığı dünyaya getirmiştir. Gördüğümüz üzere, Ouranos'un ve Kronos'un Toprak-Ana ile, yani Gaia ve Reia ile birleşmesinden doğmuştur tanrılar ve diğer yaratıklar. Zeus ve diğer tanrılar da Toprak ile birleşmeye devam etmişler, böylece yeni yeni varlıklar meydana getirmişlerdir. Atina kralı Erikhthonios'un Toprak'tan doğumu bile böyle olmuştur. Hephaistos'un menisi, Athena'nın bacağına bulaştıktan sonra, bir yün parçasıyla silinip yere atılınca, Toprak-Ana'yı döllenmiş ve Erikhthonios bu döllenme sonucu dünyaya gelmiştir. Spartoi denen ve Thebai asillerinin dedelerini oluşturan adamları da gene Toprak üretmiştir.

Yunan mitolojisinde ve felsefesinde, erkeğin kozmik sembolü ise, bazen su, bazen onun zıddı olan ateştir. Bazen de her ikisi birden erkeğin kozmik sembolü olarak kabul görmüştür. Gökten, tanrının yaratıcı gücü, menisi olarak yağan suyun, toprağa karışmasıyla yaratılmıştır bütün canlılar. Kendi başına bir şey yapamayan toprak, ancak, suyun *generative* etkisiyle harekete geçebilmektedir. Toprağı münbit hâle getiren su, Gök-Tanrı'nın Toprak-Ana üzerine düşürdüğü, Miletoslu filozof Thales'in ana unsur olarak kabul ettiği şeydir. Nitekim Zeus, âşık olduğu kızı, Argos kralı Akrisios'un kızı Danae'yi de tunçtan bir hücre içerisine kapatılmış olduğu hâlde, bir altın yağmuru şeklinde yağarak hâmile bırakmış ve bu birleşmeden Perseus isimli ünlü kahraman dünyaya gelmiştir. Aiskhylos'un kaybolmuş olan **Danaides** adlı eserinden bize kalan bir fragment'te, Eros'un, kutsal Gök'ü, Toprak ile eşleştirdiğini: Toprağı, Gök ile birlikte yatmaya istekli bir hâle getirmiş olduğunu görüyoruz. Aiskhylos,

“Gök’ten yağan yağmur, toprağı hâmile bıraktı. Toprak, koyun sürülerini doğurdu ve tahılları verdi ve böylece insanlar yaşayabildi; ormanlar hayat buldu, bu evlilikle sulanır hâle geldi”, demektedir. Anlaşılacağı üzere, Prometheus ile Hephaistos, erkeğe ve kadına şekil verirken, toprağı bu amaçla su ile (tanrının menisi ile) karıştırmışlar (döllemişler) ve ondan sonra şekillendirebilmişlerdir. Prometheus’un, insanı yaratırken, hızlı akan bir su kenarında bu işi yapmaya kalkması da gene bu sebeple olsa gerektir.

Richard Caldwell’in belirttiğı üzere, Anaksimandros ve Herakleitos’tan, Protagoras ve Theophrastos’a kadar gelen bütün Yunan filozofları, ateşin ve sıcaklığın, *generative* bir unsur olduğunu söylemişlerdir. Ateşi veya sıcaklığı, hareketsiz ve âtıl bir vaziyette duran toprak ve suyu harekete getiren bir unsur olarak görmüşlerdir. Aristoteles de, sıcaklığın ve soğüğün aktif, buna karşılık yaşın ve kurunun (yani su ile toprağın) pasif nesneler olduğunu (*Metaphysics*, 278 b 22) söylemektedir ki, bu, ilk erkeğin ve ilk kadının Prometheus ve Hephaistos tarafından yaratılması sırasında uygulanan senaryoya uygun düşmektedir. Hephaistos da, Prometheus da ateşin temsilcisi olan tanrılardır; her iki tanrı da, bu işte su ile ateşi birlikte kullanmışlardır (*The Origin of Gods*, New York, Oxford Univ. Press. 1989, s. 138). Ne var ki, tanrıya ait generative bir güç olan ateşi kullanmak, bu iki tanrı için bir suçluluk yaratmamıştır. Çünkü onlar da, yüksek bir seviyenin temsilcileridir. Ancak, aşağı seviyeden bir yaratığın eline bu tanrısal gücü vermek, onu tanrılaştırmak demektir; tanrılara eş koşmak demektir. Bunu yapan, emanete ihanet etmiş ve suç işlemiş olmaktadır. Bu açıklama bize, Prometheus’un insanlara ateşi vermekle, tanrının veya tanrıların *yaratma* ve *üretme* gücünü de insanlara vermiş olduğunu göstermektedir. Bunun içindir ki Zeus, Prometheus’a, Tartaros’da İksion’a ve Tityos’a vermiş olduğu ce-

zayı uygulamıştır. Cezanın benzerliği, Ulu Tanrı'nın, Prometheus'un suçunu da aynı kategoriye sokmuş olduğunu, onun da *oidipal* bir suç işlemiş olduğunu göstermektedir.

Mitolojide, büyük suçlar işlemiş olmalarından dolayı ağır cezalara çarptırılmış olan İksion, Tityos, Sisypheos ve Tantalos isimli dört ölümlü insana uygulananlara benzer ağır bir cezaya çarptırılmıştır Prometheus. Orpheus'un öyküsünü anlatırken göreceğimiz üzere, bunlar, büyük bir ümitsizlik içerisinde, bu cezaları sonsuza dek çekmişlerdir. Odysseus da Hades'i ziyaret ettiğinde bu insanları görmüş ve bu cezaların ne tür ağır cezalar olduğunu bize anlatmıştır (Homeros, *Odysseia*, XI, 582 - 602).

Ne yapmışlardır bu insanlar? Antion'un veya Peison'un oğlu olarak kabul edilen İksion, Thessalialı Lapith'lerin kralıdır. Elini, hemcinsinin kanına bulayan ilk insan olarak, vaad ettiği başlık parasını vermemek için, kayınpederini evine davet edip, onu bir kuyuda cayır cayır yakmıştır. Bu benzeri görülmemiş cinayet için hiç kimse İksion'un aklanmasını sağlayacak bir âyin düzenlemeye kalkmak istememiştir. Zeus'un merhametine sığınıp aklandıktan sonra, Zeus'un âşık olduğu karısı Dia'nın yüzü suyu hürmetine, Olympos'a davet edilmiştir. Kendisine, tanrılarla birlikte yemek yeme şerefi bahşedilmiş ve ambrosia içirilmiş, böylece ölümsüz hâle getirilmiştir. Ne var ki, İksion, orada da rahat durmamış, Zeus'un karısı Hera'ya âşık olup ona tecavüze kalkışmıştır. Zeus, onu suç üstü yakalamış, Tartaros'ta ağır bir cezaya çarptırmıştır. Onu, alev alev yanarak dönen bir tekerleğe zincirlerle bağlatmıştır. İçtiği ambrosiadan dolayı ölme yeteneğini kaybetmiş olduğu için de, bu cezayı ebedî olarak çekmiştir. Çeşitli yorumlara tâbi tutulmuş olan bu olayla ilgili olarak, bir sanatçı, British Museum'da korunmakta olan kırmızı figürlü bir vazoz resminde (E 155), İksion'un, yakalandıktan sonra Hera'nın hu-

zuruna çıkarılışını tasvir etmektedir (J. D. Beazley, *Attic Red Figure Vase-painters*, 2nd ed., Oxford, Oxford Univ. Press, 1963, Resim 832.37). Bu resimde İksion, bir bileğinden Ares, diğer bileğinden ise Hermes tarafından sıkıca tutulmuş olarak Hera'nın önüne getirilmiştir. Daha geri plânda ise, Athena, elinde bir tekerlekle verilecek kararı beklemektedir.

Tityos ise, şeklen aynı türden olan, fakat daha ağır bir suç işlemiştir. Tityos, Gaia'nın (Toprak'ın) veya Minyas'ın veya Orkhomenos'un kızı Elara'nın Zeus ile birleşmesinden doğmuş dev cüsseli bir yaratıktır. O, böylece, babaya karşı bir suç işlemiş olmaktadır. Euboia adasında yaşayan bu yaratık, toprağa uzandığı zaman dokuz dönüm yer kaplayacak kadar iri yapılı bir devmiş. Bir gün Zeus'un sevgilisi ve Apollon ile Artemis'in anası olan Leto'ya, kıskançlık duygularına kapılan Hera'nın aklını çelmesiyle saldırmış ve ona tecavüz etmeye kalkmıştır. Zeus, onu yıldırımlarıyla vurup Tartaros'a göndermiştir. Veya Tityos, İsa'dan önce 510 yılına tarihlenen ve Louvre Müzesi'nde bulunan kırmızı figürlü bir amphora (G 42) üzerinde görüldüğü şekilde, Apollon ve Artemis tarafından engellenmiş ve gene bugün Louvre Müzesi'nde bulunan bir başka vazo resminde görüldüğü şekilde, Apollon tarafından fırlatılan üç okla öldürülmüştür (J. D. Beazley, *Attic Red Figure Vase-painters*, 2nd ed., Oxford, Oxford Univ. Press, 1993, Resim 23.1). Cezası bu kadarla kalmamış, Tartaros'da zincire vurulduktan sonra, iki akbaba tarafından ciğeri sürekli bir şekilde yenmeye başlamıştır. Tityos'un akbabalar tarafından yenen yerinin cinsel uzvu olduğu da söylenmiştir. Görüldüğü üzere, Tityos'a verilmiş olan cezanın, Prometheus'a verilmiş olan cezaya benzeyen önemli bir yanı bulunmaktadır. Tityos'un işlemiş olduğu suç, oedipal bir fücür suçudur ve babaya karşı işlenmiştir. Prometheus, böyle bir suç işlememiş olduğu hâlde, benzer bir cezaya çarptırılmış; Tityos gibi, zincire vurulmuş ve her gün ka-

raciğeri yenmeye başlamıştır. Prometheus'un karaciğeri her gece yenilendiğı hâlde, Tityos'un kiler ayda bir yenilenir olmuştur. İksion ile Tityos'un Zeus'un karılarına karşı yapmış oldukları bu saldırılar, birinin ciğerlerinin yenmesine, diğ erinin ise alev alev yanan bir tekerleğ e zincirlerle bağlanmış olmasına sebep olmuştur. Aiskhylos'un bize bildirdiğ ine göre, Prometheus da, Kafkas dağlarında, yakıcı güneş altında, vücudu kararınca ya kadar yanmaya terkedilmiştir. Prometheus da, "Demokles'in kılıcı gibi" başının üzerinde duran kocaman kayanın düş eceğ i korkusuyla kıpırdayamaz hâle gelen Tantalos gibi, hareket edemez olmuştur; küçük bir harekette bulunduğ u takdirde, göğ süne dolanmış olan çelik kemerin diş leri etine batacaktır. O, Sisypheos gibi cin fikirli ve insanlardan yana olmanın cezasını da çekmektedir. Bütün bu zincire vurulmalar, anlamsız ve bitevi cezalara çarptırılmış olmalar, tanrıları küçük görmekten, tanrıların cinsel gücüne eşdeğ er bir şeyi, ateş i çalıp insanlara bağış lamaktan kaynaklanmıştır. Sembolik olarak bu, tanrının üreme ve yaratma gücünü çalıp insanlara vermek anlamına gelmiştir. Yapılan şey, öyle kolay affedilir bir şey değildir. Bu yüzden, verene de, alana da (Prometheus'a da, insanlara da) acılı anlar yaşatacaktır.

Verdiğimiz soy ağacı tablosunda da görüleceğ i üzere, Prometheus'un oğ lu Deukalion'un torunu ve Aiolos'un oğ lu olan Sisypheos da, büyük dedesi gibi, cin fikirli bir adamdır. Homeros'un vasıflandırmasıyla "İnsanların en kurnazı" (*İlyada*, VI, 153) olan bu adam, Korinthos şehrinin kurucusudur. Prometheus gibi, insanlardan yana olmuş ve tanrıları aldatmakla da ün yapmış bir kişidir. Ayrıca, Zeus'a özel bir kötülüğ ü de dokunmuştur. Zeus'un, Asopos'un kızı Aigina'yı Oinone adasına kaçırdığ ını, bir menfaat karş ılığ ında kızın babasına söylemiştir. Zeus'un, canını alması için gönderdiğ i Thanatos'un elinden kurtulmayı başard ığı gibi, Thanatos'u bir zindana kapatt ığı için, yer yüzünde bir müd-

det kimse ölemez olmuştur. Persephone ile Hades'i de kandırmayı ve yer yüzünde ihtiyarlayıncaaya kadar yaşamayı başarmıştır. Sonunda, bu adama sivri aklı ile hiç bağdaşmayan bir ceza verilmiştir Tartaros'ta. Verimsiz, mânâsız ve monoton bir iş yapması istenmiştir ondan. İşgüzar, şehir kurmuş olan bir adama verilebilecek ağır bir cezadır bu. Koca bir kayayı, tekrar tekrar bir tepeye çıkarmaya mahkûm edilmiştir Sisyphos.

Tantalos ise, Zeus'un, "Zenginlik" anlamına gelen ve Kronos veya Atlas'ın kızlarından biri olarak kabul edilen Pluto'dan doğma oğludur. Sipylos dağı civarında veya Manisa'da saltanat sürmekte olan bir kraldır Tantalos. Atlas'ın kızlarından biri olan Dione ile veya Irmak Tanrı Paktolos'un bir kızı olan Euryanassa ile evlidir. Sonradan Yunanistan'a, Elis'e göç edecek olan Pelops'un ve Kybele'nin Sipylos dağındaki bir kayaya nakşedilmiş olan heykelini yapan ilk insan olan Broteas'ın babasıdır. Amphion ile evli kızı Niobe ise, çocuklarının çokluğu ile övündüğü için, Apollon ile Artemis'in düşmanlığını çekmiş bir kadın kahramandır.

Tantalos, tanrıların henüz insanlardan uzak durmaya karar vermedikleri bir dönemde, tanrılara bir ziyafet vermeye kalkmıştır. Amaçlarından bir tanesi, Prometheus gibi, tanrıların tanrılıklarını sınamak, neyi bilip bilmediklerini anlamak, insanlardan bir farkları olup olmadıklarını meydana çıkarmaktır. İşte, bu amaçla oğlu Pelops'u doğrayıp, yemek diye tanrıların önüne koymuştur. Tanrıça Demeter hariç, diğerleri, kendilerine yapılan bu hakaretin farkına varmış ve önlerindeki etleri yememişlerdir. O sıralarda Hades (Pluton), Demeter'in kızı Persephone'yi kaçırıp Yeraltı Kraliçesi yaptığı için, üzgün ve kafası karışık bir durumda bulunmaktadır. Farkında olmadan, Pelops'un omuzunu yemiştir. Sonradan tanrılar Pelops'un yenen omuzunun yerine fildişi

bir omuz takmışlar ve Pelops'u diriltmişlerdir. Ancak, kim olursa olsun birisine insan eti yedirmeye kalkmak, hele bu hareketi tanrılara karşı yapmaya kalkışmak, çok büyük bir günah olarak kabul edilmiştir. Nitekim, tanrılar, bunun cezasını vermekte gecikmemişlerdir. Tantalos, Tartaros'ta ağır bir cezaya çarptırılmıştır; bolluk içerisinde açlık ve susuzluk çekecek şekilde, ulaşmak istediğı meyveler ve su, yaptığı her teşebbüste ondan uzaklaşmıştır. O da, Prometheus gibi bağlı kalmış; devamlı bir şekilde bu yiyecekleri zler hâle gelmiştir. Veya, başka bir inanışa göre (Pindaros, *Istmian Odes*, VIII, 9-10), sonradan "Demokles'in kılıcı" deyimine benzer bir deyim hâline gelmiş olan "Tantalos'un kayası" deyiminin de ifade ettiğı üzere, başının üzerinde duran kocaman bir kaya yüzünden, hasretini çektiğı bu içecek ve yiyeceklerle bir türlü ulaşamamıştır.

Prometheus gibi Tantalos da, daha sonra göreceğimiz üzere Lykaon da, bu sınaama sonunda, tanrıların her şeyi bilemeyeceklerini göstermeye çalışmışlardır; bu yetersizliği, tanrılara ibadet etmekte kusur işlememeye çalışan sıradan insanlara da göstermeye çalışmışlardır. Onların otoritelerini sarsmaya, seviyelerini insanların seviyesine indirmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla da, insanların seviyelerini yükseltmişlerdir.

Tantalos başka suçlar da işlemiştir. Altına düşkün olan bu zengin Lidya (Lydia) kralı, Merops'un oğlu, Zethos'un babası ve Miletos şehrinin kralı bulunan Pandareos'un, Zeus'un Girit'teki mabedinden aldıktan sonra, saklaması için kendisine emanet ettiği köpeği geri vermek istememiş, kendisinde bulunmadığına dair yalan yere bir de yemin etmiştir; ayrıca, lmezliği sağlayacak olan, tanrılara mahsus kıymetli şeyleri de, onların yediği, içtiği şeyler olan nektar ile ambrosia'yı da almaya kalkmıştır. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, tanrıların sofrasında öğrendiği

birtakım sırları ölümlülere anlatmıştır. Ambrosia'yı çalmak, mutluluk, gençlik ve ölümsüzlük sağlayan bu tanrı yiyeceğini çalmak, Tantalos'un tanrılaşmak isteğini ortaya koymuştur. Hatâ, Tantalos bunu açıkça babasına da söylemiştir. Prometheus olayında olduğu gibi, Zeus'u korkutan şey işte bu olmuştur. İnsanların bir şekilde ölümsüzlüğe ulaşması ve tanrılarla boy ölçüşebilecek bir hâle gelmesi, Zeus'un oğlu için bile olsa, öyle kolay affedilir bir şey değildir.

Ateş, Yunan mitosunda, ambrosia gibi, doğrudan bir ölümsüzleştirme aracı olarak da kullanılmıştır. Nitekim Demeter, Euleusis kralı Keleos'un Metaneira'dan doğma oğlu Demophon'u; Thetis, oğlu Akhilleus'u ateşe tutarak ölümsüz yapmak istemiştir. Göreceğimiz üzere, Herakles, yanarak acılı bedeninden kurtulmuş, ölümsüz olarak, tanrılaşarak Olympos'a yükselmiştir.

Su ve ateş, tanrıların yaratma gücünü temsil ettikleri gibi, tanrısal yok etme aracı olarak da kullanılmışlardır. Zeus, insanları su ile, tufan ile yok ettiği gibi, ateş ile de yok etmiştir. Ateş, yaratıcı olduğu kadar, yok edici bir tema olarak da kullanılmıştır Yunan mitosunda. Zeus, ateşin bizzat kendisidir; yıldırımlar, onun tanrısal gücünün, cezalandırıcı, öldürücü yönünün bir simgesidir; Dionysos'un anası Semele'ye olduğu gibi görüldüğü zaman, onu yakıp kül etmiştir. Anlatacağımız öykülerin içerisinde, kendi kendisini yakıp yok eden insanlara rastlayacağız. Ateş, başkalarını öldürme aracı olarak da kullanılmıştır. İksion, kayın-pederi Eioneus'u ve Althaia, oğlu Meleagros'u, ateşi doğrudan doğruya kullanmak suretiyle yok etmiştir. Görüleceği üzere, Medeia, yaşlı Pelias'ı; Ino, oğlu Melikertes'i; Prokne veya Philomela ile Panderos'un kızı Aedon, oğulları Itys'i; Atreus, Thyestes'in oğullarını, Tantalos ve Lykaon gibi, dolaylı bir şekilde ateşle yok etmeye çalışmıştır.

Tanrısal unsurları kullanarak, yaptıkları ile tanrılaşmak isteyen şımarık bir insan neslinin tekrar tekrar ortaya çıkması, Zeus ile diğer tanrıları adamakıllı endişelendirmeye başlamıştır; onları, insanlara uygulayabilecekleri köklü bir ceza aramaya sevk etmiştir. Göreceğimiz üzere, Lykaon'un, Tantalos'un kine benzeyen türden bir sınama girişimi, bardağı taşıran son damla olmuştur. "Yaratma ve Yoketme Süreci" bölümünde, Ovidius'tan yararlanarak anlatacağımız sel âfeti ile Zeus, diğer canlılar da dahil olmak üzere, Deukalion ile karısı dışında kalan bütün canlıları ortadan kaldırmıştır. Apollodoros'un bize bildirdiğine inanacak olursak, bu olay, böylece, üçüncü neslin sonunu getirmiştir.

Yaratma - Yok Etme Süreci

O çok rasyonel olduğuna inanılan Yunan düşüncesinde, irasyonel bir unsur olarak, tanrıların yaptıklarından sual olunmaz. Bu sebeple tanrılar, özellikle de Zeus, insanların hâmisi durumundaki Prometheus'u cezalandırmakla kalmamış, İksion, Tityos, Sisyphos, Tantalos gibi kimselerin yaptıklarını ve bazı başka şeyleri daha bahane ederek, bütünüyle insanları da cezalandırma yoluna gitmiştir. Beğenmeyip cezalandırdığı, yok ettiği nesillerin yerine, değişik türden nesiller üretmiştir.

Hesiodos'un bize bildirdiğine göre, Olympos'ta oturan tanrılar, ölümlü insanların ilk soyunu *altından* yaratmıştır. O zaman göklerin hâkimi Zeus değil, babası Kronos'tur. O dönemde insanlar da tanrılar gibi yaşamaktadırlar. Her türlü kaygıdan ve dertten uzak, rahat bir hayat sürmektedirler. Bu insanların kolları, bacakları her zaman için zindedir; güçlerini kaybetmenin, belâlı ihtiyarlık denen şeyin ne olduğunu bilmemektedirler. Gamsız bir şekilde şöenlere katılmakta ve uykuya dalar gibi de öl-

mektedirler. Toprak kendiliğinden bereket saçıyordur onlar için. Dünyanın varı yoğu onlarındır; sayısız nimetler içerisinde günlerini gün ediyor, memnun ve mutlu bir hayat sürüyorlardır. Bu altın soy ölüp de toprağa karışınca, hepsi birer iyi cine dönüşmüştür; toprağı ve insanları korur hâle gelmişler ve büyük bir şerefe nail olmuşlardır.

Kronos iktidardan düşüp oğlu Zeus Olympos'a hâkim olunca, ölümsüzler ikinci bir ölümlü soyu üretmiştir. Bu ikinci soy *gümüştten*, yani daha değersiz bir varlık olarak yaratılmıştır. Bunlar, vücutça da, akılca da öncekilerden farklı olarak yaratılmışlardır. Çocuklar, yüz yıl çocuk olarak kalıyor; evde analarının dizinin dibinden ayrılmıyorlardır. Büyüyüp ergin hâle geldikleri zaman ise, yaptıkları çılgınlıklarla başlarını belâya sokuyorlar, ölçülü hareket etmek nedir bilmiyorlardır. Uygar insanların yaptığı gibi, tapınaklara gitmiyorlar, ölümsüzleri hiçe sayıyorlardır. Kronosoğlu Zeus, bu saygısızlıklara çok kızmış ve onları yok edip toprağa gömmüştür. Şeref payları birincilerden daha düşük olan bu gümüş soylular, yer altı cinlerini, karanlık dünyanın cinlerini oluşturmuşlardır.

İlk iki soy, “ Olympos'lu ölümsüzler” tarafından, herhangi birine bir atıfta bulunulmadan yaratılmış olduğu hâlde, tanrıların babası Zeus, saygısız olarak nitelediğı ikinci soyu tükettikten sonra, *Tunç* soylular denen üçüncü bir soyu bizzat kendisi üretmiştir. Güçlü, kuvvetli bir soydur bu. Bunların işleri, güçleri saldırmak ve öldürmektir. Yürekları taş gibidir. Evleri ve silâhları tunçtan yapılmıştır. Toprağı tunç ile kazıyorlardır. Bunlar henüz kara demirin bulunmadığı bir dönemde yaşamaktadırlar. Sonunda, bu dünyadan çekilip gitmişler, kapkara ölümün rüzgârının önünde sürüklenerek, bir ad bırakmadan Hades'in insanlara ürperti veren o karanlık âlemine göç etmişlerdir. Bir daha da ışıık

yüzü görmez olmuşlardır. Apollodoros'a göre, bunları, sadece Deukalion ile karısı Pyrrha'nın kurtulduğu, o büyük sel âfeti ortadan kaldırmıştır (Apollodoros, *The Library*, I, VII, 2).

Toprak yeniden örtünce bu taş yürekli soyu, Zeus, bir soy daha yaratmıştır. Daha doğru ve dürüst, daha yürekli ve yapıcı olan bu soy, çoğunlukla ölümsüzlerle ölümlülerin birleşmesinden doğmuş, âdeta yarı tanrı mertebesinde olan kahramanların soyudur. Hesiodos, kendi soyundan önce gelen bu soyu, "Koca yiğitler" olarak nitelemektedir. Ne var ki, bu soy da çetin savaşlar, yürek ağrıtan kargaşalıklar sırasında yok olup gitmiştir. Kimisi, yedi kapılı Thebai şehrinin kapıları önünde; kimisi de, gemilere binip, denizler aşır Troya'da güzel saçlı Helena (veya Helene) uğruna hayatını kaybetmiştir. Her şeyi örten ölüm yorganı, onları da örtmüştür. Neyse ki, bunlardan bazılarını Kronosoğlu Zeus, dünyanın sınırında, engin ve derin Okeanos'un kıyısında bulunan bir beldede (Mutlular Adası'nda, Adaları'nda veya Cenneti'nde) mutlu ve yeni bir hayat vermiş ve onları takdis ederek ölümsüz kılmıştır. Toprak-Ana da bereketini cömertçe sunmuştur bu insanlara.

Bizim, bu kitapta öykülerini anlatacağımız kahramanların pek çoğu, işte bu soya ait insanlardır. Ancak, göreceğimiz üzere, bunların bazıları, aşkta hüsrana uğramışlardır; tanrıları örnek alarak, onlarla boy ölçüşmeye kalktıkları için veya Aphrodite'nin gazabına uğradıkları için ağır bir şekilde cezalandırılmışlardır. Epopeus, Assaon ve İktinos gibi insanların kızları ile ve Myrrha gibi kızların ise babalarıyla, oğulların anaları ile, kardeşlerin birbirleriyle yaşadıkları fücür ilişkileri cezasız kalmamıştır. Hattâ Phaidra, Philonome, Tereus ve Polytekhnos örneklerinde görüldüğü üzere, yakın hısımlarıyla fücür ilişkisine girmiş olanlar da tanrıların gazabına uğramışlardır. Tanrılar yapıyor diye, delikan-

İlâhların peşinde koşan, sapık aşk ilişkileri yaşayan insanlara da rastlamaktayız bunların arasında.

Hesiodos, bir beşinci soydan daha bahsetmekte ve onu *demir* soy olarak nitelemektedir. Ona göre bu soyun mensupları, gündüzleri didinir, geceleri kıvranıp durur. Sevinebilecekleri birkaç mutlu olayın dışında, tanrıların başlarına musallat ettiği türlü türlü dertlerin yükü altında ezilip dururlar. Hesiodos, kendisini bu soydan biri olarak kabul etmekte, keşke daha önce ölmüş olsaydım veya henüz doğmasaydım diyerek üzüntüsünü belirtmektedir. Ona göre Zeus, bir gün gelecek bu ölümlü insan soyunu da yok edecektir. O zaman, “Ak saçlı veya Gri saçlı” dediği bir başka insan soyu daha yaratılacaktır. O zaman, oğullar babalarını, ev sahipleri misafirlerini tanımayacaktır. İnsanlar birbirlerini sevmeyecek bir hâle gelecektir. Analar babalar yaşlanır yaşlanmaz hor görülecek, kaba davranışlara maruz kalacaklar; karınlarını doyurdukları insanlar tarafından aç bırakılacaklardır. Bu mutsuz insanlar, tanrı sevgisi nedir bilmeyecek; yeminin, iyinin ve doğrunun bir değeri kalmayacak; güçlü olan haklı, haklı olan ise ezilmiş olacaktır. Yalanla dolanla verdikleri sözleri yerine getirmeyeceklerdir. Bu durum karşısında, utanma duygusunu simgeleyen Aidos’lar ile vicdan azabı ve intikam duygusunu simgeleyen Nemesis de yeryüzünü terkederek Olympos’a gidecektir. Kötülüklere karşı çare bulunamayacak, yalnız acılar eşlik edecektir insanlara (Hesiodos, *İşler ve Günler*, 106-201).

Acaba, Apollodoros’un açıklık getirmesiyle yok olduğunu bildiğimiz bu üçüncü soyu (Tunç Soyu’nu) Zeus, *niçin* ve *nasıl* yok etmiştir? Tanrılar, birbiri ardından dünyaya gelmiş olan bu ölümlü insan soyları ile nasıl bir insan tipi oluşturmaya çalışmaktadır? Yaratılmak istenen insan tipi, daha doğrusu hayatta kalmaya hak kazanacak olan insan tipi, şüphesiz her yok oluştan

sonra ortaya çıkacak olan yeni nesillerin davranışlarıyla belirlenmiş olacaktır. Ovidius, Hesiodos ve diğer yazarlardan çok daha canlı bir üslûpla anlatmaktadır meydana gelmiş olan olayları bize. Anlatılan öyküler, Prometheus'un insan denen mahlûku yarattıktan sonra, onu *kendi neslinin* bir devamı olarak nasıl üretmeye ve korumaya devam ettiğini de göstermektedir.

Ovidius'un bize bildirdiğine göre, evrenin oluşumu sağlanırken nesnelerin ne olacakları birer birer belirlenmiştir. Gök'ü bir yandan tanrılar, bir yandan da ısıt ısıt parıldayan yıldızlar doldururken, karada hayvanlar, havada kuşlar, dalgaların arasında da balıklar peyda olmaya başlamıştır. Ama, insan denen ve bütün bu ölümlü varlıkları yönetecek olan yüksek zekâlı varlık, henüz dünyaya gelmemiştir. İapethosoğlu Prometheus, su ile toprağı yoğurarak insan denen varlığı, bütün bu olup bitenlerden sonra yaratmıştır. Diğer ölümlü canlılar yere doğru eğilmişken, insanoğlu denen varlık, dimdik ve göğe bakacak şekilde yaratılmıştır (*Metamorphoses*, I, 76-86. Ovidius'un, bu kitabında, bu çok önemli kaynakta dile getirdiği öyküleri, bundan böyle, F. J. Miller'in çevirisi ile Lâtince aslını birlikte yayımlamış olan Harvard/Heinemann edisyonundan ve M. M. Innes'in Penguin Boks'lar arasında çıkan çevirisinden takip ederek anlatacağız). Ne var ki, bu akıllı mahlûk, gözü yukarılarda olan bu yaratık, başarıldıklarına bakarak şımarmış, tanrıları küçük görmeye ve onlara karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmemeye başlamıştır. Tanrıları hafife almanın öyle kolay affedilir bir şey olmadığını unutmuştur.

Zeus, bir gün, tanrılara karşı yapılan saygısızlıklar konusunda duyduklarını ve yapılmakta olanları kendi gözleriyle görmek için kıyafet değiştirip Olympos'tan aşağı inmiştir. İnsanlar ara-

sında dolaşırken, görmüştür ki, anlatılanlar, olup bitenlerin yanında az kalmaktadır. Birçok yeri gezip dolaştıktan sonra, karanlığın bastırmaya başladığı bir sırada, Arkadia'da Kallisto'nun babası Lykaon'un sarayına misafir olmuştur. Lykaon, elli oğluyla birlikte tanrı korkusu bilmeyen, tanrılara saygıda kusurlu bir kraldır. Nitekim, Lykaon, Zeus'la alay etmiş, halkın ona tapmasını alaya alarak onu küçük düşürmeye çalışmıştır. Onun tanrılığını sınamak istemiştir. Bir esirin başını kesip, etlerin bir bölümünü suda pişirerek, bir bölümünü ise kızartarak o yüce tanrının önüne yemek diye koymuştur. Ne var ki, Zeus'un tepkisini anlamak için yapılan bu hakaret dolu sınama cezasız kalmamış; yüce tanrı, yıldırımlarıyla yakıp kül etmiştir Lykaon'un evini barkını; bir rivayete göre, oğullarından bir tanesi hariç olmak üzere yok etmiştir hepsini; soyu ancak kızı Kallisto aracılığı ile ürür hâle gelmiştir. Kendisini de, böyle bir mahlûkun ne ölü ne de yaşayan insanlar arasında yeri olamayacağı için, bir kurda dönüştürmüştür. Lykaon, ıssız kırlara kaçarak paçayı kurtarmıştır ama, kollar bacağa dönüşmüş, bütün vücudunu tüyler kaplamıştır. Boşuna uğraşmıştır konuşmak için; toplanıp uzamış olan ağzıyla ancak uluyabilmiştir. Ovidius, Lykaon'un, şimdi de, hıncını almak için hayvanlara saldırıp durduğunu, kan döktükçe sevindiğini söylemektedir.

Zeus'un gazabına uğrayıp yakılan yıkılan bir evdir Lykaon'un evi; oysa bunun gibi daha nice evlerin yakılıp yıkılması gerekmektedir. Zeus, olanları bitenleri ve gördüklerini, tanrılara yapılan saygısızlıkları Olympos'ta diğer tanrılara anlatınca, hepsi Zeus'a hak vermekte gecikmemiştir. Ancak, boş, insansız bir dünyanın da hiçbir işe yaramayacağını düşünmekten kendilerini alamamışlardır. İnsanlar tümüyle yok olacak olursa, tanrılara kim ibadet edecektir? Sunaklarda kim kurban kesecek ve tapınaklarda kim günlük yakacaktır? Zeus, "Korkmayın", demiştir,

"Bu saygısızların yerine yeni bir nesil yaratacağım." Bu, eskiye benzemeyen yeni bir nesil olacaktır. Zeus, Hesiodos'un bildirdiğine göre, insanlık tarihi boyunca, beş hattâ altı nesil yaratmış veya yaratacaktır. Ovidius'a göre ise, yaratılmış olan nesillerin sayısı dördtür. Bu konuda Zeus kendisine bir sınır koymuş değildir; beğenmeyecek olursa, en son yarattığı neslin yerine de yeni bir nesil yaratabilecektir. Zeus'un Olymposlulara vadettiği yeni nesil, eskilere benzemeyen yeni bir nesil olacaktır. Ama, önce eskisini yok etmek gerekmektedir.

Zeus, yok etme işinde, yıldırımlarıyla yer yüzünü yakıp yıkmayı düşünmüştür. Gök kubbenin yukarı kısımlarını oluşturan Aither'in, tanrıların mekânı Gök Konağı'nın, denizlerin ve karaların da tutuşacağından korktuğu için, insanlara bambaşka bir ceza vermeye karar vermiştir. Gökten yağmurlar boşanacak, sular yok edip tüketecektir o saygısız insan soyunu. Zeus önce, yağmur bulutlarını dağıtmasın diye, Kuzey Rüzgârı'nı (Boreas'ı) tutup kapatmıştır mağaraların içerisine. Sonra ıslak kanatlarının üzerinde kapkara bir örtüyle essin diye, Güney Rüzgârı'na (Notos'a) izin vermiştir. O zaman, yağmurlar gökten delicesine boşalmaya başlamıştır. Ekinler yerlere serilmiş, gömülmüştür çamurların içerisine, sürüklenip gitmiştir sularla; gözleri yaşlı çiftçilerin boşa gitmiştir bütün emekleri. Zeus, bu kadarla yetinmeyip, kardeşi Deniz Tanrı Poseidon'dan (Neptunus'dan) dalgaları göndermesini, yer altındaki kaynakların kapılarını açarak nehirlerin azgın sularını alabildiğine koyuvermesini de istemiştir. Poseidon da, üç çatalı asasını vurarak yere, açmıştır bütün su yollarını. Taşan sular bütün ovaları, karaları kaplamış; ağaçları, sürüleri, insanları, evleri hattâ tapınakları, yeryüzündeki her şeyi, silip süpürmüştür, yok etmiştir. Kıyılar, karalar ve denizler birbirine karışmıştır. İnsanların sabanla tarla sürdükleri yerlerde artık sular cirit atar olmuştur. Çevik ayaklı keçilerin otladığı, oynadığı

tepelerde artık fok balıkları dolaşmaktadır. Ormanlarda yunus balıkları dolaşır olmuştur. Kuşlar boyuna aramışlardır konup dinlenebilecekleri bir yeri; kanatlarında güç kalmayınca da düşüp sulara, boğulmuşlardır. Bütün bu canlıların büyük kısmı, sulara kapılıp yok olurken, bir kısmı da yiyecek bir şey bulamadığı için açlıktan telef olup gitmiştir (*Metamorphoses*, I, 211-312).

Sular ortalığı kaplayınca, Deukalion ile karısı, Prometheus'un tavsiyesine uyarak canlarını kurtarmışlar, küçük bir kayıkla iki başı bulutları yarıp yıldızlara ulaşan Parnassos dağında karaya çıkmışlardır. Daha önce işaret ettiğimiz üzere, Deukalion, Prometheus'un oğludur. Pyrrha ise, Prometheus'un erkek kardeşi Epimetheus'un Pandora'dan olma kızı ve Deukalion'un karısıdır. Her ikisi de doğruluktan şaşmayan, tanrılara saygıda kusur etmeyen insanlardır. Tanrıların bu sevgili kulları, karaya ayak basar basmaz, ilk iş olarak dağ nymphalarına ve Zeus'un ikinci karısı olan, bir rivayete göre Prometheus'un annesi olarak da kabul edilen tanrıça Themis'e dua etmişlerdir. O tanrıça ki, gelecekte haber verecektir onlara. 6-10 numaralı soy ağacı tablolarında da görüleceği üzere, bunlardan türeyecek olan nesiller, Hellenlerin atasını oluşturacaktır. Deukalion ile Pyrrha'nın Hellen adında bir oğulları ve Doros, Ksuthos ve Aiolos adında da üç torunu dünyaya gelecektir. Doros, Dor'ların; Aiolos, Aiol'ların; Ksuthos ise, Akhaios ile İon adlı çocukları aracılığı ile Akha'ların ve İon'ların atası olacaktır.

Öykülerini anlatacağımız Admetos, Alkyone, İason, Leda ve kızları Helena ile Klytaimestra, Protesilaos ile Patroklos ve daha pek çok insan, Aiolos'un soyundan gelen insanlardır.

Ksuthos'un (Ksouthos'un) karısı Kreusa (Kreousa), daha sonra adından bahsedeceğimiz Atina kralı Erekhtheus'un kızıdır; öykülerini anlatacağımız Prokne ile Philomela'nın yeğeni; Theseus

ile oğlu Hippolytos'un ise geçmişte kalan uzak bir akrabasıdır. Bir rivayete göre, Kreusa İon'u, özellikle Euripides'in *İon* adlı tragediasında anlatıldığına göre, "Parlak" mânâsına gelen Phoibos unvanlı Apollon'dan peydahlamıştır. Yunan tanrılarının gizli kapaklı pek çok ilişki kurdukları göz önünde bulundurulacak olursa, Troya Savaşı'nda Anadolu'dan yana tavır koymuş olan bu tanrının, Anadolu'nun batı kıyılarına sonradan yerleşmiş olan halka adını vermiş olan İon'un babası olma ihtimali, Apollon'un bu koruyucu tavrından dolayı, büsbütün kesinlik kazanmış olmaktadır.

Ölümlü varlıkların oluşum sürecini, Ovidius'tan takip etmeye devam edelim.

Sular ile kaplı yeryüzünde, suçsuz iki insandan başka bir canlı kalmayınca, Zeus, bulutları dağıtmış; tepeler birer birer yükselmeye, karalar görünmeye başlamıştır. Artık denizlerin öfkesi geçmiştir; deniz kıyıları belirgin hâle gelmeye başlamıştır. Ağaçların dalları çamurların içinden sıyrılarak görünür hâle gelmeye başlamıştır. Sonunda, eski hâline gelmiştir yeryüzü. Ne var ki, bir boşluk, bir sessizlik kaplamıştır her yeri. Güneşin doğup battığı bu yeryüzünde yalnızca Deukalion ile karısı Pyrrha kalmıştır yaşayan. Korkmuşlardır. Ağlamışlar, yakarmışlar ve yardım istemişlerdir gökteki tanrılardan. Yüzlerine ve üzerlerine kutsal sular serptikten sonra, birlikte koşmuşlar tanrıça Themis'in sunağına. Bütün bu olup bitenlere rağmen, hâlâ yanıyor dur sunaktaki ocağın ateşi. Her ikisi de yere kapanmış, titrek dudaklarla soğuk taşları öpmüşlerdir. İnsanları yeni baştan yaratıp bu yalnızlığın bitmesini istemişlerdir; çünkü onlarda yaşıyordur veya onlar aracılığı ile yaşacaktır insan denen yaratığın soyu.

Bu merhametli yüce tanrıçadan hayatı devam ettirmesini istemişlerdir. Tanrıça onlara "Çıkın tapınağımdan dışarı, örtün

başlarınızı, elbiselerinizin kuşaklarını çözün ve atın büyük annenizin kemiklerini arkanıza”, demiştir. Bu sözlerin karısında ilkin şaşırmışlar, sonra ise anlamışlardır bu sözlerin gerçeğ mânâsını. Onların da Ulu Toprak'tır anaları, ataları. Ulu Toprak'ın parçaları olarak atılacak olanlar taşlardır arkaya. Nitekim, bu yorumlamaya sadık kalınarak yapılmış olan ve on altıncı asırlı İtalyan ressamlarından Camillo Procaccini'ye atfedilen ve bugün Louvre Müzesi'nde bulunan bir kara kalem resimde, sel âfetinden sonra, Deukalion ile karısı Pyrrha'nın, oldukça büyük kayaparçalarını başlarının üzerinden geriye doğru atışları çok canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Deukalion ile karısı, tanrıçanın dedillerini yapmışlar, var güçleriyle atmışlardır taşları arkalarına. Taşlar yumuşayarak yeni biçimler almaya başlamış; toprağın suya karışmış olan kısımları ete, yumuşamak bilmeyen kısımları iskemik hâline dönüşmeye başlamıştır. Deukalion'un attığı taşlar erkek, Pyrrha'nın attıkları ise kadın olmuştur. Toprak, değişik şekillerde yaratmıştır diğer canlıları da. Artık her tarafı çamur yığınları içerisinde bırakmış olan sular çekilmiştir. Güneş ısıtmışır toprağı. Kimisine eski şeklini verilerek, kimisine de yeni bir şekil kazandırılarak bir sürü canlı yaratılmıştır yeni baştan (*Metanorphoses*, I, 315-437).

Kitabımızda, anlatacağımız öykülere ışık tutması bakımından bazı açıklamalarda daha bulunmanın faydalı olacağını düşünmekteyiz. Öyle görünüyor ki, Pandora'nın kendisi, erkeklerden ziyade kadınların üretici, yaratıcı olarak görüldüğü eski bir dönemin, yani Toprak-Ana'ya, Kutsal-Kadın'a, Ana-Tanrıça'ya, daha genel bir ifade ile *Mother-Creatrix*'e tapıldığı bir dönemin, C.G. Jung'un ifadesi ile, archetype'i olarak ortaya çıkmış olmaktadır. Nitekim, onun adı ile toprağın adı arasında “Her şeyi ver-

me", "Hediyece zengin olma" bakımından bir benzerlik de bulunmaktadır. İsa'dan önce 450 yılına tarihlenen kırmızı figürlü bir Attika vazo resmi, bize, Pandora'nın bir tanrıça olarak topraktan nasıl yavaş yavaş yükselmekte olduğunu göstermektedir. Bu resimde, Epimetheus - Pandora çiftinin başı üzerinde Eros'un uçmakta olduğunu ve Hermes'in de onlara Zeus'un bir armağanı olarak bir demet çiçek hediye etmiş olduğunu görüyoruz (J. D. Beazley, *Attic Red Figure Vase-painters*, 2nd ed., Oxford, Oxford Univ. Press, 1963, Resim 1562.4).

Hesiodos'un *Theogonia*'sında "Belâlı soy" diye vasıflandırılan kadın anlayışı, belki de, bir zamanlar Ana-Tanrıça tapınmasının yaygın olarak bulunduğu eski Yunanistan'daki inanç yapısını yok etmek, küçük görmek veya patriarkal düzene uydurmak için geliştirilmiştir. Ancak, bu görüşü daha fazla tartışma konusu yapmayarak, Yunan mitolojisi'nde hâkim olan küçültücü kadın anlayışını belirlemesi bakımından ortaya konan genel kadın karakterini, ana hatlarıyla tekrar belirlemeye çalışalım. Bu anlayış, bundan sonra söz konusu edeceğimiz bütün aşk öykülerinde, kadın hakları, kadın statusu ve kadınlarından beklenenler konusunda takınılmış olan tavırlara da zaman zaman açıklık getirmiş olacaktır.

Bu anlayışın baş temsilcisi olarak, Hesiodos'a göre kadın, ölümlü insanların baş belâsıdır; kadınlar hep bolluk içerisinde olmayı özledikleri için, fedakârlığa bir türlü alışamazlar. Bunlar, başka arıların ballarıyla geçinen eşek-arıları gibidirler. İyiliğe karşı kötülük yapmaktır bütün işleri. Ne var ki, başlarına kadın derdi sarmamak için evlenmekten kaçınanlar da, başka bir dert sararlar başlarına. Yaşlılık günlerinde, çocuksuz, desteksiz kalırlar; öldükleri zaman da, malları başkaları tarafından paylaşılır. Akıllı başında bir kadınla evlenenin başına iyi şeyler kadar,

kötü şeyler de gelir; ama çılgın bir kadınla evlenen erkeğin hâli dumandır. Bu erkek, ömrü boyunca kahr çekip canından bezmek zorunda kalır; devasız dertlere düşmüş gibidir (*Theogonia*, 590-612). *Theogonia*'da "Güzel belâ" olarak nitelenen Pandora, Hesiodos'un *İşler ve Günler* adlı eserinde gördüğümüz üzere, insanlara herhangi bir ümit kapısı bırakmayacak derecede pek çok kötülüğün kaynağı olarak gösterilmektedir. İnsanlar, yer yüzünde, her türlü hastalıktan, zahmet ve meşakkatten âzade olarak yaşarken, sayısız kötülüklerle yüzyüze gelmenin yanında, çabucak yaşlanır da olmuşlardır.

Anlatacağımız aşk öykülerinde, bazı kadınların Pandora'dan, bazı kadınların ise Pandora'nın tanrılara saygılı, kocasına bağlı kızı Pyrrha'dan; babasına karşı gelmek pahasına, kocasını öldürmeyip, büyük bir aşk ve sadakat örneği göstermiş olan ve bu yüzden Aphrodite'nin takdirlerini kazanmış bulunan Danaos kızı Hypermestra'dan; Apollon gibi "Parlak" bir tanrıyı reddedecek kadar sevdiği adama, sözlüsüne bağlı Euenos'un kızı Marpesa'dan; Odysseus'u yıllarca sabırla ve sadakatsizlikle beklemiş olan, aşkına hiçbir şekilde ihanet etmemiş olan Penelope'den; Troya Savaşı sırasında veya sonrasında Hektor'un karısı Andromakhe'nin sergilediği türden, sevgi dolu, metin ve sadık kadın davranışlarından pay almış olduklarına da şahit olacağız. Erkeklerin ise yaşadıkları büyük aşkların yanında, mitolojik olarak korunmuş olmalarına rağmen rahat durmadıklarını, toplumun, yani tanrıların koydukları kurallara uygun hareket etmediklerini göreceğiz. Şöyle ki, tanrılar ve tanrıçalar için mubah görülen hareketler, onlar için yasaklanmış olmakla birlikte, kural dışı aşk ilişkileri ve fücür eylemleri sergilemekte olan tanrı ve tanrıçaların ortaya koymuş olduğu örnekler, bazen Kinyras, Assaon, İktinos ve Tereus gibi insanların davranışları için de örnek teşkil edecektir. İnsanların yaptıkları bazen yanlarına kalacak, çoğu zaman

da, üzerlerinden nesiller geçmiş olsa bile, aynı soydan başka insanların cezalandırılmalarına sebep olacaktır. Bu insanların, temel bir saikin dürtüsüyle, Aphrodite'nin ve Eros'un harekete geçirmesiyle, başka bir ifade ile, her şeyin yaratılmasına sebep olan doğurucu gücün etkisiyle yaptıkları eylemler, normal ve anormal davranışlar olarak anlatacağımız öykülerde açık bir şekilde sergilenecektir.

Aşk İlişkilerinde Farklılaşma

Erkeğin bir kadınla, kadının bir kadınla ve bir erkeğin başka bir erkekle yaşamış olduğu aşk ilişkilerini, bir yaradılış süreci sonucu meydana gelmiş ilişkiler olarak izah etmek mümkün müdür? Daha sınırlı bir soru şeklinde soracak olursak, kitabımızın son bölümünde ele alacağımız bir konu olarak, Eski Yunanistan'da, tabii bir eğilim sonucu gerçekleştirilen aşk ilişkilerinin dışında cereyan eden birtakım homoseksüel ilişkilerin yaygın bir şekilde var oluşunu, bir yaradılış süreci sonucu meydana gelmiş ilişkiler şeklinde izah etmek mümkün olabilir mi?

K. J. Dover'in resimlerle vermiş olduğu örnekler (*Greek Homosexuality*, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1989), devamlı bir şekilde Yunan erkek beden yapısıyla kadın beden yapısı arasındaki benzerliği ortaya koymuş olmakla birlikte, cinsel sapıklığa, özellikle erkeğin erkekle olan cinsel ilişkisine bu derece övgüye değer bir şey gözüyle bakan bir toplumun bu eğilimini, gene de beden yapısıyla izah etmenin mümkün olamayacağı görüşündeyiz. Bazı insanlar, dün olduğu gibi, bugün de, birtakım homoseksüel davranışları, tabii aşk ilişkilerine tercih etmektedirler. Biz, Eski Yunanistan'da ortaya çıkmış olan oğlancılık eğilimini, daha sonra da belirteceğimiz üzere, Yunan tanrılarının hareketlerinde ifadesini bulan, erkeğin erkeğe olan aşkının da tanrısı

olarak kabul edilen Eros' un, daha doğrusu, felsefî bir Eros anlayışının etkisiyle meydana gelmiş bulunan bir sosyo-kültürel etkilene ile izah etmeyi tercih etmekteyiz. Bununla birlikte, bir komedi yazarı tarafından anlatılmış olmasına rağmen, aşağıda ayrıntılarından bahsedeceğimiz ilginç mitosun, olanları izah etme, günlük hayatta yapılmakta olanları belirleme bakımından etnolojik bir değeri bulunduğu düşüncesindeyiz.

Platon'un *Symposion* adlı eserinde bildirildiğine göre, komedia yazarı Agathon'un evinde kutlamada bulunmak üzere bir araya gelmiş olan misafirler, aşk tanrısı Eros için bir övgü yarışmasına girişmişlerdir. Konuşma yapacaklar arasında Sokrates ve Alkibiades gibi ünlü kişiler de bulunmaktadır. Yapacakları konuşmalar sırasında Eros'un gücünü, kudretini ve yaptıklarını anlatacaklar, onun tanrılar arasındaki yerini belirleyeceklerdir. Söz sırası Aristophanes'e geldiğinde, bu yazar, insanın aslının, başlangıcının ne olduğunu bilmek gerektiğini söyleyerek konuşmasına, bir mitosunu benimseyerek başlamaktadır.

Ona göre, insan soyu, yaratıldığı ilk dönemde, üç grup hâlinde ve birbirine yapışık üç ayrı çift şeklinde yaşamaktaymış. Şimdiki gibi erkek ve dişi olmak üzere iki bölüme ayrılmış değil, erkek ve kadının bir araya gelmesiyle meydana gelmiş bir üçüncü tip daha bulunuyormuş. Ne var ki, androgynos diye bilinen bu tip bugün artık yaşamıyor; hem erkek, hem dişi olan bu tipten bahsedilmesi bile ayıp telâkki ediliyormuş. Hem erkeklerden, hem kadınlardan, hem de karışık olan tipten meydana gelmiş olan insan türleri, tostoparlak mahlûklar imiş. Her birinin dört eli, dört ayağı, yuvarlak bir boyun üzerine oturtulmuş, birbirine benzeyen fakat ters yöne bakan iki yüzlü birer kafası ile dört kulağı bulunuyormuş. Bunlar, edep yerleri bile ikişer adet olan, dört kollu, dört ayaklı mahlûklar imiş. Erkek güneşten, dişi dün-

yadan, her ikisini birleştiren cins ise, aydan gelme yaratıklar imiş; çünkü ay, hem güneşe, hem de dünyaya bağlı bulunuyormuş. Homeros'un anlattığı, Aloeus'un karısı Iphimedeia'nın Poseidon'dan olma iki güçlü oğlu Ephialtes ile Otos'un bu cins iri kıyım insanlardan olmaları ihtimali varmış.

Biz de biliyoruz ki, bu oğlanlar Savaş Tanrı Ares'i bile zincire vurup, üç ay boyunca tunç bir kap içerisine hapsedmişlerdir (Homeros, *Odysseia*, XI, 385-389). İşte, bir gün gelip, bu insanlar, dağları üst üste koyup Zeus'a saldırmaya yeltenmişlerdir. Bunun üzerine Zeus, diğer tanrılarla da görüşerek bir karara varmış ve devleri yıldırımlarıyla yakıp kül ettiği gibi, bu yapışık tür insanları da ortadan kaldırmak istemiştir. Ne var ki, insanların sundukları kurbanlara tanrıların ihtiyaçları vardır; kendilerine ibadet edilsin, saygı gösterilsin isterler. Bu bakımdan, insanların yok edilmeleri, tanrıları da mağdur edeceği için, bu olumsuzluğa meydan vermemek amacıyla Zeus bir çare düşünmüş, bu insanların güçlerini kesip hadlerini bildirmekle yetinmeyi yeterli bulmuştur. Zeus, bütün bu dört elli, dört ayaklı, iki başlı, dört gözlü insanları ikiye bölerek zayıf düşürmeye karar vermiştir. Böylece hem tanrılara hizmet etmek konusunda sayıları artacak, hem de iki ayak üzerinde doğru dürüst yürümeleri sağlanmış olacaktır. Gene de hadlerini bilmeyecek olurlarsa, bu insanları tekrar ikiye bölüp, bir tek bacakla bırakıp, onları atlaya atlaya yürümeye mahkûm edebilecektir.

Zeus, bu fikrini beğendiği için hemen uygulamaya koyarak bu insanları ikiye bölmüştür. İşte o gün bugündür ikiye bölünmüş olan bu insanlar öbür yarılarını arayıp durmaktadırlar. Her yarım insan, öbür yarısını aramakta, kollarını birbirine dolayıp, yeniden bir bütün hâline gelmek arzusuyla kucaklaşıp durmaktadır. Birbirinden ayrı hiçbir şey yapmak istememektedirler. Ya-

rılarından biri ölünce, sağ kalanlar, bir başkasını aramaktadır. Bu insan, bir erkek veya bir kadın da olabilmektedir. Çiftleşme erkek ile kadın arasında olduğu zaman insan soyunun çoğalması sağlanmakta; erkek ile erkek, kadın ile kadın arasında olduğu zaman ise arzular tatmin edilmiş olmaktadır. Demek ki, insanın kendi benzerine karşı duyduğu sevgi, çok eski zamandan kalma bir şeydir. Eros, böylece bizi ilk şeklimize döndürmekte; birbirini tamamlayarak, her iki varlığı bir tek varlık hâline getirmekte, bizi yaradılışımıza uygun bir şekilde yaşamaya sevketmektedir.

Eros'un teşvikiyle meydana gelen bu arayış, çeşitli tipten ilişkilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Kadın ve erkeğin bir arada bulunduğu androgynos tipinin bir parçasını oluşturan erkekler, kadınlara düşkün insanlar olmuşlardır; bir kadınla yetinmeyen insanlardan çoğu bunların arasından çıkmıştır. Erkeklerle düşkün, kocalarıyla yetinmeyen kadınlar da öbür yarı içerisinden çıkmıştır. Bir dişinin ikiye bölünmesinden meydana gelmiş olan kadınlar, erkeklere hiç yüz vermeyen insanlar olmuşlardır; bunlar, sevişmek için daha çok kadınları aramışlardır. Lesbian denen seviciler bunların arasından çıkmıştır. Bir erkeğin ikiye bölünmesiyle meydana gelmiş insanlar da, diğer yarılarını erkeklerin arasında aramışlar, onlarla sevişmekten, onlarla kucaklaşmaktan hoşlanmışlardır ve bu işi edepsizlikleri yüzünden yapmamışlardır; kendilerine benzeyen diğer yaratıklara ulaşmak istedikleri için, onlara bağlandıkları için yapmışlardır. Bunlar, yetişkin hâle geldikleri zaman, devlet işleriyle uğraşmışlar, kitabımızın "Oğlancılık ve Sevicilik" bölümünde gösterdiğimiz üzere, Minos, Agememnon, Akhilleus, Solon ve Alkibiades gibi insanların yaptığı şekilde, erkek çocuklarla kucaklaşmışlardır. Yaradılışları gereği bir kadınla evlenmeye, çocuk sahibi olmaya pek heves etmemişlerdir. Bekâr yaşamak, kendi cinsinden olanlara bağlı kalmak, yalnız erkekleri sevmek yetmiştir onlara. Ne

var ki, onları böyle bir coşku ile birleştiren şeyin sadece bir cinsel arzudan ibaret olduğunu söylemek doğru değildir; aralarında derin bir dostluk da bulunan bu insanlar, birbirlerinden bir an bile ayrılmak istemezler.

Aristophanes'ten başka, o gece Symposion'a katılan diğer konuşmacılardan öğrendiğimize göre, böyle bir aşk, olgun bir erkek aracılığı ile eğitilmek demektir, erdem sahibi olmak demektir. Bu ise, Aphrodite Pandemos'un değil, Aphrodite Ourania'nın yapabileceği bir şeydir. Nitekim, hakkında fazla bir bilgiye sahip olmadığımız, seyyah ve coğrafyacı Pausanias'tan çok önce yaşamış ve ondan farklı bir kişi olan Pausanias'a göre, Aphrodite Ourania yolunda gidenler, dişilik karışmamış, sadece erkekten doğmuş olan bir tanrıçaya bağlanmışlardır. Aphrodite Pandemos ise, bir cinsel birleşme sonucu, bir kadından (Homeros'un bildirdiğine göre, Zeus ile Dione'nin birleşmesinden) doğmuştur. Varlığın temelini oluşturan, hattâ bazı inanışlara göre kendi kendini doğurmuş olan, Elea'lı filozof Parmenides'in ifade ettiği üzere, Ana-Tanrıça'nın "İlk düşündüğü" varlık olarak Eros Tanrı ise, Aphrodite'nin emrine girdikten sonra, sevgide bir farklılaşma meydana gelmiş, Aphroditelerin farklı olması sebebiyle, aşkların da farklı bir hâle gelmesi sağlanmıştır.

Pausanias'ın ifade ettiği üzere, çirkin arzulara kapılanlar, Aphrodite Pandemos'a bağlanmış olan kimselerdir. Sıradan bir aşkın peşinde koşanlar, sevdiklerinin ruhlarından çok, bedenlerini sevmişlerdir. Gene Pausanias'ın bize bildirdiğine göre, bu tür bir sevgi, geçici, uzun sürmeyen bir sevgidir; sevgilinin bedeni bir çiçek gibi solduğu zaman, ona duyulan aşk da, sevgi de birlikte solup gitmiş olur ve taraflar bu ilişkiden kalıcı bir şey elde edememiş olurlar. Ourania peşinde koşan bir kimse ise, içi güzel bir şeyi sevdiği için, sürekli bir şeye bağlanmış olduğu

için, ömür boyu sevmeye devam eder. Dişilik karışmamış, sadece erkekliği olan bir tanrıdan doğmuş olma, yalnız delikanlıları sevmeyi gerekli kılar. Bu tür bir aşkın peşinde koşanlar, daha gürbüz, daha akıllı varlıkları sevmiş olurlar. Gençleri, akılları başlarına gelmeye, sakalları çıkmaya başladığı zaman severler. Ancak, bunun, Aristophanes'in dediği gibi, kötü bir tarafı yoktur. Sevgi, tek başına ne güzel, ne de çirkin bir şeydir. Güzel yapıldığı, erdem uğruna yapıldığı zaman güzeldir. O zaman, insanın değerli birisini sevmesi ile, bilgiye, erdeme gönül vermesi bir ve aynı şey olmaktadır. Ancak o zaman, bir delikanlının kendini sevene vermesi güzel sayılabilir. İşte Aphrodite Ourania'ya bağlı olarak yaşanan aşk budur. Böyle bir aşk, gökseldir. Böyle bir aşkın taraflar için değeri büyüktür. Çünkü tarafları kendilerini aşmaları için zorlar. Bu sebeple de, seven bir insanın her türlü köleliğe katlanması, onu küçük düşürmez. Bu anlatılanların dışında yaşanan bir aşk, ister kadına, isterse erkeğe karşı duyulmuş olsun, orta malı, sıradan olan Aphrodite'ye, Aphrodite Pandemos'a aittir (Platon, *Symposion*, 180 d-185 c).

Bir değerlendirmede daha bulunmak için tekrar Aristophanes'e dönelim. Evet, neden böyle hareket etmektedir bu insanlar? Aslında, bütün insanlar başlangıçta birbirlerini tamamlayan bütünler hâlinde yaşamakta idiler. Sevdiklerine kavuşmayı, onların içinde erimeyi, iki ayrı varlık iken bir tek varlık hâline gelmeyi bu yüzden istemektedirler. Aşk, yaradılışımızdaki bütünlüğü arzulamak, aramak demektir. İnsanoğlu tanrılar karşısında haddini bilmemekten dolayı bu hâle düşmüştür. İnsan, Aşk ile gene bu bütünlüğe kavuşabilir. Aşk'a, Eros'a karşı koyan, tanrıları kendine düşman eder. Sevgiyle barışık yaşadığımız zaman, bizi bütünleştirecek sevgililere de ulaşmış ve mutluluğa erişmiş oluruz. Aslımıza dönmede bize en büyük yardımı sağlayacak olan tanrı, Eros'tur. Tanrılara karşı kusur işlemezsek, Eros bizim

eksikliğimizi giderecek ve bizi mutluluğa erdirecektir. İnsanlar, bugüne kadar Eros'un kudretini kavramış olsalardı, asıl onun için tapınaklar, sunaklar inşa eder, kurbanlar keserlerdi. Ne yazık ki, Eros için böyle şeyler yaptıkları yok. Aristophanes, halbuki tanrıların arasında insanları en çok seven o olmuştur, demektedir (*Symposion*, 189 c-193 d).

Bu bölümün tamamı için genel bir değerlendirme ve karşılaştırma yapacak olursak, yaratma ve yok etme mitosları, ilk defa Yunan'da ortaya çıkmış değildir. Çok eskilere bir göz atacak olursak, Sümer'de, işlerinin çokluğundan şikâyet eden tanrıçalara yardımcı olması için tanrıların anası deniz tanrıçası Nammu, oğlu tatlı-su ve bilgelik tanrısı Enki'den insan denen mahlûku yaratmasını istemiştir. Enki de, Toprak-Ana'nın (Ninmah'ın) dahil bulunduğu bazı tanrıçaların huzurunda, yumuşak kile şekil vererek bu görevi yerine getirmiş; insan denen mahlûk böylece yaratılmıştır. Tanrılara benzer olarak yaratılmış olan bu mahlûk, insanların atası olmuştur. Gene Sümer'de Dilmun, *Tevrat*'ta olduğu gibi, temiz ve parlak tanrıların yaşadığı bir diyardır. Burada hastalık ve ölüm yoktur. Burası tanrıların bahçesi, yani *Tevrat*'taki Aden'in bir benzeridir. İşte kadın denen mahlûk, bir erkek tanrı olan Enki'nin hasta olan bir kaburga kemiğinden, bir tanrıça tarafından, burada yaratılmıştır (S. N. Kramer, "Mythology of Sumer and Akkad" in *Mythologies of the Ancient World*, Ed., Samuel N. Kramer, New York, Doubleday, 1961, ss. 93-135, 101-104). *Tevrat*'ta da, Kramer'in işaret ettiği üzere, benzer birtakım motiflerin dile getirildiğini görmekteyiz. Nitekim, Allah'ın son gün olan altıncı günde, insanı erkek ve dişi olarak kendi suretinde yarattığı ifade edilmektedir (Bap I, 26-27). Ancak, *Tevrat*'ta, bu konuda, daha sonra, Sümer efsanesiyle paralelliği bulunan başka bir öykünün daha anlatılmakta olduğunu

görüyoruz. Rabb'in, yerin toprağından, önce Âdem'i yarattığı ve onun burnuna hayat nefesi üflediği (Bab II, 7); daha sonra da (Bab II, 18), Âdem'in yalnız kalmasını doğru bulmayarak, ona uygun bir yardımcı yarattığı söylenmektedir. Bab II, 21'de Âdem'in bir uykuya daldıktan ve Rabb'in onun kaburga kemiklerinden birisini alıp yerini etle kapladıktan sonra, bu kemikten bir kadın yarattığı ve onu Âdem'e getirdiği de ifade edilmektedir. Tevrat'ta Âdem'in ağzından söyle denilmektedir: "Şimdi bu benim kemiklerimden kemik, ve etimden ettir; buna Nisa denilecek, çünkü o İnsan'dan alındı". Tevrat'ın ifadesi ile, "Bunun için İnsan anasını ve babasını bırakacak, ve karısına yapışacaktır, ve bir beden olacaklardır. Ve Âdem ve karısı, ikisi de çıplaktılar ve utançları yoktu" (Bab II, 23-25). Ne var ki, Aden'de mutlu bir şekilde yaşayan bu çiftin huzurunu kaçırarak bir olay meydana gelmiştir. Bir yılan Havva'yı kandırmış, onun ve onun aracılığı ile kocası Âdem'in memnu meyvadan yemesini sağlamıştır. Bu olay, Sümer mitosunda yer alan Dilmun'a benzer bir bolluk diyarı olan Aden'den kovulmalarına, kadının ağrılar içerisinde çocuk doğurmasına; erkeğin ise meşakkatli bir iş olarak toprakla uğraşıp ailesinin geçimini sağlamak zorunda kalmasına sebep olmuştur. Allah, onları bahçesinden kovarak böyle cezalandırmış olmaktadır. Talmudik yaradılış yorumlamasında ise, Prometheus görünümündeki baş melek Mikael, Yahova'nın emriyle topraktan yaratmıştır Âdem'i. Yahova ona hayat üflemiş; canlandırdıktan sonra da Havva'yı yanına vermiştir. Ne var ki, Havva'nın da, Pandora benzeri bir şekilde insanlığa pek çok zararı dokunmuştur. Bu inanç motifleri Hristiyanlığa da geçerek, Batı âleminin kadın telâkkisine şekil vermiştir. Nitekim, İsa'dan sonra 160-230 yılları arasında yaşadığı tahmin edilen kilise babası Kartacalı Tertullianus ile İskenderiyeli Adamantius Origenes'in (İ. S. 185-254), Havva'dan bahsederken, Pandora öy-

küsüne atıfta bulunduklarına şahit oluyoruz (A. Baring and J. Cashford, *The Myth of the Goddess*, London, Arkana, 1993, s. 517). Ancak Pandora'nın, Ana-Tanrıça görünümündeki Havva ile karşılaştırılması sırasında Hristiyanlık akîdesiyle uyumlu bir hâle getirilmesi gerekmiştir; günahlarından arındırılması gerektiği için, çömleği, kötülüklerle değil, Aden bahçesinin meyvalarıyla doldurulmuştur.

Anlaşılabacağı üzere, böylece, İsa'dan 3000 yıl öncesine kadar uzanan Sümer, Akkad ve Suriye - Palestin mitosları ile Tevrat ve daha sonraki Hristiyanlık akîdeleri arasında bir benzerliğin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. İbrahim Peygamber'in, İsa'dan önce 1800 yıllarına; Musa'nın ise 1200 yıllarına tarihlendiğini, burada hatırlatmak isteriz. C. Kerényi'nin belirttiği üzere (*The Gods of the Greeks*, Norman Cameron çevirisi, London, Thames and Hudson, 1974, s. 216), İsa'dan 700 yıl öncesine tarihlenen Hesiodos'un söz konusu mitosları hazır bulup işlediği görülüyor. Daha sonra bunlar, Yunan hayranlığının bir parçası olarak Batı'ya ihraç edilmiş, bir miktar şekil değiştirerek Hristiyanlık akîdeleri içerisinde eritilmiştir. Nitekim, dikkatle incelendiğinde görülecektir ki, Sümer, İbranî ve Yunan mitoslarında, birlikte benimsenen temalar olarak, insan, topraktan yaratılmıştır; önce erkek yaratılmış, kadın sonradan var edilerek ona, onu bir şekilde cezalandırmak üzere armağan edilmiştir. Kadın, mütecessis olmasıyla, kuralları hiçe saymasıyla, arzularına yenik düşmesiyle erkeğe zarar vermiş bir mahlûk olarak tanıtılmak istenmiştir. Bu mitoslarda insan bazen erkek bir tanrı, bazen de dişi bir tanrı tarafından yaratılmıştır. Erkek bir tanrının yaratıcı olarak işe karışması hâlinde bile, toprağın, yani toprak tanrıçasının, Toprak-Ana'nın veya Ana-Tanrıça'nın bu yaratma işi ile bir ilişkisi bulunduğu daima var sayılmıştır.

Babilonya yaradılış efsanelerinde adı geçen üç yönetici tanrı olarak Anu, Ea ve Marduk ile Yunan'daki Ouranos, Kronos ve Zeus üçlüsünün hareketleri arasında büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Aynı şekilde, Hurri-Hitit mitoslarında da, özellikle Kumarbi'nin Anu'nun tenasül uzvunu ısırarak onu yenmesi motifi ile, Kronos'un babası Ouranos'u içdişi etmesi arasında da bir paralellik bulunmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Yunan sel âfeti mitoslarının da, Mezopotamya mitoslarıyla, Sümer'in Ziusudra, Akkad'ın Gilgameş destanlarıyla büyük bir benzerliği bulunmaktadır. Sümer'de Bilgelik tanrısı Enki, Akkad'da ise Ea, insanlara, tanrıların bir tufan ile onları yok etmeye, kızgınlıklarını bu şekilde ifade etmeye çalışacaklarını haber vermişlerdir. Yunan mitosunda Prometheus'un yaptığı şeyi yapmışlardır. Bu tanrılar, seçilmiş birtakım insanları önceden uyararak, onlara bir gemi inşa etmelerini salık vererek canlarının kurtulmasını sağlamışlardır. Tek tanrılı büyük dinlerce de benimsenmiş olan *Nuh Tufanı* efsanesiyle ("*Tekvin*", Bab 6-8), Zeus'un insanları cezalandırmak üzere gerçekleştirdiği tufan arasında, Nuh ile Deukalion arasında, büyük bir benzerliğin bulunduğu meydandadır.

Aşağıda, çeşitli açılardan gruplandırarak anlatacağımız öykülerde, sel âfetinden kurtulmuş mahlûklar olarak, birbirine aşk ile bağlanmış, üremiş veya yaşamış pek çok insanın öyküsünü sergilemiş olacağız. Ancak, kimin tanrıların isteklerine uygun bir şekilde hareket ettiğini bulup çıkarmak siz okuyuculara düşecektir. Mutlu olup olmadıklarına da gene sizler karar vereceksiniz.

AŞK UĞRUNA ÖLENLER

Öyle görülüyor ki, mitolojik olarak insanlar, sevişerek normal bir şekilde üremeye Deukalion ile Pyrrha'nın evlenmesinden sonra, onların yol göstermesiyle başlamışlardır. Ancak, bundan sonradır ki, üremelerine kaynaklık eden birtakım aşklar yaşamışlardır. Bu aşkların hüsrân ile bitmiş olanlarının yanında, Phrygialı çift Baukis ile Philemon'un yaşadığı türden, mutlu bir son ile bitenleri de, bir ağacın birbirine sarılmış iki dalı gibi, mutlu bir ihtiyarlık sergileyerek son bulmuş olanları da bulunmaktadır. Ne var ki, bu türden olan, sâkin geçen aşklar, mitoloji şairlerinin fazla bir ilgisini çekmemiştir; bu sebeple bu bölümde, tanrıların takdirini kazanmış ve insanların gıpta ederek anacakları, mitos şairlerinin büyük bir özenle işledikleri coşkulu bazı aşk öykülerini anlatmaya çalışacağız. Bu öyküler, acı bir sonla bitmiş olsalar da, Aşk'ın zaferini, Aphrodite'nin kutsallığını çok iyi bir şekilde sergilemiş olacaktır. Bunlar, sevdikleri için ölümü göze alacak kadar tutkulu olan insanların aşk öyküleridir.

Orpheus, ölen sevgilisinin ardından hayatından bezmiş, kendisi ölümü göze alamamış olmakla birlikte, karısının hatırasına gösterdiği saygı sebebiyle bütün kadınlardan uzak durmuş, bu sebeple de onlar tarafından parça parça edilerek öldürülmüştür.

Admetos'un karısı Alkestis, ideal bir kadın olarak, çok büyük bir fedakârlık örneği göstermiş, sevdiği insan için hayatını vermeye razı olmuştur. Bir örneğini Dedekorkut Hikâyeleri'nde gördüğümüz türden bir fedakârlıktır bu. Deli Dumrul'un karısı da aynı şeyi yapmıştır. Alkestis'in bu fedakârlığı tanrıların gözünden kaçmamış; yaşamasına izin verilmiştir. Tanrıların takdirini kazanmış olan böyle bir aşk, bencilce olmakla birlikte, *erkek görüşü* açısından aşkların en yücesi olarak kabul edilmiştir.

Keyks ile Alkyone'nin, Hero ile Leandros'un ve Pyramus ile Thisbe'nin aşk öyküleri; gerçek sevgiyi tatmış olan insanların öyküleridir. Bunlar, göreceğimiz üzere, birbirlerinden ayrı yaşayamayacaklarını anlamış olan insanların öyküleridir. Bu tür başka öykülerin daha bulunduğunu biliyoruz. Nitekim, Yunan mitolojisinde, Sophokles'un **Antigone** adlı eserinde işlenen bir aşk öyküsünde, Kreon, Oidipus'un kızı Antigone'yi, Verdi'nin ünlü operası Aida'da gördüğümüz türden bir kaya mezara kapatıp diri diri ölüme mahkûm edince, kızın nişanlısı ve Kreon'un oğlu Haimon da mezara girmiş; boynuna doladığı ince yaşmağı ile kendisini asmış olan nişanlısının ölüm acısına dayanamayarak keskin kılıcını bağrına saplamış ve gevşeyen kollarıyla aşkına sarılıp ruhunu teslim etmiştir. Bu insanlar, böylece, Romeo ve Juliet veya Leylâ ile Mecnun örneğinde gördüğümüz üzere, birbirlerinin yerine değil, birbirleri için ölmüşlerdir.

Aphrodite ile Eros, bu kahramanlara niye arka çıkmamış da onların ölmelerine izin vermiştir diye düşüneceksiniz. Yunan mitolojisinde, sadece ölümlüler değil, ölümsüzler de kader tanrıçaları Moira'ların hükmüne boyun eğmek zorundadırlar. Bu bakımdan günahsız gibi gözüken bütün bu insanların ölmelerini, kaderin bir cilvesi olarak; sevdikleri uğruna ölme özverisinde bulunmayı ise, aşkın bir gücü, olağanüstü türden bir sevgiyi ara-

manın bedeli olarak kabul etmek gerekir. İlgisiz kalmış gibi görünseler de, Aphrodite ve Eros, bugün bizim de zevkle, bazen de üzüntü duyarak okuduğumuz, öğrendiğimiz bu öykülerin yaratılmasına vesile olmuşlardır. Sadece bu yaptıkları bile onları saygıyla anmamıza yetmez mi?

Orpheus ile Eurydike

Orpheus, mitoloji şair ve yazarlarınca en yaygın olarak kabul edilen rivayetlere göre, bir ırmak tanrısı olan veya bir Trakya kralı olan Oiagros'un oğludur. Bununla birlikte, Orpheus'un Trakyalı olması sebebiyle, Savaş Tanrı Ares'in oğlu olduğuna dair bir rivayet de bulunmaktadır. Ona, daha başkalarının da baba olabileceği düşünülmüştür. Bir şair ve müzisyen olan Orpheus için, özellikle sonraki dönemlerin mitos yazarları, Orpheus'a lâ-yık, aynı özelliklere sahip babalar arayıp bulmuşlardır. İkili flütü icad etmiş olan Frikyalı Marsyas'ın veya Apollon'un onun babası olabileceği ileri sürülmüştür. Annesi konusunda da rivayetler çeşitlidir. Oiagros'un karısının çoğunlukla Musa'lardan, adı "Güzel sesli" anlamına gelen Kalliope olduğu söylenmiştir. Diğer Musa'lardan Polymnia ile Kleio'nun da onun anası olduğuna inanılır. Hatırlanacağı üzere Musa'lar ilham perileridir. Kalliope, destan şairlerine ilham veren, lirik şiire kaynaklık eden bir peridir. Polymnia, pantomim sanatçılarınca; Kleio ise tarih yazarlarının ilham perisidir. Biz, Orpheus gibi bir ozana, en iyi anne olabilecek kadının Kalliope olabileceğini düşünmekteyiz.

Bir dryad ile, bir orman perisi ile evli bulunan Orpheus'un öyküsü, Pindaros ve Simonides gibi şairler için ilham kaynağı olduğu gibi, Aiskhylos, Euripides gibi tiyatro yazarlarından başlayarak, Sicilyalı Diodoros, Konon, Hyginus, Apollodoros, Rodos-

lu Apollonios, Lukianos, Pausanias ve Strabon gibi pek çok şair ve yazar tarafından da işlenmiş veya en azından bu yazarlar tarafından bir şekilde söz konusu edilmiştir. Ayrıca Klâsik Dönem'den bu yana yapılmış olan pek çok plâstik sanat eserinde de çeşitli şekillerde görüntülenmiştir. 1892 yılında Auguste Rodin tarafından yapılmış olan olağanüstü güzellikteki bir heykel, onu, kendinden geçmiş bir şekilde lyrasını çalarken görüntülemektedir. Bu heykel, onu bize en somut şekliyle anlatmaya çalışmaktadır. Edebiyat alanında ise, Orpheus ve Eurydike öyküsünün güçlü bir anlatımını, iki Lâtin şairine, Vergilius ile Ovidius'a borçlu bulunmaktayız. Biz, söz konusu öyküyü daha çok bu iki şairin anlattıklarını esas alarak aktarmaya çalışacağız.

Vergilius'un *Georgica/The Georgics* (IV, 453-528; L. P. Wilkinson çevirisi, Harmondsworth, Middlesex, Penguin Books, 1982, ss. 139-142) adlı eserinde, bazı noktalarda, özellikle öykünün başını oluşturan olayda, Ovidius'unkinden farklılıklar gösteren bir olay üzerinde durulmaktadır. Bu anlatıma göre Eurydike, arı yetiştirmekte usta bir adam olan Aristaios'un kendisini kovalamasının bir sonucu olarak ölmüştür. Apollon, Irmak Tanrı Peneios'un torunu olan Kyrene'yi sevip Libya'ya kaçırmış, bu birleşmeden doğmuştur Aristaios. Bu çocuğu Kentauros (Atadam) Kheiron ile nympha'lar büyütmüş, ona tarım ve hayvancılıkla ilgili her şeyi öğretmişlerdir. Bir kır adamı olan, dağ ve su perilerini kovalamaktan hoşlanan bu adam, bir gün Eurydike'yi görmüş ve peşine düşmüştür. Eurydike, ondan kaçayım derken, nereye bastığını görmemiş, bacaklarına sarılan bir yılan tarafından topuğundan sokularak öldürülmüştür. Arkadaşları olan dağ perileri ağlamışlar, çığlıklarıyla dağları inletmişlerdir. Orpheus, kaplumbağa kabuğundan yaptığı sazıyla, gece ve gündüz hep

Eurydike'yi terennüm eder olmuştur. Ve nihayet yeraltı dünyasının titreten krallarının karşısına çıkıp, henüz doyamadan yitirdiği karısını istemeye karar vermiştir.

Öykünün bundan sonrasını, daha ayrıntılı bir şekilde anlatmış olan Ovidius'tan yararlanarak tasvire çalışacağız. Şu hususu belirtelim ki, Vergilius'a göre, tanrılar Aristaios'u cezasız bırakmamışlardır; çok sevdiği arılarını öldürerek ona güzel bir ders vermişlerdir.

Ovidius'a göre de, Orpheus'un kısa süren evliliği problemlili başlamıştır. Düğün Tanrısı, isteksiz bir şekilde gelmiştir düğüne. Dionysos ile Aphrodite'nin oğlu olarak kabul edilen düğün tanrısı Hymenaios'un, düğüne safran renginde bir elbise giyerek, elinde duman tüten, tıslayarak yanan bir meşale ile gelmesinin bir mânâsı vardır. Tanrı biliyordur bu evliliğin sürekli olmayacağını. Nitekim, bir ağaç veya orman perisi olan Eurydike, su perileri naiadlarla birlikte gümrah çayırar üzerinde gezinirken, on yedinci asır Fransız ressamlarından Nicolas Poussin'in bugün Louvre Müzesi'nde bulunan ünlü tablosunda resmedildiği şekilde, bir yılan tarafından topuğundan sokulmuş ve daha sonra da ölmüştür. Trakyalı şairimiz, yeni evlendiği karısı için çok üzülmüş, çok ağlamış, nihayet karısını görebilmek ve geri getirebilmek ümidiyle Karanlık Dünya'ya inmeye karar vermiştir.

Önünde sonunda insanların gideceği bu karanlık diyarı görmek değildir amacı. Karısına kavuşmaktır emeli. Orpheus dile gelip türküsünü söyleyip derdini anlatmaya başlayınca, Tartaros'ta, kanları damarlarında akmaz olmuş ölümler bile ağlamaya başlamışlardır. Tanrılara karşı yaptığı hakareten dolayı soyuyla sopyla birlikte lânetlenmiş olan Lydia (Lidya) kralı Tantalos, türkünün etkisiyle suya uzanmayı unutmuştur. Tanrılar oynamıştır bu oyunu ona; daha önce de değindiğimiz üzere, büyük

bir susuzluk içerisinde olduğu hâlde, suya uzandığı zaman sular onun erişemeyeceği bir seviyeye çekilmektedir. Tessalia'lı Lapithler'in Perimele'den doğma kralı İksion, Hera'ya sarkıntılık ettiği için ve daha birçok suçundan dolayı, alevler saçarak dönüp duran bir tekerleğe bağlanmıştır. Orpheus'un türküsü o kadar etkiliymiş ki, tekerlek durmuş, dönmez olmuştur; hayranlıkla dinlemeye koyulmuştur şairimizin türküsünü. Zeus'un sevgilisi, Apollon ile Artemis'in anaları Leto'ya sarkıntılık etmenin cezasını çekmekte olan dev adam Tityos'un iki tarafında bulunun iki akbaba, türkünün etkisine kapılıp, bir an için unutmuşlardır onun ciğerlerini gagalamayı. Danaos'un kızları, kocalarını öldürdükleri için, dibi delik bir fıçıyı veya küpü su ile doldurmaya mahkûm edilmişlerdi; onlar da durup dinlemektedirler Orpheus'u. Tanrılarla boy ölçüşmeye kalktığı için kocaman bir kayayı bir tepeye iterek çıkarmaya mahkûm edilmiş olan Sisypheos bile kayasının üzerine oturmuş Orpheus'u dinler olmuştur. Bütün hayatları boyunca, ilk defa gözyaşlarını tutamayıp ağlamışlardır Erinys'ler. Oç alma tanrıçalarının ağlaması, Orpheus'un türküsünün ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Nitekim, yeraltı tanrı ve tanrıçasının da, Hades ile Persephone'nin de direnmeye güçleri kalmamış, bu büyük âşığa acımışlar ve Eurydike'ye, yanlarına gelmesi için seslenmişlerdir.

Eurydike, karanlıklar diyarına henüz yeni gelen hayaletlerin arasındadır. Ayağı yaralı olduğu, yılan sokmuş bulunduğu için ağır ağır yürümektedir. Roma'da Villa Albani'de bulunan ve daha başka kopyaları da bulunan bir basso-relievoda görüntülendiği şekilde, Hermes, Eurydike'yi elinden tutarak Orpheus'a teslim etmek üzere getirmektedir. Orpheus, sevgili karısını alıp gidebilecektir ama Avernos vadisinden çıkıncaya kadar dönüp karısının yüzüne bakmayacaktır; aksi takdirde, tanrıların bu lûfuna nail olamayacak, sevgilisi tekrar yer altına dönecektir. Sis-

li ve sarp bir yoldan yürüyüp yer yüzüne yaklaştıkları bir sırada, Orpheus, dayanamayıp sevgili karısının yüzüne bakmış ve onu bir daha, bu sefer ebediyen kaybetmiştir. Buna biraz da Eurydike'nin güçsüz hâli sebep olmuş, Orpheus sendeleyerek karısına yardım etmek istemiştir. İnsanın kulağına nâdiren erişen son bir elveda sözü ile Eurydike tekrar dönmüştür geldiği yere. Orpheus, karısının ardından Styks ırmağını bir defa daha geçip karşı kıyıya ulaşmak istediye de, kayıkçı buna izin vermemiştir. Tam yedi gün yedi gece, nehir kıyısında oturup, endişe ve gözyaşları içerisinde ne yapacağını şaşırılmış bir vaziyette bekleyip durmuştur. Khaos'un dölü Erebos'un, o karanlık dünyanın tanrılarının yaptıkları zâlimlikten şikâyet ederek, ana yurdu Rodop'a, Dospat'a, rüzgârlı Haimos'a geri dönmek zorunda kalmıştır.

Zaman geçmiş, yılın sonuna gelinmiştir. Bütün bu süre zarfında Orpheus, kadınlardan uzak kalmış, herhangi bir kadına, kıza ilgi duymamıştır. Yaşadığı olaylar onu ya çok mutsuz etmiş, yahut da ondan çok şeyler istemiş, onu yormuştur. Bu isteksizliğine rağmen pek çok kadın onunla evlenmek için yanıp tutuşmuştur. Ama o, bundan böyle hayatının baharında olan delikanlılarla ilgilenecek, Ovidius'a göre, Aphrodite Ourania'nın erkek erkeğe sevişme geleneğini Trakya'da ilk başlatan insan olacaktır (*Metamorphoses*, X, 1-85).

Orpheus'un kadınlara karşı gösterdiği bu ilgisizlik kızdırmıştır onları. Orpheus, dağı taşı, ormanları ezgileriyle büyülerken, esen yeller onu dinlemeye koyulmuşken, iri göğüslerini hayvan postlarıyla örtmüş olan Trakyalı kadınlar, bir tepenin üzerinden etrafa bakınırken onu görmüşlerdir. "Bizi hiçe sayana, bizi hor görene bakın" diyen saçları dağınık bir kadın, bir mızrak fırlatmıştır Orpheus'un yüzüne doğru. Bu mızrak sıyrıp geçmiştir

Orpheus'un yüzünü, fakat fazla yaralamamıştır onu. Diğer bir kadın, yerden bir taş alarak fırlatmıştır Orpheus'a doğru. Bu taş da Orpheus'un sesinin ve lyra'sının çıkardığı nağmelerin etkisiyle bir şey yapamamış ve özür diler gibi düşmüştür Orpheus'un ayaklarının dibine. İsa'dan önce 460 yılına tarihlenen ve halen Louvre Müzesi'nde bulunan (G 416) kırmızı figürlü bir Attika vazoz resiminde (J. D. Beazley, *Attic Red Figure Vase-painters*, 2nd ed., Oxford, Oxford Univ. Press, 1963, Resim 484.17), Orpheus'un, taşlı ve mızraklı kadınlara karşı kendisini lyrasıyla korumaya çalıştığını görmekteyiz. Kadınların kullandığı bu silâhlar Orpheus'un şarkılarıyla etkisiz hâle gelirken, kadınların elinde bulunan ve kıvrık boynuzlardan yapılmış olan Frikyia (Phrygia) flütlerinin, tamburenlerin çıkardığı seslerin, bakkhik bağırma ve ulumaların etkisiyle, Orpheus'un lyrasının çıkardığı nağmeler duyulamaz hâle gelmeye başlamıştır. İşte o zaman, atılan taşlar şairimizin kanıyla kırmızıya boyanmaya başlamıştır. Böylece kesilmiştir artık Orpheus'un sesi. Ruhu yellere karışmıştır. Onun için ağaçlar ağlayarak yapraklarını dökmüştür. Rivayet edilir ki, nehirler döktükleri gözyaşları ile kabarmıştır. Su perileri naiadlar ve ağaç perileri dryadlar karalar giyinip, saçlarına çeki düzen vermeyi unutmuşlardır.

Orpheus'u öldürenler, kolunu bacağını koparıp, parçalarını sağa sola atmışlardır. Kaldırıp Hebros nehrine attıkları başı ve lyrası, dalgaların arasında sürüklenip giderken bile susmamış; çalgısı yakınarak, cansız dili de ağıtlar söyleyerek, başka bir rivayete göre de, Eurydike'nin adını haykırarak, nehrin iki yamacını çınlatmaya devam etmiştir. Nihayet, bu kesik baş ve lyra, Trakya topraklarını terkedip, denize ulaştıktan sonra Lesbos (Midilli) adasına doğru yol almaya başlamıştır. Islak saçlarıyla bu kesik baş ve lyra, Lesbos'ta Methymna yakınlarında yabancı bir kumsala ulaştınca, hâlâ bir şeyler çalıp söylüyormuş. Bu şarkılar, da-

ha sonra lirik şiire önderlik edecek; Sappho'nun vatani olan bu ada da, bu tarz şiir geleneğinin beşiği olacaktır.

Orpheus'un hayali karanlık dünyaya gidince, orada daha önce görmüş olduğu şeyleri hatırlamıştır. Takdis edilmiş çayırlar üzerinde gezinirken Eurydike'sini bulmuş, hasretle ve büyük bir tutku ile sarılmıştır ona. Yanyana gezinmişlerdir bu çayırlar üzerinde. Bazen Orpheus karısının peşinden gitmiş, bazen onun önüne geçmiştir. Orpheus, artık, korkmadan bakmıştır karısının yüzüne (*Metamorphoses*, XI, 1-66). Lyrası ise, gökte bir takımyıldıza dönüştürülmüştür.

Görüldüğü üzere, Orpheus da, bir zamanlar Titan'ların Dionysos'a yaptığı gibi, parça parça edilip öbür dünyaya gönderilmiştir. Sevgilisine ancak orada kavuşabilmiştir. İki sevgili, karanlık dünyada mutlu bir hayat sürerken, Dionysos (Bakkhos), Orpheus'u liğme liğme edip parçalara ayıran, Mainad veya Bakkha denen bu kadınları cezasız bırakmamıştır. Dionysos dinine mensup olan, onun âyinlerine katılan bu kadınlara, vecd hâline geldikleri zaman Thyas, çılgınlık hâli yaşamaya başladıkları zaman ise Mainas adı verilmiştir. Bu kadınlar, Şarap Tanrı'sının etkisiyle coşup kendilerinden geçtikleri, bir vecd hâli içerisinde bulundukları zaman mistik bir iştirak yaşayıp Tanrı ile birleştiklerine inanıyorlardı. Dionysos gibi giyiniyorlar, çıplak bedenlerine onun gibi benekli bir ceylan postu sarıyorlardı. Başlarına Dionysos'un kutsal bitkileri olan sarmaşık ve asma dalı ve yapraklarından yapılmış çelenkler koyuyorlardı. Ama, bu sefer büyük bir hata işlemişlerdi. Dionysos'un kutsal, sırî şarkılarını söylemekte olan sözcüsünü, şairini öldürmüşlerdi. Dionysos, bundan büyük bir üzüntü duymuş, Orpheus'un canına kıyan bu kadınları meşe ağaçlarına dönüştürmüştür. Başlangıçta boşuna uğraşmışlardır

ayaklarını topraktan kurtarmaya; daha sonra ağaçlaşmıştır gövdeleri. Bu olaydan sonra Dionysos terketmiştir Trakya'yı; bir rivayete göre, Dionysos, dininin en yaygın olarak uygulandığı söylenen bu diyara bir daha ayak basmamıştır.

Bilindiği üzere Dionysos, Zeus'un Semele'den doğma oğludur. Bir rivayete göre onu Hera'nın emrine uyarak Titanlar parça parça edip etlerini yemişlerdir. Bu sırada Pallas Athena çocuğun kalbini bu vahşî yaratıkların elinden kurtarıp Zeus'a ulaştırmayı başarmıştır. Zeus'un baldırında sakladığı ve tanrının ölüm-süz cevherini teşkil eden bu kalpten yeni bir vücut, ikinci bir Dionysos dünyaya gelmiştir. Zeus, oğluna Titan'ların yapmış olduğu bu eza ve cefayı cevapsız bırakmamış, onları yıldırımlarıyla yakıp kül etmiştir. Dionysos'u yiyip yutmuş olan Titan'ların külleri içerisinde Dionysos'tan bir cevher kalmıştır. Orphizm'e göre, insanoğlu bu küllerden dünyaya gelmiştir. Bedenini Titan'ların külllerine, ölmez bir cevher olarak ruhunu da, bu küllerin arasına karışmış olan tanrısal zerreciklere (Dionysos'a) borçludur. Bu bakımdan insan, Yer ile Gök'ün, Titan'larla tanrıların bir karışımından meydana gelmiştir. Ezeli saadete kavuşabilmek için, Dionysos'un çektiği acıları çekmek, birtakım perhizlere katlanmak gerekmektedir. Aşkla ruhumuzu temizlememiz ve kendimizden geçerek tanrılaşmamız gerekmektedir. Bu bakımdan beden bir hapisanedir; ondan kurtuluş, tenasüh fikrine bağlı kalarak, bedensel şekillere girerek, devamlı temizlenme, aklanma işlemlerinde bulunmayı gerektirmektedir. Bizi kemale ulaştıracak olan da budur. Orpheus, böyle bir dinî görüşün tanıtıcısıdır. Bu dinin teogoniasını anlatan şiirler yazdığı var sayılan bir din adamıdır. İsa'dan önce altıncı asrın ortalarında görüşleri iyice belirginleşmiş olan Orphizm'in, arınma konusu üzerinde durmayı, kontrol altına alınmış heyecanların bir sembolü olarak İyra kullanmayı, Apollon'dan; tanrının insanın içinde var olduğu ve ruhun ulûhî-

yeti görüşünü ise, Dionysos'tan almış olduğu düşünülmektedir. Apollon ve Dionysos inançlarının karışımından meydana gelmiş, tenasüh akîdesine sıkı sıkıya bağlı olan bu inancın, özellikle Sokrates öncesi Yunan filozoflarından Pythagorosçılarla Empedokles'i ve daha sonra da Platon'u etkilemiş olduğu görülmektedir.

Açıklandığı üzere, adını bir dinî cereyana vermiş olan Orpheus'un yeraltı dünyasıyla özel bir bağlantısı bulunmaktadır; aşkı uğruna oraya inip ölümler ülkesinden karısını kurtarmaya çalışmıştır. Öbür dünyanın tasviri ile ruhun kaderi konularını işlemede olan birtakım şiirlerin Orpheus'a atfedilmiş olması, bu dinî, felsefî cereyanın onun ismi ile anılmasına sebep olmuştur. Nitekim Apollodoros, Dionysos misterlerini Orpheus'un icad etmiş olduğunu söylemektedir. Euripides, Aristophanes, Platon, Demosthenes, Pausanias ve Plutarkhos gibi yazarlar da, bu misterleri Orpheus'un tesis ettiğine inanmaktadırlar. Ancak, Sicilyalı Diodoros, Yunanistan'da Orpheus tarafından tesis edilmiş olan Dionysos misterlerinin Mısır'daki Osiris misterlerinden kopya edilmiş olduğunu söylemektedir. Bu görüş, 1904 yılında yayımladığı bir eserle Paul Foucart tarafından da benimsenmiş ve kanıtlanmıştır (Apollodoros, *The Library*, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1921, Vol 1, ss. 18-19; J.G. Franzer'in notu, konuya ayrıntılı bir açıklama getirmektedir). Aslına bakılırsa, Dionysos dininin ve Orphizm'in Doğu ve Orta Doğu inançlarıyla beslenmiş olduğunda hiç kimsenin bir şüphesi yoktur. Çeşitli kaynaklar tarafından Dionysos tasvirlerinde, bizzat Dionysos tarafından ifade edildiği belirtilerek, onun Doğu'yu dolaştığı, Frikyalı veya Lidyalı (Lydia'lı) olduğu dile getirilmiştir. Adı bile, bu ülkelerin dili ile ilişkili bulunmaktadır.

"Aphrodite ve Eros" bölümünde de işaret ettiğimiz üzere, Orphizm'in Aphrodite ile de bir ilişkisi bulunmaktadır. Pythago-

rasçılar, bu tanrıçayı hem göksel (Aphrodite Ourania olarak), hem de Yeraİt Dünyası'nın bir kraliçesi olarak kabul etmişlerdir. Aşk ile ruhun temizlenmesinin de bu yolla olacağına inanmaktadırlar.

Din ve felsefe konusunun dışında, Orpheus ve Eurydike ile ilgili mitos, özellikle İngiliz, Fransız ve Alman şair ve yazarları tarafından o kadar yoğun bir şekilde kullanılmış ve işlenmiştir ki, burada bunların ayrıntılarına girmeyi fazla bulmaktayız. Bizi amacımızdan çok fazla uzaklaştıracığı için, burada sadece sahne sanatları açısından Türk seyircisinin de yakından tanıdığı iki örneğı biraz daha ayrıntılı bir şekilde tanıtmakla yetineceğiz. Edebiyatta ve sanatta sürrealist akımın bir temsilcisi olarak tanıdığımız Jean Cocteau'nun *Orphée* adlı dramatik fantezisi, 1926 yılında yayımlandıktan sonra, 1950 yılında filme alınmış ve bütün dünyada büyük bir beğeni ile izlenmiştir. Aynı şekilde, Türkiye'de tekrar tekrar gösterilmiş bir film olarak *Siyah Orfe* (*Black Orpheus*) ile güneş i doğdurtmak üzere söylenmekte olan güzel şarkısı, seyirci üzerinde unutulmaz bir etki yapmıştır. Siyah Orpheus'un gitar konusunda gösterdiği beceri ile Orpheus'un İyra'yı kullanarak sergilediğı sihirli dünya arasında bir paralellik kurulmuştur. Brezilyalı şair ve piyes yazarı Vinicius de Moraes'in kahramanları, Yunanistan'da değil, Rio de Janeiro şehrinin bir gecekondu mahallesinde yaşayan sade ve fakir insanlardır ve Moraes, bu çalışmasıyla bu ünlü öyküyü, karmaşık bir şehir yapısı içerisinde yaşamakta olan bugünün siyah insanlarına uygulamış olmaktadır.

Orpheus gibi bir müzisyenin hayat öyküsüne, diğer müzisyenlerin de büyük bir ilgi duyacağı açıktır. Nitekim, Ferencz (Franz) Liszt bu konuda bir senfonik şiir; Hector Berlioz ile Leo Delibes ise cantataIar bestelemişlerdir. İgor Stravinsky ise, çok

nl eserleri arasında yer almamakla birlikte, bir bale müziği bestelemiştir. Ancak, Orpheus ve Eurydike yks, en büyük ilgiyi opera bestecilerinden grmştir. Nitekim, ilk opera örneklerinin bu konuyu işlemek üzere meydana getirilmiş olduğunu görmekteyiz. İtalyan besteci Jacopo Peri, daha 1600 yılında *Eurydice* adıyla bir opera bestelemiştir. Ondan çok kısa bir zaman sonra Claudio Monteverdi *Orpheus* adıyla, gene bir İtalyan besteci olan Luigi Rossi de aynı adla birer opera bestelemişlerdir. Bu konuda, librettosunu Raniero de'Calzabigi'nin yazdığı en ünlü opera ise, 1762 yılında *Orfeo ed Euridice* adıyla Christoph Willibald Gluck tarafından bestelenmiştir. Bu operada, konu mutlu bir son ile bitmekte, Orpheus'un sadakatine kanaat getirmiş olan Eros (Amor/Aşk) Eurydike'yi diriltip Orpheus'a geri vermektedir. Aşk tanrısı Eros, onlara bu mutluluğu tattırmış; karısının canlandığına inanamayan Orpheus, hattâ Eurydike'ye "Sana sarılabilir miyim?" diye sormuştur. Bu öykünün bizce kötü bir uyarlaması-na, Jacques Offenbach'ın *Orpheus Cehennemde* (Orphée aux Enfers) adlı operetinde rastlıyoruz. Offenbach'ın bir müzikal mi-zah şekline soktuğu bu operet, öyküyü âdeta tanınmayacak bir hâle getirmiş ve konunun ifade ettiği derinliği zedelediği gibi, za-rafetine de hâlel getirmiştir.

Admetos ile Alkestis

Bir rivayete göre Apollon, Zeus'la ilişkiye girmesi sebebiyle Hera'nın kıskanarak annesi Leto'nun üzerine gönderdiği Python canavarını öldürdüğü için; bir rivayete göre de Zeus'un yıldırım-larını yapan demirci Kyklop'ları tepelediği için bir cezaya arpıtı-rılmıştır. Euripides'in de benimsediği bu ikinci rivayete göre, Ze-us, Apollon'un oğlu Akslepios'u, Theseus'un oğlu Hippolytos'u diriltti diye öldürünce, Apollon da babasından  almak için

onun adamlarını, yani Kyklop'ları öldürüp Tartoros'a göndermiştir. İşte bu sebeple Apollon cezaya çarptırılmış, aklanması gerekmiştir. Bu bakımdan tanrılık mevkiinden indirilmiş, iyi niyetli, müşfik bir kral olan Admetos'un yanına bir süre için uşaklık veya çobanlık etmek üzere gönderilmiştir. Apollon, Admetos'a hizmet ettiği bu süre zarfında çok iyi muamele görmüş; o da gerektiği gibi çalışarak Admetos'un sürülerine sahip çıkmıştır. Hayvanlar semirmişler; çarçabuk üremişler, öyle ki her biri ikiz doğurmaya başlamıştır. İşte Apollon, yanında rahat ettiği bu adama medyundur ve gerektiği zaman da yardımlarını ondan esirgemecektir. Nitekim, öyle de yapmış; gerek sevdiği kadınla evlenmesinde, gerekse ölümle yüzyüze geldiğinde Admetos'a yardım etmiş, elini onun üzerinden eksik etmemiştir.

Aiolos'un soyundan gelen Admetos ile, Admetos'un âşık olup evlenmek istediği Alkestis isimindeki bu kız kimdir? 8 ve 14 numaralı soy ağacı tabloları, bu kimselerin kim olduklarını bize çok açık bir şekilde vermektedir. Alkestis, daha sonra da belirteceğimiz üzere, Medeia'nın, kızlarını kandırarak gençleştireceğim diye babalarını öldürtüp etlerini kazanda kaynattığı Iolkos kralı Pelias'ın kızlarından biridir; ancak, diğer iki kız kardeşi gibi, Medeia'ya kanıp bu cinayete âlet olmamıştır. Akıllı, uslu, âlicenap ve güzel bir kızdır Alkestis. Pelias, üvey kardeşinin oğlu Iason'dan kurtulmak için Iason'u nasıl zora koşup Kolkhis ülkesine, Altın Post'u aramaya gönderdi ise, kızını istemeye gelmiş olan Admetos'u da öylece yokuşa sürmüş, ondan gerçekleştirilmesi imkânsız gibi görünen bir iş istemiştir. Ancak, Apollon ona yardımcı olmuş, daha önce Kadmos ile Harmonia'nın evlenme törenleri sırasında yaptığı gibi, Admetos'un, kralın istemiş olduğu şeyi gerçekleştirmesini sağlamıştır. Admetos da, bir arslan ile bir domuzu evcilleştirip boyunduruğa alıp, arabaya koşmuş ve böylece kızı almaya hak kazanmıştır. Thetis ile Akhilleus'un babası Peleus

da dünya evine girerken gene böyle bir düğün arabasına binmişlerdi. Demek ki, bu gibi şeyler, olmayacak türden şeyler değildi.

Admetos'un düğün telâşıyla unuttuğu bir şey vardır. Vaad ettiği şekilde, Apollon'un kız kardeşi tanrıça Artemis'e kurban kesmeyi unutmıştır. Admetos, gerdeğe gireceği odanın kapısını açıp da odanın yılanlarla dolu olduğunu görünce, akli başına gelmiştir. Kurbanlar kesilmiş, Artemis yatıştırılmıştır. Apollon, ayrıca Admetos'un karşılaşacağı müşküller konusunda kız kardeşinden bir de yardım sözü almıştır.

Zaman akıp geçmiş, Admetos hastalanmıştır; daha çok genç olmasına rağmen, Ölüm (Thanatos) Admetos'un kapısını çalar olmuştur. Karısına ve hayata doymamıştır. Henüz küçük yaşta bulunan, korumaya, bakılmaya muhtaç iki çocuğu vardır. Kendisi de ölmeye hazır değildir. Kader tanrıçaları Moira'lar, ona bu kadar ömür biçmişler, onun için bükükleri ipliği artık kesmek istemektedirler. Hermes, saraya gelmiş, onu Tartaros'a götüreceğini söylemektedir. Durumun ciddiyetinin farkında olan Apollon dostuna gene yardımcı olmuş, Kader tanrıçalarını şarapla sorhoş ederek, ölümü geciktirmeyi başarmıştır. Admetos'un kendi yerine ölmeye razı olacak birisini bulması gerekmektedir. Ancak, o zaman ölümden kurtulabilecektir. Napoli Millî Müzesi'nde bulunan bir Pompei freskosunda, Admetos'a, karısının ve diğer bazı kimselerin huzurunda yapılmış olan bu teklif karşısında herkesin derin bir düşünceye dalmış olduğunu görmekteyiz. Alkestis'in yüzündeki ifade ise, onun ne derece büyük bir üzüntüye kapılmış olduğunu çok açık bir şekilde göstermektedir. Ne var ki, ne köleler, ne hizmetçiler, ne de ihtiyar ana-babası onun yerine ölmeyi kabul etmiş değildir. Yalnız sevgili karısı onun yerine canını feda edebilecektir; Aphrodite'nin içine düşürdüğü aşk ateşi ile, ana-baba sevgisinin de üstünde bir duyguyla hare-

ket ederek, çok sevdiği kocası için zehirli bir şey içerek bu işi yapacaktır.

Öykünün bundan sonrasını, Euripides'in *Alkestis* adlı eserini takip ederek anlatmaya çalışacağız.

Olayın biraz öncesine, Alkestis'in sevgili kocası için hayatını hiçe sayıp ölmek üzere olduğu o ana geri dönelim. Henüz ölü gömme merasimleri için hazırlıklara başlanmamıştır; sarayın kapısının önüne, bir pınardan alınmış temizlenme suyu konmamış ve ölüye yas tutulduğunun işareti olarak kesilmiş saçlar bırakılmamıştır; kadınlar da ölü için ellerini çırpmaya başlamamışlardır. Ne var ki, kocasının Alkestis'e giydireceği ölü elbisesi hazırlanmıştır. Herkes, bütün kadınların en mükemmelinin ölmekte olduğunun bilinci içerisinde. Evet, bir kocaya, onun uğruna, onun için ölmekten daha iyi, daha yüce ne gibi bir şey yapılabilir ki?

Alkestis, sonunun gelmekte olduğunu hissedince, akan bir suda beyaz vücudunu yıkamış, bir dolaptan elbise ve mücevherlerini çıkarmış ve güzelce süslenmiştir. Ocağın başına geçmiş, çocukları için dua etmiştir; sonlarının, vaktinden evvel ölen anneleri gibi olmaması için tanrılara yalvarmıştır. Onlara, refah içerisinde geçen, mutlu bir ömür dilemiştir. Ağlamadan, inlemekten, yüzü korkudan sararmadan, tabii güzelliği bozulmadan bütün sunakları dolaşmış, üzerlerine mersin ağacı dalları koymuştur. Gördüğümüz üzere bu ağaç, Aphrodite'nin simgesi olan bir ağaçtır. Sonra yatak odasına dönmüş; göz yaşlarını tutamayarak ağlamaya başlamıştır. Üzerinde kocasına bekâret kuşağını çözdüğü yatağa da veda etmiştir. Diz çökerek, sevgili kocası ile mutlu bir aşk yaşadığı bu yatağı öpmüştür. Gözyaşlarıyla bu yatağı ıslatmıştır ve odayı ondan sonra terketmiştir.

Çocuklar, annelerinin eteğini tutmuş, ağlamaya başlamışlardır. Anneleri de onları kucaklamış, bağrına basmıştır. Evdeki bütün hizmetçiler gözyaşlarını tutamamışlardır. Kadıncağız, bu hâlde bile, onların gönüllerini almaya çalışmıştır. İşte bu kadın, aşkı uğruna, kocası için, kocasının yerine artık ölmek üzeredir. Kocası, onu kollarıyla sarmış, kendisini terketmemesi için yalvarmaktadır. Ama artık çok geçtir. Admetos, ölümden kurtulmuştur ama, ömrü boyunca unutamayacağı acılar çekecektir. Böyle mükemmel bir kadını kaybettiği için hayıflanıp duracaktır.

Evet, Alkestis ölmek üzeredir. Sayıklamakta ve iki kürekli bir bayık gördüğünü söylemektedir. Bu, kendisini Hades'in diyarına taşıyacak olan Kharon'un kayığıdır; ölüleri taşımakla görevli olan Kharon'un elleri küreklerle yapışmış bir vaziyette onu bekletmektedir; onu çağırmakta, "Biraz acele et", demektedir. Yerağlı Dünyası'nın, Ölümler Diyarı'nın tanrısı Hades'in, siyah kaşları altından ona bakmakta olduğunu görmektedir. Artık gözlerine ölüm gecesinin karanlığı çökmek üzeredir. Evlâtlarına, "Artık anasız kaldınız" demektedir. Ancak, ölmeden önce, Admetos'dan bir ricada bulunmaktadır. Hayatını feda ederek onun yaşamasını temin ettiğini, saadet ve neşesini veren gençliğini feda ettiğini söyleyerek, kocasından önemli bir istekte bulunmaktadır. Ondan yatağına saygı duymasını, tekrar evlenerek, çocuklarının başına bir üvey anne musallat etmemesini istemektedir. Son sözleri, onlara "Sağ olun, neşe içinde yaşayın", demek olmuştur.

Admetos'un karısına verdiği cevap, "Hayatta iken benim biricik karımdın; ölünce de bu ismi yalnız sen taşıyacak olacaksın" şeklinde olmuştur. Bundan böyle, neşeli olaylara, ziyafetlere katılmayacaktır; evini dolduran nağmelere de son verecektir. Daha sonra göreceğimiz üzere, Pygmalion'un ve Laodameia'nın yaptığı gibi, karısının usta ellerden çıkmış bir heykelini alıp onunla birlik-

te yatacaktır; kollarıyla onu kucaklayacaktır, elleriyle onu okşayacaktır. Bu soğuk lezzet, kalbinin yükünü belki biraz olsun azaltacaktır. Rüyasında, karısının hayalini buğulu gözlerle seyretmeye devam edecektir. Orpheus'un büyülu sesi onda olsaydı, şarkılar söyleyip Persephone'yi ve kocası Hades'i teshir etmek için Tartaros'a kadar inmeyi bile göze alacaktır. Ama ne mümkün!..

Bu ince ruhlu, sevecen kadın ölmüştür; ülkenin bütün halkı matem içerisinde. Cenaze hazırlıkları tamamlanmış, Pheraililer, son seyahatini yapmak üzere bulunan ölüye saygılarını sunmak üzere gelmişlerdir. Oğlu için ölmeyi reddetmiş olan Pheres de gelmiştir ölünün yanına; o da bu asil kadına saygısını sunacaktır. Toprağın altına giderken giyebileceği bir elbise getirmiştir gelinine. Oğlu yerine ölmekle kendisini evlâtsiz bırakmayan, son senelerini acısız, üzüntüsüz bir şekilde geçirmesini sağlayan bu kadına esenlikler dilemeye gelmiştir. Hades'in yurdunda onun mutlu olmasını dilemek istemektedir. Patriarkal sistemin gereklerine uygun düşecek türden kadınlar bulunmayacak olursa, evlenme külfetine katlanmanın bile gereksiz olduğunu, fani insanlar için ancak bu tür evlenmelerin yararlı olabileceğini söylemektedir. Gösterdiği cesaretle gelini, bütün kadınları gölgede bırakmıştır. Açıkçası, bu kadın, Simonides'in, "İnsanın Yaradılış Öyküsü" bölümünde belirttiğimiz üzere, "hayırlı" dediği nâdir kadınlardan biridir.

Admetos, kendisine hayat vermiş, fakat onun yerine ölmek gibi bir fedakârlıkta bulunmayı reddetmiş olan babasına kırgın ve kızgındır. Babasına, "Seni bu cenaze merasimine davet etmedim", demektedir; burada bulunmasından da hiç memnun olmadığını, karısının o elbiselere ihtiyacı olmadığını söylemektedir. İhtiyar olduğu hâlde, genç bir insanın ölmesine izin verdiği için babasını ayıplamaktadır. Bu yüzden, Pheres'in hakiki babası oldu-

ğundan bile şüphe etmektedir. Yoksa, annesi olacak olan kadın onu doğurmamış mıdır? Artık kendisini onların oğlu saymamakta ve babasından hangi cesaretle buraya kadar gelip ağlamaya kalkıştığını sormaktadır. Oğlu için ölmek, onun için bir imtihan olurdu. Zaten, çok yaşlı olduğu için yaşayabileceği az bir zaman kalmıştır. Bundan sonra hayattan ne bekleyebilirdi ki!.. Bugüne kadar mutlu bir hayat yaşamış, yüksek bir mevkide bulunmuştur. Kendisi, babasının yerine, yurduna sahip çıkabilecek bir olgunluğa erişmiştir. Ama aynı şey, onun çocukları için geçerli değildir; henüz çocukları çok küçüktür; ölecek olursa yeri yurdu dağılacaktır. Bu delilleri sayıp dökmekte, babasını suçlamakta; “Seni artık gömecek evlât ben olmayacağım” diyerek onu babalıktan reddetmektedir.

Bu bencilce düşünceler karşısında, babası, herkesin hayatının kendisi için olduğunu söylemekte; babaların çocukları için ölmeleri gerektiği gibi bir âdetin bulunmadığını söyleyerek, ona “Sen talihli ve talihsiz olarak kendin için doğdun”, demektedir. Pheres, her şeyini oğluna bıraktığını, bu yüzden kendisine haksızlık etmemesi gerektiğini söylemektedir. Hangi hakkını yemiş olduğunu sormaktadır. Ona, “Ben senin için ölmediğim gibi, sen de benim için ölme”, demekte ve hayatın kısa ve tatlı olduğunu hatırlatmaktadır. Admetos da ölümden kaçmıştır. Oğluna, ölmek için, utanmadan, sıkılmadan başka birisini arayıp bulduğunu söyleyerek, onu korkaklıkla suçlamaktadır. Teklifini reddettiler diye, anasını-babasını suçlamaya hakkı olmadığını söylemekte; “Sen nasıl hayatına bağlı isen, başkaları da öyledir, hakaret edersen, haklı olarak hakarete uğrarsın, bunu bil ona göre hareket et”, demektedir. Babası ona, aslında kaatil olduğunu ve bir gün akrabalarına bu ölüm olayının bir hesabını vereceğini de hatırlatmaktadır. Bu sözler, Admetos’un aklını başına getirmemiş olacak ki, babasına, nasıl olsa bir gün “namussuz” bir insan ola-

rak öleceğini ve cenazesini kaldıracak bir oğlunun da artık bulunmadığını söylemektedir.

Bu sırada, eve bir misafir gelmiştir. Bu adam ünlü kahraman Herakles'tir. Misafirperverliğe yakışmayacağı için, bu üzücü olayı ondan saklamışlardır. Herakles, bu olayı bir hizmetçiden öğrenmiştir. Herakles, daha önce de pek çok kadının hizmetinde bulunmuş, koruyucusu olmuştur onların. Libya kraliçesi Omphale'ye üç yıl âdeta kölelik etmiş, ona iplik bile bük müştür. Kendi karısı Deianeira'yı Kentauros Nessos'un, Deksamenos'un kızı Mnesimakhe'yi ise Kentauros Eurytion'un elinden kurtarmıştır. Priamos'un ablası Hesione'yi de o kurtarmıştır. Poseidon'un Troya şehrine musallat ettiği deniz canavarını öldürerek kurtarmıştır kızcağızı. Zeus'un bu yaman oğlu, bu sefer de yardımını esirgemeyecek, Ölüm ile (Thanatos ile) boğuşup, Alkestis'i onun elinden kurtaracaktır. Başka bir rivayete göre, öbür dünyaya gidip Hades ile karısı Persephone'ye ricada bulunacak ve Alkestis'i tekrar yeryüzüne çıkaracaktır. Kocasına daha güzel, daha genç ve taze olarak geri verecektir onu. Böylece Herakles, Apollon'un da misafirperver bir insan olarak gördüğü ve sevdiği Admetos için bir iyilik yapmış olacaktır. Bu olağanüstü fedakâr kadın da, Herakles'in yardımıyla tekrar ııayata dönmüş olacaktır.

L. Galloche (1670-1761)'nin, Paris'te, École des Beaux Arts'da bulunan bir tablosu, Herakles'in, Hades'ten çıkarıp getirdiği Alkestis'i saçından tutarak Admetos'a teslim edişini canlı bir şekilde resmetmektedir. Bu tabloda, Admetos'un, başında tacı ile, karısını kucaklamak ve hasret gidermek üzere ona doğru koştuğunu görmekteyiz.

Euripides'in söz konusu eseri, babaerkil (patriarkal) toplumlarda erkeğin arzuladığı ideal bir kadın tipini sergilemektedir.

Ancak, bunu yaparken, Admetos'un babasının da işaret ettiği üzere, büyük bir erkek bencilliğini de sergilemiş olmaktadır. Bu bakımdan Euripides'in eserini bir trajikomik olarak nitelemek mümkündür. Eser, aşk uğruna kocasına büyük bir bağlılık ve sevgi göstermiş olan bir kadının fedakârlığını ön plâna çıkarırken; Alkestis'in başka birtakım insanî davranışlarını, özellikle evinde çalışanlara ve tanrılara karşı takındığı tavrı da gözler önüne sermektedir.

Bir kadın kahraman olarak Alkestis, Euripides'in dışında Platon, Sicilyalı Diodoros, Apollodoros ve Hyginus gibi yazarların da ilgisini çekmiştir. Platon, *Symposion* (179, c-e; 180, a-b) adlı eserinde, şölene katılmış olanlardan Phaidros'un ağzından, gerçek bir âşık olarak Alkestis ile Orpheus'un ve Akhilleus'un bir karşılaştırmasını yapmaktadır. Alkestis, gerçek aşkın güzel bir örneğini vermiştir. Anası, babası varken kocası için ölmeyi yalnız o göze almıştır. Bu kadının yaptığına, sadece insanlar değil, tanrılar bile şaşırmıştır. Alkestis'in davranışı o kadar güzel bulunmuştur ki, tanrılar onun Hades'ten yukarı çıkmasına izin vermişlerdir. Tanrılar, güzel şeyler yapmış olan insanların pek azına bu imkânı tanımışlardır. Bu da, tanrıların, aşkın insana kazandırdığı gücü ve erdemi her şeyin üstünde tuttuklarını göstermektedir. Orpheus, sevgilisi için ölmeyi beceremediği için karısının kendisini değil, sadece hayaletini birlikte getirme imkânına sahip olabilmıştır; çünkü o, aşkı için ölmeyi göze alabilecek cesareti gösterememiştir; Hades'e, ne yapıp yapıp ölmeden girmenin yolunu bulmuştur. Buna karşılık tanrılar, Akhilleus'a Mutlular Adası'na, Adaları'na veya Cenneti'ne gitmek şerefini bağışlamışlardır. Çünkü, Troya'lı Hektor'u öldürdüğü takdirde öleceğini bildiği hâlde, sevdiği Patroklos'un öcünü alma yiğitliğini göstermiş ve sonunda da ölmüştür. Kendisini sevene bu denli değer verdiği içindir ki, tanrılar onun da yaptığına hayran kalmışlar ve onu yararlık

gösteren yiğitlerin ve bilge kişilerin öldükten sonra gittikleri Mutlular Cenneti'ne göndermişlerdir. Görülüyor ki, tanrılar, Alkestis olayında da, Akhilleus olayında da sevileni sevene bağlayan sevgiye değer vermiş olmaktadırlar; çünkü seven, özünde tanrılık olan insandır, bu bakımdan tanrılara daha yakındır.

Patriarkal toplum idealine uygun bir kadın tipi olarak Alkestis, aynı tür bir ideali benimsemiş olan bütün Batı toplumları için de bulunmaz bir kadındır. Nitekim, pek çoğu başarısız olmakla birlikte, hiçbir konu için olmayacak kadar çok opera bestelenmiştir bu konuda. Duygusal ağırlığı sebebiyle opera bestecilerinin ilgisini çekmiştir Alkestis konusu. Alkestis için bestelenmiş operaların en ünlüsü, şüphesiz, libretto'sunu Riniero de'Calzabigi'nin yazdığı, besteleme işini Gluck'un 1767 yılında gerçekleştirdiği *Alceste* operasıdır. Gluck, Orpheus ve Alkestis konularının yanında, Agamemnon'un kızı Iphigeneia ile Paris ve Helena konularına da ilgi duymuş, Iphigeneia için iki olmak üzere, üç opera daha bestelemiştir. Alkestis, bestecilerin dışında edebiyatçıları da fazlasıyla ilgilendirmiştir. Bu kadın kahramanın başından geçen olaylar Chaucer, John Milton, Robert Browning gibi İngiliz şairlerinden bu yana, Amerikalı roman ve drama yazarı Thornton Wilder ile T. S. Eliot'a varıncaya kadar daha pek çok kimseyi de etkilemeye devam etmiştir.

Keyks ile Alkyone

Keyks, Astraios ile Şafak Tanrıça Eos'un torunu, sabah yıldızı Eosphoros'un (veya Phosphoros'un, Lâtince olarak Lucifer'in), Aphrodite'nin alayına katılıp sevişmeye dalmış âşıklara yeni günün başlamakta olduğunu haber veren o sevimli yıldızın oğludur. Alkyone ise, rüzgârlar kralı Aiolos'un, Hellen'in soyunu sürdürecektir olan o çok çocuklu adamın kızıdır. Birbirleriyle evlenmişler

ve çok mutlu bir hayat yaşamaktadırlar. Bu mutluluk başlarını döndürmüş, kendilerini, Zeus ile Hera'ya benzetmeye veya bu isimlerle çağırmaya başlamışlardır. "İnsanın Yaradılış Öyküsü" bölümünde belirttiğimiz üzere, tanrılarla boy ölçüşmeye kalkışmak, haklı olarak kızdırmıştır Zeus'u. Toprağı su ile dölleyerek insanlara hayat vermiş olan Tanrı, bu sefer, su ile yok edecektir onunla boy ölçüşmeye kalkanları. Nitekim bu böbürlenme, son derece acıklı bir son hazırlamıştır Keyks ile Alkyone'ye. Hesiodos'tan bize kalan *Fragmentler*'e göre, Alkyone, yalı çapkını denen (alcyon) kuşa; Keyks ise, sümsük kuşuna (ceyx) dönüştürülmüştür. Apollodoros'un *Library*'sinde bize bildirilen şekliyle de öykü böyle şekillendirilmiştir (I, VII, 4). Öykünün son dönem Hellenistik versiyonlarında, Keyks, bir deniz kazasına kurban gitmiş olarak, Alkyone ise yaslı bir kuşa dönüştürülmüş olarak anlatılmıştır.

Yunan mitosunda denizde boğulmuş olan pek çok kahraman, Alkyoneus'un kızları gibi, Nisos'un kızı Skylla gibi, Priamos'un ilk karısı Arisbe'den doğma oğlu Aisakos ile Apollon'un Thyria'dan doğma oğlu Kyknos gibi, tekrar eden bir temanın varlığına işaret olarak, çoğunlukla su veya deniz kuşlarına dönüştürülmüşlerdir. Ovidius'un anlattığı öyküde de, kahramanlarımızın her ikisinin birden deniz kuşuna dönüştürülmüş olduğunu göreceğiz. Deniz veya su kuşlarına dönüştürülmüş olan bu insanlar, sonraki hayatlarında, sevimliye devam etmişler ve mutlu bir hayat sürmüşlerdir. Halbuki, kitabımızda daha sonra söz konusu edeceğimiz bazı kuşlar, sevimsiz olma özelliklerini korumuşlardır; yaptıkları kötülöklere uygun kötölükler yapmayı sürdürmüşlerdir. Bu yüzden, çoğu kez hayatlarını gözlerden uzak bir şekilde, gece sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bir mânâda, yaptıkları kötölüklerin cezasını, dönüşümden sonra da çekmeye devam etmişlerdir. Bildiğimiz kadarıyla, Yunan mitolojisinde anlatılmakta olan sekiz baykuşa dönüşme olayı ile altı şahin, çaylak

veya atmacaya ve iki tane de akbabaya dönüşme olayı, bu kuşların, istenmeyen varlıklar olarak, hayatlarını sürdürmek zorunda kaldıklarını göstermektedir.

İnsanların, Keyks ile Alkyone olayında gördüğümüz türden bir başka nesneye dönüşmesi olayına biraz daha yakından baktığımızda, bunların bir kısmının etiyolojik olduğunu, yani tabiatta bulunan bir nesnenin ne şekilde meydana gelmiş olduğuna bir açıklama getirmek üzere geliştirilmiş olduğunu; bir kısmının ise, eski tabiat dinlerinin veya totemizmin, hayvana tapma geleneğinin bir artığı olarak yaşamaya devam etmiş olduğunu görüyoruz. Nitekim, insanların yıldızlara, adalara, taş, ırmak veya pınarlara, bitkilere ve çiçeklere, sürüngenlere, kuşlara, deniz mahlûklarına ve böceklere dönüştürülmüş olması, öyle görünüyor ki, daha çok, bu nesnelerin yaratılma sürecine bir açıklık getirmek üzere geliştirilmiş mitoslar olmaktadır. Bu tür mitoslar, özellikle bir canlıdan başka bir canlı varlığa dönüşme olayında çok daha geçerli bir izah sistemi sağlamaktadırlar. Buna karşılık, korkulan veya saygı duyulan büyük memeli hayvanlardan inek, boğa, ayı, arslan, kurt gibi hayvanlara dönüştürülmüş olma, Orta Doğu menşeli veya Yunanistan'da bir zamanlar yaşamış olan dinî inançların bir kalıntısı şeklinde ortaya çıkmış görünmektedir.

Zeus, İo'nun uzak torunlarından Europa'yı, Fenike kralı Agenor'un kızını, Girit adasına kaçırırken alımlı bir boğa kılığına bürünmüş idi. Zeus'un, sevgilisi İo'yu bir zamanlar bir ineğe dönüştürmüş olması ve onu hâmile bırakması da, karısı "İnek gözlü" Hera veya İnek-Tanrıça Hera kültüyle ve Anadolu, Mezopotamya, Mısır, Fenike ve Girit inanç sistemleriyle ilişkili olsa gerektir. Hurri-Hitit dininde, Hava veya Fırtına (veya Gök) tanrısının arabasını çekmekte olan Sheri (Serri) ile Hurri de, gene boğa şeklinde temsil edilmişlerdir. Mezopotamya'nın ve Filistin'in se-

mitik Hava veya Fırtına tanrıları da çoğunlukla Baal-Hadad gibi boynuzlu ve Zeus tipinde, yıldırımlarla silâhlanmış olarak temsil edilmişlerdir. Mısır'da, inek görünümündeki gökyüzü tanrıçası Hathor ile boğa görünümündeki kutsal boğa Apis'in yanında, boynuzlu tanrı ve boynuzları arasında güneş veya dolunay bulunan pek çok tanrıça da, bize, insan bedenli olmakla birlikte, bu tanrı ve tanrıçaların da inek veya boğalarla ilişkileri bulunduğunu hatırlatmaktadır. Nitekim, Argos kralı İnakhos'un kızı olan İo da, Anadolu'dan geçerek yaptığı uzun yolculuğun sonunda Mısır'a gidip yerleşmiş, Zeus'tan olan çocuğunu orada doğurmuştur. Aynı şekilde, tanrıça Artemis'in müridlerinden olup ayıya dönüştürülmüş olan Kallisto da, büyük bir ihtimalle Ayı Tanrıça Artemis ritüelinden kalma bir özellik göstermektedir. Lykaon'un kızı Kallisto, Atlas'ın kızı Taugete (Taygete) ile Aristaios'un oğlu avcı Aktaion, Artemis'in kutsal hayvanları olan ayı ile birer geyiğe dönüştürülmüş olan insanlardır. Zeus'un Kallisto'dan, yani ayıdan doğma oğlu Arkas, Arkadialıların cediti olmuştur. Atalanta ile kocası, arslana; Lykaon da, görüldüğü üzere, kurda dönüştürülmüştür. Adı, Anadolu dillerinden Lykia dilinde "kadın" (lada) demek olan Leto'nun da, çocukları Apollon ile Artemis'i doğurmadan önce bir kurda dönüştüğü ve Delos adasına bu görüntüde gittiği bilinmektedir. Apollon'un Lykia ile ilgili olarak sahip olduğu Lykeus, Lykegenes, Lykios, Lykoktonos unvanlarının hepsinin kurtla ilgili bir içeriği bulunmaktadır. Öyle görünüyor ki, Keyks ile Alkyone'nin öyküsünde gözlediğimiz dönüşüm, büyük memeli hayvanlar için söz konusu ettiğimiz türden kült menşeli bir dönüşüm olmaktan çok, diğer kuşların ve bazı nesnelerin yaratılmasında gördüğümüz ve göreceğimiz türden, bir takım su kuşlarının oluşumuna açıklama getirmek üzere anlatılmış fantastik bir öykü görünümünde sunulmuştur. Mitolojileri, ilim öncesi basit bir *izah sistemi* olarak kabul eden teorilere de

açık bir destek sağlamaktadır. Diğer yönden, bir cezalandırma sebebi olarak, birilerinin kendilerini Zeus ile Hera'ya benzetmeye kalkışması, sadece Keyks ile Alkyone'nin öyküsünde ortaya çıkmış olan bir tema da değildir. Bu tema, Boreas'ın Oreithuia'dan doğma oğlu Haimon (veya Haimos) ile karısının ve Miletos'lu Pandareos'un kızı Aedon ile kocası Polytekhnos'un öyküsünde de varlığını korumuştur. Bir rivayete göre, iki kardeş veya baba kız oldukları ve ayrıca bir fücür suçu işledikleri söylenen Haimon ile Irmak Tanrı Strymon'un kızı Rhodope'nin yanyana duran iki dağa dönüştürülmüş olması da, cezanın sebebinde değil, ancak şeklinde bir değişiklik yapmıştır.

Burada, Keyks ile Alkyone'nin öyküsünün ayrıntılarını, Ovidius'un bize bildirdiği şekliyle sunacağız. Bizce, öykünün en iyi ifade edilmiş şekli budur.

Keyks, günün birinde deniz aşırı bir tapınağa, Apollon'un Kolophon'a yakın bir yerde, Klaros'ta bulunan tapınağına kadar gidip, kâhinden bir şeyler sorup öğrenmek istemektedir. Kardeşinin kaderiyle ilgili bir şeyler soracaktır kâhine. Ancak, bu tapınağa ulaşmayı neredeyse imkânsız hâle getirecek olan birtakım güçlükler vardır yollarda. Kötülükleriyle ünlü Phorbas ile ona yardım etmekte olan Phlegia halkı, yolları tutmuş, kimselere geçit vermez olmuştur. Kral Keyks, niyetini sadık karısı Alkyone'ye bildirdiği zaman, zavallı kadının eli ayağı tutuşmuş, göz yaşları dökmeye başlamıştır. Ağlamaklı bir ses ile ve dokunaklı kelimelerle kocasını bu yolculuğa çıkmaktan vazgeçirmeye çalışmıştır. Ona yalvarmış, hattâ ona sitem ederek, kendisinden niçin uzaklaşmak istediğini bile sormuştur. Denizde yolculuğun, hattâ bütün tehlikelerine rağmen, karada yolculuğa benzemediğini; dalgaların uğursuz gürültüsünün insanda bir ürküntü yarattığını

söylemiştir. Deniz kıyısında dağılmış gemi kalıntıları gördüğünü hatırlatmış, denizden esen rüzgârların güçlendikten sonra bir daha kolay kolay sakinleşmediklerini, engel tanımaz bir hâle geldiklerini söylemiştir. Rüzgârın gökte bulutları bir o yana, bir bu yana savurduğunu, rüzgârlar kralının kızı olarak baba evinde iken korkunç şeylere şahit olduğunu söyleyerek, onu bu seyahate çıkmaktan alıkoymak için elinden geleni yapmıştır. Keyks'e söz geçirememiştir. Sonunda sevgili eşine, onunla birlikte kendisinin de gelmek istediğini, başlarına gelebilecek bir kötülüğe birlikte katlanmak istediğini söylemiştir. Böyle yalvarıp ağlamasına rağmen, Keyks, sadık ve sevgili karısını bu tehlikeli yolculukta yanına almak istememiş ve onu yatıştırmak için de bir hayli dil dökmek zorunda kalmıştır. Ona, ay, yörüngesinde iki defa dönmeyen geri döneceğine dair bir de söz vermiştir.

Geminin hazırlanması için gerekli talimat verilmiş ve gemi artık indirilmiştir denize. Alkyone, olanlardan bir ürperti duymuştur içinde; sanki bir şeyler doğmuş gibidir içine. Gözyaşları dökerek eşine sımsıkı sarılmıştır, kucaklamıştır onu. İstemeye istemeye de olsa ona iyi yolculuklar dilemiştir. Kürekçiler küreklerle asılmış, gemi artık yol almaya başlamıştır denizde. Alkyone, geminin pupasında durmakta olan eşine ıslak gözlerle bir daha bakmış, ona el sallamıştır. Uzun bir süre, denizde uzaklaşan gemiyi ufukta kayboluncaya kadar izlemiştir. Gemi görünmez olunca da evine dönmüş, yatağına kapanıp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştır. Yatağını paylaştığı, âşık olduğu kocası yoktur artık yanında.

Gemi engin denizde giderken rüzgârlar yelkenleri iyice şişirmeye, yükselen dalgaların köpüklerinden deniz ağarmaya başlamıştır. Doğru rüzgârı şiddetle esmeye başlayınca sereni indirmişler, yelkenleri direğe bağlamışlardır. Ne yazık ki, aldıkları tedbir-

ler yetmeyecek, korumayacaktır onları. Artık dalgalar, dalgaların üzerinden aşmaya başlamıştır. Uğuldayan rüzgâr, kürek, direk ve yelken bırakmamıştır gemide. İlk palamarlar kopmuş, balmumuyla kapatılmış yarıklar açılmış, geminin içine suların girmesine sebep olmuştur. Gök alçalıp, dalgalara karışmış, kabaran dalgalar, sanki göklere yükselmiştir. Kara bulutların göz gözü görmez hâle getirdiği gecede, bir yıldırım düşüp ortalığı aydınlatmıştır. Kabaran dalgalar üst üste çarpınca geminin kaburgasına, gemi devrilmiş, yenik düşmüştür azgın dalgalara. Denize dökülenler için artık bir kurtuluş umudu kalmamış, hepsi yok edici bir ölümün eşiğine gelmiştir. Keyks, karanlık bulutlarla kaplı göğe kollarını açıp merhamet dilemiş, ama boşuna yakarmıştır tanrılara. Babasını, kardeşlerini, evini, çocuklarını, geride bıraktıklarını düşünmüş; her şeyden, herkesten çok düşündüğü ise, karısı Alkyone olmuştur. İyi ki onunla birlikte denize açılmamıştır. Artık gemi sulara gömülmüş, deniz yutmuştur insancıkların çoğunu, sağa sola savurmaya başlamıştır ölülerini. Yazgıları böyleymiş Keyks'in adamlarının. Keyks dalgalarla boğuşurken, gemi parçalarından birisine tutunarak, tanrısal bir varlık olarak babasına ve kayınpederine seslenmiştir. Ne var ki, yakınmaları boşa gitmiş, kader bir kere ağlarını örmüştür. Dalgalar, ölüsünü ülkesinin kıyılarına sürüklesin, sevgili karısı kendi elleriyle ölüsünü süslesin istemiştir. Son bir defa daha, kara bulutlarla örtülü gökte aramıştır babası Sabah Yıldızı'nın ışığını ve kapatmıştır gözlerini.

Alkyone, günleri saymakta; kocası için diktiği elbiseyi bitirmeye çalışmaktadır. Yolculuktan dönünce kocası bu elbiseyi giyecek ve sevinecektir. Kocasını selâmetle dönsün diye tütsüler yakmış, tanrılara adaklar sunmuştur. Bir tören düzenlemiştir aileden sorumlu tanrıça Hera'nın tapınağında. Kocasını sağ sâlim dönecektir diye düşünmektedir. Kendinden daha üstün bir kadın olmasın diye de yakarıyordur tanrılara. Diğer dilekleri kabul olmamıştır

ama, bu son dileği kabul edilmiştir Alkyone'nin. Mitos, bu öyküyle kadın kahramanların arasında, yüce kalpli bir kadın ve gerçek bir âşık olarak, şairlerin gönlünde yer etmesini sağlamıştır onun.

Tanrılar Alkyone'ye acımışlardır; büyük ve âni bir yıkımdan korumak için onu, rüyasında geminin battığını ve Keyks'in öldüğünü ona göstermişlerdir. Rüyasında Keyks, bütün elbiselerinden sıyrılmış, ölü kılığına bürünmüş olarak Alkyone'nin yatağının karşısına dikilmiş durmaktadır. Sular akmaktadır başından, sakallarından aşağıya. Yatağının üzerine eğilmiş ve karısına "Mutsuz kadın, tanıdın mı Keyks'i, ölümün değiştirmiş olduğu yüzünü", diye sormaktadır. "Ölüyüm çoktandır" demektedir; kendisini beklemenin boş bir umut olduğunu ona hatırlatmaktadır. Ona, denizde karısının adını boş yere çağırmış olduğunu, daha sonra da denizin tuzlu ve acı sularının ağzını doldurduğunu söylemektedir. "Bilesin bunları ve artık beklemeyesin beni", demektedir. Alkyone, bu gördükleri karşısında şaşırmış ve uykusunda kollarını kaldırmış, aramış, dokunmak istemiştir ona. Bu rüya onu derinden sarsmış, göğsünü yumruklamaya, saçlarını yolmaya başlamıştır. Kocasına, bu seyahate çıkmaması için onu uyardığını, kocasını bu yolculuğunda yalnız bırakmaması için yalvardığını, beraberinde kendisini de götürmesini istediğini hatırlamıştır. "Beraber olmak istemiştin", demektedir. "Bir olalım mezarda bile, bir tek mezar taşına yazılsın adlarımız; kemiklerimiz ayrı olsa da, adlarımız bir olsun", demiştir. Alkyone, bunları söylemiş, daha fazla konuşamamış, yalnız bazı iniltiye yükselmiştir içinden. Erkenden evinden çıkıp deniz kenarına, geminin denize açıldığı yere varmış, "Burada çözüldü halatları geminin, bu kıyıda tattım ayrılık öpücüklerini", diyerek dövünmeye başlamıştır.

İnsan gövdesine benzeyen bir şeyler görür gibi olmuştur denizin yüzeyinde. Dalgalar, bu gördüğü şeyi daha yakına sürükle-

meye başlayınca, onun bir insan ölüsü olduğunu anlamıştır. Kim olursa olsun, bu mutsuz kişi de bırakmıştır arkasında yapayalnız karısını diye düşünmüştür. Daha yakına gelince ceset, onun kim olduğunu tanımıştır. Keyks'in ölüsünü görünce, bir çığlık atmış, yüzünü yırtmaya, saçlarını yolmaya başlamıştır. Titreyen ellerini Keyks'e doğru uzatmıştır, "Dönüyor işte bana", demiştir ve kendini suların kucığına kaldırıp atmıştır. O sırada sevgi dolu, duygulu bir kuş belirmiştir dalgaların üzerinde. Uçarken sivri gagasından üzüntüsünü yansıtan sesler çıkararak, bu dilsiz, soğuk ve kansız gövdeyi öpmüştür. Keyks de, sanki kaldırmıştır başını dalgalardan. Acımış onlara tanrılar; gerçek aşkın bu kahramanlarını birer deniz kuşuna dönüştürmüşlerdir. Evlilik bağları ve sevgileri böylece sürüp gitmiş; kanat çırparak uzaklaşmışlar ana-baba olmak için. Alkyone, sular üzerinde yaptıkları bir yuvaya yumurtalarını bırakmış; Alkyone'nin babası da torunlarını korumak için, tutmuştur rüzgârları; yavrular büyüyünceye kadar korumuştur onları (Ovidius, *Metamorphoses*, XI, 410-749).

Hemen belirtelim ki, sevdiği insana bağlılığından dolayı veya onsuz bir hayatın hiçliğine inandığı için, ölüme sürüklenmiş olan insanlar bu saydıklarımızdan ibaret olarak kalmış değildir. Nitekim, Argos'lu önderlerden, dev yapılı yaman bir adam olan Kapaneus'un karısı bunlardan biridir. Kapaneus, Tebai'ye Karşı Yediler seferine katılmış bir kahramandır. Oidipus efsanesinin bir devamı olarak geliştirilmiş olan mitosa göre, Kapaneus, surlara tırmanarak şehri ateşe vermek istediği bir sırada, Zeus tarafından yıldırımlarla vurularak öldürülmüştür. Ölüsü büyük bir odun yığını üzerinde yakılırken, sevgili karısı Euadne, bu ayrılık acısına dayanamamış, kendisini odun yığınının üzerine atarak hayatına son vermiştir. Aison, Argonautlar Seferi'ni gerçekleştirmiş olan Iason'un babasıdır. Daha sonra göreceğimiz üzere, üvey

kardeşi Pelias tahtı elinden alıp onu boğa kanı içmeye zorlayıp ölüme mahkûm edince, karısı ve İason'un annesi Alkimede, bu acıya dayanamamış, Pelias'ı lânetleyerek kendisini asmıştır. Pelias'ın yaptıkları bu kadarla kalmamış, İason'un bir daha geriye dönemeyeceğini düşünerek onu Gürcistan'a gitmeye ikna etmiş, Aison'un soyunu tüketmek için, küçük oğlunu da öldürmüştür. Pirithoos'un, Adrastos'un veya Boutes'in kızı Hippodameia ile evlenmesi sırasında çıkan bir anlaşmazlık yüzünden, olağanüstü güzel bir kentauros olan Kyllaros, bir ok ile yaralanıp ölünce, karısı Hylonome de daha fazla yaşamak istememiş, aynı okla kendisini yaralayıp ölmeyi tercih etmiştir.

Kocasının ölümüne dayanamayıp , onunla birlikte ölmeyi yeğleyen büyük âşıklardan birisi de, Kapıdağ Yarımadası'ndaki Kyzikos kralının karısı Kleite'dir. Kyzikos, Argonautlar bu şehre gelmeden kısa bir süre önce evlenmiştir karısıyla. Argonautlar, bilmeden öldürmüşlerdir Kyzikos'u. Bu âlicenap adam onlara ıkramlarda bulunmuş, büyük bir ev sahipliği örneği göstermiştir. Bu yüzden ölümüne Argonautlar da çok üzülmüş ve onun için üç gün, üç gece süren bir yas töreni düzenlemişlerdir. Ne var ki, bu tören karısının acısını dindirecek yerde büsbütün artırmış ve zavallı kadın kendisini asarak intihar etmiştir. Kleite'nin ölümüne ağlayanlar çok olmuş; özellikle de nymphalar ağlamıştır. Bu seven kadın için nymphaların döktüğü gözyaşlarının bir kaynak oluşturacak kadar çok olduğu söylenir.

Görüldüğü üzere, Keyks ile Alkyone münasebetiyle verdiğimiz ve biraz sonra vereceğimiz Hero ile Leandros ve Pyramus ile Thisbe öyküleri, daha önce anlattığımız iki öyküden daha farklı bir temayı vurgulamak istemektedir. Sevddiği insanı kurtarmak veya onun yerine ölmeyi göze almak yerine, birlikte ölecek kadar çok sevmeyi, sevdiklerini kaybetmenin acısına katlanamaya-

çak kadar birbirine bağılı olmayı vurgulamaktadır. Bu bölümde vereceğimiz son iki öykü, bu fedakarlığı çok canlı bir şekilde gözlerimizin önüne sermektedir. Bu tarz bir sevgi, Deianeira'nın ve Oinone'nin öyküsünde göreceğimiz gibi, sevdiklerine karşı yaptıklarından dolayı pişmanlık ve suçluluk duyarak intihar edenlerin sergiledikleri türden bir sevgi gösterisi değildir. Daha derin bir duygunun ifadesidir. Aphrodite Ourania'nın istediği türden bir sevginin ifadesidir.

Hero ile Leandros

Hero ile Leandros'un öyküsünün ne kadar eskilere gitmiş olduğunu henüz çok açık bir şekilde bilmiyoruz. Öykünün klâsik literatürde ilk anlatım şekline Vergilius ile Ovidius'da rastlıyoruz. Michael Grant, Hero ile Leandros öyküsünün, Ukrayna dahil, bütün Avrupa'da, Mısır'da ve Pencap'ta bir halk öyküsü şeklinde yaşamakta olduğunu, klâsik literatüre sonradan girmiş olduğunu, ilk önce Vergilius'un *Georgica* adlı eserinde görüldüğünü, Vergilius'un da bu temayı bazı İskenderiye'li şairlerden, büyük bir ihtimalle de İsa'dan önce 305–240 yılları arasında yaşadığı bilinen Kallimakhos'tan almış olabileceğini söylemektedir (M. Grant, *Myths of the Greeks and Romans*, New York, New American Library, 1962, ss. 374–375). Öykü, bilindiği üzere, İstanbul'daki Kız Kulesi'yle ilgilendirilerek de anlatılmaktadır. Vergilius, iki sevgilinin başından geçenlere çok kısa bir şekilde temas etmiştir (*The Georgics*, L.P. Wilkinson çevirisi, Harmondsworth, Middlesex, Penguin Books, 1982, III, 260–263; ss. 107–108, 154). Ovidius ise, pek çok kahramanın hayalî aşk mektuplarından oluşan *Heroides* adlı eserinde, Laendros'dan Hero'ya ve Hero'dan Laendros'a (XVIII, "Leander Heroni" ve XIX, "Hero Leandro") olmak üzere iki uzun aşk mektubu kaleme alarak konuyu işlemeye çalışmıştır.

Bu hayalî mektupların her biri iki yüzün üzerinde mısradan oluşmaktadır. Fakat biz, öykünün en tam ve ayrıntılı anlatımını, İsa'dan sonra beşinci yüzyılda yaşamış bir şair olan ve "Gramerci" lâkabıyla da anılan Mousaios'a borçluyuz.

Hero ile Leandros öyküsü, özellikle Rönesans döneminde, Mousaios adını taşıyan bir başka şaire, Orphous'la yakın bir ilişkisi bulunduğu farzedilen efsanevî bir şaire maledilmek istenmiştir. Bu efsanevî şairin Dionysos'un annesi Semele ve Musa'larla ilişkisinin bulunduğu farzedilmesi de, eserin daha fazla ün kazanmasına ve bilinir hâle gelmesine sebep olmuştur. Bugün anlaşılmıştır ki, Homeros ve Hesiodos'a öncülük ettiği düşünülen efsanevî Mousaios ile *Hero ile Leandros*'un yazarı Mousaios'un bir ilişkisi bulunmamaktadır. Öykü, Pompei'de fresko şeklinde, Tunus'ta Zaghaouan'da mozaik ve röliyef şeklinde anlatılmış; Abydos ve Sestos'ta ise paralar üzerinde görüntülenmiştir. Tamamlanmamış olmasına, ölümünden bir yıl sonra (1594) George Chapman tarafından tamamlanmış olmasına rağmen, öykünün Christopher Marlowe tarafından İngilizce olarak çok güzel bir şiir diliyle yeniden anlatılmış olması, özellikle *The Bride of Abydos* yazarı George Byron'u; John Keats, Thomas Hood, Leight Hunt ve Alfred Tennyson gibi İngiliz şairlerini etkilemiş, onların da konuyla ilgili şiirler yazmasına sebep olmuştur. Byron'un, yüzerek Çanakkale Boğazı'nı geçmek suretiyle olayı bizzat yaşamak istediğini biliyoruz. Alman şairi Schiller, *Hero und Leander* şiiriyle, Dante Gabriel Rossetti ise, *Hero'nun Lâmbası* adlı sonesi ile bu kervana katılmıştır. Öyküye duyulan ilgili bu kadarla da kalmayarak, A. E. Housman ve Malcolm Cowley aracılığı ile yirminci asrın ilk yarısına da taşınmıştır.

Yunan hayranlığı, Yunan mitosunda bulunan bazı paralellikleri, insan psikolojisinin benzer olaylar karşısında gösterdiği

benzer tepkilere bağlamış; Yunan ruh ve düşünce yapısının her türlü yaratmanın temelinde bulunduğu inandığı için de, her şeyi bu kültüre maletmek istemiştir. Ne var ki, özellikle yirminci asrın ikinci çeyreğinde yapılmaya başlamış olan araştırmalar, Yunan mitosuyla Orta Doğu mitos ve düşüncesi arasındaki benzerliklerin, sadece psikolojik bir yaşantı benzerliği ile izah edilemeyeceğini, bu benzerliğin veya paralelliğin bir kültürel etkileşme ile daha kolay ve ikna edici bir şekilde izah edilebileceğini ortaya koymuştur. Bu tepkinin, özellikle İngiliz ilim adamlarından gelmiş olması, Yunan hayranlığının bu ülkede çok yaygın ve halka maledilmiş bir şekilde yaşanıyor olmasındandır. Konuyu tartışmaya açması bakımından R. Brown ve L. R. Farnell'in yaptığı karşılaştırmaların yararı büyük olmuştur. Bundan sonradır ki, F. M. Cornford, P. Walcot ve M. L. West'in yapmış olduğu çalışmalar, bize, Yunan mitos ve felsefesinin Orta Doğu inançlarından yoğun bir şekilde etkilenmiş olduğunu göstermiştir. Henri Frankford'un, S. N. Kramer'in, H. G. Güterbock'un, Ekrem Akurgal'ın ve Walter Burkert'in yaptığı çalışmalar da bu yönde pek çok yeni bulgunun ortaya konmasına yardımcı olmuştur. Artık, Hesiodos'un, hattâ Homeros'un, Anadolu da dahil olmak üzere, Orta Doğu mitoslarından etkilenmiş olduğundan kimsenin bir şüphesi kalmamıştır. Öyle görülüyor ki, Hero ve Leandros mitosunda, M. Grant'ın dediği gibi, Yunan mitosuna başka kaynaklardan aktarılmıştır. Bu mitosun en güçlü anlatımının Roma döneminde, Orta Doğu ile kültürel bağların en kuvvetli olduğu bir dönemde Vergilius, Ovidius ve Mousaios gibi Roma vatandaşları tarafından gerçekleştirilmiş olması, bu iddiayı daha da güçlendirmektedir.

Öykünün kadın kahramanı Hero, Çanakkale boğazının Rumeli yakasındaki Sestos şehrinde yaşayan bir Aphrodite rahibe-

sidir. Çevresinde uğuldayan rüzgârların dolaştığı bir kulede, şehrin önünde tek başına duran, başını göğe uzatmış bir kulede, köle bir kadınla birlikte yaşamaktadır. Denizin kabaran dalgalarının gümbürtüyle dövdüğü bir kuledir bu. Hero, hiçbir genç arkadaşı olmadan, el ele tutuşup dans eden gençlerin arasına, halkasına katılmadan, kendi yalnızlığı içerisinde yaşamaktadır. Kendisinin bildirdiğine göre, zengin ve hatırı sayılır bir ailenin kızıdır. O, bu kitapta kendilerinden bahsettiğimiz büyük kral ailelerine mensup kızlardan biri değildir ama, Zeus'un görüp gözettiği bir soydan gelmektedir. En az bu kral kızları kadar güzel, onlar kadar caziptir. Kıbrıslı tanrıça Aphrodite'nin tapınak görevlisidir, bir Aphrodite rahibesidir ama, sevdâ nedir bilmemektedir. Bu kitapta, "Giriş" bölümünde, söz konusu ettiğimiz Ephesos ve Korint-hos gibi liman şehirlerinde bulunan ve Aphrodite rahibeleri olarak görev yapan fahişelerden biri değildir o. Masum ve utangaçtır. Leandros ise, Çanakkale tarafında, Nara Burnu'na yakın bir yerde kurulu bulunan Abydos şehrinde yaşayan bir delikanlıdır. Güzellikte, yakışıklılıkta Hero'ya denk bir insandır.

Çanakkale Boğazı'nın en dar yerinde karşı karşıya duran bu iki antik şehir, tarihte de önemli olaylara sahne olmuştur. Abydos, Pers kralı Kserkses'in Yunanistan'ı işgal etmek üzere ordularını kayıklar üzerinden karşı kıyıya, Sestos'a, geçirdiği yerdir. Makedonyalı V. Philip'in Sestos'tan karşıya geçerek savaşa tutuştuğu yerdir Abydos. Bu şehirler, en yaygın olarak tanınan şekilleriyle, bu aşk öyküsünün geçtiği yerlerdir; öyle bilinir, öyle anılırlar. Bu şehirlerin buruk aşk öyküsü, İlk Çağ'dan bu yana insanları derinden etkilemiş; gördüğümüz gibi pek çok yazar tarafından yakın zamanlara kadar tekrar tekrar anlatılmış ve yorumlanmıştır. Şimdi, bu eşsiz güzellikteki aşk öyküsünü, Gramerci Mosaios'un bize naklettiği şekliyle anlatmaya çalışalım.

Hero, bir rahibe olarak, Aphrodite sunağına bakmakla görevli bir kimse olarak, Aphrodite Ourania'nın oğlu Eros'un kutsal aşk oklarından kendisini korumaya çalışan bir genç kızdır. Ne var ki, çabası boşunadır. Aşkı inkâr etmek, birçok defa gördüğümüz veya göreceğimiz üzere, suçtur. Hero, Sestos'ta kutsal anma törenlerinin yapıldığı bir sırada, Aphrodite'nin, sevgilisi Adonis'in ölümü dolayısıyla yas tutmasının yıl dönümlerinden birinde yapılan bir tören sırasında, Abydoslu bir delikanlı ile tanışacaktır. Hemen herkesin her yerden koşup geldiği bir törendir bu. Bu insanların bazıları Thessalia'dan, bazıları Kıbrıs gibi uzak yerlerden, bazıları ise Abydos gibi yakın yerlerden gelmiştir. Delikanlılar, bu tören sırasında genç ve güzel kızları görme fırsatını da yakalamaktadırlar. Tapınakta görevli bir rahibe olarak, Hero da bu törenlere katılmaktadır. Güzelliğin sevimli pırıltısı yüzünde ışıldamaktadır. Yaz gecelerindeki ay ışığı gibi iç açıcıdır. Dokunmaya kıyılamayacak kadar güzel olan yanakları, yeni açılmış koncalar gibidir. Sanki, Aphrodite'nin yanından eksik etmediği Üç Güzel'lerden bir tanesidir. Gerçekte de Aphrodite Ourania, kendisine uygun bir rahibe seçmiştir. Hero, diğer kızlarla karşılaştırıldığında, en güzel olanıdır. Ona kim bakacak olsa, karşısında Kıbrıslı Tanrıça'yı görüyor gibi olmaktadır. Delikanlılardan bir tanesi, Lakedaimonia'da yapılan bir güzellik yarışmasını anlatırken, Hero gibisini görmediğini söylemektedir. Ona bakmaya doyamadığını, yatağına girmenin bedeli olarak ölmek gerekiyorsa, buna bile razı olacağını söylemektedir. Öyle ki, Hero eşi olup onunla birlikte yaşayacak olursa, Olympos'lu tanrıların hayatına bile gıpta etmeyecektir.

İşte pek çok delikanlı bu şekilde hayıflanır, iç çekerken, Leandro da görmüştür Hero'yu. Hiç beklemediği bir anda Eros'un oku ile vurulmuş, "Hero benim olmayacak olursa, ölürüm", demiştir. Bu lekесiz genç kızın sevimli güzelliği, en hızlı okların aç-

tığı yaradan daha derin bir yara açmıştır Leandros'un göğsünde; kanamıştır delikanlının yüreği. Hero'nun güzelliği büyülemiştir onu. Yavaş adımlarla yürüyüp kızın karşısına geçmiştir; sevdalı bakışlarla genç kızın gönlünü çelmeye çalışmıştır. Kız da bu bakışlardan hoşlanmıştır. Leandros, Hero'nun gözlerinden anlamıştır aşkının karşılıksız kalmayacağını. Ve sevişmenin o gizli saatlerini özlemeye başlamıştır.

Güneş, ufukta, denizin dalgaları arasında kaybolunca, gece karanlık örtüsünü sermiştir yeryüzüne. Akşam yıldızı parlamaya başlamıştır. Leandros, bütün cesaretini toplayarak kızın yanına yaklaşmış, onun gül parmağına dokunmuştur. Kız elini çekmiş olsa da, Leandros, onun bakışlarındaki sevdayı görmüştür ve çekmiştir kızı tapınağın iç kısımlarına doğru. Ne de olsa, her genç kız gibi, Hero da bir direniş göstermiştir. Anasının-babasının varlıklı, sözü geçen kişiler olduğunu ve bu ettiğini yanına bırakmayacaklarını söylemiştir. Kıbrıslı Tanrıça'nın tapınak görevlisine el uzatmanın yakışık almaz bir şey olduğunu hatırlatmıştır. Leandros ise, bu korkutma sözlerini istekli olmanın, barışmanın bir işareti olarak kabul etmiş ve kızı hoş kokulu ensesinden öpüvermiştir. Ona, Aphrodite kadar güzel olduğunu söylemiştir. "Sen yoksa Pallas Athena mısın?" demiştir. Yeryüzünün ölümlü kadınlarına hiç benzemediğini; anasının, babasının, ona hayat veren bu insanların kutsanmış olduğunu söylemiştir. "Yakarışıma kulak ver", demiştir. Ona, Aphrodite'nin işlerini hatırlatarak, Tanrıça'nın emrettiği gerdek geleneğine uyması gerektiğini; Aphrodite'nin hizmetinde olan birisinin kız kalmasının yakışık almayacağını söylemiştir. Daha neler, neler söyleyip dil dökmüştür. Tanrıçanın tatlı yasalarının öpüşmek olduğunu, kadınla erkeğin birleşmesi olduğunu; Aphrodite'yi seviyorsa, onu izlemesi gerektiğini söylemiştir. "İstersen kulun, eşin olurum; avlandım Tanrı Eros'un okuyla", demiştir. Bir de

tehdit savurarak, “Yakarmalarıma kulak ver, sevişmeyi emreden Aphrodite’nin hışmından koru kendini”, demiştir. Bu sözler aklını çelmiş, baştan çıkarmıştır kızcağızı. Şimdiden duymaya başlamıştır aşkın hem acı, hem de tatlı yanlarını. Bir yandan duyduğu aşk, bir yandan da Leandros’un güzelliği artık yaralamıştır onu.

Leandros, kızı etkilemeye devam ederek ona, azgın dalgaları yenerek karşı kıyılardan geleceğini söylemiştir. Sevddiği kızın kucağına atılmak için, denizin köpüklü dalgalarından korkmayacaktır. Gece olunca, dalgalarla, akıntılarla boğuşa boğuşa sevgilisine koşacaktır. Ondandır, gece karanlık basınca, kulede bir fener yakmasını istemektedir. Mitolojik konulara ilgi duymuş bir İngiliz ressamı olan J. M. W. Turner’in yaptığı ve bugün Tate Gallery’de bulunan bir tabloda da görüldüğü üzere, ayın bulutlarla örtülmek üzere olduğu bir gecede, Hero, bu feneri yakmış ve söz verdiği gibi de yakmaya devam etmiştir. Bunun içindir ki, Leandros artık umursamamaktadır Boğa Burcu’nun, Arabacı Takımı yıldızı’nın ve Avcı Orion’un gökte görünmediğini. Sevişecek, gün ağırırken de yüzerek tekrar dönecektir Abydos sahillerine. Hayaatının son bulmaması için bu fenerin sönmemesi, ısıklık çalarak uğuldayan yellere karşı sevgilisinin uyanık bulunması gerekmektedir. Sonunda, iki sevgili bu şartları yerine getirmek üzere anlaşmışlar; birçok defa öpüşerek verdikleri sözleri yerine getireceklerine dair and içmişlerdir.

Abydos’a dönmüş olan delikanlı, artık gecenin gelmesini ve karanlık basınca da, mutluluk ışığı saçacak olan fenerin ışığının görünmesi sabırsızlıkla beklemektedir. Hero da aynı duygularla hareket etmekte, feneri yakacağı anı heyecanla beklemektedir. Fenerin ışığını gördüğü zaman, delikanlı, gömleğini çıkarıp başına sardıktan sonra denize atlamakta, ısıldayan fenere doğru var

gücüyle yüzmeye başlamaktadır. Tutuşan yüreği, kabaran dalgalardan, akıntılardan korkmadan onu sevgilisine doğru götürmektedir. Niçin korksun ki! Aşk tanrıçası Aphrodite de dalgalardan, denizin beyaz köpüğünden doğmuştur. Sevgilisinin, ışık saçan yüksek kulede, ayakta onu beklediğini de biliyordur. Ne var ki, rüzgârın her esişi içine korku salmaktadır. Hero da acımasız rüzgârın neler yapabileceğini biliyordur; bunun için, eliyle, elbisesi ile fenerin titreyen alevine siper olmaya çalışmaktadır. Sevgilisi ona ulaşsın istemektedir. Leandros kıyıya çıktığı zaman, Hero onu elinden tutup kulenin içine almakta, dalgalı saçlarından sızan suları ve vücudunu kurulamakta, sonra da vücudunu hoş kokulu gül yağlarıyla ovmaktadır. Kimsenin cesaret edemeyeceği bu külfetli yolculuğa katlanmış olan bu delikanlı için kemerini çözmekte; böylece iki sevgili, gecenin karanlığında Aphrodite'nin kutsal geleneğini uygulamaya başlamaktadır.

Sevişmeler, bu şekilde devam edip gitmektedir. Sabah ışıkları ortalığı aydınlatmadan önce, delikanlı tekrar karşı sahillere, kendi yurduna doğru yüzmekte; karanlık basınca da tekrar denizin korkunç dalgaları ile boğuşarak sevgilisine ulaşmaya çalışmaktadır. Böylece, saklamışlardır herkesin gözünden seviştiklerini. Ne var ki, çok sürmemiştir bu güzel günler; kış gelip çatmış, dalgalar daha da yükselir olmuştur. Gemiler bile açılmaz olmuştur denize. Ama uğuldayan rüzgâr, kabaran deniz Leandros'u durduramamıştır. Fırtınalı bir günde, sevgilisine ulaşmak için denize atlamış, var gücüyle fenere doğru yüzerken, ona yol gösteren o ışık, korkunç rüzgârın etkisiyle sönüvermiştir. Denizler hâkimi Poseidon'a yalvarmış, Poyraz'ı yardıma çağırmış; ancak yakarışlarına kimse kulak asmamıştır. Sevgisi, kaderini değiştirememiş; sağa sola savrulup dururken, ayaklarının gücü kesilmiş, kolları kımıldayamaz olmuştur. Denizin sunduğu ölüm içkisi, ciğerlerine dolmuş, onu kendinden geçirmiştir. Evet, fenerle

birlikte hayatı da sönmüştür. Hero, bütün gece boşuna beklemiştir sevgilisini. Umut dolu gözlerle boşuna aramıştır dalgaların arasında Leandro's'u. Şafak Tanrıça Eos ortalığı aydınlatmaya başladığı zaman, gözyaşları dökerek tekrar aramaya başlamıştır erkeğini. Onu, denizin her dalgasında aramıştır. Sonunda, kule- nin dibinde görmüştür ölüsünü. Dalgaların etkisiyle kayalara çarpmaktan yaralanmıştır bedeni. Hero'nun ümitleri sönmüştür artık. Nitekim, yaşama sevincini yitirmiş olan Hero, bu manzara karşısında dayanamamış, çıkarmıştır üzerinden elbiselerini, bırakmıştır kendisini kuleden aşağıya. Ölümün kucağında birleş- mek, aşklarını kimseden gizlemeye gerek kalmadan birlikte ol- mak, kötü kaderlerinin en avundurucu tarafı olmuştur.

Pyramus ile Thisbe

Aphrodite'nin veya oğlu Eros'un doğrudan bir etkilemesini görmediğimiz bu mitos, bir zamanların en çok sözü edilen aşk öyküleri arasında yer almıştır. Ovidius'tan önce, Iskenderiyeli veya Antakyalı şairler tarafından anlatıldığı tahmin edilen bu öy- künün ayrıntılarını biz Ovidius'un kalemine borçluyuz (*Meta- morphoses*, IV, 55-165). Yakın Doğu menşeli olduğu her hâlden anlaşılan bu öykü, Dionysos ritüellerine katılmak yerine, evde oturup birtakım ev işleriyle uğraşmayı yeğleyen genç kızlardan birisi tarafından anlatılmaktadır. Orgiastik ritüellere katılmak ye- rine, bu tür öyküler anlatıp dinlemeyi tercih etmişlerdir bu kız- lar. Kızların Dionysos âyinlerine katılacak yerde, kendi araların- da eğlenmeyi tercih etmeleri ve anlatılan öyküler arasında, Hep- haistos'un, karısı Aphrodite'yi Ares ile sevişirken nasıl yakaladı- ğını anlatan komik bir öyküye de yer vermiş olmaları, Pyramus ile Thisbe öyküsünün, tanrılara, dinî ritüellere bağlı kalma eğili-

minin azalmaya başladığı geç bir dönemde Klâsik Mitoloji'ye dahil edilmiş olduğunu göstermektedir.

Genç kızlardan biri, yün örerken, Pyramus ile Thisbe'nin öyküsünü aşağıdaki şekilde anlatmaktadır.

Pyramus, devrinin veya döneminin en yakışıklı delikanlısıdır. Thisbe ise, Yakın Doğu'nun en güzel kızıdır. Birbirlerine bitişik ayrı evlerde oturmaktadırlar. İki evi birbirinden bir ara duvar ayırmaktadır. Semiramis'in kalelerini tuğladan yaptırdığı bu şehirde, aralarına girmiş olan duvar, birbirlerini tanımalarını engelleyememiş; komşuluk onları birbirine bağlamış, aralarında bir aşk ateşinin tutuşabilmesi için iyi bir zemin oluşturmuştur. Bu aşk zamanla gelişmiş, derinleşmiştir; içlerini yakan ateş, gizli kaldıkça, daha da güçlenmiş, onları birbirlerine daha da yaklaştırmıştır. Aralarındaki duvarda küçük bir yarık vardır. Kimsenin farketmediği, evlerin yapıldığı zamandan bu yana var olan bir yarıktır bu. Bu gençler keşfetmişlerdir bu yarığı, birbirleriyle gizlice konuşmak, birbirlerine duygularını aktarabilmek için kullanmışlardır bu yarığı. Bu yarıktan birbirlerine tatlı sözler söylemişler, birbirlerinin kulaklarına aşk nameleri fısıldamışlardır. Birbirlerinin sıcağı soluklarını bu şekilde duyabilmişlerdir. Bazen duvara seslenerek, "Bıraksan bizi, sarmaş dolaş olsak, öpüşsek, neyin eksilir?" diye sitem bile etmişlerdir. Gece bastırınca, karşılıklı olarak duvara öpücükler kondurmuşlardır. Bunun, bu şekilde sürüp gidemeyeceğini anlayınca da, gözden ırak bir yerde buluşmaya karar vermişlerdir.

Şehrin dışında, belli bir yerde, Semiramis'in kocası Ninus'un mezarını gölgeleyen bir dut ağacının altında, serin bir pınarın yanında buluşacaklardır. Güneş sularda battıktan, gece doğduk-

tan sonra, önce Thisbe, örtmüştür yüzünü, açmıştır kapının mandalını, gizlenerek kaçmıştır bekçilerin gözünden ve varmıştır sözleştikleri yere. Ağacın altında oturmuş sevgilisini beklerken, ağzı kanlı bir arslanın suya doğru geldiğini görmüştür. Arslan henüz uzaktayken, kaçıp bir mağaranın karanlık bir köşesine gizlenmiştir. Arslan, yeni öldürdüğü avının kanı ile karışmış salyaları ağzından damlamaya devam ederken, bu suları serin pınardan su içmek, serinlemek için geliyormuş oraya. Kızı görmemiştir. Ne var ki, Thisbe, kaçıp saklanırken yüzünü örttüğü yaşmağı düşürmüştür. Susuzluğunu giderip oradan uzaklaşırken, arslan bu yaşmağı ağızlamış, parçalamış ve ona kanlı salyalarını bulaştırmıştır.

Buluşma yerine gelmekte biraz daha tembel davranmış olan Pyramus, parçalanmış kanlı yaşmağı görünce ve arslanın ayak izlerine gözleri ilişince, büyük bir yeise kapılmıştır. Kendisini suçlu bulmuş; sevgilisinin başına gelenleri, kendi ihmalinin bir sonucu olarak görmüştür. Nereden bilsin ki sevgilisinin kaçıp gizlendiğini. Şaşırmış, üzülmüş; civardaki arslanlara seslenmeye, "Parçalayın, dökün barsaklarımı, böylece bulayım belâmı" diyerek sağa sola haykırmaya başlamıştır. Sonra, "Beklemek, korkaklıktır" diyerek, yaşmağı yerden alıp sözleştikleri ağacın altına gitmiştir. Öpmüştür sevgilisinin yaşmağını, ıslatmıştır onu gözyaşlarıyla. Sonra da kılıcını kınından çıkararak olanca gücüyle karnına batırmıştır. Büyük bir gayretle kılıcı karnından çekip çıkarmıştır, yarasından kanlar akarken de yıkılmıştır oracığa. İşte, toprağa karışan bu kan yüzünden o güzelim beyaz dutlar kararmış, hepsi birer kara dut olmuştur.

Arslanın çekip gittiğini gören Thisbe, buluşacakları o ağaç altına geri dönmüştür. Ağacın biçimi ve meyvaları değişmiştir ama, yer gene o yerdir. Yerde kanlar içerisinde ve hâlâ can çe-

kişmekte olan bir insan yatmaktadır. Tanımıştır sevgilisini. Yel vurdukça hafif sallanan yelkenler gibi sallanmıştır Thisbe. Yüzü, sepet örmekte kullanılan kamışlar gibi sararıp solmuştur. Düşürdüğü kanlı yaşmağı görmüş ve hatasını anlamıştır. Saçlarını yolmaya, dizlerini dövmeye başlamıştır; yumruklamıştır göğsünü. Sevgilisinin bedenini kucaklamış, ağlamış ve yaşlar dökmüştür yarasına. Pyramus'un soğuk alnını öpmüştür. "Duy sesimi, kaldır başını" demiştir. Pyramus'un bir parça aralanan gözleri, sonra büsbütün kapanmış; ölümün perdesi inmiştir gözlerinin üzerine. Thisbe, kendi elinin de böyle yaralar açacağını söyleyerek, Pyramus'un kanlı kılıcını almış ve göğsüne dayamıştır; sonra da kılıcın üzerine düşmüştür. Bunu yapmakla da, Pyramus'un aşkına denk düşecek bir aşk bağlılığı sergilemiştir. "Sevgim sevgine denk olacak, aynı yaraları açacaktır bedenimde. Geleceğim ardından, ölüm bile beni senden ayıramaz", demiştir.

Evet, ölüm bile ayıramamıştır bu iki sevgiliyi birbirinden. Thisbe, ölürken, anasından atasından onları birbirinden ayırmalarını istemiştir. İnsanlar ve tanrılar da onaylamıştır bu isteği. Sonunda, iki sevgilinin yakılan cesetlerinden arda kalan küller, kalıntılar arasından toplanarak bir kül kabına konmuştur; böylece kimse onları bir daha ayıramamıştır. Bu iki sevgilinin çektiklerini simgelemek üzere, dut ağacı da ebedî olarak karartmıştır meyvalarını. Bu insanların çektikleri acıları bize anlatır olmuştur.

Ovidius'un ağzından anlattığımız bu öykünün de Hero ve Leandros'un öyküsü gibi, kaynağı hakkında sarıh bir bilgiye sahip değiliz. Michael Grant, öykünün Babilonya menşeli olduğunu söyledikten sonra, onun Antakyalı Yunan şairleri aracılığı ile Ovidius'a ulaşmış olabileceğini bildirmektedir. Her iki kahrama-

nın da Orta ve Doğu Akdeniz bölgelerini içerisine alan Klikya nehri isimleriyle benzerliği bulunan adlar taşımış olmaları, öykünün bu bölgeden kaynaklanmış olma ihtimalini kuvvetle akla getirdiği gibi, Küçük Asya'nın Güney-doğu bölgesinde bulunan ırmak tanrı ve tanrıçalarının aşklarıyla ilgili bir mitos olabileceği ihtimalini de düşündürmektedir (M. Grant, *Myths of the Greeks and Romans*, New York, New American Library, 1962, s. 333). Philip Mayerson da, Ovidius'un bu öyküyü İskenderiye'li veya Antakya'lı Hellenistik şairlerden almış olabileceği düşüncesindedir (Ph. Mayerson, *Classical Mythology in Literature, Art, and Music*, Glenview, Ill., Scott, Foresman and Co., 1971, s. 208). Forbes Irving ise, geç dönem Yunan şairlerinin Pyramus ve Thisbe öyküsünü, Ovidius'unkinden farklı bir şekilde anlattıklarını, Pyramus'un sevgilisi olarak Thisbe'nin hamile kaldıktan sonra intihar ettiğini ve Thisbe'nin bir pınara dönüştüğünü ve bu öykünün de, "Giriş" bölümünde kısaca bahsettiğimiz Alpheios ile Arethusa'nın öyküsüne benzediğini, yer altında birbirine ulaşmaya çalışan iki aşığı simgelediğini söyleyerek, bazı zor erişilir kaynaklar vermektedir (P. M. C. Forbes Irving, *Metamorphoses in Greek Myths*, Oxford, Clarendon Press, 1992. ss. 304-305).

On ikinci ve on üçüncü asırlarda Provanslı troubadurlar tarafından şarkılaştırılarak söylenmiş olan bu öykü, Fransız, İtalyan ve İngiliz şair ve yazarlarının büyük bir ilgisini çekmiştir. Giovanni Boccaccio, öyküye *L'Amorosa Fiammetta* adlı eserinde yeni bir şekil vermiş; Geoffrey Chaucer, *Legend of Good Women* adlı eserinde Ovidius'un versiyonuna sadık kalmış; John Metham ise, *Amoryus and Cleopes* adlı eserinde, öykünün sonunu değiştirerek, kahramanlarımızı tekrar canlandırmıştır. Bir münzevînin duasıyla tekrar canlandırıldıktan sonra kahramanlarımız vaftiz edilerek evlendirilmiştir. Gene Shakespeare önce si bu dönemde, başka bir ifade ile on dördüncü asırda, Petrus

Berchorius tarafından yapılmış olan bir uyarlama ile Pyramus, Tanrı'nın oğluna; Thisbe, ruha; iki sevgili arasındaki bahçe duvarı, günaha; dut ağacı, haça; pınar, vaftiz kurnasına; arslan ise İblis'e dönüştürülmüştür. Öykünün Hristiyanlık akîdeleri içerisinde yer alacak şekilde değişikliğe uğraması, o zamanın dindar halkı arasında daha bilinir hâle gelmesine, Shakespeare dönemine gelinceye kadar ilgi odağı olmakta devam etmesine sebep olmuştur. Nitekim bu öykü, William Shakespeare'i, belki de herkesten fazla, bu sebeple etkilemiştir. *Merchant of Venice* adlı eserinde Shylock'un kızı Jessica aracılığı ile konuyu dile getirmiş olan yazar, *A Mid-Summer Night's Dream* adlı eserinin son perdesinde, oyun içerisinde oyun olarak ve bir hayli alaycı bir ifade kullanarak, Pyramus'u, Thisbe'yi, aralarındaki Duvar'ı, Ayışığı'nı ve Arslan'ı kendi aralarında konuşturmaktadır. Ancak aynı Shakespeare, Goethe'nin de işaret ettiği üzere, *Romeo and Juliet* adlı eserinde, esasta aynı olan bu temayı, bütün trajik unsurlarıyla birlikte tekrar işlemiştir. *Romeo and Juliet* dramasının Batı kültürü üzerindeki etkisi büyük olmuş, Pyramus ve Thisbe'nin saf ve basit aşk temasını, bu eser günümüze taşımıştır. Romeo ve Juliet'in başından geçenleri müziklendirmek ve görüntülemek için opera, bale ve fantazi müzik türünde besteler yapılmış, sinema uyarlamaları ortaya konmuştur. Pek çok kimse tarafından bilinmese de, Pyramus ve Thisbe, bu yolla gönüllerde yaşamaya devam etmiştir.

Bu iki âşğın başından geçen olayları resmeden plâstik sanat eserleri de bulunmaktadır. En eski örneklerden bir tanesi olarak, İsa'dan sonra birinci yüzyıla tarihlenen bir Pompei duvar resminde, uzaklarda bulunan bir arslanın bakışları altında, Thisbe'yi, Pyramus'un cansız bedeni üzerine eğilmiş olarak ve kalbine bir kılıç saplarken görmekteyiz. On altıncı asrın başlarında Hans Wechtlin tarafından yapılmış olan ve bugün Cleveland Sa-

nat Müzesi'nde bulunan bir tahta-oyma baskı resim kalıbı ise, gene Thisbe'yi, kalbine saplanmış olan kılıç ile yerde yatmakta olan Pyramus'un üzerine eğilmiş olarak görüntülemiştir. Sanatçı Thisbe'yi büyük bir saşkınlık ve üzüntü hâli içerisinde iken resmetmeyi başarmıştır ve her iki âşığı da çıplak olarak görüntülemiştir.

AŞKTA İHANETE UĞRAYANLAR

Dün olduğu kadar bugün de, çok sevmiş, ama sevdikleri insanlardan yeterince karşılık görmemiş olan, hattâ ihanete uğramış bulunan insanlar vardır. Bazıları kaderine razı olmuş, acılarını içersine gömmüş, uzak durmuştur sevdiği insandan. Bazıları ise, kendisini hüsrana uğratmış olan sevgiliden bir şekilde öç almayı başarmıştır. Deianeira, Medeia ve Oinone örneklerinde bu öç alma olayının doğrudan doğruya gerçekleşmiş olduğunu; Dido örneğinde ise, bu öç almanın, ileriki bir dönemde Kartacalı Hannibal aracılığıyla, dolaylı bir şekilde gerçekleşmiş olacağını göreceğiz. Aşkta umduklarını bulamamış olan bu kadınlar, isteyerek veya istemeyerek, kötülüğe karşı kötülük yapmak zorunda kalmışlardır. Öçlerini almışlardır ama, Deianeira, Oinone ve Dido örneğinde görüldüğü üzere, sevdiklerinden ayrı kalmış olmanın veya onlara bir şekilde kötülük etmiş olmanın acısına da dayanamayarak intihar etmişlerdir. Medeia'nın karşılaştığı ihanet, çok fazla ve çok yönlü bir fedakârlığa karşı büyük bir duyarsızlık ve bencillik şeklinde kendisini göstermiştir. Bu çok yönlü bencillik ve ihanet sonucunda o, her şeyini kaybetmiş bir kadın durumuna düşmüştür. Bu bakımdan, onun bir türlü yaralanmadığı kocasına karşı tepkisi de, diğer kadınlarınkinden farklı olmuş, kendisini sevmeyeni o da sevmemiş, öcünü aldıktan sonra,

hayatını sürdürmeye devam etmiştir; ötekiler gibi intihar etmemiştir.

Bu öykülerde aşk, ihmal, ilgisizlik ve ihanet vardır. Aşkta ihmal ve ihanetten dolayı öç almak da vardır. Sonunda yapılanlardan dolayı pişman olmak da vardır. Sevgiliye karşı herhangi bir şekilde yapılmış olan kötülükten dolayı kendini ağır bir şekilde cezalandırma da vardır. Ama, bu bölümde öykülerini anlatacağımız kahramanların hiçbirisi, daha önceki bölümde öykülerini anlattığımız kahramanlar gibi, sevgililerinin yokluğuna dayanamayıp, birlikte ölmeyi yaşamaya tercih etmiş değillerdir. Bunlar, çoğunlukla, ihmal edildiklerini, aldatıldıklarını veya sevilmediklerini düşünerek, sevdikleri insanlara bir şekilde kötülük etme, onlardan öç alma duygusuyla hareket etmiş olan insanlardır. Pişman oldukları için, bazen de ölerek öç almak için intihar etmişlerdir. Medeia, Philomela ve benzeri örneklerde görüleceği üzere, çocuklarını öldürerek, dolaylı bir şekilde öç almak isteyenler de bulunmaktadır.

Bu bölümde anlatacağımız, sonuçta kadınların başından geçmiş olan öyküler olacaktır. Ancak, kısaca belirteceğimiz ilginç bir örnek, bize, erkeklerin de pişmanlık duyarak sevdikleri için kendilerini ateşe attıklarını, sevdiklerine tekrar kavuşmanın bir yolu olarak bu şekilde hareket etmiş olduklarını göstermektedir. Nitekim, Pharak's'ın oğlu Thessalia'lı Kyanippos, ava düşkün, av peşinde koşarken yorgun düşüp yeni evlendiği güzel karısı Leukone'yi ihmal eden bir delikanlıdır. İhmal edildiği, Prokris gibi aldatıldığı veya şüphelenmeye sebep olacak bir olayın bulunduğu düşüncesiyle Leukone'nin içini bir şüphe kemirmektedir. Olanı biteni öğrenmek istemektedir. Ne yazık ki, kocasını gözlemek amacıyla ormanda gizlendiği yerde, gene kocasının köpekleri tarafından öldürülmüştür. Meydana gelmiş olan olay-

dan gereken hisseyi kapmış olan Kyanippos, karısını kaybetmiş olmanın yanında, kendisinin de suçlu olduğunu anlamıştır. Büyük bir ateş yakarak, önce köpeklerini bu ateşin içerisine atmış, sonra da sevgili karısının cesedi ile birlikte kendisini yakarak, kendi kendinden karısının intikamını almıştır.

Herakles ile Deianeira

Yunan mitos'unda iyiye, hayra çalışan, yer yüzündeki pek çok kötülüğü ortadan kaldırmakla görevli, güçlü bir kahraman olarak, bazen de bir zorba olarak tanıtılmakta olan Herakles (Lâtince adıyla Hercules), yenilmez gücüne rağmen sonunda bir kadının basiretsizliğine yenik düşmüştür.

Zeus, daha önce de bahsettiğimiz gibi, Danae ile birleştiği gibi, Danae'nin torununun kızı olan Alkmene ile de birleşerek, Herakles'in babası olmuştur. Zeus, Alkmene'nin koynuna, çoğu kez yaptığı gibi, bir aldatmaca ile girmiştir. Kocası Amphitryon kılığında görünmüş ve onunla üç gün boyunca sevişmiştir. Bu, başka kadınlarla kurduğu ilişkilerde olduğu gibi, bir defaya mahsus bir sevişme değildir. Alkmene'nin rahmine Herakles'i sağlam bir şekilde oturtabilmek için yapmıştır bunu. Zeus'un bu çapkınlığı, diğer çapkınlıkları gibi, Hera'nın düşmanlığını çekmiş; Zeus'un sevgili oğlu olmasına rağmen, Herakles'in hayatı meşakkatlerle dolu geçmiş, kahramanımız çeşitli eziyetlere katlanmak zorunda kalmıştır. Herakles'e altından kalkılamayacak kadar ağır görevlerin verilmesinde, Hera'nın da parmağı vardır. Alenî kötülüklerde de bulunmuştur. Şöyle ki, Herakles, Priamos'un ablası Hesione için yaptığı yardımın karşılığını alamayınca, şehre saldırmış, kızın babasını öldürdükten sonra yurduna dönerken, Hera denizde korkunç bir fırtına çıkarmıştır. Zeus, bu sefer, bu yaptığından

dolayı Hera'ya ağır bir ceza vermiş, onu ayaklarından çivileyerek Olympos'tan aşağı sarkıtmıştır. Bir rivayete göre, Hera'nın oğlu Hephaistos'u da, annesinden yana çıktığı için Olympos'tan aşağı atmış ve topal kalmasına sebep olmuştur. Ne var ki, babası tarafından bu şekilde korunmuş olması, şımartmıştır Herakles'i. Troya savaşı sırasında sevgili oğlu Aineias'ı koruduğu için, Tydeusoğlu Diomedes tarafından elinden yaralanmış olan Aphrodite'yi annesi tanrıça Dione teselli ederken, insanların tanrılardan, tanrıların da insanlardan çok çektiğini hatırlatarak, Herakles'in Hera'yı sağ memesi altından üç çatallı bir okla vurduğunu; Ölümler Ülkesi'nin kapısında da Hades'i sivri bir okla omuzundan yaralamış olduğunu söylemektedir. Dione, bu zorba adam, çok üzümüştür oklarıyla tanrıları, ama ölümsüzlerle savaşan adamlar çok yaşamaz, demektedir (*Ilyada*, V, 392-407). Nihayet, o gün gelmiştir.

Deianeira, Kalydon kralı Oineus ile Althaia'nın kızıdır, Meleagros'un ise kız kardeşidir. Kalydon avı sırasında öldürdüğü yaban domuzu ile ün salmış olan bu kahraman, dayılarını öldürdüğü için annesinin elinden ölümü tatmış ve böylece Hades'in yolunu tutmuştur. Herakles kendisine tanınan ayrıcalıktan yararlanarak Hades'e indiği zaman, Meleagros'un gölgesi ile karşılaşmış; Meleagros ondan, yalnız ve savunmasız kalmış olan kız kardeşiyle evlenmesini istemiştir. Herakles yer yüzüne döndükten sonra, Deianeira'yı görüp beğenmiş ve onunla evlenebilmek için birtakım zorlukları yenmek zorunda kalmıştır.

Biz, Deianeira ile evlenmesi dolayısıyla Herakles'in başından geçen olayları ve sonunda nasıl öldüğünün öyküsünü en ayrıntılı bir şekilde işlemiş olan Sophokles'in *Trakhis Kadınıları* (*Trakhiniai*) adlı eserine, özellikle bu esere dayanarak anlatmaya çalışacağız.

Sophokles'in bu tragediası, kocasının nerede olduğunu bilmeyen bir kadının endişe içerisinde bekleyişini dile getirmekle söze başlamaktadır. Kocasının tehlikeli maceralarla dolu hayatı, haklı olarak onu endişelendirmektedir. Evlenmeden önceki hayatı da ıstıraplarla dolu geçmiştir Deianeira'nın. Daha babasının evinde iken, evlenmekten nasıl korktuğunu anlatmaktadır. Herakles'ten önceki belâlı talibi Akheloos isimli bir nehirdir. Bu nehir, Okeanos ile Tethys'den doğmuş olan üç bin nehrin en büyüğüdür, âdeta nehirlerin kralıdır. Akheloos, her seferinde reddedildiği için, kızı üç ayrı kılığa girerek istemiştir. Önce bir boğa kılığına, daha sonra, renk renk pullarla kaplı, kıvrım kıvrım uzayıp giden bir ejder kılığına, daha sonra da çenesinden sular fışkıran boğa başlı bir erkek görünümüne bürünerek kıza talip olmuştur. Onu, bu güçlü ve acayip görünüşlü nehir tanrısının elinden Herakles kurtarmış ve güzel, güzel olduğu kadar da ağabeyi gibi yiğit olan bu kızla evlenmiştir. Deianeira ona, Hyllos adında bir oğlan çocuk doğurmuştur. Deianeira, daha sonra, biri kız olmak üzere dört çocuk daha doğurmuştur Herakles'e. Herakles, karısı ile oğlunu yanına olarak, maceralı bir yolculuktan sonra, Thessalia'da, Trakhis'e gelmiştir. Ne var ki, Deianeira'nın endişe ve korkuları bitmiş değildir; bu sefer de kocası için üzüлp durmakta, bir maceradan diğerine atılmakta olan kocası için haklı bir endişe duymaktadır. On aya, beş daha katılmış, ama hâlâ ondan bir haber alamamıştır. Nihayet habercilerden, onun, Eurytos'un kral olduğu Oikhalia şehrini yakıp yıkmakla meşgul olduğunu öğrenmiştir. Alınan haberlere göre, önceden gönderdiği birçok esirin ardından kendisi de Trakhis'e gelecektir. Gelen esirler arasında kralın kızı İole de vardır. Bu kız niye bu esirlerin arasındadır? Herakles, bu genç ve güzel kıza tutulmuştur. Bir rivayete göre, Eurytos kızını ok atmada birinci gelecek bir adama vereceğini ilân etmiş; bu yarışmayı Herakles kazandığı hâlde, kızını ona

vermek istememiştir. Herakles'in bir sabıkası vardır; kendi çocuklarını öldürmüştür. Eurytos, Herakles'in bir cinnet sonucu kendi torunlarını da öldüreceğinden korkmaktadır. Sonunda Herakles, kralı öldürmüş, şehrini de yakıp yıktıktan sonra, kızı alıp Deianeira'nın yanına göndermiştir.

Deianeira, anlatılanlardan, Herakles'in bu işi Eros'un teşviki ile yapmış olduğunu, bilmeyerek evine nasıl bir belâ almış olduğunu üzülenek öğrenmiştir. Deianeria, haberciden aldığı bilgiyi, esirleri getiren Likhas'tan da tahkik etmiştir. Her tarafta zaferler kazanmış, kudretiyle herkesi dize getirmiş olan Herakles, bu kadının aşkına zebun olmuştur. Şimdi yapılacak şey, bu illete müptelâ olan kocasını da, bu cürme iştirak eden İole'yi de karşısına almak değildir. Kocasının aşkını tekrar kazanmaktır. Bu kadına nazaran daha yaşlı bir durumda bulunan kendisini, kocasının gözünde cazip hâle getirmektedir. Aklına gelen şey, bir zamanlar Kentauros Nessos'un ölürken kendisine gizlice verdiği aşk iksirini kullanarak, kocasına gene çekici görünmeye çalışmaktır.

Herakles, yeni evlendikleri bir dönemde, karısını ve oğlunu yanına alıp Trakhis'e gelirken, yolda derin bir ırmağı geçmek zorunda kalmıştır. Herakles, burada, bir zamanlar savaşıp kovaladığı Kentauros (At-adam) Nessos'un yolcuları sırtında taşıyarak karşı kıyıya geçirmekte olduğunu görmüş, karısını bu eski düşmanı at-adamın sırtına bindirmek zorunda kalmıştır. Nessos, bu fırsattan yararlanarak, Deianeria'yi kaçırıp ona tecavüz etmeye yeltenince, Herakles de, zehirli bir okla onu böğüründen vurup ağır bir şekilde yaralamıştır. Nessos, ölmeden önce gene intikam peşinde koşmuş, Deianeira'yı kandırarak, hovarda kocasının aşkını canlı tutmasına yardımcı olacağını söyleyerek, yarasından akan bir miktar kanlı iksir vermiştir ona. İşte Deianeira, İole'ye

rekabet edebilmek için bu iksiri kullanacak, kocasının ilgisini bununla canlı tutmaya çalışacaktır.

Deianeira, Nessos'tan alıp, tunç bir kap içerisinde sakladığı bu kanlı aşk iksirine bulaştırdığı bir tüniği, Herakles'e göndermiştir. Nessos'un tavsiyelerine uyarak, Likhas'a gerekli bütün talimatı vermiştir. Herakles, kendisi giymeden önce hiçbir fâni bu tüniği giymeyecek; ne güneşin hüzmeleri, ne bir mabedin, ne de bir ocağın ateşi onun üzerine yansımamış olacaktır. Kocasını onu, tanrılara kurban adarken sunağın karşısında durduğunda giyecek, herkes o zaman bu tüniğin güzelliğine hayran kalacaktır. Kocasını evine sağ sâlim döndüğü zaman da, Herakles bu yeni tüniği ile ilâhlara kurban kesmeye gidecektir. Deianeira, kendisinden geldiğini belli etmek üzere, hediye sandığının üzerine bir de mühür basmıştır. Ne var ki, Deianeira olacıklardan habersizdir; bütün samimiyetiyle aşkını kurtarmaya çalışmaktadır.

Deianeira'nın sözleri Herakles'e aynen nakledilmiş, Herakles de gereğini aynen yerine getirmiştir. Tünik Herakles'e ulaştırılırken, Deianeira, tüniğe iksir bulaştırmak için kullandığı yün parçasını, farkında olmadan güneşli bir yere fırlatıp atmıştır. Yün parçası atıldığı yerde tanınmaz bir hâle gelmiş, orada kesif bir köpük bırakarak yok olmuştur. Deianeira, artık korkunç bir iş yapmış olduğunu anlamıştır. Nessos denen bu canavarın, kendisini öldürmüş olan insanı bu şekilde yok etmek istediğini geç de olsa öğrenmiştir. Ne var ki, olan olmuş, artık çok geç kalınmıştır. Hediye yerine ulaşmak üzeredir. Böylece, Herakles'i öldürecek insan, sonuçta kendisi olacaktır. Artık anlamıştır Nessos'u öldüren okun ucunda Lerna ejderhasının zehirinin bulunduğunu; Herakles, dokuz başlı olan bu ejderhanın kafalarını birer birer kopardıktan sonra, oklarını onun zehirli kanına batırmıştır. O gene çok iyi biliyordur ki, Herakles, kendisine saldıran kenta-

urosuları püskürtürken bir ok da Kheiron'a saplanmış, tanrı Kronos'un oğlu olmasına rağmen, Hekim Tanrı Akslepios'a bile hekimlik öğretmiş olan bu kentauros, aldığı yaranın etkisi ile ölmüştür. İşte, Nessos'un yarısından akan zehir de, kandırarak Deianeira'ya verdiği aşk iksiri de, bu zehirdir. Bu zehir, Herakles'i öldürecek olursa, o da birlikte ölecektir; çünkü şerefsiz bir şekilde yaşamaya tahammülü yoktur. Gene de, oğlu Hylllos'tan, babasına olanları anlatmasını istemektedir.

Herakles, dönüş yolunda, babası Zeus'a tahsis ettiği mihra-
bın bulunduğu ağaçlı bir alanda, gönderilen tünügi giymiş, bol
bol kurbanlar kesip, şenlikler yapmak istemiştir. Zaferinden
memnun ayakta dua ederken, birden bire Herakles'ten bir ter
boşanmaya başlamıştır. Elbise sanki vücuduna yapışmış ve zehir
kendisini yemeye başlamıştır. İhtilâçlar içerisinde Likhas'ı çağı-
rarak, hangi yalan ve dolan ile bu elbiseyi kendisine getirmiş ol-
duğunu sormuş ve Likhas'ı ayak bileğinden yakaladığı gibi kö-
püklü dalgaların çarparak dövdüğü kayalıklardan aşağıya fırlat-
mıştır. Zavallı Likhas'ın paramparça olmuştur kafası. Korkudan,
kimse Herakles'in yanına yaklaşmaya cesaret edememiştir. He-
rakles, kendisini yerden yere atıyor, iniltileri, feryadı Euboia kı-
yılarını, Lokris dağlarını çınlatıyordur. Nihayet, kendisini yerden
yere atarak, uzun uzun feryad ederek bitkin bir hâle geldikten
sonra, yere uzanmış, Deianeira gibi sefil ve uğursuz bir kadınla
paylaştığı yatağa da, Oineus ailesine mensup oluşuna da lânetler
yağdırmaya başlamıştır ve oğluna bir vasiyette bulunarak ondan
kesin bir söz almak istemiştir. Oğlu onu önce insan gözünün
görmeyeceği bir yere götürecektir, sonra da bir odun yığını üzerin-
de yakıp kül edecektir.

Deianeira, Herakles'e olacakları ve sonra da olanları bu şe-
kilde öğrendikten sonra, büyük bir üzüntüye kapılmıştır. Artık

kimsesiz kaldım diye hıçkırır hıçkırır ağlamaya başlamıştır. Herakles'in yatağı üzerine kapanmış, kaynar göz yaşları dökmeye başlamıştır. Gelinlik yatağına, gelinlik odasına veda etmiş, "Beni artık tatlı bir uyku için kucağınıza alamayacaksınız", demiştir. Bu sözleri söyledikten sonra da, elbisesini omuzundan çözerek, iki taraflı bir kılıcı böğründen kalbine doğru saplamıştır. İstemeden yapmış olduğu bu kötülüğün cezasını kendi elleriyle vermiştir.

Bir sedyeye konarak sarayın önüne getirilmiş olan Herakles, halen yaşamaktadır. Hilekâr olarak nitelendirdiği karısının vücuduna doladığı bu Erinyes'ler ağı için ona lânetler yağdırmaktadır. Böyle bir şeyi ona Hera'nın ve ezeli düşmanı Eurystheus'un müzmin nefretinin bile yapmadığını söylemektedir. Bu elbise, böğrüne yapışarak, etlerini son parçasına kadar kemirmektedir. İçine kadar işleyerek kanını kurutmaktadır. Ne savaşırken düşmanın attığı oklar, ne devlerin yerden bitme orduları, ne kentauroslar, ne de başka bir düşman ona bunu yapamamıştır. Bunu ona bir kadın, Oineus'un o meş'um dölü, kahpe bir kadın yapmıştır. Bunu ona, hem de silâh kullanmadan yapmıştır. Oğluna yaralarını göstermekte, yer altı tanrısı Hades'e seslenerek, "Al beni, kurtar bu dertten", demektedir. Babası Zeus'a seslenerek, "Ey Zeus, fırsat yıldırımlarını, hurdahaş et beni", demektedir. Gücünü kaybetmiş zavallı kolları için hayıflanmaktadır. Nemeia ovalarında çobanlara musallat olan baş belâsı bir arslanı, Lerna'daki Hydra yılanını, kentauroslar sürüsünü, Erymanthos'lu yaban domuzunu, Ekhidna'nın yavrusu üç başlı canavar köpeği, dünyanın öbür ucundaki devleri, altın elma bekçisi ejderhayı helâk etmiş olan bu kollar, artık ona ait değilmiş gibi halsizdir. Şimdi acılar içerisinde ve acınacak bir hâlde oracıkta öylece yatmaktadır. Ama gene de, oğlundan anasını kendisine getirmesini istemektedir. Onu hâlâ biraz güç kalmış elleriyle parça parça etmeye çalışacaktır.

Bütün bu olayların esas suçlusu Aphrodite'dir. Bu kral kızına, İole'ye, Herakles'i âşık etmiş olan odur. Nessos, yalnızca intikamını almıştır. Deianeira da böyle bir oyuna âlet edilmiştir. Oğlu, Herakles'e, annesinin evin içerisinde yeni bir rakip kadın görünce, bilmeden bu yola başvurduğunu anlatmıştır. Annesinin yaptığı şey, aşkını kurtarmaktır. Şimdi de, basiretsizliğinin cezasını çekmiş, kendisini öldürmüştür. Herakles, olayların gelişme seyrini öğrendikten sonra, bir kehanetin bildirdiklerini hatırlamaktadır. Hayatta olmayan bir kimse tarafından öldürülmüş olacaktır kendisi. Nitekim de öyle olmuştur. Kendisinden önce ölmüş olan Nessos, ondan intikamını almış ve kehanet doğru çıkmıştır. Şimdi artık oğlundan istediği şey, acılarına son vermesidir. Oğlundan, arkadaşlarının yardımıyla meşe ve yabanî erkek zeytin ağaçlarından çatılmış bir odun yığını üzerinde onu yakıp kül etmesini, kimsesiz kalmış olan İole ile de evlenmesini istemektedir. Kendi yatağına almış olduğu bir kadının başkasına karı olmasına gönüllü razı değildir. Feryat ve göz yaşı da istememektedir. Kendisi de ağzına çelikten bir gem vuracak ve feryat etmeyecektir. Böylece oğlunun bu işi kolayca yapabilmesini sağlayacaktır.

Trakhis Kadınları'nda anlatılan öykü, Herakles'in bu duygulu sözleriyle sona ermektedir. Onun yakılışı, ölümsüzleştirilmesi veya apotheosisi ve daha sonraki hayatı ile ilgili olayların nasıl gelişmiş olduğunu başka kaynaklardan öğreniyoruz.

Hyllos, eli varıp da babasını yakmaya gönüllü olmayınca, Herakles, odunların tutuşturulması işini başkalarından istemiştir. Sophokles'in bize bildirdiğine göre, Philoktetes (**Philoktetes**, 802), bir yılan tarafından ayağından sokulduktan sonra, Lemnos adasında acılar içerisinde kıvranırken, Herakles'in başından geçenleri hatırlamış ve onun gibi bir odun yığını üzerinde yanıp

kül olarak acılarından kurtulmak istemiştir. Öğrendiğimize göre, Herakles, odunların tutuşturulmasını Philoktetes'ten istemiştir; Philoktetes'in bu fedâkarlığına karşılık da ona kendi oklarıyla yayını vermiştir. Philoktetes bu okla Troyalı Paris'i kasiğından yaralayacak ve ölümüne sebep olacaktır. Daha sonra öyküsünden bahsedeceğimiz Oinone de Paris (Aleksandros) denen bu vefasız adamın yarasını tedavi etmeyip, onu ölüme terkedecektir. Başka bir rivayete göre ise, odunları tutuşturma işini, sürülerini otlatırken oradan geçmekte olan ve Herakles'in Argonautlar Seferi'nden arkadaşı olan Poias yapmıştır. Apollodoros'a göre (*The Library*, II, VII, 7) Herakles, yayını Philoktetes'e değil de babası Poias'a vermiştir. Alevler yükselirken bir bulut inmiş ve Herakles'i kucaklayarak gök gürültüleri eşliğinde yavaş yavaş göğe yükseltmiştir. Ovidius'a göre ise, her şeye kaadir olan Zeus, Münich'te, Antikensammlung'de (2360) bulunan bir vazo resminde görüldüğü şekilde (J. D. Beazley, *Attik Red Figure Vase-painters*, 2nd ed., Oxford, Oxford Univ. Press, 1963, Resim 1186.30), oğlunu dört atlı bir arabayla taşımıştır yıldızların arasına. Bu küçük yiğidin ağırlığı da, Gök'ü başı üzerinde tutmakla görevli Titan Tanrı Atlas'ın yükünü hissedilir bir şekilde arttırmıştır (*Metamorphoses*, IX, 271-273). Herakles orada ölümsüzlüğe kavuşmuş; Hera ile barıştırılmış; Hera'nın Zeus'tan olma kızı Hebe ile de evlenerek ondan iki oğlan çocuk sahibi olmuştur.

Herakles'in ölüm olayı, Sophokles, Apollodoros ve Ovidius'tan başka, Sicilyalı Diodoros, Lukianos, Hyginus, Seneca gibi pek çok klâsik mitoloji yazarının daha ilgisini çekmiştir. Homeros'un bize *Odysseia*'da bildirdiğine göre, Odysseus Ölüler Ülkesi'nde kâhin Teiresias'ı ararken, Herakles'i de görmüştür. Yanında Hera'nın kızı Hebe de bulunuyormuş; gene yayı ile okları yanında imiş; okunu, yayının girişinde hazır tutuyormuş; üzeri parlak gözlü arslanların, ayıların, yaban domuzlarının, savaşların ve

boğuşmaların tasvirleri ile süslenmiş olan göğüs kemerinin ve altın okluğunun korkunç bir görünüşü varmış (XI, 602-615). Kinik filozof Diogenes de öldükten sonra onu Ölüler Ülkesi'nde görmüştür. Ona, tek bir Herakles'in hem tanrısal bir varlık olarak gökte, hem gölge bir ruh olarak Ölüler Ülkesi'nde, hem de Oite dağında yanıp toza toprağa karışmış olarak üç ayrı yerde birden, üç ayrı kişilik olarak nasıl görünebildiğini sormuştur (Lukianos, *Nekrikoı Dialogoi/Ölülerin Konuşmaları*, XVI, "Diogenes ile Herakles").

Herakles, plâstik sanatlar açısından son derece cazip bulunmuş bir kahramandır. Klâsik Dönem sanatçıları onu çeşitli şekillerde tasvir eden eserler ortaya koymuşlardır. Heraklesi şanına yaraşır bir şekilde tasvir etmiş olan bir heykel, bugün Napoli Milî Müzesi'nde bulunmaktadır. "Farnese Heraklesi" olarak bilinen bu heykel, Atinalı Galykon tarafından yapılmıştır. Figürlü Yunan vazolarını resimleyenler, onun maceralarını, özellikle de yaptığı on iki işi, tekrar tekrar ve değişik şekillerde tasvir etmeye özen göstermişlerdir. Herakles'in Hebe ile evlenmesini tasvir eden kırmızı figürlü bir Apulia vazo resminde, Aphrodite ve oğlu Eros ile Himeros'un (Arzu'nun) düğünde hazır bulunduğunu; İsa'dan önce 480 yılına tarihlenen bu resimde, Eros'un, kanatlı küçük bir çocuk olarak topluluk üzerinde uçmakta olduğunu görüyoruz. Gene kanatlı küçük bir çocuk olarak tasvir edilmiş olan Himeros'un, Aphrodite'nin dizi üzerine konmuş olduğuna şahit oluyoruz. Hebe, bir divan üzerinde oturmakta; Herakles onun sol tarafında ayakta durmaktadır. O heybetli sopası, Hebe'nin divanına dayalı bir şekilde durmaktadır (T.H. Carpenter, *Art and Myth in Ancient Greece*, London, Thames and Hudson, 1991, Resim 234).

Ne var ki, bu güçlü kahramana karşı gösterilen düşkünlük, onunla ilgili olan olaylara dolaylı bir şekilde karışmış olanları

gölgelemiş, bu kişilere özel bir ilgi duymayı âdeta engellemiştir. Deianeira, bu tutumdan özellikle etkilenmiş olan bir kadın kahramandır. British Museum'da bulunan bir vazı resmi, Herakles'in, Deianeira için ırmağ tanrısı Akheloos ile yapmış olduğu dövüşü tasvir etmektedir. Bazen iki boynuzlu, bazen de tek boynuzlu olarak tasvir edilen bu tanrının boynuzunu Herakles kırmıştır. Nympha'ların içersine meyva ve çiçek doldurdukları bu boynuz, sonradan, Bolluk Boynuzu (Cornucopia) olarak ün yapmıştır. Gene British Museum ile Atina Millî Müzesi'nde bulunan iki vazı resmi, Herakles'in Deianeira'ya tecavüze kalkışan Kentauros Nessos'u nasıl öldürmüş olduğunu göstermektedir. Timothy Gantz, anlattığımız öyküde adı geöen mitolojik kahramanların görüntülerini veren Klâsik Dönem plâstik sanat eserleri hakkında bize ayrıntılı bilgiler vermektedir (*Early Greek Myth: A Guide to Literary and Artistic Sources*, Baltimore and London, The Johns Hopkins Univ. Press, 1996, Vol 1, ss. 433-436; Vol 2, Catalogue of Artistic Representations). On beşinci asırda yaşamış Floransalı ressam ve heykeltıraş Antonino Pollaiuolo'nun Yale Üniversitesi Resim Galerisi'nde bulunan ve "Deianeira'nın Kaçırılışı"nı tasvir eden tablosu, olayın canlı ve ayrıntılı bir görünümünü sergilemektedir. Bu mitosa ilgi, bugün de devam etmektedir. Nitekim, Pablo Picasso'nun, Ovidius'un *Metamorphoses* adlı eserini resimlendirmek üzere 1931 yılında yapmış olduğu bir lithographta, Nessos'u, başı geriye doğru düşmüş bir vaziyette, göğsünü tutarken görmekteyiz.

Konuya, psikolojik açıdan baktığımızda, Herakles, erkek olarak kiskanılmayacak, sıradan diyebileceğimiz bir insan değildir. On sekiz yaşında bir delikanlı iken, Boiotia'da Thespiiai şehrinin kralı Thespios'un sarayına misafir olmuştur. Thespios, henüz bu yaşta iken bile başardığı işlerden dolayı ün kazanmış olan bir kahramandan bir torun sahibi olmayı istemektedir. Kendisi-

nin bir kadından veya pek çok odalıktan olma elli kızı bulunmaktadır. Ne var ki Thespios, olanların pek farkına varamamış; olanlar olmuş, bir kızından torun beklerken, elli kızı birden hamile kalmıştır. Herakles, kızların hepsi ile ayrı ayrı birer gece yatarak veya bir gece içerisinde hepsini birden dölleyerek bu kızlardan elli erkek, elli de kız çocuk sahibi olmuştur. Bu elli kadın onu rahatlatamamış olacak ki, kafayı iyice çektikten sonra, Aleos'un kızı Auge'yi kaçırarak ona tecavüz etmiş; ondan kendisine en çok benzediği rivayet edilen Telephos isimli bir oğul sahibi olmuştur. Atina Millî Müzesi'nde bulunan ve İsa'dan önce 330 yılına tarihlenen bir bronz ayna, bu tecavüz olayını canlı bir şekilde gözlerimizin önüne sermektedir (A. Stewart, *Art, Desire, and the Body in Ancient Greece*, Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1997, s. 172, Resim 110). Ayrıca, Thebai kralı Kreon'un kızı Megara ile evlenmiş ve bu kadından da, Pindaros'a göre sekiz, Apollodoros'a göre ise üç çocuk sahibi olmuştur. Ancak, Hera'nın delirtmesi ile Herakles, bu çocuklarının üçünü de öldürmüştür. Bir rivayete göre anaları da bu âkıbetten kendisini kurtaramamıştır. İşte İole'nin babası, özellikle bu olayı hatırlamaktadır; kızını bunun için vermek istememektedir Herakles'e. Kahramanımız, Deianeira ve yukarıda saydığımız kadınların dışında, sekiz veya dokuz kadınlı daha birleşmiş ve toplam olarak 120 çocuk sahibi olmuştur. Bu çocukların büyük kısmı, Herakles'in Deianeira ile evlenmesinden önce sahip olduğu çocuklar olsa gerektir; ama bir kısmını sonradan, Deianeira onu evde beklerken edinmiştir. Herakles'in eve genç ve güzel bir esir kadın göndermesi, Deianeira'nın kıskançlık damarlarını depreştirmiştir. Haklıdır da. Olup bitenler, aşkını kurtarabilmek için onun neden böyle bir yola baş vurmuş olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Kıskandığı zaman kadın kısmının ne yapacağı belli olmaz. Nitekim, Leukone ile Prokris, gereksiz bir şüpheye kapıldıkları,

kaderin bir oyununa kurban gittikleri için hayatlarından olmuşlardır. Deianeira, Leukone ve Prokris, sevdiklerinin sevgisini başkalarıyla paylaşmak zorunda kalacaklarını düşündükleri için gerçek veya hayali birtakım kimseleri kıskanmışlardır. Kendilerine ait olduğunu düşündükleri sevgiyi paylaşmak istememişlerdir. Medeia gibi üç duyguyu birden yaşamamışlardır. Medeia, kendisine karşı azalan veya yok olan bir sevgiden dolayı buna sebep olan bir kimseyi kıskanmakla kalmamış, aynı zamanda hased etmiş, yani kendi kaybettiğinden dolayı değil de, başkasının kazanmış olmasından dolayı da kıskanmıştır, Erinys'lerle bir yakınlığı bulunan Aphrodite'den almış olduğu güçle, korkunç bir kin duygusu geliştirmiş; kocasından öç almak için, çocuklarını bile öldürmüştür.

Psikolojik bir ifade ile Medeia, kocasının evlenmek istediği kadını öldürerek verdiği acının şiddetini artırmak için çocuklarını da öldürmüş; Davranış Psikolojisi'nin bir terimini kullanacak olursak, Prokne'nin ve Aedon'un çocuklarını öldürmekle kalmayıp, etlerini de babalarına yedirirken yaptıkları türden bir psikolojik mekanizmayı işleterek, ilk tepkisini "takviye" etmiş, kendince kabul edilebilir bir seviyeye çıkarmıştır. Böylece, aileden sorumlu, onun koruyucusu olan Hera ile, aşk için fedakârlıkta bulunmayı isteyen Aphrodite'ye birlikte bağlanmış olmanın içinde yarattığı nevrotik çatışmayı, hem çocuklarından, hem de aşkından vazgeçerek çözmeye çalışmıştır.

İason ile Medeia

İason'un babası Aison (Aeson), Kretheus ile Tyro'nun oğludur. Kretheus, Thessalia'da bulunan İolkos şehrinin kurucusudur. Kretheus'un Tyro'dan üç oğlu olmuştur. Tyro'nun, Kretheus

ile evlenmeden önce, Deniz Tanrı Poseidon ile birleşmesinden doğmuş, Pelias ve Neleus adında iki oğlu daha vardır. İkisi üvey olmak üzere bu beş oğlan içerisinde, iktidarın esas mirasçısı Aison'dur. Aison, tanrı soyundan gelmekte olan üvey kardeşi Pelias ile yaptığı taht kavgasında yenik düşmüş, oğlu Iason ile birlikte saraydan uzaklaştırılmıştır. Pelias, öz kardeşi Neleus'u da Iolkos şehrinden uzaklaştırarak tek başına iktidar olmuştur. Aradan zaman geçmiş, Iason, pek çok kimseye mürebbilik etmiş olan Kentauros (At-adam) Kheiron tarafından bir ormanda gizlice yetiştirilmiştir. Bir gün güçlü ve kuvvetli bir genç olarak çıkagelmış ve Pelias'a korkulu anlar yaşatmaya başlamıştır. Kheiron tarafından her bakımdan mükemmel bir şekilde yetiştirilmiş olan Iason, amcasından babasının tahtını geri isteyince, Pelias onu reddetmemiş, onu bu şehirden ustaca uzaklaştırmanın yollarını aramıştır; Iason'u, belli bir süre için de olsa, çok tehlikeli bir yolculuğa çıkmaya ikna etmiştir. Böylece ondan kurtulacağını sanmıştır.

Iason, *Argo Gemisi* adı verilen bir gemi ile Gürcistan'a, Kolkhis'e kadar gidecek ve kral Aietes'in elinde bulunan altın postu alıp Pelias'a getirecektir. Bu yolculuk sırasında pek çok ünlü kahraman Iason'u yalnız bırakmamış, bu sefere katılmıştır. Pindaros'un, Apollodoros'un, özellikle de Rodoslu Apollonios'un bize bildirdiğine göre, gemide, aralarında ozan Orpheus da dahil olmak üzere, pek çok ünlü kişi bulunmaktadır. Bu yolculuğa, ünlü kâhinlerin, bilicilerin yanında, Poyraz Rüzgârı tanrı Boreas'ın oğulları Kalais ile Zetes; Dioskur'lar olarak veya Güzel Helena'nın kardeşleri olarak bilinen Kastor ile Polydeukes; Aiakos'un iki oğlu, Akhilleus'un babası Peleus ile kardeşi Telamon; daha önce öyküsünü anlattığımız Deianeira'nın ağabeyi Meleagros ile kocası Herakles de katılmıştır. Hepsine bedel bir kahraman olan Herakles, bu yolculuğa daha fazla devam edememiş, Mysia de-

nen bölgede bir yerde kalmıştır. Anlaşılacağı üzere, bu kahramanlar, Troya Savaşı öncesinde ün yapmış olan kahramanlardır.

Biz bu yolculuk sırasında, bu kahramanların başlarından geçen serüvenlerin ayrıntıları üzerinde duracak değiliz. İason - Medeia ilişkisinden doğan acıklı olayları dile getirmeye çalışacağız. Bu ilişkinin Kolchhis ile ilgili kısmı, en ayrıntılı bir şekilde Apollonios'un **Argonautika** adlı eserinde, Yunanistan'a döndükten sonraki kısmı ise Euripides'in **Medeia** adlı eserinde dile getirilmiştir. Gürcistan'da ve Argounat'ların dönüş yolculuğu sırasında cereyan eden olaylara da yer yer temas etmek suretiyle, Medeia'nın sonraki hayatını ve çocuklarının başından geçen acıklı öyküyü, özellikle bu eserlere dayanarak anlatmaya çalışacağız.

Euripides'in eserlerinden öğrendiğimize göre, İason, Medeia'yı kaçırarak, daha doğrusu Medeia, İason'la birlikte kaçarak Yunanistan'a gelmiştir. Bu beraberliklerinden iki oğlan çocukları hayat bulmuştur. İolkos krallığını ele geçirmesi için, Medeia kocasına yardım etmek üzere plânlar yapmaktadır. Güneş Tanrı Helios'un, Pasiphae'nin, Kirke'nin ve büyücü tanrıça Hekate'nin soyundan gelmekte olan Medeia, bu kadınlar gibi güçlü bir büyüçüdür. Pelias'ın kızlarının gözleri önünde, bir koyunu kesip parçaladıktan sonra, etlerini kazanda kaynatarak ondan gencecik bir kuzu var etmiştir. Pelias'ın kızlarına da, babalarını gençleştirebileceğini söylemektedir. Bu sözlerle kanmış olan kızlar, babalarını kendi elleriyle doğrayarak onun hayatına son vermişlerdir. İstemeyerek Medeia'nın hilesine âlet olmuşlardır. Ancak, evdeki pazar çarşıya uymamış, barbarca işlenmiş olan bu cinayet, büyük bir infiale yol açmış, İason ailesinin İolkos'tan kaçarak Korinthos'a sığınmasına sebep olmuştur. Ne var ki, bu sefer İason rahat durmamış, kendisine ve çocuklarına iyi bir istikbal

sağlayacağı ümidiyle, Korinthos kralı Kreon'un kızı Kreusa (veya Glauke) ile evlenmeye kalkmıştır.

Iason'la birlikte olabilmek için ana yurdunu terketmiş, büyük fedakârlıklara katlanmış olan Medeia, kocasını, bu hareketinden dolayı ağır bir dille eleştirmektedir. Ona hakaretler etmekte, ona "Alçak, rezil" demektedir. Alçaklığını yüzüne vurabilmek için daha ağır bir sıfat bulamadığını söylemektedir. Onu, kendisinin ve çocuklarının can düşmanı olarak görmekte, yüzlerine nasıl bakabildiğine hayret etmektedir. Kocasına bu şekilde hakaretler ederek içini boşaltmaktadır. Gürcistan'da, ateş nefesli boğaları sabana koşup, ejderhanın dişlerini ölüm tarlasına ekerken ona nasıl yardımcı olduğunu hatırlatmaktadır. Bedenine sürdüğü bir merhem ile Iason'un derisini ateş yakmaz, silâh işlemez hâle getiren odur. Altın posta bekçilik eden ejderhayı uyutarak, postun gemiye kaçırılmasını sağlayan da Medeia'dır. Babası, kaçmakta olan gemiye yetişemesin diye, gemiye aldığı erkek kardeşini doğrayıp denize atmıştır; böylece, babası oğlunun parçalarını toplarken, geminin uzaklaşmasını sağlamıştır. Bütün bunlar, Iason'un aşkını kazanmak içindir. Ona ilk gördüğü anda âşık olmuştur. Bütün bunları Aphrodite'nin buyruğuna uyarak yapmıştır. Iason ile birlikte Iolkos şehrine gelebilmek için, aklından ziyade hisleriyle hareket etmiş olduğunu şimdi çok iyi anlamış bulunmaktadır. Iason'u kral yapabilmek için Pelias'ı zâlimce öldürmüştür. Ama gene de kocasına yaranamamıştır. Bütün bu iyiliklerine karşılık Iason, kendisinden çocukları bulunmasına rağmen, yeniden evlenmeye kalkışmıştır. Yeminine ihanet etmiştir. Şimdi, kocasının okşamarına nasıl tahammül etmiş olduğundan dolayı hayıflanmaktadır.

Medeia, kendi açısından, büyük bir haksızlığa uğradığına inanmaktadır. Başkaları açısından ise, Medeia'nın yaptıkları ür-

kütücü bulunmaktadır. Ülkesine sığındıkları Korinthos kralı, Medeia'nın Pelias'a yaptıklarını bildiği için, onun kendi ailesine de bir kötülük yapabileceğinden korkmaktadır. Bu sebeple Medeia'nın çocuklarını alıp bu ülkeyi terketmesini istemektedir. Medeia, kocasını yitirdiği gibi, artık yersiz yurtsuz da kalacaktır. Kocasına, "Seninle birlikte gelmek için ihanet ettiğim vatanıma, baba evine mi döneyim; yoksa Pelias'ın bedbaht kızlarına mı sığınayım?" diye sormakta ve yakınmaktadır. Herkesle iyi geçinmesi gerektiği hâlde, kocasının hoşuna gidebilmek için ne kadar husumet varsa üzerine çekmiştir. Kocasına, onun için yaptığı fedakârlıkları sayıp dökmeye devam ederek, yüzüstü bırakılmış çocuklarıyla bu memleketten kovulacak olursa, çocuklarını ve kocasını birçok felâketten kurtarmış olan bir kadına reva görülen böyle bir davranışın, Iason için de, yeni güvey olacak birisi için de, kocaman bir leke olacağını hatırlatmaktadır.

Korinthos kralı Kreon'a yalvarmaları bir sonuç vermediği gibi, kocası da, gayet bencil bir şekilde, ona, yapmış olduğu yolculuğun selâmetini, ilâhlara, "Kypris"e, yani Aphrodite'ye borçlu olduğunu söylemektedir. Medeia'ya, zeki bir insan olduğunu ve ancak aşkın sakınılmaz okları ile vurulduğu için sevdiği adamı kurtarmak zorunda kaldığını; bütün bu iyiliklerin bedelini zaten fazlasıyla ödemiş olduğunu hatırlatmaktadır. Onu, barbar bir memlekette yaşayacağı yerde, alıp Yunanistan'a getirmiştir. Keyfine göre hareket edeceği yerde, burada, kanunlara göre hareket etmek imkânına kavuşmuştur.

Medeia, kral Kreon ve kocası Iason ile yaptığı konuşmalarından sonra, bu insanlardan korkunç bir şekilde öç almaya karar vermiştir. O beyaz tenli körpe kızı Iason'a yar etmeyecek, hepsine hak ettikleri cezayı verecektir. Başlangıçta onlarla uzlaşmış gibi görünecektir. Hiçbir zorluk çıkarmadan kocasından ayrıla-

cağını, buradan gideceğini ve kocasının evlenmesini de makul karşıladığını söylemektedir. Yalnız çocuklarının babaları ile birlikte kalmalarını istemekte, bunu, çocuklarının istikbali için gerekli bulduğunu söylemektedir. Üzerinden her türlü kötülük şüphesini attıktan sonra, yeni geline, bir iyi niyet işareti olmak üzere çocuklarının eliyle, bir altın taç ile güzel bir tül elbise armağan etmiştir. Bir müddet sonra, prenses bunları giyince, büyük bir belâya çatmış olduğunu anlamakta gecikmeyecektir. Nitekim, başına koyduğu altın taç kavurucu alevler saçmaya; ince tül elbise de kızcağızın beyaz tenini kemirmeye başlamıştır. Tacı başından atmaya çalışmış, fakat bir türlü çıkaramamıştır. Taç âdeta yapışmıştır saçlarına. Daha sonra da gözlerinin şekli ve yüzünün güzelliği seçilemez olmuştur. Zehirin etkisi ile, etleri kemiklerinden ayrılmaya başlamıştır. Bu sırada kızının odasına gelen behbaht baba, kendisine neler olabileceğini pek düşünmeden kızının üzerine kapanmış, hiçkırıklarla ağlamaya başlamıştır. Ne var ki, zehir ona da bulaşmıştır. Bu kadar zalimce tertiple- nen bu ölüm tuzağına lânetler yağdırdıktan sonra, belini doğrultup kalkmak isteyince, beyaz tülün kendisini de sarmış olduğunu görmüştür. Kalkmak istemiş, kalkamamıştır; onun da etleri kemiklerinden ayrılmaya başlamıştır. Kız ve babası, böylece, ölümün pençesinden bir daha kurtulamamışlardır.

Medeia, mutluluğuna halel getirmiş olan bu iki insanı ortadan kaldırdıktan sonra, nankör kocasına da iyi bir ders vermek istemiştir. Kralı ve kızını bu şekilde öldürdükten sonra, nasıl olsa çocuklarını yaşatmayacaklarını bildiği için, onları kendi elleriyle öldürüp babalarına iyi bir ders, unutamayacağı bir acı vermeyi de aklına koymuştur. Çocuklarını kılıç darbeleriyle öldürdükten sonra, ailenin kutsal koruyucusu tanrıça Hera'nın mabedine götürecektir, hiçbir düşmanın rahatsız edemeyeceği bir yere kendi elleriyle gömecektir. Büyük babası Güneş'in gönderdiği korumalı

bir arabaya binmiş olan Medeia'ya İason hiçbir şey yapamamakta, ona sadece "Zebanî!" demekle yetinmek zorunda kalmaktadır; onu insanoğlunun en ziyade nefret ettiği bir kadın olarak görmektedir. Onu, barbar bir ülkeden alıp Yunanistan'a getirmiş olduğu için kendisine lânetler yağdırmaktadır; çocuklarını kıskançlığına, ihtirasına feda eden bu kadından nefret ettiğini söylemektedir.

Medeia açısından olay acı, üzücü fakat tatmin edicidir. O, İason'a kızını veren ve onu bu ülkeden kovmaya kalkan Kreon'dan, Kreon'un kızından ve kocasından öcünü almıştır. Onun açısından, bütün bunlara sebep olanlar cezalarını çekmişlerdir. Kocasını, onun aşkına hakaret etmiştir; bu sefil adam, bundan böyle, geri kalan hayatında rahat ve huzur görmeyecek, aşka ihanetin ne demek olduğunu acı bir şekilde öğrenmiş olacaktır. Cereyan eden olaylardan, Medeia'nın da alacağı dersler vardır. Medeia'nın öyküsü, Ariadne'ninki gibi, vatana, millete ve babaya sadakâtsizliğin bir şekilde cezalandırılmış olduğunu da göstermektedir.

Medeia'nın Korinthos'u terkettikten sonraki davranışı, Theseus, Hippolytos ve Phaidra konuları işlenirken tekrar dile getirilecektir. Kıskançlık ateşiyle deliye dönmüş, aşkı ve evliliği ziyan olmuş olan bu canı ruhlu büyücü kadının maceraları, işaret ettiğimiz üzere, Rodoslu Apollonios'un *Argomautika* adlı eseriyle, Euripides'in *Medeia*'sında uzun uzun anlatılmıştır. Ayrıca Seneca'nın *Medea*, Corneille'in *Médée* adlı tragediyaları da, Medeia'nın acıklı öyküsünü dile getirmek üzere yazılmıştır. Acılarındaki derinlik dolayısıyla Medeia, Cherubini'nin ve Charpentier'in *Medea* ve *Médée* adlı operalarına da konu olmuştur.

Ressamlar da İason ile Medeia'nın öyküsüne ilgi duymuşlardır. Mitosu anlatırken belirttiğimiz temaları işlemeye ve bir halk

yorumlaması şeklinde ortaya koymaya çalışan bir Lukania vazo resmi, olup biten acıklı olaylardan sonra, Medeia'nın Korinthos'tan kaçışını bize ayrıntılarıyla vermektedir. Fort Worth'taki Kimbal Sanat Müzesi'nde bulunan ve İsa'dan önce 400 yıllarına tarihlenen bu kırmızı figürlü vazo resminde, Medeia'yı bir Phrygia miğferi giymiş olarak görmekteyiz. Büyük babası Güneş'in (Helios'un) verdiği arabayı, yılan başlı iki ejderha çekmektedir. İçi boş bir güneş deseni, Helios'un, arabayı çepeçevre koruma altına almış olduğunu göstermektedir. Sağ alt köşede, çocukların cesetlerinin bir sunak üzerine yatırılmış olduklarını ve ayak uçlarında yaşlı ve üzüntülü bir sütnine ile bir mürebbiyenin beklemekte olduğunu görüyoruz. Bu insanlar, sanki saçlarını başlarını yoluyor gibidirler. Sol alt köşede ise, İason, havalara yükselmekte olan arabaya doğru bir şeyler söylemeye çalışmaktadır. Havada ise, iki tane kanatlı Erinys, olanı biteni izlemekle meşgul görünmektedir.

Batı dünyasında, Rönesans'tan bu yana, Argo gemisi mace-raları da dahil olmak üzere, Medeia konusuna duyulan ilgi büyük olmuştur. Plâstik sanatlardan vereceğimiz sınırlı iki örnek, zaman içerisinde bu ilginin nasıl devam etmiş olduğunu da gösterecektir. Nitekim, on beşinci asırda yaşamış Floransalı ressam Francesco Pesellino'nun ve öğrencilerinin seri hâlinde yapmış olduğu resimler, *Argonautika*'yı pek çok yönüyle resmedecek kadar çoktur. On dokuzuncu asırda yapılmış olan çok ünlü tablolarından birisi, bu ilginin canlı tutulduğunun bir örneğini vermektedir. Romantik Fransız ressamlarından Eugène Delacroix (1798-1863) tarafından yapılmış olan bu tablo, bugün Louvre Müzesi'nde bulunmakta ve Medeia'yı kucagında çocukları, elinde hançeriyle resmetmektedir; delice yaşanmış olan bir ruh hâlini çok canlı bir şekilde gözlerimizin önüne sermektedir.

Medeia'nın, Kolchis'teyken, Agamemnon'un kızı Iphigeneia'nıninkine benzeyen, yurduna gelen yabancıları Artemis/Hakate adına kurban etmek gibi bir görevi vardır. İason'un da, oraya git-tiği zaman, başına böyle bir felâketin gelmemesi için, bir çare düşünmek gerekmektedir. *Argonautika*'nın Üçüncü Kitabı'nın hemen başında, Hera ile Athena'nın, gözde kahramanları İason'un altın postu alıp sağ salim yurduna dönebilmesi için ne yapmaları gerektiğini tartışmakta olduklarını görüyoruz. Aphrodite'nin yardımını istemeye karar vermişlerdir. Aphrodite, kocası Hephaistos'un ona kendi eliyle yaptığı bir sarayda oturmakta-dır. Kocasını işe gitmiş, Aphrodite evde yalnızdır; yüzü kapıya dö-nük bir şekilde üzeri işlemeli bir sandalyede oturmaktadır. Saç-larını, kıvrım kıvrım beyaz omuzları üzerine dökmeden önce, al-tın bir tarakla taramaktadır. Aphrodite, tanrıçaları buyur edip iki rahat sandalyeye oturtuktan ve onlara, kendisine şeref verdikle-rini söyledikten sonra, ziyaret sebeplerini sormaktadır. İki tanrı-ça, Aphrodite'nin yaramaz oğlu Eros'un Aietes'in kızı Medeia'yı İason'a âşık etmesini istemektedirler. Aphrodite, bu isteği onay-lamış ve Eros'un bir oku gidip Medeia'nın kalbine saplanmış-tır. Aphrodite, ayrıca, Medeia'nın İason'a olan tutkusunu bir aşk ik-siriyle canlı tutacağına dair bir de söz vermiştir. İşte İason, başa-rısını bu tanrıçaların yardımına borçlu olacak, gördüğümüz üze-re, Medeia'nın bu işteki rolünü küçük görecektir veya yok farzede-cektir (III, 28 ve sonrası).

Gene, *Dünya Tarihi (Bibliothèque Historique)* yazarı Sicilyalı Diodoros'tan ve *Argonoutika* yazarı Apollonios'tan, İason'un, Medeia ile evleneceğine dair bir söz vermiş olduğunu, fakat ve-fasızlığına işaret olarak, bu sözünü unuttur gibi olduğunu ve evli-liğini ancak bir emr-i vâki ile gerçekleştirmek zorunda kaldığını öğreniyoruz. Şimdi geriye dönüp, efsanenin işlenişini değişik bir açıdan tekrar gözden geçirmeye çalışalım. Sicilyalı Diodoros'tan

kaynaklanan bir efsaneye göre Medeia, babasının, ülkesine gelen yolcuları öldürme politikasına karşı çıkan, insancıl politika güden bir prensistir. Ne var ki, benimsemiş olduğu insancıl politika yüzünden, babasını kızdırmış, Aietes, bu yüzden kızını hapse attırmış, fakat Medeia kendisini kolayca hapisten kurtarmayı başarmıştır. İşte bu olay, Argonaut'ların Kolchis'e ayak bastıkları sırada olmuştur. Medeia, bu sebeple, bu yeni gelenlerle kader birliği yapmak istemektedir. Kendisiyle evleneceğine dair söz verdiği takdirde, İason'a yardım edecektir (Diodoros, IV, 45 ve sonrası). İason bu sözü verdikten sonradır ki, Medeia ona, daha önce sözünü ettiğimiz yardımlarda bulunmuştur; fakat, İason ile Medeia hemen evlenmemişlerdir. Sağda solda bir hayli dolaşmışlar, nihayet Odysseus'u da misafir etmiş olan Phaiak'ların kralı Alkinoos'un ülkesine gelmişler ve orada kralın karısı Arete'nin zorlamasıyla evlenmişlerdir.

Öykünün bu kısmı *Argonautika*'da ayrıntılı bir şekilde verilmektedir (IV, 1054 ve sonrası). Kolchisliler, silâhlarını kuşanarak Alkinoos'un yanına gelmişler, Medeia'yı babasına geri götürmek istemektedirler. Alkinoos, bakire olması hâlinde, kızı babasına geri vermeyi düşünmektedir. Ancak, kraliçe Arete, bu mutsuz kızı Kolchislilerden kurtarması için ona yalvarmış; onu, tanımadıkları, ismini bile bilmedikleri uzak diyarların bir kralına, kızın babası olan Aietes'e geri vermekten vazgeçirmeye çalışmıştır. Medeia'nın çektiği acılar, onu da üzmektedir. Arete, kocasının kararını gizlice Medeia'ya bildirmiş ve kaçıp Makris mağarasında İason'la birleşmelerini sağlamıştır. Bu mağara, bir zamanlar Hera'nın gazabından kurtulmak için bebek Dionysos'un saklandığı iki girişli bir mağaradır ve adını da Dionysos'a bakan kızın adından almıştır.

Medeia ile ilgili birtakım efsaneler daha bulunmaktadır. Üç tanesine daha kısaca temas etmeye çalışalım. İason, baba yurdu

İolkos'a döndükten sonra, Medeia'nın, kocasına yaranmak için neler yapmış olduğunu Euripides'in *Medeia*'sından ayrıntılı bir şekilde öğrenmiş bulunuyoruz. Ancak Euripides, efsaneye, diğer anlatım şekillerinde bulunmayan duygusal bir unsur ilâve ederek, Medeia'nın çocuklarını kendisinin öldürdüğünü söylemektedir. Pausanias ise, Medeia'nın çocuklarını Korinthosluların öldürdüklerini, annelerinin verdiği elbise ile tacı kraliçeye götürdükleri için onların taşla tutulduklarını söylemektedir (*Guide to Greece*, II, 3, 6; Peter Levi çevirisi, London; Penguin Books, 1979, Vol 1, s. 139). Euripides'in *Medeia* adlı eseri, pek çok yazarı ve sanatçıyı etkilemiş olan bu ünlü tragediası, Medeia'nın Atina'ya kaçışı ile son bulmaktadır. Halbuki, efsanenin sonuna baktığımızda, Medeia'nın sonradan baba diyarı Kolchis'e geri döndüğüne, babasını tahttan indirmiş olan Perseus'u öldürüp Aietes'i tekrar tahta oturttuğuna şahit oluyoruz. Hattâ, Apollodoros bize (*Epitome*, V, 5), Peleus'un ünlü oğlu Akhilleus öldükten ve kemikleri Patroklos'unkilerle karıştırılıp Beyaz Ada'da gömüldükten sonra, Medeia'nın, Mutlular Adası'nda Akhilleus ile evlenmiş olduğunu da söylemektedir.

Paris ile Oinone

Troya kralı Priamos'un ikinci karısı Hekabe, günün birinde bir fala baktırmış ve bir oğlan çocuk doğuracağını öğrenmiştir. Bu çocuk, Priamos ile Hekabe'nin Hektor'dan sonra doğacak ikinci oğludur. Hekabe, ayrıca, hamile iken bir de rüya görmüştür. Rüyasında, alev alev yanan bir odun parçası doğurmaktadır. Bu odun parçası, bütün Troya şehrini yakıp yok edeceği gibi, İda dağına bile ateşe verecektir. Ürkütücü bir rüyadır bu. Priamos, bu acayip rüyanın ne anlama geleceğini oğlu Aisakos'a sormuştur. Aisakos, onun ilk karısı Arisbe'den olma oğludur, Merops'un da

torunudur. Aisakos, rüya yorumlama yeteneğini büyük babası Merops'tan almıştır. Aisakos, yaptığı yorumda, doğacak çocuğun Troya'nın yok olmasına sebep olacağını, bu çocuğun doğar doğmaz öldürülmesi gerektiğini Priamos'a tavsiye etmiştir. Kâhinlik sanatını Apollon'dan öğrendikten sonra ona kendisini vermeyi reddeden ve bu yüzden söylediğine kimsenin inanmadığı Cassandra da, sonraları benzer bir kehanette bulunmuştur. Bu kehanetlerin de ortaya koyduğu gibi, Paris yüzünden Troya'nın başına gerçekten büyük belâlar gelmiştir.

Çocuk doğunca, öldürülmek üzere Priamos'un çoban başı Agelaos'un eline teslim edilmiştir. Ne var ki, yumuşak kalpli bir insan olan Agelaos çocuğa kıyamamış ve onu dağda ıssız bir yerde bırakmıştır. Başka bir rivayete göre de, oğlunun öldürülmesini istemeyen Hekabe, çobana rüşvet vererek oğlunun hayatını kurtarmak istemiştir. Agelaos, emri yerine getirdiğini kanıtlamak için bir köpek dili kesmiş ve getirip Priamos'a vermiştir. Bu sırada Paris, dağda çobanlar tarafından bulunmuş, korunmuş ve büyütülmüştür. Çobanlar, kendileri tarafından korunmuş olan bu çocuğa, bu yüzden, "korunmuş" anlamına gelen Aleksandros adını vermişlerdir. Daha yaygın bir rivayete göre de, Priamos'un uşağı Agelaos, Paris'i dağda terkettikten sonra, çocuğu beş gün süreyle bir ayı emzirip bakmıştır. Bu birkaç gün geçtikten sonra, merak edip çocuğu bıraktığı yere tekrar gelen Agelaos, onun hâlâ yaşamakta olduğunu görünce, Paris'i yanına almış ve hiç kimseye bir şey söylemeden kendi çocuğu imiş gibi büyütmeye başlamıştır. Kral soyundan gelmiş olan bu çocuk, zamanla serpilmiş, zeki, olağanüstü güzellikte, güçlü ve cesur bir delikanlı olmuştur. Delikanlılığa henüz ayak bastığı bir sırada, bir grup sığır hırsızını takip ederek çalınan hayvanları geri almış, bu yüzden ona Agelaos, korunmuş anlamına geldiği gibi "koruyucu" anlamına da gelen Aleksandros adını vermiştir ve onu bundan böyle

sürülerinin çobanı yapmıştır. Paris, dağda sürülerini otlatırken iki boğayı birbiriyle kapıştırmaktan zevk alır, dövüşü kazanan boğaların başlarını çiçeklerden yapılmış çelenklerle veya taçlarla süsler; başarılı boğaları, komşu sürülerin boğalarıyla kapıştırır, kazanan ödülleri vermiştir. Birgün Paris, kendi boğasını yenene altın bir taç hediye edeceğini ilân edince, Savaş Tanrı Ares de şebkil değiştirerek bu yarışmaya katılmış ve Paris'in boğasını yenerek ödüle hak kazanmıştır. Söylendiğine göre, Paris, hiç tereddüt etmeden, yenen boğaya ödülünü vererek Olymposluların indinde dürüstlüğüne kanıtlamıştır. Zeus'un üç güzel tanrıçanın güzellik yarışmasında onu hakem olarak seçmesinde, bu olayın etkisinin büyük bir rolü olduğu söylenir.

Günlerden bir gün, tanrılar ve tanrıçalar Thessalia'da bir düğün törenine katılmışlardır. Yiyorlar, içiyorlar, oynuyorlar, Apollon ile Musa'ların çıkardıkları güzel nağmeleri dinliyorlar, günlerini gün ediyorlarmış. Ne olur, ne olmaz diye veya keyiflerini kaçırmasın diye de Nifak Tanrıça Eris'i düğüne davet etmemişlerdir. Bu davet, bu ziyafet, ihtiyar deniz tanrısı Nereus'un kızlarından Thetis ile Akhilleus'un babası Peleus'un evlenmeleri dolayısıyla yapılmıyormuş. Ne var ki, Thetis'in kız kardeşi Amphitrite ile eniştesi Poseidon, yeni evlileri gelin odasına doğru götürürken, istenmeyen tanrıça Eris, gizlice içeriye girmiş ve üzerinde "En güzel olana" yazılı bir altın elmayı Hera'nın, Athena'nın ve Aphrodite'nin oturduğu tarafa doğru yuvarlayıvermiştir. Hermes, elmayı yerden almış ve üzerindeki yazıyı okumuştur. Kendilerine güvenen, güzelliklerinden emin olan üç tanrıça da elmaya sahip çıkmaya ve çekişmeye başlayınca, Zeus araya girip tarafları yatıştırmış ve kimin daha güzel olduğu konusunda tarafsız olamayacağı için, seçme işini bir başkasına bırakacağını söylemiştir. İda dağında güzel olduğu kadar, güzeli de seven birisi olan Paris'in, güzel olanı da ayırd etmesini bilebileceğini söyleyerek bu

seçme işini onun yapacağını bildirmişti. Bu iş kendisinin yapması doğru olmayacaktır; çünkü bu üç güzelden birisi karısı, diğer ikisi de kızlarıdır. Zeus, böyle düşünmekte haklıdır. Bu seçmeyi tanrıçalar yapacak olsa, işin içine kadın kıskançlığı girecektir. Hephaistos, Aphrodite'nin kocasıdır. Erkeklerin gözdesi olan Aphrodite, Poseidon, Ares, Hermes ve Dionysos ile gizlice sevişmiş ve bu tanrılardan çocuk sahibi bile olmuştur. Apollon güzel den çok iyi anlayan bir tanrıdır ama, o da Aphrodite'yi öteden beri özleyip durmaktadır. Bunun içindir ki, tanrılar ve tanrıçalar arasında bu seçme işini tarafsız bir şekilde yapabilecek bir kimse yoktur. Tanrıçalar, çaresiz, Hermes'in öncülüğünde Paris'in yaşamakta olduğu, çobanlık ettiği İda dağına (Kaz dağına) gidip, orada yarışacaklardır.

Hermes, tanrıçalara Paris hakkında bilgi vermekte ve onun aslında kral soyundan gelme birisi olduğunu söylemektedir. Dedelerinin dedesi Dardanos, Zeus'un oğludur. Paris'in, Olympos'ta tanrılara sunuculuk yapmakta olan güzel Ganymedes'le, Zeus'un gözdesi olan o yakışıklı oğlanla akrabalığı bulunmaktadır. Görüldüğü üzere, Paris sıradan bir kimse değildir. Hermes onun tarafsız davranacağından hiç şüphesi olmadığını söyleyerek, tanrıçaların endişelerini gidermeye çalışmıştır. Üç tanrıça da kendisinden emindir; tarafsız davranacak bir hakemden korkacak bir tarafları yoktur. Aphrodite, güzelliğinden öyle emindir ki, Gece'nin kızı alaycı tanrıça Momos'un karşısına bile çıkmaktan çekinmeyecektir; çünkü alay edilebilecek hiçbir yanı yoktur. Hera da kendisinden çok emindir; Aphrodite'nin sevgilisi Ares bile hakemlik edecek olsa, meydan okumaya, güzelliğini sergilemeye hazırdır. Athena, erkek eli değmemiş bir tanrıça olduğu için, biraz çekingendir. Erkek tecrübeleri bulunan bu tanrıçaların ulu orta davranışları karşısında, yanakları biraz kızarır gibi oluyor, ama güzel olmasına o da çok güzel bir tanrıçadır ve bunun

bilincindedir. İda dağına doğru giderken kendi aralarında konuşmaktadırlar. Aphrodite, Paris'in evli olup olmadığını sormuş ve Hermes'ten "Evli gibi birşey" cevabını almıştır. Paris, İda'lı bir kadınla yaşıyordur. Athena, Hermes'ten Paris'in savaşmayı, dünyaya ün salmak isteyip istemediğini sormuştur. İda dağına geldiklerinde, Hera, Aphrodite'ye "Önümüze düş, sen buraları iyi bilirsin" diyerek lâf atmıştır; çünkü o bu dağda Aineias'ın babası Ankhises ile gizlice buluşup sevişmiştir, Hera da bunu bilmektedir.

Hermes ile üç tanrıça, Priamos'un oğlu Paris'i, Gargaros Tepesi'nde sürüsünü otlatırken bulmuşlardır. Hermes, Paris'e Zeus'un emrini iletmiştir; elmayı, kimi güzel bulursa ona verecektir. Aslında, bu tanrıçalar güzellikte birbirlerinden aşağı değildir. Paris, tanrıçalar giyinikken ve üçü bir arada iken bir karar vermeye çalışırsa da, hemen öyle bir çırpıda verilebilecek bir karar değildir bu. Paris, vereceği karardan ötürü, tanrıçaların kendisine kızmayacaklarına dair bir söz alır. Onlardan, verdiği kararın tam ve haklı olabilmesi için soyunmalarını ister. Tanrıçalar buna da razı olurlar. Ancak, soyundukları zaman Aphrodite, bü-yüleyici memeliğini veya kemerini çözecek; Athena da, ürkütücü miğferini başından çıkarıp bir tarafa koyacaktır. Öyle yapmışlardır. Hermes başını başka bir tarafa çevirmiş; üç tanrıça bütün güzelliklerini sergilemek üzere soyunmuştur. Bu güzellik tablosu karşısında Paris ne yapacağını şaşırmış, donup kalmıştır. Sâlim bir karar verebilmek için tanrıçaları teker teker görmek istemiştir. Paris, önce Hera'ya bakmış; ötekiler çekilmiştir. Hera ona, usulca, vereceği armağana karşılık, kendisinin de bir armağan vereceğini; onu en güzel olarak seçtiği takdirde, kendisini bütün Asya'nın efendisi yapacağını söylemiştir. Athena da ona rüşvet teklif etmiştir. Athena, kendisini seçtiği takdirde, onu savaşların yenilmez adamı yapacak, şan ve şeref hep onun olacaktır. Pek

çok ülkeyi ele geçirmesinde yardımcı olacaktır. Sıra Aphrodite'ye gelince, Paris, ona da inceden inceye bakmıştır. Aphrodite de ona rüşvet teklif etmiştir. Elmaya karşılık, dünyanın en güzel kadınına ona âşık edecek, sevsin ve sevilsin diye yaratılmış olan bu kadını kaçırap ülkesine götürmede yardımcı olacaktır.

Aphrodite'nin Paris ile konuşması ötekilerden biraz daha uzun sürmüştür. Aphrodite, Paris'e "Gençsin, güzelsin, Friky'a'da (Phrygia'da) bir eşin daha yok demıştır. Bu dağları, tepeleri, kanyaları bırakıp şehre inmesini, güzelliğini bu yaban yerlerde harcamaması, soldurmaması gerektiğini söylemiştir. Oinone'yi kastederek, böyle kaba bir köylü güzeli ile yaşayacağına, Yunanistan'ın en güzel kadını olan Helena ile birlikte olabileceğini, Helena'nın kendisi kadar dilber bir kadın olduğunu; Helena'nın Paris'i görünce ona âşık olacağını, peşinden geleceğini, kendisini Paris'e vereceğini, söylemiştir. Helena'nın Leda'nın kızı olduğunu; Zeus'un Leda'yı kuğu kılığına girerek dölediği için kızın teninin pamuklar gibi beyaz olduğunu; onun, bir yumurta içerisinde döllenip büyüdüğü için, pek narin yapılı bir dilber olduğunu, söylemiştir. Daha pek çok şey söylemiştir. Pek çok kimsenin ona âşık olduğunu, hattâ onu kaçırmaya teşebbüs ettiğini, ama onun Pelops'un oğullarından Manelaos'u tercih ettiğini ve onunla evli bulunduğunu; Paris istediği takdirde, kızın aklını çelebileceğini, onu Paris ile evlenmeye razı edebileceğini söylemiştir. Helena'nın gönül verip Paris'in ardına düşeceğini, bu işte hiçbir yardımı esirgemeyeceğini, oğlu Aşk (Eros) ile Arzu'yu (Himeros'u) yanına vereceğini, Aşk'ın kadının gönlüne gireceğini, Arzu'nun da bütün yanlarını saracağını, kendisinin de o sıralarda orada olacağını, bunlardan başka Peitho'yu (İkna'yı), zarafet tanrıçaları Kharis'leri, Dilek ile Düğün'ü (Hymnenaios'u) de yanına alacağını, hattâ Ankhises'ten olma oğlu Aineias'ı bile yanına korumacı olarak vereceğini bildirmiştir.

Şan, şeref, kahramanlık, dövüşkenlik Paris'in çok hoşlandı-
 ғы şeyler değildir. O güzeldir, güzelin ve güzelliğın peşindedir. Bu
 yüzden Aphrodite'nin sözleri iyice içine işlemiştir; daha şimdi-
 den Helena'ya âşık olmuş gibidir. Helena karşılığında Aphrodi-
 te'ye altın elmayı verecek ve mükâfatını da alacaktır. Böylece,
 Aphrodite, altın elmayı kazanabilmek için evli bir erkekle, evli
 bir kadını birbirine âşık edecek ve bir yuva kurayım derken, iki
 yuvayı birden yıkacaktır. Paris, dağı da, pınarlarını da terkede-
 cektir; dağı terketmekle kalmayacak, babalığını da, sürülerini de
 terkedecektir. Sevdiği kadın Oinone'yi de terkedecektir. Sevgili
 Oinone'sinin adını kazıdığı ağaçları, o güzelim vadileri de terke-
 decektir. Oinone, onun ilk aşkıdır. Paris, dağda çobanlık eder-
 ken ona rastlamış, âşık olmuştur. Oinone, ırmak tanrısı Keb-
 ren'in kızıdır; bir su perisi, bir pınar nymphasıdır. Oinone ona
 Korythos adında bir oğlan çocuk da doğurmuştur. Ana-Tanrıça
 Rheia, Oinone'ye kehanette bulunma sanatını, Apollon da bekâ-
 reti karşılığы yaraları ve hastaları iyileştirme sanatını öğretmiştir.
 Zavallı kadın, olacakları önceden biliyordur; bu yüzden Paris'i
 uyarmış, gitmemesi için de yalvarmıştır. Gene de, yaralandığı za-
 man kendisini arayıp bulmasını, yaralarını ancak kendisinin iyi-
 leştirebileceğini söylemiştir. Ne var ki, Paris'in gözü hiçbir şey
 görmemiş, Oinone'yi de, oğlunu da, dağı da terkedip Troya'ya
 dönmüştür. Artık ok yaydan çıkmış, olacaklar birbirini izlemeye
 başlamıştır. Bundan sonra, Aphrodite'nin, Paris'in aşkı için söyle-
 dikleri birer birer gerçekleşmeye başlamıştır. Boston'daki Güzeli
 Sanatlar Müzesi'nde bulunan (13.186) ve İsa'dan önce 480 yılına
 tarihlenen kırmızı figürlü bir Attika vazo resminde (J. D. Beazley,
Attic Red Figure Vase-painters, 2nd ed., Oxford, Oxford Univ.
 Press, 1963, Resim 458.1), Aphrodite'nin Paris'e vadettiğı yardım-
 ların hepsini yerine getirdiğini görmekteyiz. Aineias, Paris ve He-
 lena'ya öncülük etmiş; Eros ile Peitho, Helena'nın başına bir taç

yerleştirerek onu taltif etmiştir; Aphrodite de onları cesaretlendirmeye çalışmıştır. Ama iş bu kadarla bitmeyecek, Paris-Helena aşkı, başlangıçtaki kehanetin doğrulanmasına, büyük bir savaşın patlak vermesine ve bu savaşın sonunda Troya şehrinin yanıp yıkılmasına sebep olacaktır.

Paris, şehre inmiş, kim olduğu meydana çıkmıştır; çünkü dağa bırakıldığı zaman üzerini saran işlemeli kundağı beraberinde getirmiştir. Paris'in kardeşi Cassandra hariç, Priamos ve bütün saray halkı bundan büyük bir mutluluk duymuştur. O özlem dolu günler geçip gitmiş, Paris, artık bir Troya prensi olarak aralarına katılmıştır. Bir gemi hazırlanmıştır. Paris, yanındaki heyetle birlikte Yunanistan'a, Isparta'ya gidecektir. Isparta kralı Menelaos onu evinde ağırlamış, karısı Helena ile tanıştırmıştır, fakat Paris, Menelaos'un bir cenaze merasimi için evinden uzakta bulunduğu bir sırada, kendisine âşık olan Helena'yı, kendisine dostça evini açmış olan bir adamın karısını, Roma'da Laterian Müzesi'nde bulunan bir basso-relievo'da görüldüğü şekilde, hiçbir direnme ile karşılaşmadan kaçırarak Troya'ya getirmiştir. Helena'yı geriye almak için bütün Yunan şehir devletleri birleşerek, gemiler dolusu kahraman Troya surlarının önüne gelmiş, bazı Trakya ve Anadolu şehir devletleri de Troya'dan yana savaşa katılmışlardır. Homeros'un *İlyada* destanında anlattığı bu ünlü savaş, on yıl sürmüştür. Tanrılar da savaşa katılmışlardır. Özellikle Anadolu tanrı ve tanrıçalar, Apollon, Artemis ve Aphrodite Troyalılardan yana olmuş; Hera, Athena başta olmak üzere pek çok tanrı ve tanrıça da Akhalar denen Yunanlıların tarafını tutmuştur. Yarışma sırasında uğradıkları hezimetten dolayı Hera ve Athena ne kadar kinleri varsa bu vesileyle ortaya dökmeye çalışmışlardır. Her iki taraftan da pek çok yiğit ölmüştür. Aphrodite, savaş boyunca Paris'e büyük destek olmuştur. Ünlü kahramanlardan Akhilleus, Paris'in ağabeyi Hektor'u öldürmüş; Paris de,

Apollon'un yönelttiği bir ok ile Akhilleus'u topuğundan yaralarak öbür dünyaya göndermiştir. Çünkü, yegâne ok işleyen yeri orasıdır. Anası Thetis onu ölümsüz kılmak için topuğundan yakalayıp ateşe tuttuğu için orası zayıf kalmıştır. Gördüğümüz üzere, Herakles ölürken, Hydra yılanının zehirli kanına batırdığı oklarını Philoktetes'e vermiştir. Troya Savaşı'na sonradan katılmış olan Philoktetes'in attığı bir ok, Paris'i kasiğinden ağır bir şekilde yaralamış ve onu ölümün eşiğine getirmiştir. İşte o zaman Paris, Oinone'nin kendisini iyileştirebileceği konusunda söylediği sözleri hatırlamıştır. Tamamen unuttuğu o sâdik sevgilisini, ancak ve ancak o zaman hatırlamıştır. Ama artık çok geç kalmıştır.

Başka bir rivayete göre, Philoktetes önce boşa giden bir ok atmıştır; ikinci defa attığı bir ok ile Paris'i yay tutan elinden, attığı üçüncü ok ile de sağ gözünden, bir ok daha atarak topuğundan ağır bir şekilde yaralamıştır, tıpkı Paris'in Akhilleus'u yaraldığı gibi. Paris, bu yarayı aldıktan sonra, Menelaos'un yetiştirip işini bitirmesine fırsat vermeden, topallaya topallaya Troya surlarının içerisine kaçmış ve hayatını kurtarmaya çalışmıştır. Yaralı Paris, Oinone'nin yaraları tedavi etmedeki hünerini bildiği için, arkadaşlarından kendisini İda dağına, eski evine götürmelerini istemiştir. Ne var ki, Oinone bu vefasız adama yardım etmeyi reddetmiştir. Ya da Oinone, Paris'i hemen iyileştirmek istemiş, fakat babası kendisine engel olmuştur; evini terkeden, yurdunu felâkete sürekleleyen bu adamın hak ettiği cezayı çekmesini istemiştir. Nitekim, Paris evinden ayrılıp Troya'ya geri dönerken yolda, İda dağında ölmüştür. Eski çoban arkadaşları, onu bir çayırın ortasına taşımışlar, ölüsünü yakmak, onun için yapılması gereken kutsal görevi yerine getirebilmek için İda dağının kurumuş cıralı çamlarını kesip taşımışlar, büyük bir odun yığını hazırlamışlardır. Bütün İda dağı, genç yaşta hayatını kaybeden sevgili

çobanlarına sessiz sessiz ağlamaya başlamıştır. Odunlar tutuşturulmuş ve Paris artık yakılmaya başlamıştır.

Diğer taraftan Oinone, Paris'i iyileştirmeyi reddettiği için pişman olmuştur; bu yüzden büyük acılar içerisinde kıvrınmaktadır. Bir zamanlar Aphrodite'nin içine doldurduğu aşk ateşi ile hâlâ yanıp tutuşmaktadır. Karanlık basmaya başlamış, gece olmuştur. Oinone, Paris'in yardımına koşmak için evinden deli gibi fırlamış, sarp yamaçları geçerek, kayalıklar üzerinden atlayarak, üstü başı yırtılarak, kıyılarında oynastıkları dereleri, çayları bir çırpıda geçerek sevgilisini kurtarabilmek için var kuvvetiyle koşmaya, Paris'e ulaşmaya çalışmıştır. Birlikte çobanlık ettikleri, seviştikleri o yemyeşil çayırları rüzgâr gibi geçip, uzakta çobanların yaktığı büyük bir ateşin ışıklarını gördüğü zaman, içi bir tuhaf olmuştur. Artık onun için de yaşamamanın bir anlamı kalmamıştır. Zaten Paris gideli beri evinden pek çıkmaz, güneşin doğup battığını bile farketmez olmuştur. Ateşin yanına vardığında, Paris'in vücudunu alevlerin sarmış olduğunu görmüştür. Bu durumda, birlikte ölmekten başka yapabileceği bir şey kalmamıştır. Öyle yapmıştır da. Kaldırıp kendisini bu koca ateş yığının ortasına atmıştır. Külleri Paris'in küllerine karışmış; ruhu acılarından ancak o zaman kurtulabilmiştir.

Apollodoros'tan naklen öğrendiğimiz bir başka rivayete göre (*The Library*, III, XII, 6; J. G. Frazer çevirisi, Cambridge, Mass, Harvard Univ. Press, 1921, Vol 2, s. 51) Paris, kendisini tedavi etmek istemeyen Oinone'den ayrıldıktan sonra, tekrar Troya'ya dönmüş ve orada ölmüştür. Oinone, yaptığından dolayı pişmanlık duymuş, şifalı otlarını veya ilâçlarını sepetine doldurup Troya'ya geldiği zaman, Paris'in çoktan ölmüş olduğunu görmüştür. Bunun üzerine Oinone, kendisini asarak intihar etmiştir. Başka bir rivayete göre ise, kendisini Troya surlarından aşağı atmış ve-

ya kendisini Paris'in cenazesinin yakıldığı ateşin ortasına atarak hayatına son vermiştir.

Bütün bu olaylar niçin meydana gelmiştir? Sebep, Nifak tanrıçasına karşı yapılan kabalık mıdır? Bir rivayete göre, nifak tanrıçası Eris, küçük görülmüş, hor görülmüş, gücünü kanıtlayabilmek ve kendisine karşı yapılan saygısızlığın intikamını alabilmek için tanrılara ve tanrıçalara bu oyunu oynamıştır. Ölüm-süzlerin arasına nifak sokmuştur. Yapılan yarışmada altın elmayı Aphrodite kazanmış; Tanrıça verdiği sözü tutmuş, Helena'yı Troya'ya kaçırabilmesi için Paris'e yardım etmiş, bu ise, mitolojik inanca göre savaşa ve ölümsüzlerin ayrı cephelerde savaşmalarına yol açmıştır. Hera ve Athena, güzellikte kaybettikleri itibarlarının acısını Paris'ten, dolayısıyla bütün Troyalılardan ve onlara yardıma koşan Trakya ve Anadolu halkından çıkarmaya çalışmıştır. Akla gelen diğer bir soru da şudur: Aphrodite, Helena'yı böyle bir ilişkiye niçin sürüklemiştir? Başka bir güzel kadın bulup Paris'i ona âşık edebilirdi. Bu şekilde hareket etmemiş, Helena'yı, hattâ bütün kız kardeşlerini hedef olarak seçmiş, onlara aşağılık bir görev yüklemiştir. Helena, namuslu bir ev kadını, bir anne iken, niçin yabancı birisine âşık olmuştur? Niçin Hermione isimli kızını, kocasını ve yurdunu terkederek iffetsiz bir davranış içerisine sürüklenmiştir? Helena'nın ablası Timandra da Helena gibi hareket etmiş ve kocasını terkedip başka birisine kaçmıştır. Helena'nın diğer kız kardeşi Klytaimestra da Agamemnon savaşta iken başka birisi ile ilişki kurmuş, sonunda âşığı ile birlik olup kocasını öldürmüştür. Timandra'nın ibadette kusur edip Aphrodite'yi kızdırdığını biliyoruz; fakat Tyndareos'un diğer kızları veya Atreus'un gelinleri niye bu şekilde hareket etmişlerdir?

Bir rivayete göre, Helena'nın ihaneti, aile bağlarına karşı gösterdiği bu saygısızlık, "Babası" Tyndareos'un yüzündendir, çünkü Tyndareos Aphrodite'ye ibadette kusur etmiş, ona adaklar sunmayı ihmal etmiştir. Ölümsüzler, ihmal edilmeye ve saygısızlığa hiçbir şekilde tahammül edemezler. Nitekim, "Giriş" bölümünde de işaret ettiğimiz üzere, Aphrodite, kendisine ibadette kusur eden Lemnoslu kadınların vücutlarına ağır bir koku musallat etmiş, erkekler onlardan köşe bucak kaçır olmuştur. Kıbrıs kralı Kinyras'ın kızlarını, kutsallığına saygısızlık etmeye kalkıştıkları için, birer yosma yapmış, önlerine çıkan erkeklerle köpekler gibi ilişkide bulunmaya mahkûm etmiştir. Aphrodite, Diomedes'e de ağır bir ceza vermiştir. Troya Savaşı sırasında Aphrodite'yi elinden yaralamış olduğu için, bu kahramanın adamlarını kuşlara dönüştürmüştür. Bu ve bunun gibi olayları göz önünde bulunduracak olursak, Aphrodite, babasının yaptığı bir saygısızlıktan ötürü, kızlarından öç almaya kalkmış olabilir. Helena'yı, kendi gelini Psykhe olayında olduğu gibi, çok güzel bulup kıskanmış da olabilir.

Diğer yönden, Helena ve Klytimestra, Tantalos'un torununun torunlarıdır. "İnsanın Yaradılış Öyküsü" bölümünde gördüğümüz üzere, Lidya (Lydia) kralı Tantalos, tanrılara büyük bir saygısızlık etmiş, oğlu Pelops'u doğrayarak ölümsüzlere onunla bir ziyafet çekmeye kalkışmıştır. Demeter'in dışında bütün tanrılar kendilerine karşı oynanmış olan bu aşağılayıcı oyunun farkına varıp, yemeği yememişlerdir. Zeus veya Poseidon çocuğu tekrar canlandırıp Demeter'in yediği omuzun yerine de fildişinden yeni bir omuz takmıştır. Tantalos'un ne biçim bir cezaya çarptırılmış olduğuna daha önce işaret etmiştik. Bunun yanında Pelops, Deniz Tanrı Poseidon'un gönül verdiği yakışıklı bir delikanlıdır; Zeus'un oğlanı Ganymedes gibi, Poseidon'un şarap sunuculuğunu yapmıştır. Aileden sorumlu bir tanrıça olarak He-

ra'nın bu tip erkek-erkeğe olan ilişkilere çok fazla kızmış olduğunu biliyoruz. Bu ailenin işlerinde, Hera'yı kızdıracak daha pek çok olay meydana gelmiştir.

Elis kralı Oinomaos, kızı Hippodameia'ya âşık olmuş bir babadır. Bu yüzden kızını kimseyle evlendirmek istememektedir. Pelops, Oinomaos'u bir araba yarışında, kralın arabacısının yardımıyla öldürmüştür. Kralın arabacısı Myrtilos, Hippodameia ile bir gece beraber olma karşılığında, kralın arabasının tekerleklerinin pimini çıkarmış veya civatalarını gevşetmiştir. Ancak, verilen söz tutulmamış ve Pelops, arabacıyı denize atarak öldürmüştür. Arabacı can verirken Pelops soyunu ağır bir şekilde lânetlemiştir. Bu lânet, tanrıların, özellikle de intikam tanrıçası Nemesis'in kulağına kadar ulaşmıştır. Suç üzerine suç işlenmiş, suçlar birikmeye başlayınca, Pelops ailesinin başı da dertten kurtulmaz olmuştur. Göreceğimiz üzere, Pelops'un iki oğlu Atreus ile Thyestes, anneleri Hippodameia'nın etkisiyle üvey kardeşlerini öldürmüşler; Atreus, kardeşi Thyestes'in karısını ayartmış; Thyestes ise kızı ile cinsel bir ilişkiye girerek ondan bir oğlan çocuk sahibi olmuştur. Aigisthos ismindeki bu çocuk da, büyüyünce amcasının oğlu Agamemnon'un karısı Klytimestra'yı ayartmış, birlik olup bu ünlü Troya kahramanını öldürmüşlerdir.

Açıkgası, zincirleme bir şekilde tanrıları, özellikle de Hera'yı kızdıracak pek çok iş yapmıştır bu aile. Kötülük sârî bir şeydir. Bu ailede, karıların ve kocaların yaptıkları hep birbirine sirayet etmiştir. Karılarına yapılan kötülükler, kocalarına da yapılmış gibi olmuştur. Pek çok örneğini gördüğümüz üzere, Aphrodite, aileden sorumlu bir tanrıça olan "Göklerin Kraliçesi" Hera'ya saygılı davranmış; onun pek çok isteğini ânında yerine getirmiştir. Belki bu yüzden, daha önce cereyan eden birtakım olaylar yüzünden, Helena, Paris'e âşık olmuştur; gene belki bu yüzden bü-

tün bir Atreus ailesi acı çeker olmuştur. Agamemnon, Klytimestra ve Aigisthos ölmüşler, fakat Menelaos ile Helena'ya bir şey olmamıştır. Menelaos, aşkta ihanete uğramış olmasına rağmen karısını affetmiştir; Troya dönüşü Helena'yı yanına almış, bir hayli yer dolaştıktan sonra yurduna götürmüştür. Aklanmış olacaklar ki, bundan sonraki hayatları düzgün geçmiştir.

Bir başka rivayete göre, Apollon ile Poseidon, kılık değiştirip birer ölümlü görünümüne bürünmüşler ve kral Laomedon için Troya surlarının yapımında çalışmaya başlamışlardır. Ama Laomedon sözünde durmamış, onlara vaad ettiği parayı ödemeye yanaşmamıştır. Tanrılar, Laomedon'u cezalandırmışlardır. Apollon, Troya üzerine bir salgın hastalık yaymış; Poseidon da şehre korkunç bir deniz canavarı göndermiştir. Poseidon'un gönderdiği deniz canavarı, şehri kasıp kavurmaya başlamıştır. Bu canavardan kurtulabilmek için yapılmış olan bir kehanete uyarak, kralın kızı Hesione'yi ona kurtulmalık olarak vermek gerekmiştir. Laomedon'un, söz konusu kehanete uyup kızını canavarın önüne atacağı bir sırada, ünlü kahraman Herakles şehre gelmiş ve kralın misafiri olmuştur. Zaten, kadınlara yardım etmeyi seven bir kahramandır Herakles. Gördüğümüz gibi, Alkestis'i ölümden, Deianeira'yı ve Olenos kralı Deksamenos'un kızını kentaurosların elinden kurtarmış olan bir kahramandır. Herakles, Ganymedes'in babası Tros'tan Laomedon'a miras kalmış olan ölümsüz atların kendisine verilmesine karşılık, zavallı kızı bu canavarın elinden kurtaracaktır. Herakles, gereğini yapmış ama, Laomedon, iyiliğe gene kötülükle karşılık vermiş ve sözünde durmamıştır. Bu sefer Herakles, kralı öldürerek Zeus'un hediye ettiği atları almış ve kızı yanındakilerden birisi ile evlendirmiştir. Herakles, Laomedon'u öldürdükten sonra genç oğlu Podarkes'e bir şey yapmamış, Hesione'nin kardeşi olan bu oğlan da, adını Priamos olarak değiştirerek, bu belâli şehrin kralı olmuştur.

Tanrıların ne zaman ve kimden öç alacakları belli olmaz. Bu kadar yalan dolan, birtakım güçlü tanrıları küçük düşürmek, elbette cezasız kalmayacaktır. Uslu akıllı bir kral olan Priamos da, ailesi de, Helena'nın hısım ve akrabaları gibi, kendilerinden önce yapılan saygısızlıkların cezasını çekecektir. Nitekim, öyle de olmuştur; Troya Savaşı yüzünden Priamos'un kendisi ve oğulları ölmüş; karısı, kızları, gelinleri, torunları ya kurban edilmiş, ya da esir olarak sürüklenip Yunanistan'a götürülmüştür. Şehri yakılmış, yıkılmış; insanları kılıçtan geçirilip kuşa kurda yem edilmiştir. Acaba bu, bazı kimselerin bugün iddia ettiği gibi, Anadolu ile Yunanistan arasında bir nüfuz alanı kavgası mıdır? Yoksa, Çanakkale Boğazı'nı kontrol etmekte olan zengin Troya'ya karşı yürütülen bir ekonomik savaş mıdır? Gerçekten, Yunanistan'dan ve çevresinden gelmiş olan insanlar mı Troya'yı yakıp yıkmıştır? Bunu yapanlar, yoksa başka birtakım kavimler midir? Mitolojide sözü edilen Troya Savaşı, dokuz defa kurulup yıkılmış olan bu şehrin hangi dönemine rastlamaktadır? Bütün bu sorular, bugün hâlâ tartışmalı bir vaziyette karşımızda durmaktadır.

Troya Savaşı, Homeros'un *İlyada*'sında, savaş sonrasının bazı olayları da *Odisseia*'da anlatılmıştır. Homeros'un destanlarında bulunmayan öyküler de, daha sonraki Yunan epik şiir ustaları tarafından, özellikle Miletoslu Arktinos, Kıbrıslı Stasinos, Lesboslu, Mytileneli Leskhos ve Troizenli Agias (Hegias) gibi şairler tarafından; Aiskhylos, Sophakles ve Euripides gibi tragedia yazarları, Apollodoros ve Lukianos gibi mitoloji yazarları ve dene-mecileri ile Vergilius ve Ovidius gibi Lâtin şairleri tarafından ayrıntılı bir şekilde işlenmiş ve insanlığa mal edilmiştir. Troya Savaşı'nın önemli kadın ve erkek kahramanları, Homeros'tan sonra, teker teker ele alınıp birer tragedia konusu yapılmıştır. Mey-

dana getirilmiş olan bu eserlerin Batı kültürünü şekillendirmede çok büyük bir etkisi olmuştur. Bu eserlerde dile getirilen öykülerde, savaş ve kahramanlık vardır; cesaret vardır, korkaklık da vardır; akıl vardır, bilgelik vardır, akılsızlık da vardır; yalan ve dolanın yanında, dürüstlük de vardır; kıskançlık ve haset vardır; kötülük vardır, iyilik vardır, iyi niyeti kötüye kullanma da vardır; her şeyden fazla da bağlılık vardır, aşk vardır, nefret vardır, ihanet vardır; ölüm acısı vardır; fala ve büyüye, tabiat üstü güçlerin varlığına ve kadere inanma vardır; gelecekte korkma ve endişe etme vardır... ve her türlü duygunun paylaşıldığı bütün bir insanlık âlemi vardır. Bunun içindir ki, hemen bütün önemli kahramanlar, İlk Çağ'dan bu yana heykellere, vazo resimlerine, freskolara, mozaiklere, tablolara, şiirlere, yakın zamanlarda da modern piyeslere, romanlara, opera veya operetlere ve filmlere konu olmuştur.

Troya Savaşı'nı bütünüyle ve savaş sonrasını kısım kısım anlatmak üzere ortaya konmuş olan eserlerin ne derece çok ve çeşitli olduğunu belirtebilmek için, sadece iki kadın kahramanın öyküsünü ele alan bazı eserleri kısaca tanıtmaya, ortaya konmuş olan kültürel çabaların büyüklüğünü bir nebze olsun belirtmeye çalışalım. Sophokles, *Helena* adıyla ünlü bir oyun yazmıştır. Ovidius, kadın kahramanların ağzından yazdığı aşk mektuplarından iki tanesini, birisi "*Paris'ten Helena'ya*" (*Heroides*, XVI, "*Paris Helenae*"), diğeri ise "*Helena'dan Paris'e*" (*Heroides*, XVII, "*Helene Paridi*") olmak üzere, bu iki sevgiliye tahsis etmiştir. Marlowe, *Doctor Faustus* adlı eserinde Helena'yı Faustus'un sevgilisi yapmış; Goethe, Alman edebiyatının en büyük eserlerinden birisi olan *Faust*'ta, Helena'yı erkeklerin baş tacı hâline getirmiştir. Faust'un sevip kaybettiği Güzel Helena, gene o eski Helena'dır. "İsparta'da Menelaos'un Sarayı Önünde" geçen sahnede, Helena, "Ne yaman bir talih peşime takılmış", diyerek hayıflan-

maktadır. Her yerde erkekleri çileden çıkardığını söylemektedir. Erkeklerin kendilerini ayaklarının altına attığını, kutsal olan neleri varsa kendisi için feda etmeye hazır olduklarını söylemektedir. Tanrıların, yarı tanrıların, kahramanların, hattâ şeytanların bile kendisini kaçırarak, baştan çıkararak, zorla arzularına ram ederek ve oraya buraya sürükleyerek serseri gibi dolaştırıp durduklarını söylemektedir. Goethe'nin *Faust*'unda, Menelaos'un karşısında artık Paris değil, Faust vardır. Marlowe'un *Doctor Faustus*'unda Helena, dudaklarıyla Faustus'un ruhuna sahip olan, onu öpücükleriyle ölümsüzleştiren bir kimse olduğu hâlde, Faustus'un arzularının bir objesi olduğu hâlde, Goethe'nin *Faust*'unda, Helena, ebedî bir güzellik olarak karşımıza çıkmaktadır. O, bu eserde, Klâsik Dönem'de "Güzel olan şeyi" sembolize etmektedir. Fransız bestecilerden Saint-Saëns, *Hélène* adıyla, metnini kendisinin yazdığı bir perdelik bir müzik eseri, bir lirik poem; Chausson ise, gene *Hélène* adıyla iki perdelik bir eser bestelemiştir. Offenbach, *La Belle Hélène* adıyla, Helena'yı Paris sosyetesine mal etmeye çalışmıştır. Avusturyalı şair Hofmannsthal, Eurupides'in *Helena*'sını esas alarak, Richard Strauss'ın *Die Aegyptische Helena* adlı operası için bir libretto yazmıştır. Görüldüğü gibi, bunlar sadece edebiyat ve müzik alanından seçtiğimiz bazı örneklerdir.

Ressamlar da, Rönesans'tan bu yana, Troya Savaşı ile ilgili konularda çeşitli eserler meydana getirmişlerdir; özellikle Paris ile Helena ilişkisini, en başından itibaren, kademeli bir şekilde resmetmeye çalışmışlardır. On altıncı asır ressamlarından Büyük Lucas Cranach'ın, halen Metropolitan Sanat Müzesi'nde bulunan ve Paris'in üç güzel tanrıça karşısında vereceği kararı resmetmekte olan tablosu ile on beşinci asır ressamlarından Fra Angelico'ya atfedilen ve Helena'nın Paris tarafından kaçırılışını resmeden tablosu, olayları Rönesans giyim ve kuşamı ile canlandır-

maya çalışmıştır. Yaşlanmaz olarak bildiğimiz tanrılardan Hermes de saçlı sakalı ağarmış bir şekilde resmedilmiştir. Peter Paul Rubens, bugün Dresden Müzesi'nde bulunan tablosunda veya Madrid Prado Müzesi'nde ve Londra, National Gallery'de bulunan uyarlamalarında olayın başlangıcını, Paris'in kararını işlemeye çalışmış; üç güzel tanrıçayı, bütün güzelliklerini sergileyecek şekilde Paris'in karşısına çıkarmıştır. Pierre Auguste Renoir, Philadelphia Sanat Müzesi'nde bulunan ünlü tablosunda, aynı sahneyi canlandırmış, kararını vermiş olan Paris'i, Aphrodite'ye elmayı verirken resmetmiştir. Jacques David, Louvre Müzesi'nde bulunan bir tablosunda, Paris'in, Helena tarafından, kendi evinde nasıl sıcak bir şekilde karşılanmış olduğunu göstermiştir. Benozzo Gozzoli'ye atfedilen ve Londra'daki National Gallery'de bulunan bir başka tablo ise, Helena'nın nasıl kaçırıldığını tasvire çalışmaktadır.

Oinone'ye gelecek olursak, onun öyküsünden Parthenios, Apollodoros ve Konon gibi Yunanlı yazar ve şairleri oldukça ayrıntılı bir şekilde bahsetmişlerdir. Bu öyküler, daha önce anlattıklarımızdan farklı birtakım unsurlar da içermiştir. Konon'un, Parthenios'un Hellenikos, Nikandros ve Kephalon gibi şair ve yazarlardan alarak bütünleştirdiği bir rivayete dayanarak bildirdiğine göre, Paris'in Oinone'den olma oğlu Korythos, güzellikte kat kat babasını geçecek kadar yakışıklı bir delikanlıdır. Bir rivayete göre, Yunanlılara karşı savaşmak üzere Troya'ya gelmiştir; bir başka rivayete göre ise, Paris kiskansın ve yeni karısı ile arası açılın diye annesi tarafından gönderilmiştir Helena'nın yanına. Nitekim, Oinone'nin istediği şey olmuş, bir gün Paris yatak odasına girdiğinde Korythos'u Helena ile yan yana otururken görmüştür. İçi şüphe ile yanmaya başlamış ve kendisine hâkim olamayarak oğlunu öldürmüştür. Oinone, oğlunun öldürülmüş olduğunu duyunca, bir gün Paris'in Yunanlılar tarafından yaralanıp kendi-

sine ihtiyacı olacağını söyleyerek, o günü beklemeye başlamıştır. O gün geldiğinde, Paris'i tedavi etmediği için, vicdan azapları içerisinde kendisini surlardan aşağı atarak intihar etmiştir (Conon, *Diegeseis/Narrationes*, 23). Bir rivayete göre Korythos ile Helena'nın ilişkisi, şekilde kalmamış, babasından çok daha yakışıklı olan bu oğlan, Helena'nın gönlünü çelmeyi başarmış ve bu yüzden de babası tarafından öldürülmüştür. Bir başka rivayete göre ise, Oinone, Paris'in sadakatsizliğini öğrenince, oğlunu, rehberlik etmesi için Yunanlıların yanına göndermiştir.

Ovidius, kadın kahramanlar için yazdığı aşk mektupları içerisinde, "Oinone'den Paris'e" adıyla (*Heroides*, V, "Oenone Paridi") çok güzel ve uzun bir şiir kaleme almıştır. Bu mektup, Paris yaralanmadan önceki olayları güzel bir şiir diliyle anlatmaktadır.

Oinone'nin trajik olaylarla yüklü öyküsü, şairler için daima büyük bir ilham kaynağı olmuştur. Nitekim, İngiliz şairi Alfred Tennyson, "Oenone" adlı şiirinde, acı çeken bir "Köylü güzeli"nden ziyade, bize, bilge bir kadının, bilgeliğin zaferine inanmış güzel bir kadının öyküsünü anlatmaya çalışmaktadır. Tennyson, bu şiirinde, olayları, Oinone'nin görüş açısından anlatırken, kutsal bir dağ olan, bir Ana-Tanrıça olan İda dağı'na da devamlı bir şekilde değinmektedir. "İda Ana, bol pınarlı İda, sevgili İda Ana, dinle beni ben ölmeden" diye her kıtasının başında tekrarladığı bu sözlerden sonra Oinone, şiirin bir bölümünde İda dağı'nda üç güzel tanrıçanın yarışmasından söz eder. Oinone bu yarışmayı, gizlenerek uzakça bir yerden izlemeye çalışır. Oinone, ödülün Athena'ya verilmesi için yalvarmaktadır. Hattâ, bir ara, Paris'e seslenmiş, ama sesini ona duyuramamıştır. Zeus'un kafasından doğmuş olan bilgelik tanrıçası Athena, alacağı ödüle karşılık Paris'e bugün de geçerli olan yüksek değerleri kazandırmayı teklif

etmektedir. Athena ona, kendi kendine saygı duyma, kendi kendini tanıma ve kendi kendini kontrol etme yeteneği vermeyi; ona, insanı mutlak güce ulaştıracak olan bu üç özelliği vermeyi vaad etmektedir. Sağduyunun da, Oinone'nin de istediği bunlardır; aşkını kurtaracak olan da gene bu kalıcı değerlerdir. Ama, Tennyson'un söylediğine göre, Paris, Oinone'nin yalvarmalarını duymamış veya duymak istememiştir. Ve o kaçınılmaz kader, oyununu oynamış, geriye, böylece acı dolu bir kültürel miras bırakmıştır.

Aineias ile Dido

Lâtin mitos'una Aeneas şeklinde geçmiş olan Aineias, Ankhises ile Aphrodite'nin oğludur. Hatırlanacağı üzere, Ankhises'ten ve dolayısıyla Aineias'tan ve Troya Savaşı sırasında, Aphrodite'nin oğluna nasıl sahip çıkmış olduğundan kısaca bahsetmiştik. Aphrodite, bu öyküde de, görüleceği üzere, oğlunun hayatına müdahale etmeye devam edecektir.

Priamos, Troya'nın; Ankhises ise Dardanie denen kardeş şehrin kralıdır, birbirleriyle de kardeş çocukları olmaktadır. Bu durumda Aineias, Priamos'un yeğenidir. Aineias, Priamos'un kızlarından birisi ile, Kreusa (Kreousa) ile evlenmiş ve Troya Savaşı sırasında büyük yararlıklar göstermiş bir kahramandır. Bütün savaş boyunca annesi onu korumuştur. Aineias, pek çok kimsenin öldüğü veya esir edildiği şehirden kaçarken ihtiyar babası Ankhises'i sırtına alarak kurtarmayı başarmıştır. Troya'dan kaçarken oğlunu ve Athena'nın kutsal heykeli Palladion'u da yanında götürmüş olan Aineias, bu kadar yükün altında sağına soluna bakamaz bir hâle gelince, karısı Kreusa'yı kaybetmiştir. Sonra geriye dönüp onu aradıysa da, bir daha bulamamıştır. Bir

rivayete göre, Kreusa, kocasının ardından gelirken, Aphrodite veya Phrygialı tanrıça Kybele tarafından, belki de Aineias serbest kalsın diye, kaçırılmıştır; bir rivayete göre de esir edilip Yunanistan'a götürülmüştür. Aineias, Troya'dan kaçtıktan sonra, bir süre İda dağında saklanmış, daha sonra da tanrıların verdiği bir görevi yerine getirmek, Roma şehrini kurmak üzere bir sefere çıkmıştır. Bu sefer sırasında gemileri fırtınaya yakalanmış ve Kartaca limanına sığınmak zorunda kalmışlardır. Burada anlatacağımız öykü, Aineias'ın Kartaca şehrinde yaşadığı maceranın öyküsü olacaktır.

Dido'nun öyküsü ise, bir Fenike şehri olan Tyros'da başlar. Tyros kralı Mutto öldüğü zaman, mirası, kızı Elissa (veya Dido) ile oğlu Pygmalion'a kalmıştır. Pygmalion henüz çocuk yaşta olduğu için halk, krallığı çekip çevirmesi için, amcaları Sicharbas'ı kral naibi yapmış ve Elissa'yı da onunla evlendirmiştir. Elissa, bu yaşlı kocayı sevmiş, göreceğimiz üzere, sonraki hayatında ondan daima sitayişle bahsetmiştir. Daha sonraki öykülerimizde söz konusu edeceğimiz Kıbrıs kralı Pygmalion'dan başka bir kimse olan bu Pygmalion, amcasının hazinelerine göz diktiği için Sicharbas'ı öldürünce, Elissa, kendisine bağlı bir miktar Tyros'lu asili yanına alarak ve amcasının hazinesini de gizlice gemiye yükleyerek şehirden ayrılmıştır. Öldürülen kocasının ruhuna sunmakta olduğunu söyleyerek, altın dolu torbaların yerine de, kum dolu torbaları denize atmıştır. Yolları üzerindeki Kıbrıs'a vardıklarında, tanrıların talimatı üzerine, bir Zeus rahibi ile sevmiş, daha sonra da Aphrodite tapınağından yirmi dört genç kızı yanına alarak Kıbrıs'tan ayrılmıştır. Bu genç kızlar, Elissa'nın gemisine aldığı Tyros'lu asillerin karıları olmuştur. Yolları Kartaca kıyılarına varmış, halk onları iyi karşılamış ve kendilerine yerleşmeleri için bir öküz derisi büyüklüğünde yer vermiştir. Fakat Elissa, bu deriyi çok ince tabakalara ayırarak ve onları yan yana getirerek yerle-

şebilecekleri bir hayli yer kazanmıştır. Oraya yerleşmişler ve bir şehir kurmuşlardır. Aineias, Elissa'yı bu şehre geldikten sonra görmüş ve beğenmiştir. Öykünün bundan sonrasını Vergilius'un *Aeneid* destanına dayanarak anlatacağımız için (IV, 1-705; V 1-5), Elissa adı yerine daha çok "Dido" adını kullanacağız.

Dido, Aineias ve adamlarını ülkesine kabul ederek, onlara çok iyi davranmıştır. Bu ara, Aineias'ın başından geçenleri ve yaptığı kahramanlıkları öğrenmiş ve kız kardeşi Anna'ya da bu soylu kişinin maceralarını anlatmıştır. Bu yiğide karşı sıcak bir ilgi ve yakınlık duymaktadır. İlk kocasının ölümünden sonra bir daha evlenmemeye karar vermemiş olsa idi, bu adamla çekinmeden aynı yatağı paylaşabilir ve onunla evlenebilirdi. Nitekim, eski sevgisinin içinde yeniden alevlenmeye başladığını hissetmektedir. Kız kardeşi Anna ona, gençliğini üzüntüler içerisinde geçirmemesi, çocuk doğurup analık duygusu tatması gerektiğini söylemektedir. Ona, "Sevdiğin bu ülkeyi düşün", demektedir. Pek çok kimseyi reddederek, bugüne kadar evlenmediğini, ama şimdi önüne bir fırsat çıkmış olduğunu hatırlatmaktadır. Anna'nın düşüncesine göre, aileden sorumlu tanrıça Hera (Juno) getirmiştir Ilion (Troya) gemilerini bu kıyılara, Tanrıça'dan yardım dilemek, bu mutlu sona erişmeyi sağlayacaktır.

Yapılan dualar ve sunulan adaklar etkili olmuş, Hera, bu iki insanı bir araya getirmek için bir düzen kurmuştur. Bir av partisi düzenleyecektir. Aineias ile Dido, Güneş gök yuvarlığını aydınlatmaya başladığı zaman, ikisi birlikte, adamlarını da yanlarına alarak ava çıkacaklardır. Hera, kara bulutlarla birlikte dolu karışımı bir yağmur gönderecek, yıldırımlar düşecek, av partisine katılanlar ürkrüp sağa sola kaçacak, kırlara dağılacaklardır. Dağlardan kopup gelen azgın sular, herkesin içine bir korku sa-

lacaktır. Tepelerde nymphalar ortalığı çığlıklarla inletecektir. Bütün bunlar, Dido ile Aineias'ın karanlık bir mağaraya sığınmasına sebep olacaktır. Hera da orada bulunacak, aileden sorumlu bir tanrıça olarak onları birbirine bağlayacaktır. Aphrodite de bu plânı onaylamıştır ve Eros'un okları yerini bulmuştur. Dido ve Aineias, böylece bir mağarada birbirlerinin olmuşlardır. Ne var ki, Dido, dedikodu tanrıçası Fama'nın gadrine uğrayacak, bu birleşme, Dido'nun yıkımının ilk nedeni olacaktır. Bundan böyle bir dedikodu yayılacaktır ortalığa. Yalanla gerçeğin birbirine karıştığı bu dedikodu, Dido'nun yakışıklı delikanlı Aineias'ı yatağına aldığı, onunla sarmaş dolaş yattığı, hattâ sorumluluklarını bile unuttuğu haberini her tarafa yayacaktır.

Dido'nun Jarbas adında bir talibi vardır. Mısır tanrısı Ammon ile bir nymphanın oğlu olan bu kral, geniş ülkesinde Zeus (İuppiter) için yüz büyük tapınak yaptırmış, bir o kadar da sunak inşa ettirmiştir. Zeus'a devamlı bir şekilde yanan yüz ocak adamıştır. Yer yüzünü adadığı kurbanların kanlarıyla sulamıştır. Bu bakımdan Zeus'un indinde hatırı sayılır bir kişidir. Bir gün bu kral, sunakların önünde diz çökmüş, ellerini açarak yüce tanrı Zeus'a yeni âşıkları şikâyet etmiştir. Zeus'un buyruklarını hiçe saydıklarını hatırlatmıştır ona. Bu sırada, Aineias, Kartaca'da, konutlarıyla ve surlarıyla yeni bir şehir kurmaktadır. Üzerinde, kıymetli taşlarla bezeli bir kılıç taşımakta, omuzlarında da Dido'nun elinden çıkmış, çözüğü altın işlemeli, parlak Tyros moru kumaştan dikilmiş bir pelerin bulunmaktadır. Zengin sevgilisi Dido armağan etmiştir bunu ona. Bu sırada, Zeus'un elçisi olarak gelmiş olan haberci tanrı Hermes (Mercurius) ona Zeus'un buyruğunu hatırlatmıştır. Hermes ona, bir kadının tutsağı olup esas görevini unuttuğunu söylemektedir. Roma'ya gidip, bütün dünyaya hâkim olacak, ona unutulmaz bir şeref bahşedecek olan bir işi bulunduğunu hatırlatmış ve bir daha görünmez olmuştur. Bu

durum karşısında Aineias korkmuş, saçları diken diken olmuştur; kendinden geçmiş, ulu tanrının gazabından korkusuna, sesi gırtlığında düğümленir olmuştur. Yapabileceği bir şey kalmıştır; o da, verdiği sözü, yeminlerini unutup, kimseye haber vermeden, bu ülkeden kaçıp gitmektir.

Şafak Tanrıça Eos (Aurora), Poseidon'un oğlu deniz tanrısı Triton'un yatağından kalkıp bütün karaları aydınlatmaya başlayınca, her şey ortaya çıkmıştır. Dido, günün ağarmaya başlamasıyla, kıyıda kürekçilerden ve gemicilerden hiç kimsenin kalmamış olduğunu görmüştür; donanma kıyıdan epeyce uzaklaşmıştır. Dido'nun sevgilisi, sözlüsü kaçıp gitmektedir. Onun için çok acı bir andır bu. Artık beddua etmekten başka yapabileceği bir şey kalmamıştır. "Şimdi başlamıştır kara günlerim", diyerek göğsünü dövmeye başlamıştır. Daha önceden yakmalıydım donanmasını, bütün soyunu sopunu ortadan kaldırdıktan sonra kendini de öldürmeliydim diyerek hayıflanmaktadır. Tanrılara, yeryüzü varlıklarını parlak ışıklarıyla aydınlatan Güneş'e, bütün acılarının şahidi olan Hera'ya, geceleri yol kavşaklarında ulularla anılan büyücü tanrıça Hekate'ye, sessiz gecelerde öç almakla görevli tanrıçalara seslenmekte; mutsuz olduğunu söyleyerek, yakınmalarını dinlemeleri için yalvarmaktadır. Onu terketmiş, ondan bu şekilde kaçmış olan sevgilisine, dilerim karşısına güçlü, azgın ve savaşçı bir ulus çıksın da kovulsun o ülkeden, yalvarsın yardım edin diye, görsün yok oluşunu arkadaşlarının, alçakça boyun eğip inlesin barış için diye beddualar etmektedir. "Hiçbir yetkisi kalmasın, sürünsün, gebersin gününden önce"; gömülmeyip çürüsün, kokuşmuş cesedi kalsın ortalıkta, demektedir. Dido'nun bedduası bu kadarla da kalmamakta, daha sonra Fenikelilere seslenerek, "Bu adamın soyundan gelenleri, öfkeyle, hınçla izleyerek onlardan öç alın", demektedir.

Dido, bütün bunları söyledikten sonra, aşkta hüsrana uğramış bir kimse olarak, artık kendisi için bir mânâsı kalmamış olan hayatına kıyıp, ondan kurtulmak istemektedir. Kız kardeşi Anna'nın sunacağı adaklarla birlikte yanına kadar gelmesini istemiştir. Sütninesi Barce'ye, şakaklarına kadar inen kutsal başlığı başına geçirerek Aineias'tan geriye kalan ne kadar eşya varsa toplayıp yanına getirmesini emretmiştir. Kendisi de, yaklaşan ölümle solmuş olan yüzüyle konağın içerisine dalmış; geçmişini düşünerek İlion dokuması elbiselerine, düğün geceliğine bakarak, Aineias'la birlikte paylaştıkları yatağın üzerine yüz üstü kapanmıştır.

Kader'in ona bahşettiği şekilde yaşamış ve yolun sonuna gelmiştir. Tanrının ve kaderin imkân verdiği ölçüde, kendisine mutluluk vermiş olan bu hatıra eşyalara seslenerek, "Alın benim canımı ve kurtarın beni acılarımdan" demektedir. Ulvî bir şehir kurmuştur; onu surlarla donatılmış bir hâlde görmek mutluluğuna da erişmiştir. Kocasının ölümüne sebep olan erkek kardeşinden öcünü almış ve onu cezalandırmıştır. Dardanos'lu gemiler Kartaca kıyılarına yanaşmamış, bu şehre gelmemiş olsalardı, burada mutlu, hem de çok mutlu bir şekilde yaşamış olacaktı. Dido, bu ve benzeri sözleri söyleyerek, yüzünü yatağına gömmüş, sözlerine devamlı, "Öleceğim, hem de intikam alamadan öleceğim. İntikam alamasam da öleceğim. Evet, bu benim karanlık dünyaya gitmem için seçtiğim yol! Kalpsiz Troyalı, uzaklardan görünecek alevlere bakarak talihsizliğimin o meş'um işaretini uzaklara beraberinde taşıyacaktı", demektedir. Kendisini yakacak ve küllerini vatandaşlarına adayacaktır. Kemiklerinden, öcünü alacak bir kahramanın çıkmasını ve Dardanos'lu köylülerin ardına düşmesini; Kartacalıların, denizde ve karada, torunlarının torunlarına varıncaya kadar bu adamlarla dövüşmelerini istemektedir.

Anlaşılabacağı üzere, Dido'nun "İntikam almasam da öleceğim" sözleriyle yapmak istediği şey, sadece arzularının engellenmiş olmasına karşı gösterdiği basit bir tepki değildir. Nitekim, daha önce hedefine ulaşmamış ağır sezler söylemiş, intizarlar etmiştir. Bu, yeterli bir boşalma sağlamayınca da, başkasına yönelttiği tecavüzkâr davranışı, pek çok intihar olayında işlemekte olan bir psikolojik mekanizmayı kullanacak, kendisine yöneltmiştir. Freud'un dediği türden bir "ölüm içgüdü", artık içindeki yaşama sevincini yok etmiştir. Verdiği emir üzerine, Dido'yu yakmak için büyük bir odun yığını hazırlanmıştır. Orada hazır bulunanlar, Dido'nun kılıcı üzerine yıkılmış ve kanlara bulanmış olduğunu görmüşlerdir. Olayı görenler, görmeyenlere anlatmış; kötü haber bütün ülkeyi dolaşmıştır. Her tarafta çığlıklar yükselmeye başlamış, sanki bütün Kartaca çökmüş, yanmış ve yıkılmışçasına inlemeye ve ağlamaya başlamıştır. Olayı duyan kız kardeşi Anna çılgına dönmüş, yırtmış solgun yüzünü, yumruklamıştır göğsünü. Birlikte ölmedikleri için, onu kaderine ortak etmediği için hayıflanmaktadır. Ona "Yıktın kendini, beni, ulusunu, Sidon'un öncülerini, kurduğun şehri", demekte; yarasını temiz pınar sularıyla yıkamaya çalışmaktadır. Dido'ya sarılarak, hâlâ yaralı canlı bir durumda olan kardeşini kucaklayıp ısıtmak istemektedir. Ne var ki, Dido, üç defa doğrulmak istemiş, şaşkın gözlerle gökte bir ışık aramış ve derinden bir inleme ile gözlerini bir daha açmamak üzere kapamıştır. Bu sırada Aineias, kıyıda iyice uzaklaşmış olan gemisinden, bu alevlerin neden böyle göklere yükselmiş olduğunu bilmeden, aydınlanmış olan Kartaca surlarına bakıyormuş. Kendi soyundan türeyecek olan Romalıların başına Kartacalıların nasıl bir çorap öreceğini de bilmiyormuş.

Biz çok iyi biliyoruz ki, sevdikleri erkeklere sadık kalmış kadınları terkeden kocaların sonu pek hayra varmamıştır. Iason gi-

bi, Aineias ve Romalılar da birçok badireli günler yaşayacaktır. Göreceğimiz üzere, Theseus'un, Minos'un kızı Ariadne'yi kaçırıp Naksos adasında terkettiği günden bu yana, hayatı acılarla dolu geçmiştir. Babası kılıkli Demophon (veya Akamas) da, böyle bir terketme olayı yaşamıştır. Demophon, Theseus'un Phaidra'dan, bir rivayete göre de Ariadne'den olma oğludur. Demophon da, Aineias gibi Troya önlerinde savaşmış bir kahramandır; Troya dönüşü Trakya sahilllerinde karaya çıktığı zaman, Amphipolis kralı Sithon'un veya Phylleus'un kızı Phyllis ile evlenmiş, hattâ kızın babası, tahtını damadına bırakacağına dair bir vaatte bile bulunmuştur. Demophon, geri döneceğine dair söz verip ayrılırken, Phyllis, kocasını Dokuz Yol denen yere kadar geçirmiş ve ona içinde Ana-Tanrıça Rheia'ya ait kutsal şeylerin bulunduğu küçük bir kutu vermiştir. Ona geri dönüp dönmeyeceği belli oluncaya kadar da kutunun kapağını açmaması için tembihte bulunmuştur. Ne var ki, Demophon, Phyllis'i terkederek Kıbrıs'a yerleşmiştir. Demophon'un geri dönme zamanı gelip geçince, Phyllis sözünde durmayan kocasına beddua ederek hayatına son vermiştir. Demophon da, kutuyu açıp içindekileri gördüğü zaman dehşete kapılıp atını hızla sürünce, yere düşerek kendi kılıcıyla kendi kendini yaralamıştır; aldığı ölümcül yara ile de hayatını yitirmiştir.

Vergilius'tan sonra, Ovidius da Aineias ve Dido konusuyla ilgilenmiş, özellikle de Dido'nun olaya bakış açısını işlemeye çalışmıştır. Ovidius, *Heroides* adlı eserinin yedinci mektubunu, Dido'nun ağzından yazmıştır. Bu eserinde, pek çok defa iki sevgiliyi karşılıklı olarak konuşturmakta olan yazarımız, bu defa sadece Dido'nun duygularını dile getirmeye çalışmıştır.

Bu olayda, öyle anlaşılıyor ki, Ovidius'a göre Aineias'ın söyleyebileceği bir şey kalmamıştır. Dido, yazdığı mektupta Aine-

ias'ın kendisini hamile bırakıp terkettiğini, kendisinden bir parçanın bedeninde bulunduğunu söylemektedir. Onu ikaz ederek, kendisini terkettiği takdirde, sadece Dido'yu öldürmekle kalmayacağını, doğmamış çocuğunu da öldürmüş olacağını (VII, 133-138), bildirmektedir.

Dido ve Aineias öyküsü, başta Shakespeare olmak üzere pek çok Batılı yazarı etkilemiştir. Shakespeare'in on ayrı piyesinde bu iki kahramandan bahsediyor olması, bu etkilenmenin yaygınlığına çok açık bir örnek oluşturmaktadır.

Söz konusu öykü, opera bestecileri için de cazip bulunmuştur. Vergilius'un *Dido ve Aineas* epiğinden ilham alınarak bestelenmiş operaların en ünlüsü şüphesiz Henry Purcel'in eseridir. Librettosu Nahum Tate tarafından yazılmış olan bu operanın üçüncü perdesinin sonunda, Dido'nun söylediği ünlü bir aria, barok opera edebiyatının en duygulu parçalarından birisini oluşturur. Dido, "Toprağa verildiğim zaman... hatırla beni" diyerek ve tekrar tekrar hatırlanmasını isteyerek acılarını dile getirmektedir. Operanın sonunda, koronun ağzından Eros'un yorgun, dermansız kanatlarıyla Dido'nun mezarının başına gelip, kabrin üzerine güller serptiğini öğreniyoruz. Vergilius'un *Aeneid* adlı eserini esas alarak bestelenmiş diğer bir opera ise, Hector Berlioz'un *Le Troyens* adlı eseridir. Operanın ikinci kısmı, Troyalıların Kartaca'daki macerasını işlemektedir. Bunlardan başka, Pietro Metastasio'nun *Didone Abbandonata* (Terkedilmiş Dido) adıyla yazmış olduğu bir drama da, önemli olmayan pek çok operanın bestelenmesine kaynaklık etmiştir.

Aeneid'de geçen pek çok olay, plâstik sanatları da etkilemiştir. Giovanni Bernini'nin yapmış olduğu bir heykel grubu ile İtalyan ressam ve heykeltıraş Raffaello'nun ve Federigo Barocci'nin yapmış olduğu birer tablo, Aaineias'ın Troya'dan kaçışı

olayını, çok iyi bir şekilde canlandırmaktadır. Peter Paul Rubens ve Sir Joshua Reynolds, Dido'nun ölümünü resmetmektedir; J. M. W. Turner ise, seri hâlinde yaptığı tablolarla, Dido'nun Kartaca'yı imar edişinden başlayarak, Dido'nun avda Aineias'a refakat edişine, Aineias'ın başından geçen maceraları anlatmasına, Hermes'in Zeus'tan getirdiği talimata ve Aineias'ın donanmasının Kartaca'dan ayrılışına varıncaya kadar pek çok olayı resmetmektedir.

AŞKTA YASAK İLİŞKİLER

Kadın-erkek aşk ilişkilerini gözden geçirdiğimiz zaman, tabii hedeflerinden sapmamış olmakla birlikte, toplumca yasaklanmış birtakım aşk ilişkilerinin daha bulunduğunu görüyoruz. Bazı zor-balar, sevdiklerine zorla sahip olmaya çalışmışlardır. Özellikle Zeus, Apollon ve Boreas, bu konuda insanlara hiç de hoş olmayan örnekler sunmuşlardır. Apollon, Erekhtheus'un en küçük kızı olan Kreusa'yı kaçırmış; ona, Atina'da, Akropolis'de bir mağara içerisinde tecavüz etmiştir. Kreusa, İon'a bu olaydan sonra hâmile kalmıştır. Boreas, Oreithuia'yı, Attika'da, İlissos Irmağı ile dans ederken görmüş ve Trakya'ya kaçırarak ona zorla sahip olmuştur. Boreas'ın Oreithuia'dan Kalais ve Zetes isimli iki oğlu dünyaya gelmiştir. Aigyptos'un oğulları da Danaos'un kızlarına zorla sahip olmaya çalışmışlardır. Söz konusu ettiğimiz iki tanrı, emellerine nail olmuştur ama, Danaos'un kızları, bir tanesi hariç, koca namzetlerinin tümünü öldürmüştür.

Anlaşılabacağı üzere, tanrılar ve hayvanlar âleminde yaygın örneklerine rastladığımız bu tür ilişkiler, toplum hayatı bakımından ürkütücü bulunmuştur. Irza geçme, toplum kurallarına aykırı bulunduğu için tasvip edilmeyen cinsel ilişkilerde bulunma ve bunun özel bir hâli olarak, özellikle de Zeus'un rağbet ettiği

türden bir fücür suçu işleme, bugün olduğu kadar, dün için de ölümlüler bakımından yasaklanmış davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür davranışlar, bir toplum içerisinde yaygınlaşmaya başladığı zaman, toplumun sosyal yapısını bozmakta, aile içi ve aileler arası ilişkileri zedelemekte, her türlü güven ve saygıyı ortadan kaldırmaktadır. Gerçek hayatta, tarihî vakalar olarak, bazı tanrılaştırılmış krallarda örneklerine rastladığımız birtakım fücür davranışları, dar ve geniş mânâda olmak üzere, ölümlü ve sıradan insanlara yasak edilmiştir. Bu tür aşk ilişkilerini, sapıklıktan ayrı bir kategori altında, "Yasaklanmış Aşk İlişkileri" başlığı altında sunmaya çalışacağız.

Yakın akraba arasında herhangi bir cinsel ilişkide bulunmayı veya evlenmeyi yasaklayan kuralların universal diyebileceğimiz bir yaygınlıkta uygulanmış olması, Karl Marx, Émile Durkheim, Edward Alexander Westermarck ve Sigmund Freud başta olmak üzere pek çok sosyal ilim adamı tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bu yasakların özellikle nüve aile bireyleri arasında çok büyük bir titizlikle uygulanmış olması, konulmuş olan dinî, ahlâkî ve hukukî yasakların dışında, ihlâl edilmiş olmaları hâlinde mitoslarda ve folklorik anlatımlarda aşırı derecede olumsuz bir şekilde ifade edilmelerine de sebep olmuştur. Fücür suçu işlemiş olanların başlarına nelerin gelebileceği, ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Bazı toplumlarda, bu yasaklar, nüve ailelerin dışına da taşmıştır. Evlilik dolayısıyla hısımlık tesis etmiş olan bireyleri de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Hattâ bazı hâllerde, aynı bir klânın mensuplarına varıncaya kadar geniş bir kitleye uygulanır olmuştur.

Vereceğimiz örneklerde baba-kız, en ürkütücü bir ilişki şekli olarak ana-oğul ve kardeşler arası ilişkiler ile üvey ana-oğul ve

enişte-baldız cinsel ilişkilerinin şiddetle cezalandırılmış olduğunu göreceğiz. Yaşanmış olmaları hâlinde, bu tür aşk ilişkileri bir cezalandırma, özellikle Aphrodite'nin gazabına uğrama şeklinde yorumlanmış; başka türlü yorumlanmaları için de herhangi bir sebep bulunamamıştır.

Myrrha ile Kinyras

Myrrha (veya Smyrna), babasına âşık olup ondan Adonis isimli bir çocuk peydahlamış olan bir kızdır. Myrrha'nın veya Smyrna'nın babasının ve annesinin nereli ve kimlerden olduklarına dair değişik rivayetler bulunmaktadır. Biz, bu öyküde, kızın babasının Kıbrıs kralı Kinyras ve adının ise Myrrha olduğunu kabul ederek, bu temel üzerinden konunun nasıl şekillendirilmiş olduğunu anlatmaya çalışacağız. Nereli olduğu ve adı konusunda dile getirilen rivayetler yanında, onun niye böyle bir aşka tutulduğu konusunda da çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Apollodoros'un bildirdiğine göre, Myrrha, Aphrodite'ye gereken saygıyı göstermediği için babasına âşık edilmiştir (*The Library*, III, XIV, 4; Vol. 2, s. 87). Hyginus'a göre Myrrha'nın annesi buna sebep olmuştur; kızının Aphrodite'den daha güzel olduğunu söylemiştir. Başka bir rivayete göre Myrrha, saçlarının güzelliği ile övünmüştür. Biz biliyoruz ki, bu tür kaba övünmeler, Aphrodite'yi daima kızdırmıştır. Burada da böyle olmuş, Tanrıça zavallı kızcağızı bir yasak aşka müptelâ ederek babasına âşık edivermiştir. Myrrha gibi, Pieridlerden biri olan Klio veya Kleio da, babasına âşık edilmiştir. Kleio, belki de Myrrha'dan daha büyük bir suç işlemiştir; Aphrodite'yi, Myrrha'nın oğlu Adonis'e âşık olduğu için ayıplamaya kalkmıştır. Tanrıça, onu aynı fücür cezasına çaptırmış ve Kleio, bir rivayete göre, Hyakinthos isimli yakışıklıyı, babasından hâmile kalarak doğurmuştur (C. Kerényi, *The Gods of the Gre-*

ebs, Norman Cameron çevirisi, London, Thames and Hudson, 1974, s. 104, 139).

Myrrha ile Kinyras öyküsünü, Adonis ile ilgili ayrıntılara girmeden, en yalın şekliyle, Ovidius'un anlatımına uyarak vermeye çalışacağız (*Metamorphoses*, X, 300-505). Ovidius, anlattığı Myrrha öyküsünü "korkunç" olarak nitelemekte ve bu öyküyü kız babalarının ve kızların dinlememesi gerektiğini söylemektedir. Onun tavsiyesine uymayıp öyküyü dinlemeye karar verecek olanlara da, kadere inanmamalarını, inandıkları takdirde ise anlatılan türden bir işin cezasız kalmayacağını iyi bilmeleri gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu öykü, bu tür bir fücür suçunu, Tanrıçanın bir cezalandırması şeklinde yorumlamaktadır. Nitekim, Eros'un oku yaralamıştır Kıbrıs kralı Kinyras'ın kızı Myrrha'yı; âşık etmiştir onu babasına. İlkten Myrrha, bu sevgiye karşı çıkmıştır, direnmiştir; ne yapabilirim diye düşünmüştür. Bu bir suç ise, böyle bir suçu işlememesi için tanrılardan yardım dilemiştir; yalvarmıştır onlara. İçindeki ateşin sönmediğini hissedince de, tabiatla, kan bağının böyle bir sevişmeyi, böyle bir evliliği yasak etmediğini söylemektedir. Döllenme gücü, canlıları birbirleriyle ayırım gözetmeden buluşturmaktadır; bir ineğe babasının atlamasına, bir aygıra kızının karılık etmesine, bir koçun anası ile eşleşmesine, bir kuşun kendi yumurtasından çıkan bir yavru tarafından döllenmesine kimse karşı çıkmamaktadır. İnsanoğludur tabii eğilimlere duyarsız kalan, odur kendi önüne olumsuz kurallar koyan. Halbuki, ana oğluyla, baba kızı ile eşleşecek olursa, sevgi üzerine sevgi eklenecek, mutluluk iki katına çıkacaktır. Ne var ki, Myrrha'ya verilmemiştir bu hak; toplumun kuralları engellemektedir onun böyle bir sevgiyi tatmasını.

Myrrha, keşke Kinyras'ın kızı olmasaydım diye düşünmektedir. Öyle olsaydı, kimbilir ne kadar mutlu olacaktı. Yapabilece-

ği pek bir şey yoktur bu durumda. Bu yıkımın yarattığı üzüntü ile, bu diyardan kaçıp uzaklara gitmek istemektedir. Babasının yanında olacak, ona bakacak, onunla konuşacak ama ona dokunamayacaksa, buna nasıl dayanacaktır? Ne kadar kural ve yasak var diye düşünmektedir. Babasıyla birleşerek anasının kuması olmayı, oğlunun kız kardeşi olmayı, kardeşinin anası olmayı nasıl isteyebilir ki!.. Kara yılan saçlı öç alıcı tanrıçalardan korkmayacak mıdır? Erinyes'ler ona asık bir suratla, saldırgan ve öfkeli bakışlarla bakmayacaklar mıdır? Buna nasıl katlanacak, nasıl tahammül edecektir? Böylece, anlamıştır artık dileğinin hiçbir şekilde gerçekleşemeyeceğini. Aile içindeki yeri, böyle bir isteğin gerçekleşmesine uygun değildir.

Bu ara Kinyras, kızı ile evlenmek isteyen adayların baskısı altında ne yapacağını bilememektedir. Taliplerinin adını söyleyerek kızına kiminle evlenmek istediğini sormuştur. Myrrha, ilkten bu soru karşısında sessiz kalmış, sonra aklı karışmış olarak, sıcak gözyaşları dökmeye başlamıştır. Kızın bu hareketi, bir genç kızın masumiyeti gereği olarak yapılan bir davranış şeklinde yorumlanmıştır. Kinyras, kızının göz yaşlarını silerek onu öpmüştür; ona ağlamamasını söylemiştir. Myrrha, babasının verdiği bu öpücükten son derece mutlu olmuş ve nasıl bir koca istediği sorusuna da "Senin gibi" diyerek cevap vermiştir. Ancak, babası bunun ne demek olduğunu anlamamış, kızının kendisine olan bağlılığını da çok tabii bir davranış olarak yorumlamıştır. Myrrha, bu sözün ne mânâya geldiğini bildiği için, başını yere eğmiş, gizlemeye çalışmıştır duygusunu.

Gece yarısı olmuştur. Bütün ölümlüler, uykunun verdiği bir rahavetle, üstlendikleri görevleri unutmuşlardır. Ne var ki, Kinyras'ın kızı bir türlü uyuyamamaktadır; esiri olduğu bir isteğin ateşi ile kavrulup durmaktadır. Çılğınca dileklerinden bahsetmekte;

bazen üzülmekte, bazen de babası üzerinde bir deneme yapmayı düşünmektedir; bazen, duyduğu arzulardan dolayı bir utanç hissine kapılmakta, bazen de bu arzularını gerçekleştirebilmek için yanıp tutuşmaktadır. Açıkçası, ne yapacağını bilememektedir. Öyle anlaşıyor ki, ölümden başkası onu bu dertten kurtarmayacaktır. Kalkıp bir ilmikle boğazını sıkmak istemektedir. Kuşağını kapının direğine bağlamış, usulca, “Elveda sevgili Kinyras, niçin öldüğümü anlayacaksın”, diyerek kuşağını boynuna dolayarak kendini öldürmeye kalkışmıştır. Ama kızın mırıldanarak söylediği bu sözler, yatak odasının eşiği dibinde bekçilik etmekte olan sâdik sütninenin kulağına ulaşmıştır. Yaşlı kadın, kapının sürgüsünü açıp içeri girince, olanlar karşısında feryat etmeye, göğsünü dövmeğe, üstünü başını yırtmaya başlamıştır. Hanımının boynundaki ipi gevşetmiş, ilmiği çözüp boynundan çıkarmıştır. Ağlayarak kollarını kızın boynuna dolamış ve onun niçin intihar etmek istediğini sormuştur. Myrrha, suskundur ve bu intihar olayının başarıya ulaşmadan açığa çıkmış olmasından dolayı da üzgündür.

Yaşlı kadın, şimdi saçları ağarmış başını açmış, içi boşalmış göğüslerini meydana çıkarmış olarak, kızın bebeklik beşiği uğruna, emzirdiği ilk süt adına bunu niçin yapmak istediğini sormaktadır ondan. Myrrha, sütninenin sorularını cevapsız bırakmak istediye de, yaşlı kadın gerçeği öğrenmekte ısrar etmiş ve sırrını kimseye söylemeyeceğine dair de ona söz vermiştir. “Söyle bana nedir derdin?” diye sormuştur. “Bırak sana yardım edeyim, yaşlıyım ama, işe yaramaz bir insan değilim”, demiştir. Bir delilik krizi buna sebep olduysa, tedavi edecek insanları tanıdığını söylemiştir. Tanrıların gazabına uğramış olmaktan dolayı meydana gelmiş bir şey ise, onun da çaresini bulacağını bildirmiştir. Tanrılara kurbanlar adayarak onları yatıştırmaya çalışacaktır. Sorularını tekrarlamakta; evin ve ailenin serveti güven altındadır, an-

nen ve baban sağ ve iyi durumdadırlar diyerek, kızın böyle bir şeyi yapması için başka ne gibi bir sebebin bulunabileceği konusunda soru üzerine soru sormaktadır. Son soruda, "baba" lâfının telâffuz edildiğini duyunca, Myrrha derin bir iç çekmiştir, fakat sütnine, gene de, onun esas sırrının ne olduğunu anlamamıştır. Anladığı, kızın bir aşk yüzünden dolayı böyle bir şeye teşebbüs ettiği olmuştur. Israrla kendisine açılmasını istemiş, ağlayan kızı bağrına basıp, titrek kollarıyla sarmıştır. "Biliyorum, âşıksın", demiştir. "Beni daima yanında bulacaksın, sana yardım edeceğim", demiştir. Merak etmemesini, babasının bundan hiçbir şekilde haberi olmayacağını da söyleyerek kızı rahatlatmaya çalışmıştır.

Myrrha, kendinden geçmiş bir vaziyette, kendisini sütনের kolları arasından kurtarıp yatağa atmış, yüzünü yastıkların arasına gömerek "Git buradan" diye haykırmıştır. Sonunda, içini yakan iğrenç isteğin ne olduğunu sütninesine söylemiştir. Anlatılanları ürpertiyle dinleyen sütnine, kızı hem okşamış, hem de kınamıştır; sonunda göz yaşlarına dayanamayarak ona yardım etmeye karar vermiştir. Demeter (Ceres) kutlamalarının başladı-ğı bir döneme gelinmiştir. Myrrha'nın annesi de beyazlar giyip bu bayrama katılacak, Tanrıça'ya ilk ürünlerden sunacak ve dokuz gece boyunca kocasından uzak kalacaktır. Sütnine, kraliçenin yokluğundan yararlanarak Kinyras'ın yatağına kızı yaşında çok güzel bir genç kız gönderecektir. Böylece, sessiz bir gecede, zifirî karanlık basınca, sütninesinin yardımıyla girmiştir Myrrha babasının koynuna. Bir kez değil, birçok defa tekrar etmiştir bu sevişme. Bu süre boyunca bir kara bulut hiç eksik etmemiştir gölgesini; karartmıştır ışıldayan yıldızların yüzünü. Sonunda Myrrha, babasından hâmile kalmıştır, ama baba da anlamıştır kızı ile yattığını. Kılıcını çekip kızını öldürmek istemiştir. Myrrha, gecenin karanlığından faydalanıp canını kurtarmakla birlikte, suçluluk duygusundan kurtulamamıştır.

Diri ve ölü insanlar içerisinde bulunan veya yaşayan aşağılık bir mahlûk olmak istememektedir. Bunun için yalvarmıştır. Bir tanrı ona yardım edecek ve onu bir mersin ağacına dönüştürecektir. Yüklü döl yatağı bir ağaç gövdesine dönüşecek; kabuklar yüzünü örtecek, kimse günahını suratına haykıramayacaktır. Sonradan iki tanrıçanın, Persephone ile Aphrodite'nin paylaştığı güzel bir çocuk, bu ağacın kabuğunu çatlatarak doğacaktır. Adonis adıyla anılacak olan bu çocuğun öyküsüne daha önce Aphrodite ile olan ilişkisi dolayısıyla kısaca temas etmiş olduğumuz için, burada tekrar değinmeyeceğiz.

Kinyras, bir sonraki bölümde öyküsünden bahsedeceğimiz Pygmalion'un torunudur. Bir rivayete göre, Aphrodite'nin de torunu durumundadır. Eğer bütün bunlar doğru ise, Aphrodite torununun oğlu olan Adonis ile, hem de Hephaistos'la evliyken, Savaş Tanrı Ares'le gizlice sevişirken, alenî bir aşk hayatı yaşamaya kalkmış olmaktadır. Anodis, belki de bu yüzden Ares'in bir oyununa gelip öldürülmüştür.

Ne var ki, Myrrha, arzularına yenik düşüp babası ile bir aşk hayatı yaşamak isteyen tek kız değildir. Bir rivayete göre, Nyktimene de böyle bir hayat yaşamak istemiştir. Nyktimene, Lesbos kralı Epopeus'un kızıdır. Babası ona âşık olmuş veya her ikisi de bu tutkuyu paylaşarak fücür suçu işlemişlerdir. Kız, utancından insanlar arasında dolaşamaz hâle gelmiş ve bir ormana sığınmıştır. Athena da, kıza acıdığından onu bir baykuşa, görünmesin diye ışıktan kaçan, ancak geceleri ortaya çıkabilen bir kuşa dönüştürmüştür. Bir başka öyküde, Arkadia krallarından Skhoineus, çok büyük bir ihtimalle de, daha sonra öyküsünü anlatacağımız Tereus'un oğlu olan Klymenos, kızı Harpalyke'ye âşık olmuş ve kızın dadısının yardımıyla ona tecavüz etmiştir; sonra da Alastor

adında birisiyle evlendirmiştir. Daha sonra da, tadına doyamadığı kızını kaçırıp onunla birlikte yaşamaya başlamıştır. Bu duruma feci şekilde üzüldüğü içeren Harpalyke, sonunda babasından öcünü almıştır. Bazı öykülerde de görüleceği üzere, oğlunu veya erkek kardeşini öldürüp babasına güzel bir ziyafet çekmiştir. İşin farkına varan Klymenos, önce kızını öldürmüş, sonra da intihar etmiştir. Bir rivayete göre Klymenos, kimsenin yüzüne bakamayacak bir insan olarak, karanlıklarda yaşamasını sürdürmek zorunda olan bir baykuşa dönüştürülmüştür. Bu kuş, diğer kuşların da nefret ettiği bir kuş olduğu için, bütün gün gözlerden irak olarak yalnız başına yaşamak zorunda kalmıştır.

Görüldüğü üzere, Myrrha ve görüleceği üzere Side denen güzel kız ağaca, Nyktimene, Klymenos ve İktinos ise, fücür suçu işledikleri için beğenilmeyen birer kuşa dönüştürülmüşlerdir. Birer insan olarak, bu kimseler ne yaşayanlar arasında, ne de ölümler ülkesindeki insanlar arasında kimsenin yüzüne bakabilecek bir durumda bulunmadıkları için, bitkilere ve çoğunlukla da yalnız yaşayan, ancak gece görünmeye cesaret edebilen kuşlara dönüştürülmüşlerdir.

Bunların dışında, aşağıda özetleyeceğimiz öykülerde ise, baba-kız ilişkisi türünden fücür suçu işlemiş olan kimselerin bir dönüşüme uğramadan, doğrudan doğruya ölmüş veya öldürülmüş olduklarına şahit oluyoruz. Kısaca özetleyeceğimiz bu öykülerde, babaları tarafından kirletilmiş olan kızların bir suçu bulunmamaktadır. Ama kirletilmiş olmak, onların da ölmeleri veya öldürülmeleri için yeter sebep olmuştur. Öyle görünüyor ki, diriler ve ölümler arasında istenmeyen bir kimse olarak bulunmak, dönüşüme uğramaktan daha hafif bir cezaya çarptırılmış olmayı ifade etmektedir. Ölüm, ölümler arasına katılmak, insan olmayı sürdürmek demektir. Nitekim Niobe ve Kyane bu ayrıcalığa sa-

hip olmuş kadınlardır. Kyane, babasının saldırısına uğramış bir kızdır. Sarhoş iken babası Kyanippos, onu kaçırmış ve gecenin karanlığından yararlanarak ona tecavüz etmiştir. O iş olurken, Kyane kendisine tecavüz edenin parmağındaki yüzüğü usulca çıkarıp saklamayı başarmıştır. Gün ağardıktan sonra, kendisine kimin tecavüz etmiş olduğunu böylece öğrenmiştir. Bu sırada, bir salgın hastalık, şehir halkını kırıp geçirmeye başlamıştır. Kâhinler, bir fücür suçunun işlenmiş olduğunu söyleyerek, bu suçtan arınmak için insan kurban etmek gerektiğini bildirmişlerdir. Kyane ve babası kendilerini öldürmek suretiyle hayatlarına son vermişlerdir. Kirlenmiş olmak, Kyane'nin kendi kendisini cezalandırmasına yetmiştir. Thessalia kralı Piassos da, kızı Larissa'ya tecavüz etmiştir. Larissa, babasının cezasını kendi elleriyle vermiş, şarap fıçısı üzerine eğildiği bir sırada iterek onun boğulmasına sebep olmuştur.

Bazen, fiilî bir tecavüz olayı yaşanmamış olsa bile, bir duygu kirlenmesine maruz kalmak, cezalandırılmak için yeter sebep olarak görülmüştür. Nitekim Niobe ve Side, babalarının isteklerine boyun eğmedikleri hâlde, kendilerini manen kirlenmiş olarak kabul etmişler ve kendi kendilerini cezalandırmışlardır. Şöyle ki, mitolojide çok çocuk sahibi olmakla ün yapmış bir kadın olan Niobe'nin başından geçtiği söylenen bir öyküye göre, babası Assaon, ona tecavüz etmeye kalkışmıştır. Niobe'nin kocası bir av partisi sırasında ölünce, Assaon için kızı üzerindeki emellerini gerçekleştirebilmesi için bir fırsat doğmuştur. Assaon, dul kızını şiddetle arzulamaya başlamıştır. Niobe, babasının isteğine karşı çıkıp onu reddedince, Assaon, büyük bir ateş yaktırarak Niobe'nin çocuklarını canlı canlı ateşe atıp öldürmüştür. Sonunda, kendisi de cinnet getirip intihar etmiştir. Niobe ise, bir rivayete göre, bu olaylar karşısında taş kesilip bir kayaya dönüşmüş; bir rivayete göre de, bir kayanın üzerinden atlayarak intihar etmiştir.

Niobe gibi, Side de bir fücür olayına katılmamış olmakla birlikte, intihar etmiştir. İktinos, karısı öldükten sonra, kendine hâkim olamayıp kızına tecavüze kalkışmış; sonunda Side, kaçıp sığındığı annesinin mezarı başında intihar etmiştir. Kızın akan kanı bir nar ağacının yeşermesine sebep olmuştur. Babası ise nar ağacına hiçbir şekilde konmayan, hattâ başını bile çevirip bakamayan bir çaylak kuşuna dönüştürülmüştür.

Oidipus ile İokaste

Kadmos'un soyundan gelen Laios'un, karısı İokaste'nin ve oğulları Oidipus'un ana-oğul fücür ilişkisinden dolayı başına gelen olayları daha iyi anlayabilmek için, Kadmos ailesi gibi lânetli bir aile olan Pelops ailesinden de kısaca bahsetmek gerekmektedir. Bu ailenin başından geçen olaylar, hem Laios'un öyküsünün, hem de Oidipus kompleksi gibi önemli bir kavram olan Elektra kompleksinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Pelops'un Hippodameia'dan iki oğlu, Nympha Aksiokhe'den ise Khrysippos adında bir oğlu dünyaya gelmiştir. Hippodameia'dan doğan Atreus ile Thyestes, analarının da yardımıyla Aksiokhe'yi öldürmüşler, bu yüzden babaları tarafından lânetlenmişlerdir. Bu olay yetmiyormuş gibi, Thyestes, Atreus'un karısı Aerope'yi ayartıp, onun yardımı ile tahtı ele geçirmeye çalışmıştır. Ne var ki, tanrılar Atreus'un yanında yer almış ve tahta Atreus'u oturtmuşlardır. Atreus, iktidara geldikten sonra, kardeşi Thyestes'i Mykenai'den kovmuştur. Karısı ile olan aşk ilişkisini öğrendiği için de ona ayrıca kin beslemektedir. Arayı düzeltmiş gibi yapıp Thyestes'i Mykenai'ye çağırmış, üç oğlunu öldürüp etlerinden ona güzel bir ziyafet çekmiştir. Farkına varmadan çocuklarının etleriyle karnını doyuran Thyestes, oğullarının kesik başlarını

görünce çılgına dönmüştür; Güneş bile o gün gördüğü bu korkunç manzaradan ürkmüş, yarı yoldan geri dönerek dünyayı karanlıklara boğmuştur. Başka bir ülkeye sığınmış olan Thyestes, bu kez, büyük bir fücür suçu işleyerek kendi kızı Pelopia ile birleşerek ondan bir oğlan çocuk peydahlamıştır. Aigisthos adındaki bu çocuk büyüyünce, Atreus'un oğlu, Troya'ya giden orduların baş kumandanı Agamemnon'un karısı Klytimestra'yı kandırarak onunla aşk hayatı yaşamış ve gene onunla birlik olup Agamemnon'u öldürmüştür ve böylece kardeşlerinin öcünü almıştır. Agamemnon'un sevgili kızı Elektra da, kardeşi Orestes büyüdükten sonra, annesinden ve âşığı Aigisthos'tan babasının öcünü almıştır.

Pelops ailesinin Kadmos ailesini ilgilendiren önemli bir yanı bulunmaktadır. Oidipus'un babası Laios, Zeus'un Antiope'den olma iki oğlu Amphion ile Zethos tarafından Thebai'den kovulunca, gidip Pelops'un sarayına sığınmıştır. Orada sıcak bir karşılama görmüştür. Ancak Laios, kendisine gösterilen sevgi ve güvene ihanet etmiş, Pelops'un bir nymphadan doğma oğlu yakışıklı Khrysispos'a âşık olmuş, onu kaçırmış ve kirletmiştir. Çocukcağız, bir rivayete göre utancından intihar etmiş; bir rivayete göre de üvey kardeşleri tarafından, üvey annesi Hippodameia'nın da kışkırtmasıyla öldürülmüştür. Hera, aileden sorumlu bir tanrıça olarak bu sapık ilişkiye göz yummamıştır. Kocası Zeus da böyle bir oğlan çocuk kaçırmıştır; bu yüzden ağzı yanıktır. Laios'u hiçbir şekilde cezalandırmamış olan Thebai halkına bu sebeple kızmış ve o baş belâsı Sphinks'i, onları cezalandırmak üzere şehrin başına bu yüzden belâ etmiştir.

Tanrılar, birbirleriyle ara sıra kavga etseler de, birbirlerini korurlar. Laios'un karısı İokaste bir rüya görmüştür. İokaste, o rüyayı niye görmüştür, tam olarak bilmiyoruz. Ama, gördüğü rü-

ya Kadmos soyunun sonunu etkileyecek bir rüyadır. Yorumcu, hâmile kalacak olursa, bir oğlan çocuk doğuracağını, onun da babasını öldürüp tahta çıktıktan sonra anasıyla evleneceğini söylemektedir. Ama insanoğlu, Aphrodite'nin içine düşürdüğü o ateşten kendisini kurtarabilir mi? Bir gece olanlar olmuş, İokaste hâmile kalmış ve bir oğlan çocuk doğurmuştur. Öykünün bundan sonrasını, Sophokles'in *Triloji*'sine, özellikle de *Kral Oidipus* dramasına dayanarak anlatmaya çalışalım.

Kâhinin, bilicinin söylediğine göre, büyüyünce kendisini öldürüp tahtına oturacağından korktuğu içindir ki Laios, oğlunun topuklarını sivri uçlu bir şeyle deldikten ve ayaklarını birbirine bağladıktan sonra onu sadakatinden emin olduğu bir köle çobana vererek bir dağ başında öldürtmek istemiştir. Laios'un böyle haşin bir tedbire baş vurması, kadere hiçbir şekilde baş eğmemek, açık vermemek içindir; belki çocuğun ölümünü kolaylaştırmak için, belki de ölse bile, hayaletinin kalkıp yürüyerek tekrar geri dönmesini önlemek içindir bu yaptıkları. Ne var ki, bu yufka yürekli çoban, çocuğa acımış, dağda birlikte çobanlık ettiği başka bir çobana onu emanet ederek hayatını kurtarmıştır. Bu yeni çoban ise, çocukları olmadığını bildiği bir aileye, Korinthos şehrinin kral ve kraliçesine vermiştir çocuğu. Kral Polybos ile kraliçe Periboia çocuğu benimsemişler ve sevmişlerdir. Ona "Şişmiş ayak" mânâsına gelen bir de isim vererek "Oidipus" demişlerdir. Çocuk zamanla büyümüş, güçlü kuvvetli bir delikanlı olmuştur. Ana-baba olarak bu insanları bilmiştir. Ne var ki, bir ziyafette, şarabı fazla kaçırın bir davetli, ağzından "Uydurma evlât" diye bir lâf kaçırınca, Oidipus, kuşkuya kapılmış ve kim olduğunu öğrenmek için evvelâ kraliçe Periboia'ya baş vurmuş; kral ve kraliçenin bu yersiz hitaptan çok üzüldüklerini görmüş

olmasına rağmen, Delphoi tapınağına gidip, durumu bir de Apollon Tanrı'dan öğrenmek istemiştir. Apollon bu konuda fazla bir bilgi vermemiştir; ancak, ona, korkunç felâketlere uğrayacağını, kendisine hayat vermiş olan babasını öldürüp annesiyle evleneceğini söyleyince, çok sevdiği ve saydığı, kendisinin gerçek anne ve babası olarak bildiği Korinthoslu kral ve kraliçenin yanına bir daha dönmek istememiştir. Oidipus da bunu, gerçek ana ve babası gibi, kötü bir kadere boyun eğmemek için yapmıştır.

Oidipus, Delphoi'den ayrılıp dar bir yoldan yaya olarak Thebai şehrine giderken, üç yolun birbiriyle kesiştiği bir yerde, bir arabaya binmiş yaşlı bir adama rastlamıştır. Sicilyalı Diodoros'un bize bildirdiğine göre, bu yaşlı adam da, aynı zamanda, bir zamanlar ölüme terkettiği oğlunun âkıbeti hakkında bir şeyler öğrenmek için Delphoi'ye, Apollon'un rahibesi Pythia'ya bir şeyler sormaya gidiyormuş (*Bibliothèque Historike*, IV, 64 ve devamı). Aralarında birbirlerine yol verme meselesinden çıkan bir niza yüzünden, Oidipus bu yaşlı adam ile arabacısını öldürmüştür. Bilmeden öldürdüğü adam Thebai kralı Laios'dur; onun gerçek babasıdır. Halbuki, kendisi, kendisine hayat verdiğini, büyüttüğünü sandığı Polybos'u öldürüp annesiyle evlenmek gibi bir kadderden kaçıp kurtulmak için Korinthos'u terketmiş, fakat yolda bilmeden gerçek babasını öldürmüştür.

Thebai şehrine geldiği zaman, herkesi korku içerisinde, üzgün ve şaşırılmış olarak bulmuştur. Arslan vücutlu, kız başlı ve kanatlı bir Sphinks, yolları tutmuş, gelene geçene bilmeceler sormakta, cevap veremeyenleri de öldürmektedir. Oidipus, verdiği cevaplarla Sphinks'i alt etmiş, onun tündüğü yalçın kayanın tepesinden kendisini bir uçuruma atarak intihar etmesine sebep olmuştur. Olay, bir plâstik sanat eserinde başka türlü, sanatçının kolayına gelecek şekilde yorumlanmış; İsa'dan önce 470 yılına tarihlenen ve bugün Vatikan Müzesi'nde bulunan kırmızı figürlü

bir Attika vazo resmi (16541), Sphinks'i ionik bir sütun üzerine tünemiş bir hâlde görüntülemiştir (J. D. Beazley, *Attic Red Figure Vase-painters*, 2nd, ed., Oxford, Oxford Univ. Press, 1963, Resim 451.1). Oidipus'u ise, Sphinks'in karşısında bir kaya üzerine oturmuş olarak ve sorulan soruları düşünce düşünce cevaplarırken resmetmiştir. Hera'nın şehre musallat ettiği bu mahlûktan kurtulup rahat bir nefes alan Thebai halkı, vaadedildiği şekilde, Oidipus'u kendisine kral yapmış ve onu dul kalan kraliçe ile de evlendirmiştir. Evlendiği kraliçe, hiç bilmediği, görmediği gerçek annesi İokaste'dir. İokaste ona iki oğlan, iki de kız çocuk doğurmuş; böylece kendi çocuklarının kardeşi olmuştur.

Oidipus'un, ailesinin ve Thebaililerin mutluluğu bir zaman sonra tekrar sona erip yitmiştir. Thebaililer, sarayın önüne kadar gelip diz çökmüşler, krallarından yardımcı olmasını istemektedirler. Bu gelenlerin bazıları, bu şehri terkedip uzaklara gidemeyecek olan çocuklardır. Bazıları ihtiyarlıktan beli bükülmüş olan insanlardır. Ne yapabilirler, nereye gidebilirler? Şehir, içine düştüğü felâket kasırgasından nefes alamaz hâle gelmiştir. Ekinler ve sürüler mahvolmaktadır. Ünlü topraklarında artık yetişmiyor dur meyvalar. Çocuklar ölü doğmakta, analar çocuklarını doğururken ölmektedir. Gece sağ kalan, gündüz can vermektedir. Veba ortalığı kasıp kavurmaktadır. Thebaililer, kuş sürüleri gibi, birbiri ardından Hades'e gitmekte; karanlık Hades, çığlıklarla inlemektedir. Serilip yatanlara acıyan bile yoktur. Sağ kalanlar, ak saçlı analar, tapınaklara doluşup tanrılara, ağlayarak, inleyerek acılarından kurtulmaları için yalvarıp yakarmaktadırlar. Zeus'tan, Apollon'dan, Bakchos'tan (Dionysos'tan) yardım dilemektedirler. Oidipus, onlar için gene en kuvvetli insandır; onları Sphinks'ten kurtardığı gibi, bu felâketten de kurtarabilecek yegâne insandır. İşte bugün ondan yardım dilemeye gelmişlerdir. Oidipus, bu kötülüklere bir çare bulabilmek amacıyla karısının kar-

deşi Kreon'u Pytho tapınağına, Phoibos Apollon'dan bir haber almaya göndermiştir. Phoibos, onlara bu memleketin bağrında beslediği bir çirkefi, vakit geçirmeden bu topraklardan sürmeleri emrini vermiştir. Başlarına gelen felâketler, kan dökeni bu memleketten sürüp çıkarmamaktan, kanı kan ile temizlemekten kaynaklanmaktadır. Laios öldürülmüştür; tanrı şimdi açıkça onun öcünün alınmasını istemektedir. Ama kimden alınacaktır bu öç?

Oidipus da, bu bilinmeyen adamı aramaktadır. Bu memlekette oturan insanları, her kim ise o adamla konuşmaktan, onu evlerine almaktan men etmiştir. Bu adam her kim ise, dualara, adaklara da katılmaktan men edilmiştir. Oidipus, emirlerini dinlemeyecek olanlara beddua ederek "Dilerim tanrılar, topraklarından ürün almaktan, çocuk sahibi olmaktan yoksun bıraksın onları, bizden daha korkunç belâlara uğratsın" demektedir. Bu kötülükleri yapanı cezalandırmak için, bütün tanrılarla birlikte, Adalet Tanrısı da yardımcı olacaktır. Ne var ki, bu adam Oidipus'un kendisidir. Onu yabancı biri sanmakla yanılmaktadırlar. O adam buradadır. Çok geçmeden de Thebaili olduğu anlaşılabilecektir. Oidipus sevinmeyecektir bu gerçeği öğrendiğine. Gözleri görürken kör olacak; zenginken fakir düşecektir. Bir değneğe dayanarak yabancı diyarlarda dolaşmaya mecbur olacaktır. Çocuklarının hem kardeşi, hem de babası olacaktır. Onu doğuran ananın hem oğlu, hem de kocası olacaktır. Babasını öldürdüğü de meydana çıkacaktır. Sophokles'in söz konusu ettiğimiz eserinde yer alan koro, "Talihsiz Oidipus! Gördükten sonra senin yaman alın yazını, inanmam insanların mutluluğuna artık..." demektedir.

Kâhinlerin konuşmaları hatırlanmış, şahitler dinlenmiş, hakikat çıkmıştır artık ortaya. İokaste, artık gerçekleri görmüş, ko-

casının anası olduğunu anlamıştır ve büyük bir mutsuzluk içerisinde, çılgınlar gibi girmiştir saraydan içeriye. İki eliyle saçlarını yolarak, yatak odasına koşup kapıları deliler gibi çarparak kilitlemiştir. Öleli yıllar geçmiş olan kocası Laios'a sesleniyordur; ona babasının kanına girecek olan o lânetli oğlu hatırlatıyor. Çocuklarını doğurduğu yatağın üzerinde kocasının oğluyla yattığını, kendi oğlundan çocuklar doğurduğunu ağlayıp sızlayarak anlatıp dövünüyordur. Sonunda asmıştır kendini. Oidipus da acı gerçekleri öğrendikten sonra, deliler gibi annesini aramaya koşmuştur. Oidipus, kapının rezelerini sökerek içeri girdiği zaman annesinin (karısının) kendisini asmış olduğunu görmüştür. Annesinin boğazındaki ipi sıyrıp çıkardığında kadıncağızın çoktan ölmüş olduğunu anlamıştır. Oidipus, ölünün elbiselerine ilıştirdiği altın iğneleri alıp gözlerine batırmaya başlamıştır. Bu gözler felâketleri, tanıyabileceği, utanç duyabileceği kimseleri artık görmeyecektir. Keşke başından beri görmeselerdi. Oidipus, bu ve benzeri sözleri haykırıp, göz kapaklarını aralıyor, olanca kuvvetiyle gözlerine bu iğneleri batırıp çıkarıyordur. Kan çanağına dönen gözlerinden akan kanlar, yanaklarından aşağıya süzülmemektedir. Biri kendisini asarak, diğeri ise gözlerini kör ederek bu felâketin kefareti ödemiştir. Bir zamanlar mutlu idiler; ama o mutluluğun yerini bugün ölüm ve hıçkırıklar almıştır.

Oidipus, gözlerini kör etikten sonra, kapıların açılmasını, annesi ile evlenen evlâdın bütün Kadmoslulara ibret olsun diye gösterilmesini istemektedir. Kendi üzerine yağdırdığı lânetlerden sonra artık sarayda kalmayacak, çekip gidecektir; ama nasıl, ona kim yardım edecektir? Bu dayanılmaz acıları ona tanrı Apollon çekirmiştir; ama gözlerini kör eden kendi elleridir. Artık bu dünyada onun için görmeye değer bir şey kalmamıştır. Tanrıların en çok nefret ettiği bir insan olarak kendisinin buradan gön-

derilmesini istemektedir. Onu dağda bulup kurtaran adama beddua etmektedir. Onu ölümden kurtarmamış olsaydı, bu belâlar da başına gelmeyecekti. Hades'e gittiği zaman babasının, anasının yüzüne nasıl bakacaktır? İşlediği cürümlerin kefareti onu assalar bile ödeyemeyecektir. İğrenç günahının meyvası olan çocuklarının yüzüne nasıl bakacaktır? Yapabilseydi kulaklarını da sağır edecekti. Korkunç bir şey, kendisi, aynı kadından olan çocuklarının kardeşidir; anası, hem anası, hem de karısıdır; kendisi, insanlar arasında rastlanabilecek en iğrenç rezaletlere yol açan, babasını öldürüp anasına sahip olan bir insandır. Gidecektir buralardan. Oğulları nasıl olsa başlarının çaresine bakabilirler; ama kızlarının korunması gerekecektir. Artık onlarla kimse evlenmek istemeyecektir. Bu kızlar, soylarını sürdüremeden tek başlarına solup tükeneceklerdir. Herkes, olanı biteni onların suratlarına haykıracaktır. Onları aşağılayacaklardır.

Oidipus, bu olay dolayısıyla Kadmosluların tekrar lânetlenmelerine niçin vesile olmak istememektedir? Kendisi, başına pek çok felâket gelmiş olan lânetli bir soydan gelmektedir. Kadmos, Hera'nın kıskançlığını üzerine çekmiş İo'nun soyundan gelen Europa'nın erkek kardeşidir. Babaları Agenor, oğullarını Europa'yı bulmakla vazifelendirip her birini bir yöne saldıgı zaman, Kadmos, akıllılık etmiş, Delphoi'ye giderek tanrı sözcüsüne ne yapması gerektiğini sormuştur. Tanrı sözcüsü ona bu işi kurcalaması gerektiğini söylemiştir; çünkü kız kardeşini kaçıran Zeus'tur. Sözcü ona önüne çıkacak bir ineği takip ederek, onun durduğu yerde bir şehir kurmasını öğütlemiştir. Kadmos, iyi ki Zeus'la dalaşmaya kalkıp başını derde sokmamıştır. Kadmos, sözcünün sözünü dinleyip Thebai şehrinin kurucusu olmuştur. Aphrodite, Ares'ten olma kızı Harmonia'yı ona vermiş, tanrılar

düğüne kıymetli hediyeler getirerek katılmışlardır. Zeus ve Europa da, daha sonra pek çok uğursuzluğa sebep olacak, eskileri hatırlatacak bir altın kolye hediye etmiştir. Bu kıymetli kolyeyi Aphrodite'nin kocası Hephaistos kendi elleriyle yapmıştır. Kharit tanrıçaları da kendi elleriyle dokudukları bir elbise armağan etmişlerdir geline. Kadmos ailesinin başına gelen belâlar işte bu olaylar olup bittikten, çocuklar doğduktan sonra meydana gelmeye başlamıştır.

Kadmos ile Harmonia'nın Autonoe, İno, Semele ve Agaue (Agave) isimli dört kızı ile bir de oğlu dünyaya gelmiştir. Zeus, gördüğümüz gibi, Semele'ye âşık olmuş, ondan bir tabiat tanrısı olan Dionysos'u peydahlamıştır. Hera, bu kızı kiskandığı için hem ona, hem de oğluna çeşitli kötülükler yapmıştır. Hera ile oyun oynayanların başlarına ne gibi kötülüklerin gelebileceğini daha önce görmüştük. Hera'nın kandırmasıyla, Semele, ateşi simgeleyen bir tanrı olan Zeus'u dünya gözüyle şöyle bir görmek istemiş, Zeus'un görüntüsü de onu daha çocuğunu doğurmadan yakıp kül etmiştir. Zeus, oğlunu bacağında saklayıp kendisi doğurmak zorunda kalmıştır. Ancak, Semele'nin kız kardeşi Agaue, Zeus'la Semele'nin aşkına dil uzatmış, Semele'nin bir ölümlü ile ilişkiye girerek bu çocuğu ondan peydahlamış olduğunu ve bunun için Zeus'un hışmına uğrayarak öldürülmüş bulunduğunu etrafa yaymaya başlamıştır. Ne var ki, Semele'nin oğlu Dionysos, anasının öcünü ondan almış; Agaue, oğlu Pentheus'u vahşî bir hayvan sanarak öldürmüştür. Zeus'un Semele'den olma oğlu Dionysos doğduktan sonra, halası İno, kendi çocukları ile birlikte ona da analık etmeye başlamıştır. Bu gayr-ı meşru çocuğu barındırdıkları için Hera bu karı-kocayı çıldırtmıştır. İno, oğlu Melikertes'i bir kazan kaynar suda boğmuş; kocası Athamas ise, diğer oğulları olan Learchos'u geyik sanarak bir kargı darbesiyle öldürmüştür. İno, Dionysos'a bakmakla Hera'ya karşı yaptığı kö-

tülüğün cezasını, oğlunun ölüsüyle birlikte denize atlayarak ödemiştir. Ne var ki, tanrılar ona acıdıkları için, belki de Dionysos'a analık ettiği için, onu kurtarmışlar ve bir deniz tanrıçasına dönüştürmüşlerdir.

Bu aile, başka başka açılardan hem Hera'nın, hem de Dionysos'un düşmanlığını üzerine çekmiştir. Ancak, Oidipus, tanrıların düşmanlığını üzerine çekecek bir şey yapmamıştır. Biraz sonra göreceğimiz üzere, Halia ve Tanais gibi Aphrodite'nin kinini üzerine çekecek uygunsuz bir davranışta da bulunmuş değildir. Buna rağmen, ölümsüzlerin bir türlü teskin edilemeyen birikmiş kinini, ona da sıçramış, felâketlerin en büyüğü de onun ve çocuklarının başına gelmiştir. Tanrıların yaptıklarından sual olunmaz. Oidipus'un oğulları birbirlerine düşman olup, birbirlerini öldürmüşler; babasına sadakatiyle örnek bir kız evlât olan Antigone, dayısı Kreon tarafından diri diri bir mezara kapatılarak ölüme mahkûm edilmiş, İsmene bir kız kurusu olarak kalmış ve böylece Kadmos'un soyu kendisini tüketmiştir.

Oidipus mitosundan geriye ne kalmıştır? Sophokles'in dışında, Klâsik Dönem'de, bu mitosla Homeros, Hesiodos, Herodotos, Aiskhylos, Euripides, Apollodoros, Pausanias ve Hyginus gibi şair ve yazarlar ilgilenmişlerdir. Philip Mayerson'un belirttiği üzere (*Classical Mythology in Literature, Art, and Music*, Glenview, Ill., Scott, Foresman and Co., 1971, ss. 333-335), bu mitos, çok uzun bir süre insanların ilgisini çekmeye devam etmiştir. Julius Caesar, genç bir insan olarak, böyle bir eser yazmaya; İmparator Neron, Oidipus rolünü sahnede oynamaya kalkışmıştır. Seneca, *Oedipus Rex*; Corneille ise *Oedipe* adıyla birer piyes yazmıştır. Dryden, Nathaniel Lee, Voltaire, P. B. Shelley ve Byron da bu konunun cazibesinden kendisini kurtaramamıştır.

Daha yakın zamanlara gelecek olursak, Avusturyalı şair Hugo von Hofmannsthal *Oedipus und die Sphinx*; André Gide ise *Oedipe* adıyla birer eser meydana getirmiştir. André Gide, ortaya koyduğu dramatik versiyonda, kendi hümanistik felsefesini dile getirmeye, individüalizm ile dinî otorite arasındaki çatışmayı vurgulamaya çalışmıştır. Jean Cocteau, *La Machine infernale* adlı eserinde Oidipus mitosunun kendine özgü bir yorumlamasını yapmış ve Igor Stravinsky'nin *Oedipus Rex* adlı opera-oratoryosu için bir de libretto yazmıştır. Diğer mitolojik konular için olduğu gibi, bu konu için de çeşitli sinema uyarlamaları gerçekleştirilmiştir.

Evet, Oidipus mitosundan geriye ne kalmıştır? Oidipus ve öyküsü, psikolojiye, psikiatriye, hattâ sosyolojiye ve kültür antropolojisine, "Oidipus kompleksi" adıyla, büyük bir miras bırakmıştır. İokaste, oğlu olduğunu bilmediği kocasına, kadere razı olmak gerektiğini hatırlatırken, annesiyle evlenmek tehlikesinin onu bu derece ürkütmemesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü rüyalarında anneleriyle cinsel ilişkiye giren pek çok oğlan çocuğu bulunmaktadır. Psikanalizin iddia ettiği şekilde, erkek çocukların annelerine karşı duydukları bu cinsel arzunun, Sigmund Freud'dan bin yıldan fazla bir zaman önce İokaste'nin ağzından dile getirilmiş olması ilginçtir.

Adını bu mitosun kahramanlarından alan "Oidipus kompleksi" kavramı, Freud'a göre, toplumun tepkisine yol açtığı, ah-lâkî normlara aykırı bulunduğu için sonradan baskı altına alınan universal bir ilk çocukluk yaşantısını ifade etmektedir. Baba ile aynîleşme sonucunda, anneyi bir aşk objesi olarak görme eğilimini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bir cinsel haz objesi olarak anneyi paylaşmada rakip olarak görülen babayı, herhangi bir şekilde bertaraf etme durumunu dile getirmektedir. Kompleks,

Oidipus tragediasının da çok iyi bir şekilde belirttiği üzere, ana-ya ve babaya karşı gösterilen ve ahlâkî normlarla bağdaştırılması güç olan bir çatışmalı duruma işaret etmektedir.

Psikanaliz, Oidipus kompleksine zıt bir durumu ifade etmek için, Agamenon'nun kızı Elektra'nın erkek kardeşi Orestes ile bir olup babasının öcünü almak üzere annesini ve âşığı Aigisthos'u öldürmesi mitosundan yararlanarak bir de "Elektra kompleksi" kavramı geliştirmiştir. Gene, ele aldığımız veya ele alacağımız çeşitli temalara dayanarak, "Phaedra (Phaidra) kompleksi", "Medea (Medeia) kompleksi", "Clytemnestra (Klytaimestra) kompleksi", "Orestes kompleksi", "Jocasta (İokaste) kompleksi", "Anti Oidipus kompleksi" gibi kavramlar da geliştirilmiştir.

Ancak, Oidipus ve Elektra komplekslerinin işaret ettiği böyle bir duygu gerçekten var mıdır? Ne çeşit toplumlarda ortaya çıkmaktadır? Babaerkil değil de, anaerkil toplumlarda, babaya karşı duyulan bu tepki, otoriteye, disiplin âmillerine ve dayıya karşı mı geliştirilmektedir? Şu kadarını söyleyelim ki, Oidipus kompleksi tartışması, ciltler dolusu eserin yazılmasına, çeşitli toplumlarda bu duygunun gerçek olup olmadığının araştırılmasına vesile olmuştur. Bu bakımdan, bu geniş konunun tartışılmasına girişmeyi burada gereksiz bulmaktayız.

Bir hususu daha belirtmeye çalışalım. Yunan mitosunda ane-erkek evlât fücüruna dair örnekler sadece Oidipus örneğinde görülmüş değildir. Gördüğümüz üzere Oidipus, böyle bir suçu bilerek işlememiştir; buna rağmen cezalandırılmıştır. Antheus ile Boulis'in oğlu Aigypios da bilmeyerek annesiyle yattığı için ağır bir cezaya çaptırılmıştır. Aigypios, dul odalığı Timandra'nın oğlu Neophron'un oyununa gelmiş; odalığı ile yattığını sanarak, an-

nesi Boulis ile birleşmiştir. Bu iş ortaya çıktıktan sonra, annesi gözlerini oymak istemiş, fakat Zeus, hepsini birden suçlarına uygun düşecek cezalara çarptırmıştır. Aigypios ve Neophron, birer akbabaya; Boulis, avının sadece gözlerini yediği rivayet edilen dalgıç kuşuna; Timandra ise, baştankara diye bilinen bir kuşa dönüştürülmüştür. Başka bir rivayete göre ise, Neophron, Aigypios'un annesiyle olan ilişkisine tahammül edemediği için, önce onun annesine tecavüz etmiş, sonra da onu bir oyuna getirerek kendi annesiyle çiftleştirmiştir. Olay meydana çıkınca, Aigypios, kimsenin yüzüne bakamayacağını söyleyerek ölümünü istemiş; annesi Boulis ise, leş yiyen bir kuşa dönüştürülmüştür. Bundan böyle hiçbir kuş onunla birlikte görünmek istememiştir. Oidipus'ta rastladığımız gözleri kör etme teması, burada da, hem bir cezalandırma aracı, hem de bir utanma ifadesi olarak karşımıza çıkmış; bütün bir aile, aile fertleri arası fücür işlemlerinde sık sık uygulandığına şahit olduğumuz bir cezaya çaptırılmışlar, tümü birden hoş bir görünüm vermeyen kuşlara dönüştürülmüşlerdir.

Öyle görülüyor ki, Yunan mitosunda âşık olup anne ile cinsel bir ilişkiye girmek veya böyle bir şeye teşebbüs etmek, hattâ böyle bir şeyi aklından geçirmiş olmak bile suçtur. Bu kimseler, Oidipus örneğinde görüldüğü üzere, bir şekilde lânetlenmiş olsalar da, bir tanrının, özellikle de Aphrodite'nin gazabına uğrayıp hiç yoktan böyle bir suça itilmiş olsalar da, mutlaka cezalandırılmışlardır.

Rodoslu bir kadın kahraman olan Halia'nın Deniz Tanrı Poseidon'dan bir kızı ve altı tane de oğlu dünyaya gelmiştir. Aphrodite'nin Kythera yakınlarında denizden doğduktan sonra Kıbrıs adasına doğru gitmekteyken Rodos adasında karaya çıkmasına Halia'nın küstah ve despot oğulları mani olmaya kalkınca, Aphrodite de onlara ağır bir ceza vermiştir. Onları delirterek, anne-

lerine âşık etmiştir, annelerini kaçırp ona tecavüze yeltenmişler, bu yüzden Poseidon tarafından öldürülmüşlerdir; halka karşı da zalimce davranan bu oğlanlar, bu şekilde hak ettikleri cezaya çarptırılmışlardır. Böyle bir durumda Halia'ya da yapacak bir şey kalmamış, o da, kendisini kaldırıp denize atarak intihar etmiştir. Diğer bir olay da, Ares ile Nympha Harmonia'nın sülbünden geldiğine inanan Tanais'in başından geçmiştir. Beresos'un Amazon Lysippe'den doğma oğlu Tanais, annesine âşık olmuştur. Sadece Savaş Tanrı Ares'e ibadet ettiği ve kadınlardan nefret ettiği için, Aphrodite tarafından cezalandırılmıştır. Zavallı delikanlı, çaresizlikten deliye dönmüş, bu tutkusundan kurtulmak için kendisini Amazonios nehrine atmıştır. Bu olaydan sonra bu nehir, Tanais olarak anılır olmuştur.

Açıkça görüldüğü üzere, bütün olaylar, ana tema olarak, Oidipus kompleksine konu teşkil edecek birtakım olayların varlığına işaret etmektedir. Başka ülkelerin mitoslarında veya folklorunda da yer almış olan bu tür davranışlar, Yunan mitosunda, bilinçsiz olarak yapılmış oldukları zaman bile, çok ağır bir şekilde cezalandırılmışlar ve Aphrodite'nin gazabına uğrama şeklinde yorumlanmışlardır.

Byblis ile Kampos

Kız ve erkek kardeş arasında gerçekleştirilmek istenen aşkî bağlılığa dair birkaç örnek vererek nüve aile fücür yasakları konusunu tamamlamaya çalışalım. Yunan tanrıları arasında sık sık gördüğümüz, Mısır'da ve Karya'da (Karia'da) ölümlüler arasında yaşandığına şahit olduğumuz bu tür fücür ilişkisi, Yunan toplumu için yasaklanmıştır. Nitekim, anlatacağımız ilk öykünün kahramanı Byblis, Yunan tanrı ve tanrıçalarına tanınmış olan bu

hakkin kendilerinden esirgenmiş olmasından duyduğu infiali dile getirmektedir.

Kaunos, Miletos ile Idothea'nın, başka bir rivayete göre de Maindros'un (Büyük Menderes nehrinin) kızı Kyane'nin oğludur. Babası nasıl Miletos şehrini kurmuş olmakla ün yapmış ise, Kaunos da Köyceğiz'i Akdeniz'e bağlayan Dalyan'daki Kaunos şehrini kurmakla ünlüdür. Byblis de erkek kardeşi gibi bir şehir kurucusudur. Fenike'deki Byblos şehri ile Karya'daki Byblis şehrini kurmuştur veya bu şehirler, hatırasına hürmeten, onun adıyla anılır olmuştur. Pausanias, Miletos şehrinin girişinde, şehre giden yol kenarında bir Byblis pınarının bulunduğundan, bu şehirde Byblis'in aşkını terennüm eden şarkıların söylendiğinden bahsetmektedir (*Guide to Greece*, Peter Levi çevirisi, London, Penguin Books, 1979, VII, 5, 5; VII, 24, 4; Vol. 1, s. 243, 293). Miletos'un oğlu ve kızı olan bu iki insanın, bir rivayete göre Appollon'un torunları oldukları söylenir. Bu ikiz kardeşin öyküsünü bize başka yazarlar da anlatmışlardır. Ancak, bu öyküyü en ayrıntılı ve en canlı bir şekilde Ovidius anlatmaktadır (*Metamorphoses*, IX, 450 - 665).

Ovidius'a göre, bu ikiz kardeşi doğuran kadın Maindros'un kızı Kyane'dir. Byblis, erkek kardeşini, bir kardeş gibi sevmemiştir. İlk sevgi ateşinin etkisini pek duymamıştır içinde. Kardeşini sık sık öpmüş, kollarını sık sık kardeşinin boynuna dolamıştır. Ve bundan bir şey çıkmaz diye düşünmüştür. Ne var ki, bu sevgi, etkisini yavaş yavaş göstermeye başlamış, sonunda da güçlü bir aşka dönüşmüştür. Bu konuda Byblis olumlu düşünmektedir. Tanrılar da kardeşlerine tutulmuşlar ve vücutlarını onlarınkilerle birleştirmişlerdir. Bunda neden bir kötülük olsun ki? Kardeşini görmeye giderken süslenmeye, daha güzel görünmek için çaba göstermeye, daha sonra da kardeşini başkalarından kıskan-

maya başlamıştır. Artık içinde tutuşmuş olan bu aşk ateşini gizlemeye gerek duymamış ve konuyu kardeşine açmıştır. Kaunos, bu açık sözlülük karşısında büyük bir infiale kapılmıştır. Böyle bir yasak aşka kapılmış olan kardeşinden nefret etmiş ve baba toprağını terk ederek izini kaybettirmiştir. Karya'da kendi adıyla bir şehir kurarak oraya yerleşmiştir. Erkek kardeşinin ortadan kaybolmasıyla deliye dönmüş olan Byblis, onu bütün Anadolu'da arar olmuştur. Tanrılara tanınan bir hakkın ölümlülere tanınmamasına isyan etmektedir. Deliye dönmüş bir şekilde âşık olduğu kardeşini ararken, hayatı ona ağır gelmeye başlamıştır. Yüksek bir kayadan aşağıya atlayıp intihar ederken, nymphalar acıyıp onu bir pınara dönüştürmüşlerdir. Ancak, gözyaşları dinmemiş, küçük bir çağlayan olarak akmaya devam etmiştir.

Bu öykünün başka bir anlatımında, ikiz kardeşine âşık olan Byblis değil, Kaunos'tur. Bu yüzden baba evinden kaçmış veya kovulmuştur. Byblis ise, bu ayrılığa dayanamayıp kendisini asmıştır. Bir başka öyküde ise, Kaunos'un Likya'da (Lykia'da) Nympha Pronoe ile evlendiği ve bu kadından bir oğlu olduğu ve bu oğlanın Kaunos şehrini kurduğu anlatılmaktadır.

Byblis ile Kaunos olayında, niyet mevcut olmakla birlikte, kardeşler arası bir cinsel ilişkinin gerçekleşmemiş olduğunu görüyoruz. Buna rağmen Byblis, vicdan azapları içerisinde hareket ederek veya hüsrana kapılarak kendi canına kıymıştır. Aşağıda vereceğimiz fücür örneklerinde kız ve erkek kardeş cinsel ilişkilerinin gerçekleşmiş örneklerine şahit olacağız. Şöyle ki, Deukalion ile Pyrrha'nın torunu Aiolos'un oğullarından biri olan Makareus, kız kardeşi Kanake ile sevişmiş ve ondan bir oğlan çocuk sahibi olmuştur; olay meydana çıkınca da babası tarafından öldürülmüş veya utancından intihar etmiştir. Çocuğun ağlaması

üzerine olaydan haberdar olan Aiolos, çocuğu köpeklere attığı gibi, kızına da intihar etmesi için bir kılıç göndermiştir. Ancak bu kızın, daha sonra, Poseidon'dan birçok çocuğu olmuştur. Dimoi-tes'in karısı Euopis'in kendi erkek kardeşi ile sevişmekte olduğu meydana çıkınca, onun da korkusundan ve utancından kendisini astığı söylenir. Ünlü kahramanlardan Bellerophontes'in torunlarından Ksanthios'un oğlu Leukippos'un kız kardeşine karşı duymuş olduğu aşk, gizli bir birleşmeye dönüşmüştür. Aphrodite'nin gazabına uğrayarak kız kardeşine delicesine âşık olan Leukippos'a annesi yardım etmiş ve bu iki genci buluşturmuştur. Sonunda durumdan haberdar olan baba, kızını; Leukippos da babasını öldürdükten sonra Likya'yı terketmiş; diyar diyar dolaşarak kendisine barınabileceği bir yer aramak zorunda kalmıştır.

Verdiğimiz bu birkaç örnek, bu tür fücür olaylarının, çok sayıda olmamakla birlikte, mitolojik kaynaklarda işlenmiş olduğunu, diğer türden fücür olayları gibi, bunların da tasvip görmediklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, eski dönemlerde, bazı yerlerde kardeşler arası cinsel ilişkiye veya evlenmeye izin verildiği görülmüştür. Nitekim, Eski Yunan ile komşuluk ilişkisi içerisinde bulunan Eski Mısır ve Karya'da (Karia'da), kutsal kabul edilen kanın başkalarıyla karışmasını önlemek için, üst sınıf yöneticilerine bu hakkın tanınmış olduğuna şahit oluyoruz. Bilindiği üzere Karya satrabı Maussolos, kız kardeşi Artemisia ile evlenmiştir. Bodrum'daki ünlü Anıt-mezar, ağabeyi ve kocası adına Artemisia tarafından yaptırılmıştır. Mısır'da yerleşmiş bulunan bir Roma kolonisinde yaşayan erkeklerin de, yerli halk ile karışmamış olmak için, kız kardeşleri ile evlenmiş olduklarını biliyoruz.

Buraya kadar anlattığımız öyküler, nüve aile dediğimiz ana-baba ve çocuklardan meydana gelmiş yakın akraba grupları içe-

risinde, bu yasağın nasıl işlemiş olduğunu göstermeye yönelik olmuştur. Şimdi, evlilik bağı ile bağlanmış olmaktan doğan hı-sımlık ilişkilerinin ihlâl edilmesinin nasıl karşılanmış olduğuna dair bazı örnekler vermeye, üvey evlât ve enişte-baldız fücür iliş-kilerinin ne derece ağır cezalara çarptırılmış olduğunu göster-meye çalışalım.

Hippolytos ile Phaidra

Theseus, bir rivayete göre Herakles ile birlikte, bir rivayete göre de yalnız başına Amazonlarla savaşa tutuşmuş, kırmızı fi-gürlü bir Attika vazo resminde görüldüğü şekilde, dört atlı araba-sıyla kaçırıp (J. D. Beazley, *Attik Red Figure Vase-painters*, 2nd. ed., Oxford, Oxford Univ. Press, 1963, Resim 62.77) beraberinde getirdiği Amazon kraliçesi Antiope'ye veya onun kız kardeşi Hip-polyte'ye zorla sahip olarak ondan Hippolytos isimli bir oğul sa-hibi olmuştur. Amazon kraliçesi öldükten sonra Theseus, Phaid-ra ile evlenmiştir. Yakışıklı delikanlı Hippolytos, Phaidra'nın üvey oğludur ve bekâr kalacağına yemin etmiş bir Artemis hay-ranıdır. Ona kendisini adanmış bir mürittir.

Euripides'in, bugün elimizde bulunan *Hippolytos* adlı ese-rinde, Hippolytos-Phaidra öyküsünü bize Aphrodite'nin bir ko-nuşmasıyla anlatmaya başladığını görüyoruz. Aphrodite bu ko-nuşmasında, ölümlüler arasında ve göklerde isminin ne kadar büyük ve ünlü olduğunu söyledikten sonra, Pontos (Karadeniz) ve Atlas (Atlantik Okyanusu) diyarının sınırları içinde kalan bü-tün alanlarda, güneşin ışığını gören ne kadar insan varsa kendi-sine saygı gösterdiğini ve kendisinin de bunların yanında ve ya-kınında bulunduğunu, onlarla ilgilendiğini; kendisine karşı olan-ları, kabalık edenleri ise affetmeyeceğini ve mahvedeceğini söy-

lemektedir. İşte bu insanlardan birisi Theseus'un oğlu Hippolytos'dur. Amazon kraliçesi Antiope'nin, akla daha yakın bir isim olarak da Hippolyte'nin oğludur o. İşte bu delikanlı, Phoibos adıyla anılan Apollon'un kız kardeşi Artemis'e, bu avcı bakire tanrıçaya, tanrıların en büyüğü gözüyle bakmaktadır. Bu tanrıçanın yanından hiç ayrılmayarak, çevik, kıvrak köpekleriyle vahşi hayvanları avlamakla gününü geçirmektedir. Aphrodite, kendisini hiçe saymasının yanında, bu delikanlının Artemis'e olan yakınlığını da kıskanmaktadır. Hippolytos, Artemis heykeli-nin önündeki sunağa ayak değmemiş bir çayırdan topladığı çiçeklerle ördüğü bir çelengi koyarken, ona hayatını da bağışlamış olduğunu söylemektedir. Bu ise, bardağı taşıran son damla olmuştur.

Theseus'un asil karısı Phaidra bir Eleusis misterine katılmak üzere Pandion'un memleketi Troizen'e gitmiştir. Orada Hippolytos'u görüp ona şiddetle âşık olmuştur. Aşkın acısını içine atmış, hiç kimseye bir şey sezdirmemeye çalışmış, cevapsız kalan bu aşk yüzünden günden güne solmaya başlamıştır. Sonunda Aphrodite'nin belirlediği kader hükmünü yürütmüştür. Phaidra bu aşk yüzünden kendisini öldürecek; iftiraya uğrayan Hippolytos ise babasının lânetlemesi ile bir kazaya kurban gidecektir. Aphrodite, böylece, Hippolytos'a karşı duyduğu kini gerçekleştirebilmek için Phaidra'ya da kıymak zorunda kalacak; Phaidra'nın ölümüne sebep olsa da, bu yolla, düşman bellediği Hippolytos'u yok etmekten vazgeçmeyecektir.

Olay, Aphrodite'nin plânladığı şekilde cereyan etmiştir. Geriye dönüp, olanları bir daha gözden geçirmeye çalışalım. Pasiphae'nin Minos'tan olma diğer bir kızı olan Phaidra, nedense kız kardeşi Ariadne'yi kaçırıp terk eden adamla, yani eniştesi Theseus'la evlenerek ona iki çocuk doğurduktan sonra Hippolytos'a

ümitsiz bir aşkla tutulmuştur. Aphrodite'nin içine aşk ateşi düşüremediği bu delikanlıdan karşılık göremeyince de, öç almak için ona iftirada bulunmuş, onu analığına göz dikmekle suçlamış, beyaz boynuna geçirdiği bir ilmikle kendisini gelin olduğu odanın tavanına asmıştır. Elinden sarkan bir mektupla da durumu kocasına bildirmiştir. Haberi alan Theseus, tanrıların ona lâıyk gördüğü bu uğursuz kaderi, ecdadından birinin hazırlamış olduğunu düşünmektedir. Ne var ki, bu işte Minos'un kaderinin de bir etkisi olmuştur. Ters gitmiştir Minos'un işi. Kendisinden ve göreceğimiz üzere, karısından alınan öç, kızlarına da sirayet etmiştir. Buna, Aphrodite'nin Hippolytos'a karşı duyduğu düşmanlık da eklenmiştir. Ariadne, Medeia gibi, yabancı bir adamın peşinden giderek yurdunu ve baba evini izinsiz olarak terketmiş, ama sonunda terk edilmiştir; Phaidra ise, Myrrha ve adını andığımız diğer kadın kahramanlar gibi, fücür olarak görülen yasak ve umutsuz bir aşka tutulup kendisini öldürmüştür. Hippolytos'un atlarını ürkütüp arabasını deviren ve ölümüne sebep olan canavar boğayı, denizden çıkararak da gene Deniz Tanrı Poseidon olmuştur. Ama bu olayda işlenen esas suç, Hippolytos'un suçudur. O, aşkın gücünü inkâr etmiş, her şeyin yaratılmasına sebep olan doğurucu gücün varlığını hiçe saymıştır.

Bir bakıma bu, tanrıçalar-arası bir savaştır. Bu savaşta, Artemis, ölümlüler arasında en çok sevdiği insanı kaybetmiş ve yenilmiştir. Artemis, Hippolytos'un babasına, "Aigeus'un soylu oğlu, seni sözlerimi dinlemeye davet ediyorum" diyerek, ona oğlunun ölümünden dolayı sevinmemesi gerektiğini, karısının yalan sözlerine kanarak oğlunun ölümüne sebep olduğunu söylemektedir. Artemis ona, artık, bundan böyle, yer yüzündeki iyi insanlar arasında bir yeri olamayacağını da hatırlatmaktadır. Aphrodite de cezasız kalmayacaktır. O da oklarıyla, Aphrodite'nin bir sevgilisini, belki de Adonis'i, öldürecek; Hippolytos'u ise Troizen

şehrinin en ünlü insanı yapacaktır. Henüz evlenmemiş kızlar, kocaya varmadan önce onun şerefine saçlarını kesecekler, yüz yıllar boyunca sel gibi akan göz yaşları dökceklerdir. Hâtırası daima, genç kızların şarkılarına ilham kaynağı olacaktır. Artemis, ölmekte olan Hippolytos'u selâmladıktan sonra, onun ölümüne şahit olmak istemez; çünkü gözlerini, ölümlülerin son dem nefesleriyle kirletmek istememektedir. Tanrıçanın takınmış olduğu bu tavır, Klâsik Dönem'de ve Klâsik Dönem'den sonrasında benimsenmiş olan bir tavidir. Euripides de eserinde bu kurala uymuş, Apollon'un kral Admetos'un karısı Alkestis ölürken yaptığı gibi, Artemis'i bu acıklı sahneden uzaklaştırmıştır.

Hippolytos'un ölümü ile ilgili rivayetler çeşitlidir. Onun Auriga (Arabacı) Takımyıldızı'na dönüştürüldüğü söylenmiştir. Bir rivayete göre, nasıl Alkestis'i Admetos'un yakın dostu güçlü Herakles ölüm tanrısı Thanatos'un elinden kurtarmış, yeniden hayata kavuşturmuş ise, Hippolytos'u da Hekim Tanrı Asklepios, Artemis'in ricası üzerine, onarıp canlandırmıştır. Ne var ki, Asklepios'un bu davranışı Zeus'u kızdırmış, ölümlüler arasında bir ayırım yapmış olmasından dolayı onu bir yıldırım ile öldürüp öbür dünyaya göndermiştir. Atinalılar, Akropolis'in Güney bölümünün üst kısmında Hippolytos için küçük bir Aphrodite sunağı inşa etmişlerdir; rivayete göre o tepe, Phaidra'nın aşk dolu gözlerle Troizen'e bakıp içini çektiği yerdir. Troizenliler ise Artemis için aynı şeyi yapmışlar, ona bir sunak inşa etmişlerdir. Pausanias'ın bildirdiğine göre (*Guide to Greece*, II, 27,4), Hippolytos tekrar canlandırıldıktan sonra, babasını affetmemiş, bütün yalvarmalara rağmen baba diyarını terkedip İtalya'ya gitmiş, Aricia'da Artemis'e bir koru adamıştır. Pausanias, eserinin bir başka yerinde (I, 22,2), Troizen'de yaprakları Phaidra'nın saçlarına takdığı iğnelerle delik deşik olmuş bir mersin ağacının bulunduğunu, bunun tabii bir şey olmadığını, Phaidra'nın duyduğu şiddetli aşkın

bir sonucu olarak bu yaprakların delinmiş olduğunu söylemektedir. Asklepios'un öldürülüşü ve Hippolytos'un İtalya'ya gidişi, Vergilius tarafından da işlenmiştir. Vergilius'un rivayetine göre Zeus, Asklepios'u yer altına gönderirken, Artemis (Diana), Hippolytos'u Virbius adıyla İtalya'ya kaçırıp saklamıştır. Diana tapınağının bulunduğu yere atların girmesine izin verilmemesi de, Hippolytos'un ölümüne atların sebep olmaları yüzünden imiş (*Aeneas*, VII, 770-775). Olay, diğer bir Lâtin şairi olan Ovidius'u da etkilemiş, *Metamorphoses* adlı eserinde çok az yer verdiği olaya (XV, 497 ve sonrası), *Heroides* adlı eserinin 4. Bölüm'ünde önemli bir yer vermiştir. Bu, Phaidra'nın Hippolytos'a yazdığı hayali bir mektuptur (IV, "Phaedra Hippolyto").

Bu mitos, Hippolytos'un, özellikle Phaidra'nın kişiliği açısından değişik şekillerde işlenmiştir. Olayın cereyan ettiği yer bazen Troizen, bazen de Atina olmuştur. Theseus'un, babası Poseidon'dan istediği ve denizden çıktığı söylenen canavar boğa sebebiyle Hippolytos'un atlarının ürkümü ve arabasının devrilmiş olması teması, Klâsik Dönem yazarları arasında çok büyük bir ayrılığa sebep olmamıştır. Nitekim, yazarlar gibi ressamalar da vazolarlarında, olayı böyle canlandırmaya çalışmışlardır. British Museum'da bulunan ve İsa'dan önce 340 yılına tarihlenen kırmızı figürlü bir Apulia vazosu (F 279), Hippolytos'un dört atlı arabasının devrilmesine sebep olan boğanın denizden çıkışını, tragedialarda canlandırılan şekilde tasvir etmiştir. Bu resimde, ayrıca, Aphrodite ile yakınlığı bulunduğunu söylediğimiz oğ tanrıçaları Erinyes'lerden birisinin, bir elinde bir yılan, diğer elinde ise bir meşale ile atların önünde durmuş olduğunu görüyoruz.

Başından beri belirli noktalarını özetlemeye çalıştığımız ve Euripides'in halen elimizde bulunan ikinci eserine göre, Phaidra mâsum, ailesinin şerefini korumaya çalışan, çocuklarına iyi bir

isim bırakmak için ölmeye hazır olan bir kadındır. Phaidra, annesi Pasiphae'nin, Dionysos'un zavallı karısı kız kardeşi Ariadne'nin talihsizliğini hatırlayarak hayıflanmakta ve öleceğini söylemektedir. Aşkın sefasını değil, acısını çekmektedir. Aşk onda onulmaz bir yara açtıktan sonra, ona düşen şey, şerefine hiçbir hâlel getirmeyecek şekilde, bu olaya katlanmanın yollarını aramak olmalıdır. Bu yüzden susmuş, acısını gizlemeye çalışmıştır. Ancak, bu duyguyla başa çıkamayacağını anlayınca, ölümün tek çare olduğuna inanmaya başlamış ve yemeden içmeden kesilmiştir. Hayatta kalarak ayıbının herhangi bir şahidi bulunsun istememektedir. Hattâ bu duyguyla o kadar doludur ki, yatağını bir yabancı ile kirleten ilk kadına bile lânetler yağdırmaktadır. Bu gibi kadınların kocalarının yüzüne nasıl bakacaklarını, suça ortak ettikleri karanlığın, seviştikleri mekânın günün birinde dile gelip her şeyi anlatacağından nasıl oluyor da korkmadıklarını kendi kendine sormaktadır. Çocuklarının anneleriyle iftihar etmesini istemektedir. Kendisinin iffetsiz olanların arasında görünmesini istememektedir. Euripides, bu ikinci eserinde, Phaidra'yı, kadere boyun eğmiş bir kişi olarak, bize böyle tanıtmaktadır.

Phaidra'nın sütninesi, onun üvey oğluna âşık olduğunu öğrendikten sonra, ölümüne razı değildir. Aphrodite'ye hiç kimse'nin karşı koyamayacağını; hayatın tohumlarını onun ektiğini söylemektedir. Aşk, yeryüzündeki bütün insanlara hayat vermiştir. Hattâ, Zeus'un Semele'yi kucaklaması, Şafak Tanrıça Eos'un Kephalos'u tanrıların oturduğu mekâna taşınması da bu duygunun eseridir. Bu duygudan tanrılar bile kendilerini kurtaramamışlardır. Phaidra da, tanrıçanın isteğine uyarak, sevmek için cesaret göstermeli, aşkını bir şekilde sevdiğine söylemenin yolunu bulmalıdır. Phaidra'nın katı tutumu karşısında, sütnine, ikna edemediği Phaidra'nın yerine, gerçeği Hippolytos'a kendisi söylemeye çalışmıştır. Phaidra, doğru tahminde bulunmuş, kulağına

gelen gürültüden, sütninenin bu istemediğı işi yapmış olduğunu anlamıştır. Artık yapabileceğı bir şey kalmamıştır, uğradığı felâketin tek devası, mümkün olduğu kadar çabuk ölmektir. Ölecektir ama öcünü de alacaktır; çünkü, sütninenin ağzından dökülen sözler karşısında deliye dönen Hippolytos, alçakça şeyler işittiğini söylemektedir. Kendisine böyle bir şeyin nasıl teklif edilebildiğine inanmamaktadır. Sütnineye “Seni benim dindarlığım koruyor” diyerek, babası gittiğı yerden dönünceye kadar, saraydan uzaklaşacaktır.

Bu anlatım şekline göre, her iki kahramanın da yasak aşka karşı olan tepkileri, toplumun kendilerinden beklediğı tarzdadır. Burada, bütün suç, iyi niyetli bir sütnineye yüklenmek istenmektedir. Halbuki, mitos’un başka işleniş şekilleri de bulunmaktadır. Niketim, bugün elimizde bulunmayan ilk *Hippolytos* dramasında Euripides, Phaidra’yı şehvet düşkünü bir tip olarak tasavvur etmiştir. Apollodoros’a göre (*Epitome*, I, 18-19) Phaidra, aşkını Hippolytos’a bizzat kendisi söylemiş, yakalayarak onu birlikte yatmak için ikna etmeye çalışmıştır. Delikanlı onun kolları arasından kendisini kurtarıp kaçtıktan sonra, Phaidra, babasına bir şey söyleyecek endişesiyle üstünü başını yırtıp saçlarını dağıttıktan sonra, yatak odasının kapılarını açarak, üvey oğlunun kendisine tecavüze kalkıştığını söylemiş ve haykırmaya başlamıştır. Theseus da karısına inanarak Poseidon’dan Hippolytos’un cezasını vermesini istemiş; Phaidra ise, tutkusunun açığa çıkması üzerine kendisini bundan sonra asmıştır. Seneca’nın Phaidra’sı ise, Hippolytos’un ölümüne sebep olduğu ve bu sebeple vicdan azabı çektiğı için intihar etmiştir. Seneca’nın eserinde Phaidra, kocasının dört yıl süren bir gaybubeti sırasında üvey oğluna yaklaşmak istemiştir. Sicilyalı Diodoros da, mitosunu genelde Apollodoros’un anlattığı şekilde yorumlamakla birlikte daha rasyonel davranmaktadır. Diodoros, Poseidon ve deniz-boğası ayrıntısını kullan-

madan, kazayı, üvey annesinin yaptığı tekliften dolayı Hippolytos'un aklının karışmış olmasına ve heyecanlanmasına bağlamıştır (James George Frazer'in esere eklemiş olduğu uzun nota bakınız. Apollodoros, Vol. 2, *Epitome*, ss. 146-147).

Hippolytos'un öyküsüne benzeyen başka bir öykü de Kyknos'un, bir rivayete göre de Apollon'un oğlu olduğu söylenen Tenes'in (veya Tennes'in) başından geçmiştir. Poseidon'un Skamandrodike'den doğma oğlu Kyknos, Troya yakınlarında, Bozcaada'nın karşı tarafında bulunan ve Kolonai denen bir şehrin kralıdır. Poseidon'un bu oğlu, Laomedon'un kızlarından birisi olan Prokleia ile evlenmiş ve ondan Tenes isimli bir oğlan çocuk ile bir kız çocuk sahibi olmuştur. Prokleia ölünce, Kyknos, bu sefer Philonome adında başka bir kadınla evlenmiştir. Philonome, Phaidra'nın örneğinde gördüğümüz üzere, üvey oğlu Tenes'e âşık olmuş ve karşılık görmeyince de, ona iftira atmıştır. Kyknos, gene Hippolytos örneğinde görüldüğü üzere, karısına inanmış ve kızı ile oğlu Tenes'i bir sandığa kapatarak denize bırakmıştır. Dalgalar sağa sola savurarak, Tenes'i ve kız kardeşini Bozcaada kıyılarına süreklemiştir. İki kardeş orada karaya çıkmışlardır. Adanın adı Leukophrys iken, bundan böyle, Tenedos'a dönüşmüştür.

Apollodoros'un bize bildirdiğine göre, Philonome, Eumolpos adında bir fülüt çalıcısını şahit göstererek üvey oğlunu suçlamıştır. Ne var ki, olay sonradan aydınlığa kavuşmuş, Kyknos, Eumolpos'u taşa tutarak öldürtmüş; karısını da canlı canlı toprağa gömmüştür (Apollodoros, *Epitome*, III, 22-25; J. G. Frazer edisyonu, Vol 2, ss. 193-194). Sicilyalı Diodoros'un yazdığı *Dünya Tarihi*'nde bize bildirildiğine göre (*Bibliothèque Historique*, V, 83), Tenes de, Troya savaşı döneminde adaya çıkan Akhilleus tarafından öldürüldükten sonra, Tenedos halkı tarafından tanrılaştırıl-

muş ve Hippolytos gibi, kendisine ibadet edilir hâle gelmiştir. Bundan böyle de, ülkeye hiçbir flüt çalıcısı sokulmamıştır.

Hippolytos-Phaidra mitosu, görüldüğü gibi, Euripides'in bir tanesi bütününü elimize geçmiş olan iki eserine birden konu olduğu gibi, Seneca'nın *Phaedra*, Racine'nin *Phèdre*, T.S. Moore'un *Aphrodite Against Artemis*, Robinson Jeffers'in *The Cretan Woman* ve Eugene O'Neill'in *Desire Under the Elms* adlı dramasına da konu olmuştur. Bu son eserde Hippolytos'un yerine geçmiş olan Eben, genç üvey annesi Abbie ile fücür suçu işlemiş, babasına karşı da bir Oidipus kompleksi geliştirmiş bulunmaktadır.

Bu motif, hısım-akraba ilişkisi şeklinde olmamakla birlikte, folklorik birçok öyküde tekrar tekrar karşımıza çıkmaktadır. Eski Yunan'ın Fenike ve Mısır ile olan ilişkisini hatırlayacak olursak, bu benzerliklerde şaşılacak bir tarafın bulunmadığı görülür. İslâm âleminde ve *Kitab-ı Mukaddes*'in "Tekvin" Bölüm'ünde (Bap 39) anlatıldığına göre, Yusuf Peygamber (Joseph) Mısır'da köle bulunduğu sırada, karısından başka her şeyini paylaşmış olan iyi niyetli efendisine karşı son derece sadık ve dürüst hareket etmekte olan bir insandır. Mısırlı Aziz'in (Potiphar'ın) karısı Züleyha'nın (Zuleika'nın) Yusuf'a karşı duyduğu tutkulu aşkın reddedilmesi üzerine, Züleyha'nın üstünü başını yırtıp, yardım çağırıp Yusuf'u suçlamaya kalkması; gene eski bir Mısır öyküsü olan *Two Brothers*'da Beta'nın, Anpu'nun karısı tarafından aynı biçimde suçlanmış olması, benzer temalar içermektedir. Bu tema, gene hısım-akraba ilişkisi olmamak kaydıyla, Yunan mitosunda ünlü kahramanlardan Peleus ile Bellerophontes'in başından geçen olaylarda da tekrar dile getirilmiştir. Proitos'un karısı Stheneboia'nın (Homeros'a göre Anteia'nın), evinde misafir ettiği ve karşılık görmediği Bellerophontes'e, Akastos'un karısı Asty-

dameia'nın ise, aklanmak üzere yanlarına gelen Peleus'a âşık olup benzer bir oyun oynaması, bu ilginç temanın ne derece revaçta ve yaygın olduğunu göstermektedir.

Yunan mitolojisinde lânetlenmiş bazı aileler, bir türlü dertlerden kurtulamamışlardır. Theseus'un soyu için de bu böyle olmuştur. Biraz sonra göreceğimiz üzere, Atina kralı Pandion, kızlarının başından geçmiş olan olaydan dolayı fazla yaşayamamıştır. Yerine geçen oğlu Erekhtheus, fazla benimsenmemiş bir rivayete göre, birbirini çok seven yedi kızından birisini, Delphoi kâhininin tavsiyesine uyarak kurban edince, hepsi birden intihar etmiştir. Prokne ile Philomela'nın yeğeni Prokris'in kocasına Şafak Tanrıça Eos'un âşık olması sebebiyle, kocası ile araları açılmış, sonradan tekrar barışmışlarsa da, Kephalos'un farkında olmadan attığı bir mızrak, Prokris'in canını almıştır. Prokris ile Oreithuia'nın kız kardeşi olan Kreusa, Apollon tarafından bir mağaraya götürülüp işgal edilip kızlığı alındıktan sonra terkedilmiştir. Theseus, Girit'ten sağ sâlim döndüğü hâlde, gemisine beyaz bayrak asmayı unutunca, babası Aigeus, oğlu öldü zannederek, kendisini denize atarak intihar etmiştir. Theseus'un karısı tarafı da lânetlidir ve çok kötü şeyler gelmiştir başlarına.

Büyücü Tanrıça Kirke, Güneş Tanrı Helios'un Okeanos kızı Perseis'ten doğma kızıdır. Minos'un karısı Pasiphae ile Gürcistan (Kolkhis) kralı Aietes'in de kız kardeşidir. Yaptığı büyüler ve kötülükler tüyler ürperticidir. Kirke, *Odyseia*'da Odysseus'un adamlarını büyülü içkilerle domuza çevirip ağıla kapattıktan sonra, gücüne, güzelliğine ve erkekliğine hayran kaldığı Odysseus'u yatağına almıştır; onunla uzun bir süre aşk hayatı yaşadıktan, onu kapatma olarak kullandıktan sonra, adamlarını tekrar insan kılığına sokarak serbest bırakmıştır. Bulunduğu her aileye uğursuzluk getirmiş olan Medeia, Aietes'in kızı, Kirke ile Pasiphae'nin de yeğ-

nidir. Büyülerle içli dışlı olmuş bir aileden, Güneş soyundan gelmektedir; bu bakımdan büyücülerin başı tanrıça Hekate ile de akrabadır. Babasına ve ülkesine karşı suç işleyerek, Altın Postu alabilsin diye büyülerini ve tılsımları ile sevdiği adamın yanında yer almış, Aphrodite'nin buyruklarına uyarak ona yardım etmiştir. Daha önce de işaret ettiğimiz üzere, İason postu alıp Argo Gemi-si ile kaçarken, sevdiği adam kurtulabilsin diye, gemiye beraberinde getirdiği kardeşini doğrayıp parçalarını denize atmıştır. Babası, oğlunun parçalarını denizden toplamaya çalışırken, Argonaut'ların kaçmasını sağlamıştır. Thessalia kralı yaşlı Pelias'ı gençleştireceğini söyleyerek kızlarını kandırmış, babalarını öldürtüp, etlerini bir kazanda kaynatmıştır; bu şekilde kocası İason'un bu şehre kral olmasını sağlamaya çalışmıştır. İason, Korinthos'a gittikten sonra ondan yüz çevirip şehrin kralının kızıyla evlenmeye kalkınca da, hediye olarak gönderdiği büyü-lü-zehirli bir elbiseyle kızı yakıp kül etmiştir. Daha sonra, bu ihanetini İason'a fena ödeterek çocuklarını boğazlamış; büyük bir araba ile Atina'ya, Theseus'un babası Aigeus'un yanına kaçmıştır. Orada da rahat durmamıştır. Aşk yüzünden ülkesine ihanet etmiş, kardeşi ve kendi çocukları dahil, pek çok kimseyi öldürmüş veya ölüm-lerine sebep olmuştur. Çok sevmiş, çok fedakârlık etmiş, ama karşılık görememiş, takdir edilmemiş ve ihanete uğramıştır.

Theseus'un yurduna dönerken, hayatını kurtaran ve kendisi ile birlikte kaçmaya razı olan Ariadne'yi, Minos'un Pasiphae'den doğma güzel kızı Ariadne'yi ıssız bir ada olan Naksos'ta terketmesi, veya John Vanderlyn'in 1814 yılında yaptığı ve bugün Pennsylvania Güzel Sanatlar Akademisi'nde bulunan bir tabloda görüldüğü üzere, onu uyurken bırakıp gitmeye kalkması, belki de babasından kurtulmak istemesi gibi, psikanalitik bir süreç sonucunda ortaya çıkmış bir davranıştır. Kasten olmasa bile, onun, şuur altına uyarak gerçekleştirmiş olduğu bir olaydır. Pha-

idra ile evlenebilmek için, ablasını ıssız bir adada unuttuğu gibi, bu evliliğe mâni olmak için silâhlanıp karşısına dikilen Amazon kraliçesi eski karısını da gene bunun için öldürmüştür. Öyküsü Dionysos'la yakından ilgili bulunan Ariadne'nin acıklı durumu, hem ressamlar için, hem de müzisyenler için, büyük bir ilham kaynağı olmuştur. Monteverdi'nin *Lamento D'arianna*'sı, Joseph Hydn'in *Ariadne auf Nexos* adlı kantatı ile Richard Strauss'un *Ariadne auf Nexos* operası, bu acıklı öyküyü çeşitli yönleriyle işlemeye çalışır. Ne var ki, terk edenler, terk edilmişlerdir. Aşkta sadakatsizlikte bulunanlar, aşkta fedakârlığa kötülükle mukabele edenler de cezalandırılmışlardır. Çünkü tanrıların koyduğu kurallar, toplumun birliğini ve düzenini korumak için konulmuştur; insanların görevleri de bu kurallara uymaktır.

Göreceğimiz üzere, Minos ile Pasiphae'nin öyküsü bize, tanrılara saygısızlıkta bulunan insanların başına ne gibi belâların gelebileceğini göstermek bakımından ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Zeus'un güzel bir boğa kılığına girerek hamile bıraktığı Europa'dan olma oğlu Minos'un soyunun başının daima boğalarla belâyâ girdiği görülmektedir. Bu bakımdan, her iki aile için de Deniz Tanrı Poseidon, olayların önemli belirleyicisi olmaktadır. Minos'un Poseidon'a karşı yaptığı saygısızlıkların günahına, çocukları, hattâ torunlarının torunları bile katlanmak zorunda kalmış; bir türlü aklanamamışlardır.

Bu öykülerde göze çarpan en önemli özellik, şüphesiz, yakın hısım-akraba olanlar arasında uygulanan cinsel ilişki yasağıdır. Kinyras'ın kızı Myrrha nasıl babası ile olan aşk ilişkisinden dolayı feci şekilde cezalandırılmış ise, Phaidra ve biraz sonra göreceğimiz üzere, Tereus da arzuladıkları yasak aşk ilişkisinden dolayı korkunç bir şekilde cezalandırılmışlardır. Tereus, aşk yüzünden her türlü saygısızlığı, barbarlığı yapmış, emanete ihanet

etmiş bir kişidir. Bu insanlar, daha da önemlisi, o toplum için fücür olarak kabul edilen bir suç işlemişlerdir. Yakın bir hısımlık ile yasak bir aşk yaşamak istemişlerdir. O gün de, bugün de, ailenin birliğini, hısımlık ilişkilerini zedelemeye yönelik bu gibi cinsel ilişkiler, tanrıların dışında veya tanrılaştırılmış bazı kral ailelerinin dışındaki sıradan insanlar için, yani sıradan ölümlüler için yasaklanmıştır. Prokne'nin ve Aedon'un öyküsünde, bu ana temanın yanında, Aphrodite Ourania'nın içimize düşürdüğü evlât sevgisine bile üstün gelebilen bir kardeşlik duygusu da dile getirilmek istenmiştir.

Prokne ile Philomela

Bir rivayete göre, Atina'nın da içinde yer aldığı Attika'nın ilk kralı, toprağın yarattığı, insan başlı ve insan vücutlu bir yilandır. Adı Kekrops olan bu kral, Poseidon ile Athena arasında yapılan yarışmada hakemlik yapmıştır. Atina şehri için Athena'nın hediye ettiği veya diktiği zeytin ağacı beğenilip de şehrin koruyuculuğu kendisine verilince, Deniz Tanrı Poseidon korkunç bir sel göndererek Attika'yı cezalandırmıştır. Aglauros ile evlenen Kekrops, bu kadından biri oğlan, üçü kız olmak üzere dört çocuk sahibi olmuştur. Kekrops'un oğlu Erysikhthon, Delos'a yaptığı bir yolculuktan dönerken genç yaşta ölmüş ve kendi soyunu devam ettirememiştir. Atina'ya tanrılarla ve tanrıçalarla ilgisi bulunan bir veliaht bulmak, şüphesiz herkesi daha çok tatmin edeceği için, diğer bir efsane imdada yetişmiştir.

Bir gün tanrıça Athena, kardeşi sanatkâr tanrı Hephaistos'un yanına silâh ısmarlamak üzere gittiği zaman, topal tanrının cinsel saldırısına uğramıştır. Kız oğlan kız olan ve öyle kalmaya ahd etmiş olan Athena, bacağına bulaşmış olan bir miktar meniye bir yün parçası ile silip yere atınca, "İnsanın Yaradılış Öyküsü" bölü-

münde işaret ettiğimiz üzere, bu spermalardan Toprak-Ana dölenmiş ve Athena'nın da benimsediği bir oğlan çocuğu dünyaya gelmiştir. Richmond'daki Virginia Müzesi'nde bulunan (81.70) ve İsa'dan önce 400 yılına tarihlenen kırmızı figürlü bir Attika vazo resminde görüldüğü üzere (T. H. Carpenter, *Art and Myth in Ancient Greece*, London, Thames and Hudson, 1991, Resim 111), Toprak-Ana, Hermes'in, Nike'nin, Aphrodite ve Zeus'un huzurunda bu çocuğu Athena'nın kucağına vermiş; Athena da çocuğu, iki yılanın koruması altında bir sepete koyarak Kekrops'un kızlarına, sepetin kapağını açmamaları kaydıyla, göndermiştir. Dayanamayıp sepetin kapağını açan kızlar, korkularından çıldırmışlar ve kendilerini Akropolis'ten aşağı atarak intihar etmişlerdir. Kuyruklu bir yaratık olarak topraktan doğmuş olan bu çocuk, Erikhthonios adını alarak sürüne sürüne Athena tapınağına kadar gitmiş ve Athena'nın kalkanı altında gizlenerek büyümeye başlamıştır. Kekrops, adı yün ve toprak anlamlarına gelen ve kutsal bir mekânda büyümüş, güçlenmiş bulunan bu çocuğa Atina'nın krallığını bırakmıştır; o da bir nymphe, bir naiad olan Praksithea ile evlenerek adı Pandion olan bir erkek çocuk sahibi olmuştur. Pandion, halası Zeuksippe ile evlenmiş; bu kadın ona üç oğlan ve iki kız çocuk doğurmuştur. Bu oğlanlardan birisi olan Erekhtheus, Theseus'un babası olan Aigeus'un babasının babasıdır; iki kız kardeşi ise Prokne ile Philomela'dır.

Atina kralı Pandion'un kızı Prokne ile evlenecek olan Trakya kralı Tereus, savaş tanrısı Ares'in oğludur. Zengin ve güçlü bir kraldır. Bu yüzden Pandion, kızını böyle bir kralla evlendirmekle herhangi bir sakınca görmemiştir. Olacakları nasıl bilsin ki!..

Prokne ile Philomela'nın başından geçenleri en iyi dramatiğe eden şair Ovidius olmuştur (*Metamorphoses*, VI, 425-675). Yer

yer onun yaptığı tasvirlerden yararlanarak (428-434, 449-456, 535-550) anlatacağız bu öyküyü. Kral Pandion bilmese de, kutsal güçler daha başından beri bu evliliğin kötü gideceğini biliyorlardı. Ne aileden, evin dirliğinden, birliğinden sorumlu Hera (Juno), ne düğün tanrısı Hymenaios, ne de gelini ve yatağını süsleyecek olan Üç Güzel, düğüne gelmemiştir. Suçluları cezalandırmakla görevli üç tanrıça, Erinyes'ler, cenaze merasimlerinden çaldıkları meşalelerle refakat etmişlerdir gelin ile güveye; onlar hazırlamışlardır gelinin yatağını; uğursuz bir baykuş konmuştur gelinin odasının damına. Zaman geçmiş, Prokne, Tereus'a bir oğlan çocuk doğurmuştur. Bu çocuk beş yaşına geldiği hâlde, henüz teyzesi Philomela'yı görmemiştir. Prokne kardeşini çok özlemiş, kocasından bir süre için onu yanına getirmesini istemiştir. Bunun üzerine Tereus, bu amaçla Atina şehrine gitmiştir. Tereus, Philomela'yı süslü elbiseler ve nadide takılar içerisinde görünce, kuru yapraklar, otlar veya ak başaklar nasıl parlar ve hemen yanmaya başlarsa, öyle yanıp tutuşmaya başlamıştır. Ormanların kuytularında yaşayan orman perileri, naid'lar ve dryad'lar bile bu derece güzel ve süslü değillermiş. Pandion kızını Tereus'la birlikte göndermeye razı olmuştur; tanrıların adını anarak emanet etmiştir kızını damadına, "Gözet onu" demiştir. "O, yaşlılığımın tadı tuzu olacaktır." Çok uzun gelecektir onsuz geçen her gün Pandion'a.

Tereus, gerekli izni aldıktan sonra baldızı ile birlikte ülkesine dönmek üzere yola koyulmuştur. Trakya'ya giderken, Daulis'e geldiklerinde, Tereus ormanlık bir yerde emanete ihanet ederek Philomela'ya zorla sahip olmuş ve bu işi daha sonra da sürdürmüştür. Tereus, bağırarak, yalvararak, babasını, ablasını çağırarak, yüce tanrılardan medet ummaya çalışan kıza tekrar tekrar tecavüz ettikten sonra, kızcağız yalvarmıştır dağınık saçlarıyla ve ondan neden canını da almadığını sormuştur. Tanrılar ona etti-

ğini görmemişlerse, duymamışlarsa, hattâ hepsi birden yok olmuşsa, Tereus gene de cezasını çekecektir. Philomela, olanı bite-ni herkese anlatacaktır. Orman içerisinde kapalı bir yerde kalsa da, çığlıklarla ortalığı cınlatacak, şahit gösterecektir taşı toprağı. İşte bu sözler kızdırmış ve ürkütmüştür Tereus'u ve bundan sonra kesmiştir kızın dilini. Dili kesilip ormanda bir yere kapatılan, üstelik nöbetçilerle de göz hapsinde tutulan Philomela, büyük acılar içerisinde başından geçenleri ablasına ustaca anlatmanın yollarını aramaya başlamıştır. Gergefinin başına geçip öyküsünü nakış ile dile getirmiş; yaptığı işlemeyi, kendisine bakan yaşlı kadına verip kraliçe Prokne'ye bir armağan olarak göndermeyi başarmıştır.

İşte bu işleme ortaya çıkarmıştır bu feci olayı. Nitekim Shakespeare, *Titus Andronicus* adlı piyesinde, olayı tekrar dile getirirken, her türlü ihtimali ortadan kaldırmak için, Lavinia'nın (Philomela'nın) ellerini de kestirmiştir. Eski mitoloji yazarları bu cesareti gösteremedikleri içindir ki, kız ellerini kullanabilmiştir. İşlemeyi alan kraliçe, öldüğü söylenen Philomela'nın hayatta olduğunu derhal anlamış ve yaşlı kadını zorlayarak kardeşini bulup kurtarmıştır. Artık herşeyi öğrenmiş olan Prokne, bu aşağılık adamdan, kocası olan o sefil adamdan nasıl öç alacağını plânlamaya koyulmuştur. Onu ancak, kötülüklerin en kötüsünü yapmak teselli edecektir. Çok üzölmüş, çok ağlamıştır ama, kocasına ne kadar benzediğini gördüğü oğlunu parça parça doğrayarak Tereus'a güzel bir akşam yemeğı hazırlamıştır. Bağırsaklarını dolduruncaya kadar, tıka basa âfiyetle yediğı oğlunu arayıp bulamayan Tereus, Philomela'nın elindeki kesik başa gözü ilişince deliye dönmüş; intikamını almak üzere, kaçmakta olan bu güzel kızların peşine düşmüştür. Onları tam yakalayacağı bir sırada ise, ulu tanrı Zeus, dili kesik Philomela'yı, ötemeyip sadece cıvıldamasını becerebilen kırlangıca; bir kızgınlık eseri olarak oğlunu

öldürmüş olan Prokne'yi, bu acısını geceleri devamlı olarak terennüm etsin diye bülbüle; Tereus'u ise savunmasız kuşların peşine düşen bir atmaca veya çaylağa veya Ovidius'un anlattığı şekle uyacak olursak, uzun gagalı, başında kocaman bir tepeliği bulunan, bazen hüthüt veya tarakçın da denen çavuşkuşuna dönüştürmüştür. Bu acı ise, daha yaşlanmamış olduğu hâlde, Pandion'u ölüm diyarı olan Tartaros'a göndermiştir.

Sophokles ve Apollodoros gibi Yunan şair ve yazarları, Hyginus ve Ovidius gibi Lâtin şair ve yazarları bu efsaneyi, çeşitli şekillerde anlatıp durmuşlardır. Sophokles'in konuyu ayrıntılı bir şekilde ele alıp işlediği **Tereus** draması, ne yazık ki, bütünüyle elimize geçmemiştir. Aristophanes'in **Kuşlar** komediasında ise konu, yer yer hem Tereus'u temsil etmekte olan Hoopoe'nin, hem de koro'nun ağzından kısaca anlatılmaya çalışılmıştır.

Çeşitli anlatım şekillerine dayanarak başka bir özetleme daha yapacak olursak, Tereus, bir rivayete göre, Prokne'nin öldüğünü söyleyerek kayınpederini kandırmış; güzelliğine vurulduğu Philomela'yı kendisine karı yapmak üzere alıp yurduna götürmüştür. Gerçeği kimseler duymasın diye de eski karısı Prokne'yi, dilini kesip ıssız bir yere kapatmıştır. Bu yüzden Philomela bülbül; Prokne ise göğsünde bulunan bir miktar evlât kanı yüzünden kırlangıç olmuştur. Tereus, başına giydiği sorguçtan ve elinde tuttuğu uzun kılıçtan veya kargıdan dolayı uzun gagalı ve tepelikli bir çavuşkuşuna dönüşmüş; oğulları İtyis ise, kan içerisinde kalmış yanaklarından dolayı saka kuşu olmuştur. Bu öykünün cereyan ediş şekline göre, bülbül ormanlara kaçıp sığınmış, dili kesilen bir anne olarak kırlangıç, bir türlü binaların yanından, evlerin civarından uzaklaşamamış ve daima yuvasını buralara yakın yerlerde ve saçak altlarında yapmıştır. Prokne, evlerin yakınlarında ve içerisinde hep oğluna benzer çocuklar

aramıştır. Tereus'tan korktukları için de Daulis'te ve çevresinde kırlangıçlar yuva yapmaz, bülbüller de şakımaz olmuştur (Gerek Atina soyu, gerekse Pandion'un kızlarının başından geçenler için, James George Frazer'in Apollodoros'un *The Library*'sine koymuş olduğu ayrıntılı ve çok yararlı notlara bakınız, Vol. 2, ss. 77-81, 98-101).

Hatırlanacağı üzere insan eti yeme ve yedirme âdeti olarak bilinen cannibalism, yakın zamanlara kadar pek çok ilkel kavim tarafından uygulanı geldiği hâlde, Yunan mitosunda istenmeyen bir şey olarak, bir tanrıya veya bir insana yapılabilecek fenalıkların en büyüklerinden biri olarak görülmüştür. Kallisto'nun babası Lykaon, Zeus'a insan eti yedirmeye kalktığı için evi yerle bir edilmiş, biri hariç diğer oğulları öldürülmüş, kendisi de bir kurda dönüştürülmüştür. Daha önce işaret edildiği üzere, oğlu Pelops'u doğrayarak etleriyle tanrılara bir ziyafet çekmeye kalkışan Tantalos da ağır şekilde cezalandırılmıştır. Ancak, ana tema açısından Tantalos'unkinden çok Lykaon'unquine, Prokne ile Philomela'ninkine çok daha fazla benzeyen bir öykü Polytekhnos ile Aedon'un başından geçmiştir. Bu öykülerde söz konusu suç için, iki yönlü bir cezalandırma, hem insan eti yedirmiş olma, hem de bir evlâttan mahrum bırakma gibi karmaşık bir cezalandırma türü uygulanmak istenmiş, bir tanesini uygulamak yeterli görülmüştür.

Miletoslu Pandareos'un kızı Aedon ile zanaatkâr kocası Polytekhnos, Lidya'da (Lydia'da), Kolophon'da yaşamakta olan mutlu bir çifttir. Gereksiz bir gurura kapılarak Hera ile Zeus'tan çok daha mutlu olduklarını söyleyerek övünmeye kalkışmışlardır. Bizim de bildiğimiz gibi, Zeus'un yaptığı ve evliliklerine gölge düşüren kaçamak ilişkilerden onların da haberi vardır. Ne var

ki, tanrı ve tanrıçalarla boy ölçüşmeye, hele onları küçük düşürmeye kalkışmak, pek bir akıl kârı değildir. Nitekim Hera, bu çiftin aralarını bozmak üzere hemen faaliyete geçmiş, nifak tanrıçası Eris'i bu işe memur etmiştir. Bundan böyle karı-kocanın araları bozulmuş, birbirleriyle yarışır, çekişir hâle gelmişlerdir. Polytekhnos, bir araba imal edecek, Aedon ise bir kumaş dokuyacaktır; kim daha önce bitirecek olursa, diğerine mükâfat olmak üzere, bir hizmetçi köle kız alıp getirecektir. Yarışmayı Aedon kazanmıştır. Polytekhnos'un getirdiği hizmetçi kız, aslında Aedon'un kız kardeşi Khelidon'dur. Miletos'dan alıp getirmiştir kızcağızı. Polytekhnos, bu kıza yolda tecavüz ettikten sonra, saçlarını keserek onu bir köle kılığına sokmuş, tanınmaz bir hâle getirmiştir; olanı biteni anlatmasın diye ölümle tehdit etmiştir. Sonunda hâdiseyi öğrenen Aedon, kardeşiyle birlikte hareket ederek kocasına bu yaptığını pahalıya ödetmeye karar vermiştir. Aedon, oğlu Itys'i öldürüp babasına yedirecektir. Oğlunun etleriyle karnını doldurmuş olan baba, gerçeği öğrenince çılgına dönmüştür. Zeus bu iki kız kardeşi ancak kuşa çevirerek bu zalimin elinden kurtarabilmiştir. Adı, zaten kırlangıç mânâsına gelen Khelidon, kırlangıç olmuş; Aedon da bülbüle dönüşmüştür.

Bu öykünün insan eti yedirme teması kullanılmadan anlatılan bir başka şekli ise, Thebaili Zethos ile karısı Aedon mitosunda geçmektedir. Zethos'un kardeşi Amphion'un karısı Niobe'nin çok çocuğu bulunmakta, Aedon da bu kadını kıskanmaktadır. Aşırı kıskançlığı yüzünden Aedon, Niobe'nin büyük oğlunu öldürecek yerde, farkında olmadan kendi oğlu Itylos'u öldürmüştür. Tanrıların acıyıp bülbüle çevirdikleri Aedon için Homeros, *Odysseia* adlı eserinde (XIX, 517-525) bu kadının şaşkınlığını, kendi şaşkınlığına benzeterek, Pandareos'un kızının bir vakitler çıldırarak kendi elleriyle kral Zethos'un oğlunu öldürdüğünü söylemekte, onun bülbül olduktan sonra yavrusunu yana yakıla

aradığını, çok yankılı şakrak sesiyle yavrusu için dövündüğünü duygulu bir şekilde anlatmaktadır.

Dikkat edilecek olursa, aile suçu işlemiş olanlar veya böyle bir suça kurban gitmiş olanlar, genellikle bir kuşa dönüştürülmüşlerdir. İşlenen suçun büyüklüğüne veya acımasızlığına göre de, Tereus'un dönüşümünde olduğu gibi, avcı veya leş yiyen kuşlar olmuşlardır.

Pek çok yakın zaman şairi için ilham kaynağı olmuş olan bu öykülerin modern uygulamalarının ayrıntıları üzerinde durmayacağız. Chaucer'den T.S. Eliot'a, Swinburne'dan Oscar Wilde'a ve La Fontaine'e kadar pek çok kimse bu kızların ve bu mâsum çocukların akibetiyle ilgilenmiştir. Burada şu hususu belirtelim ki, klâsik mitolojinin tanrıları, her zaman ne istediğini, ne yaptığını bilen tanrılar değildir. Bu mâsum çocuklardan ne istemişlerdir? Ailenin kutsiyetini korumak isterken, hısım-akrabaya saygıyı ön plâna çıkaralım, toplumun düzenini koruyalım derken, neden daha az üzücü yollara başvurmamışlardır? Hemen belirtelim ki, "pathos"un şiddetini arttırmak o dönem klâsik edebiyat için çok daha önemli olmuştur. Ancak, bu keyfî hareketlerdir ki, bu tür tanrıların varlıklarına son vermiş, paganizmin sonunu getirmiştir. Aphrodite, Tereus'u Philomela'ya; Phaidra'yı Hippolytos'a âşık etmeseydi olmaz mıydı? Olmazdı, çünkü oyunun kuralı bunu gerektiriyordu.

AŞKTA SAPIK İLİŞKİLER

Objesinden, hedefinden sapmış, tabiatta gördüklerimizin, bulduklarımızın zıttı olarak, alışılmamış, çoğunluğun benimsemediği objelere yönelmiş cinsel davranışlara perversion, “Sapık Aşk İlişkileri” diyoruz. Bugün, toplumların benimsemediği, ahlâk ve bazen de hukuk kuralları gereğince uygun görülmeyen, birçok hâlde ferdî davranış bozukluğu olarak ortaya çıkmış olan bu tür davranışlar, anormaller psikolojisinde, psikanalizde ve psikiyatride fetişizm, sadizm, masokizm, özellikle karşılıklı olarak yapılan masturbasyon, teşhircilik, narkissizm, bütün türleriyle kadın ve erkek homoseksüelliği ve bestialité kategorileri altında toplanmaktadır. Bu bölümde, bu tür davranışlardan bazı örnekler vermeye çalışacağız; Yunan mitolojisinde ustaca işlenmiş, fantastik açıklamalara kavuşturulmuş ve böylece bütün bir insanlık ve edebiyat âlemine mal edilmiş bazı örneklerin öykülerini, özellikle de Pygmalion’un, Laodameia’nın ve Narkissos’un başından geçmiş olan olayları anlatmaya çalışacağız.

Şu hususu belirtelim ki, evlerde süs veya kullanım eşyası olarak bulundurulmuş kaplar üzerinde tasvir edilen ve halen dünya müzelerini doldurmakta olan yüzlerce siyah ve kırmızı figürlü Yu-

nan vazosu üzerinde tasvir edilen cinsel sapıklık türleri veya heykel, heykelcik, röliyef ve freskolarda sergilenen çıplak sahneler, herhangi bir genel kategoriye sığmayacak derecede çok ve çeşitlidir. Erkek ve kadın aracılığıyla yapılan oral seks, bir erkeğin bir erkekle cinsel ilişkide bulunurken, aynı zamanda masturbasyon yapması veya sunî bir phallos ile arkadan kendi kendini tatmin etmeye çalışması veya parmaklanarak tatmin edilmek istenmesi, bir kadınla arkadan cinsel ilişkide bulunurken bir başka erkeğin bu erkeğe arkadan yanaşması, erkek erkeğe ve kadın kadına yapılan okşamalar, çeşit çeşit görünüşte sunî phallos örnekleri, bir kadının sunî bir phallos ile oral seks yaparken, başka bir sunî phallos ile normal yoldan kendi kendini tatmine çalışması gibi pek çok sapıklık örnekleri, klâsik Yunan toplumunun bu tür konulara bir hayli ilgi duymuş olduğunu göstermektedir. Bütün bu sapıklık türlerinin sanat yoluyla topluma aktarılmış olması da, bu tür ilişkilere olan ilgiyi arttırmış olsa gerektir. Bir eğilim, başka bir eğilime yol açmıştır; sonra birbirini etkileyerek daha güçlü bir eğilim hâline dönüşmüştür.

Ancak biz, burada, bütün bu sapıklık örnekleri üzerinde teker teker duracak değiliz. Daha önce de belirttiğimiz gibi, psikolojik yönden derin bir mânâ içermekte olan bazı örnekleri işlemeye çalışacağız.

Pygmalion ile Galatea

Aphrodite'nin ölümlüler arasından seçtiği âşıklar, sadece Ankhises'ten ibaret değildir. Tanrıça, bir rivayete göre Pygmalion ve torunu Adonis ile de aşk ilişkisi kurmuştur. Bu seferki aşk ilişkisi İda Dağı'nda değil, Aphrodite'nin çok sevdiği "ana yurdu" Kıbrıs'ta gerçekleşmiştir. Pygmalion, bazı kaynaklara göre, sa-

natkâr bir Kıbrıs kralıdır; bazı kaynaklara göre de Kıbrıslı usta bir heykeltıraştır. Aphrodite'nin kocası Hephaistos da usta bir sanatçıdır. Acaba bazı efsaneler, "güzel"i temsil etmekte olan tanrıçanın, güzeli yaratanlara karşı bir düşkünlüğü olduğunu mu vurgulamak istemişlerdir? Güzeli yaratan ile güzelin kendisini yan yana getirmeyi mi arzulamışlardır? Her ne hâl ise, Pygmalion, bir rivayete göre bizzat Aphrodite ile sevişmiş, başka bir rivayete göre ise, Aphrodite'nin canlandırdığı heykel-kız Galatea ile sevişerek iki çocuk sahibi olmuştur. Doğan çocuklar Aphrodite ile ilgili efsanelerde gene önemli görevler üstlenmişlerdir. Şimdi, öyküyü en iyi anlatanlardan biri olarak Ovidius'a dayanarak (*Metamorphoses*, X, 243-297), efsaneyi bizim de benimsediğimiz şekilde, yeniden anlatmaya çalışalım.

Bir zamanlar Kıbrıs'ın Amanthos denilen maden bölgesinde propoitides denen kadınlar yaşıyormuş. Bu kadınlar, Aphrodite'nin kutsallığını inkâr etmeye kalkışmışlar; ona ibadette kusur etmeye, saygısızlıkta bulunmaya yeltenmişlerdir. Sonunda, tanrıçanın gazabına uğramışlar ve orospuluk etmeye mahkûm edilmişlerdir. Kötü şöhret sahibi ilk kadınlar da bunlar olmuştur. Bunun içindir ki, bu kadınların utanma duyguları kalmamış, ar perdeleri yırtılmış, yüzleri kızarmaz olmuştur; kalpleri neredeyse taşlaşacak hâle gelmiş olan bu kadınlar, önlerine çıkan erkeklerle düşüp kalkmışlar, kötü, sefih bir hayat yaşamaya başlamışlardır. Pygmalion, işte bu kadınları görmüş, kadın denen mahlûktan iğrenir hâle gelmiş, bu yüzden evini herhangi bir kadınla paylaşmak istememiş, uzun bir süre bekâr olarak yaşamıştır. Tabiatın kadın denen yaratığa reva gördüğü bu bayağılaşmaya da için için isyan etmiştir. Kar gibi beyaz bir fildişinden, çok büyük bir ustalıkla, son derece güzel bir kadın heykeli yapmıştır. Böyle-

ce, kendisi için hayalinde yaşattığı ideal kadını gene kendisi yaratmak istemiştir.

Masum ve çok güzel bir kızın bütün can alıcı görüntüsüne sahip olan bu heykel, sanki canlı ve hareket edecek gibidir... Sanki yapma, sunî bir şey değildir. Pygmalion, fildişinden yaptığı, yarattığı bu kadına hayran hayran bakmaktan kendisini alamamış; insan şeklinde yarattığı bu imaja büyük bir tutku ile bağlanmıştır. Artık, dünyaya gelmiş bütün kadınlardan daha güzel ve lâtif olan bu kadına âşık olmuştur. Ellerini onun üzerinde gezdirmekte, onun gerçek bir insan mı, yoksa fildişi mi olduğunu merak etmektedir. Heykeli tekrar tekrar öpmekte, onunla konuşmakta, gönül alıcı sözler söylemektedir; kızın da kendisine karşılık vereceğini hayal edip durmaktadır. Nihayet, dayanamamış, onu kucaklamıştır; ona sarılmış, onu büyük bir coşku ile sıkıp bağrına basmıştır. Vücudunda ellerinin izinin kalacağını, güzel vücudunu morartacağını düşünmüştür. Bazen ona hoşlanacağı hediyeler alıp getirmiştir. Önüne deniz kabukları, parlak çakıllar, rengârenk çiçekler, zambaklar, boyalı toplar getirip yığmıştır. Memnun olsun diye, küçük ötücü kuşlar bulup getirmiştir. Ona bir zamanlar Heliosoğlu Phaethon'un kız kardeşlerine ait olan ağaçlardan yere düşmüş kehribar damlacıkları hediye etmiştir. Heykeline kadın elbiseleri giydirmiştir; parmaklarına yüzükler takmış, kulaklarından inciler sarkıtmış, boynuna ısıltı ısıltı yanan bir gerdanlık dolamıştır. Bütün bu güzel şeyler, güzeli daha da güzelleştirmiştir. Pygmalion dayanamayıp heykeli, Tyros moru bir kumaşla örtülü bulunan divanının üzerine yatırmış, başının altına yastıklar koymuş; yatağına aldığı bu heykel ile sanki anlarmış gibi tatlı tatlı konuşmaya başlamıştır.

Nihayet, Aphrodite bayramının kutlanacağı zaman gelmiştir. O zamanlar bütün Kıbrıs'ta bu bayramlar büyük bir coşku ile

kutlanıyormuş. Sunaklarda hilâl şeklindeki boynuzları yıldızlarla parlatılmış, allanmış-pullanmış beyaz düveler kurban ediliyormuş. Her tarafta tütsüler yakılıyor, buhurdanlıklardan yükselen dumanlar her tarafa güzel kokular saçıyormuş. Pygmalion da tanrıçaya saygısını sunmak üzere sunağın yanına gelmiş, ürkek ve alçak bir sesle dua ediyormuş. Her şeyi veren, her şeye kaadir olan tanrılardan heykelini yaptığı kadına benzer bir kadın istiyormuş; veya tanrılardan, yarattığı o kadına karısı olarak sahip olmayı diliyormuş.

Aphrodite kendisini kutsamak üzere yapılan bu bayramlara bizzat katıldığı için, Pygmalion'un duasını duymuş ve onun ne istediğini yüreğinde hissetmiştir. Derin bir aşkla seven bu adama acımıştır. İşte o sırada, tanrıların iyi niyetli takdirlerinin bir işareti olarak, tapınakta yanan ateşin alevleri üst üste üç defa canlanmıştır. Demek ki, Pygmalion'un duası kabul edilmiştir. Pygmalion evine dönünce, dosdoğru heykelin yanına koşmuş, onu yine eskisi gibi, divanın üzerine yatırarak öpmeye başlamıştır. Kız sanki sıcaktır, bu sıcaklığı duymak için o dudakları tekrar tekrar öpmüştür; elleriyle göğüslerini okşamış, kızın göğüslerindeki sertliğin kaybolduğunu hissetmiştir. Pygmalion, gördükleri, hissettikleri karşısında irkilmiş, hayretten donakalmıştır. Yanılmış olacağından korkmuştur. Onu tekrar tekrar öpmüş, tekrar tekrar okşamıştır. Artık kucakladığı, gerçekten bir insan bedenidir. Kızın damarlarındaki kalp atışlarını bile duymak mümkün olabilmektedir. O zaman Pygmalion, Aphrodite'ye bütün belâgatiyle teşekkür etmiş, şükranlarını sunmuştur. Yanılmış olmadığına kanaat getirmek için canlı dudaklara bir öpücük daha kondurmuştur. Kızın bu öpücüğü hissettiğini görmüştür; yanakları al al olmuş olan kızın gözlerinde bir ürkeklik görülmüş, o da günün ilk ışığı ile sevgilisinin kim olduğunu görmeye başlamıştır. Aphrodite, bu çiftin evlilik törenlerinde bizzat bulunmuştur. Pygmali-

on'un dokuz ay sonra nur topu gibi bir oğlu olmuştur. Sevgilisi, Galateia adını almış; oğluna ise Paphos adı verilmiştir. Bu ad, Kıbrıs'ta, aynı zamanda Aphrodite'nin şehrinin de adı olmuştur.

Pygmalion efsanesi daha başka şekilde de anlatılmıştır. C. Kerényi (*The Gods of The Greeks*, Norman Cameron çevrisi, London, Thames and Hudson, 1974, ss. 74-75), eski zamanlarda Yunan-olmayan halklar arasında kült imajlarının yaygın bir hâlde bulunduğunu belirterek, efsaneyi bir tapınma şekliyle ilişkili olarak görmüştür. Pygmalion Kıbrıs kralıdır ve Aphrodite'ye âşık olmuştur. Kral Pygmalion, Aphrodite'nin fildişinden yapılmış çıplak bir idolüne tutulmuştur ve karısı olması dileğinde bulunarak onu yatağına almıştır.

Robert Graves'in benimsediği rivayete göre ise, Pygmalion, Mısır'ın efsanevî kurucusu Belos'un oğludur. Belos ise, Io'nun torunlarından Libya ile Deniz Tanrı Poseidon'un oğludur (*The Greek Myths*, rev. ed., Middlesex, Penguin Books, 1960, Vol. 1, s. 211). Libya, bir Akdeniz ülkesine ismini vermiş ünlü bir nymphadır. İşte yüce bir soydan gelmiş olan Pygmalion, Aphrodite'ye âşık olmuştur. Aphrodite kendisine yüz vermediği, onunla yatmayı reddettiği içindir ki, fildişi bir heykel yapmış ve bu heykeli yatağına almıştır. Sonra da tanrıçaya, merhamet etmesi için yalvarmıştır. Bunun üzerine Aphrodite bu imajın içerisine girerek onu Galateia olarak canlandırmış ve Pygmalion'a Paphos ve Metharme isimli iki çocuk doğurmuştur. Böylece, Aphrodite'den doğma Paphos, Pygmalion'un halefi, Kıbrıs'taki Paphos şehrinin kurucusu ve Kinyras'ın babası olmuştur ve Paphos'ta Aphrodite için ünlü bir tapınak inşa ettirmiştir.

Çok derin anlamlar çıkarabileceğimiz bu ünlü efsane, puta tapma geleneğinin psikolojik bir açıklamasını yaptığı gibi, usta

sanatçılar olarak, Hephaistos ve Prometheus'la birlikte, Pygmalion'un da kadın yaratan ünlü kişilerden biri olduğunu bize hatırlatmaya çalışmaktadır.

Pygmalion'un sokakta gördüğü kadınlar, manevî kusurları olan kadınlardır; bu yüzden Pygmalion tabiata isyan etmiştir. Bu kadınlar, önlerine çıkan erkeklerle düşüp kalkan, şehvet düşkünü, yüzü kızarmayan, yürekleri taşlaşmış, Aphrodite Ourania'nun istediği türden bir sevgiyle bağlanmasını bilmeyen kadınlardır. Herhangi bir manevî zenginlikleri yoktur. Bu bakımdan Pygmalion onlardan yüz çevirmiştir. Nitekim, mutsuz ilişkilere şahit olmuş veya bu gibi uygunsuz kadınları, erkekleri görüp de kadınlardan veya erkeklerden nefret etmiş, cinsel soğukluğa yakalanmış veya evlenip yuva kurma isteğini yitirmiş insanlara; en aşırı şekliyle hayal âlemine kapılıp, gerçek olandan tamamen kopmuş melankoliklere veya normal kişilik seviyesinde kaldığı hâlde, gerçeğe inemeyip idealin peşinde koşan, aşktan yoksun kalmış pek çok insana veya kız kurularına bugün de rastlamak mümkündür. Jean Philippe Rameau'nun *Pygmalion Balesi*, Franz von Suppé'nin *Die schöne Galathe* adlı opereti bu gibi bir Pygmalion'u canlandırır. Jean Raoux'un bugün Louvre Müzesi'nde sergilenen *Pygmalion, Galatea ve Venus* tablosu böyle bir olguyu tasvir etmeye çalışır. Bernard Shaw'un *Pygmalion*'u ile Lerner ve Loewe'nin *My Fair Lady* müzikalindeki müzmin bekâr, böyle bir insandır; Bernard Shaw'un Pygmalion'u sokakta bulduğu, bakımsız, üstü başı perişan görünüşlü, cahil ve görgüsüz bir kadını eğiterek, zarif bir hâle getirerek, onu süsleyerek, giydirerek hayran kalabileceği bir kadın hâline getirmiş, yarattığı bu kadına ondan sonra âşık olmuştur, tıpkı Kıbrıslı Pygmalion gibi... Sevebileceği kadını yaratma temasıyla efsane, böylece resme, modern edebiyata ve müziğe de ilham kaynağı olmuştur.

Bu efsane, idealleştirme veya Stendhal'in deyimiyle kristalizasyon olayıyla, başka bir psikolojik mekanizmaya daha işaret etmektedir. İdealleştirme, psikanalizde süblimasyon (yüceltme) denilen başka bir mekanizmaya da işlerlik kazandırmaktadır. Süblimasyon süreci ile, bedenî olandan, bedenî olmayan bir aşk objesine atlamak, yasak olanı herkesin kabul edebileceği bir hâle getirmek veya hoş olmayanı tatmin olunabilir, tasvip edilebilir bir hâle getirmek mümkün olabilmektedir. Freud ve arkadaşlarına göre, genelde, sanat eserleriyle yapılmak istenen budur. Efsanemizde böyle bir mekanizma ile bir sanat eseri yaratılmıştır.

Nihayet bu efsane, fetişizm denilen ve gerçek cinsel aşk objesiyle aynileştirelen objelere karşı duyulan doğa-dışı bir aşk ilişkisine de işaret etmektedir. Fetiş denilen aşk objesi, mendil, para çantası, ayakkabı cinsinden inorganik bir şey olabildiği gibi, gerçek aşk objesine ait, fakat onu temsil edebilen bir şey de, bir saç parçası, bir organik parça da olabilir. Nitekim Pygmalion, giydirdiği, süslediği, yatağına aldığı, öptüğü, sevdiği bu heykelden, bu fetişten, cinsel bir haz da duymaktadır ki, sonunda Aphrodite, cinsel evlilik ilişkilerini düzene sokmakla görevli bir tanrıça olarak, bu gidişe dur demek zorunda kalmıştır. Pygmalion'un sevgilisi olarak ya kendisi, yahut da canlandırdığı Galatea kanalıyla Aphrodite, anormal bir cinsel ilişkiyi tabii mecrasına sokmuştur.

Şimdi, başka bir öyküden, Protesilaos ile Laodameia'nın öyküsünden bahsedeceğiz. Laodameia'dan, bu dışı Pygmalion'dan bahsederek, anlatılan olaylar arasındaki bazı benzerliklere işaret etmeye çalışacağız.

Protesilaos ile Laodameia

Hmeros'un *Ilyada*'sında anlatıldığına göre, Priamos'un oğlu Hektor, Troya Savaşı sırasında Yunan gemilerine saldırmış; sahile yanaşmış olan gemilerden Protesilaos'u taşımış olanı burundan yakalayarak kıyıya çekmiş ve bir daha bırakmamıştır. Göğüs göğüse yapılan savaşta, oklar, kargılar havada uçuşmuş; birçok yiğidin, bu arada Protesilaos'un da elinden silâhları düşmüş ve gemisi yakılmıştır. Dayanamayıp herkesten önce karaya atlayınca, Hektor ya da başka bir Dardanoslu onu öldürmüş, böylece Protesilaos, ismindeki protos (ilk) ve laos (asker, ordu) kelime ve eklerinin de ifade ettiği şekilde, Troya önlerinde ölen ilk Akhalı kahraman olmuştur (*Ilyada*, II, 701; XIII, 681; XV, 705). Iphiklos'un Astyokhe'den doğma oğlu Tessalialı Protesilaos, Troya önlerine kırk gemiyle gelmiş, ama bir daha yurduna, baba toprağına dönememiştir. Troya yakınlarında bir yere gömülmüştür. Bu Akhalı kahramanın mezarının Sestos yakınlarında, Elaius'ta bulunduğu inanılmaktadır. Pausanias (*Guide to Greece*, I, 34, 2), Protesilaos'un diğer bazı kahramanlarla birlikte, Yunanistan'ın bazı şehirlerinde tanrılaştırılmış olduğunu söylemektedir. Protesilaos'un Troya yakınlarındaki mezarına nymphalar tarafından ekildiğine inanılan karaağaçların yapraklarının da, genç kahramanın akıbetini hatırlatırcasına, erken yeşerdiğine ve çabuk döküldüğüne inanılmaktadır. Herodotos, *Tarih*'inde (IX, 116), Protesilaos'un Elaius'ta bulunan mezarı veya türbesi içerisinde bulunan altın, gümüş ve bronzdan yapılmış kıymetli eşyanın Pers kralı Kserkses'in bölge valisi Artayktes tarafından çalındığını söylemektedir.

Protesilaos, geride, tamamlamaya fırsat bulamadığı bir ev, kırık bir yuva ile henüz doyamadığı, bir gün evli kaldığı bir sevgili, bir eş bırakmıştır. Bir rivayete göre, Aphrodite'nin veya

Eros'un içerilerine düşürdüğü ateş ile birbirini delicesine seven bu çift, daha fazla ayrı kalmaya dayanamadıkları için, tanrılara olan borçlarını yerine getirmeden, o çok gerekli törenleri yapmadan, adaklar adamadan gerdeğe girmişlerdir. Protesilaos'un Akastos ile Astydameia'dan doğma karısı Laodameia'nın böyle vakitsiz dul kalmasının belki de esas sebebi budur.

Lukianos, öbür dünyada olup biten konuşmaları anlatan diyaloglarında (*Nekrikoî Dialogoi/Ölülerin Konuşmaları*, XXIII, "Protesilaos, Pluton, Persephone"), Protesilaos'un öyküsünü, satirik bir uslûpla, aşağıdaki şekilde nakletmektedir. Protesilaos, yeraltı tanrısı ve tanrıçası Hades ile Persephone'ye bir âşğın dileğini dinlemeleri ve yerine getirmeleri için yalvarmaktadır. Akhaların silâh arkadaşı olduğunu, Troya'da ilk olarak kendisinin öldüğünü söyleyerek, bir müddet için buradan çıkıp yaşamasına izin verilmesini istemektedir. İtirazla karşılaşınca, kendisinin yaşamaya hevesli bir kimse olmadığını, ancak karısına âşık olduğunu; karısını teliyle duvağıyla bırakıp gemiye bindiğini; toprağa ayak basar basmaz da öldürüldüğünü söylemektedir. Gönlü karısının aşkıyla parça parça olmuştur. Çok kısa bir süre için karısına kavuşacak, sonra tekrar ölümler ülkesine dönecektir. İnsanlara bütün geçmiş yaşantılarını unutturacak olan Lethe suyundan içtiği hâlde karısını, gönlündeki sevgiliyi, bir türlü unutamamıştır. Aşkın gücü, Lethe suyuna baskın çıkmıştır. Hades de âşık olmuştur; o da aşkın acısını duymuştur içinde; bu yüzden Protesilaos'a daha anlayışlı davranması gerekmektedir. Ayrıca Protesilaos, beraberinde gelmesi için karısını da ikna etmeye çalışmaktadır; böylece Tartaros bir yerine iki ölü kazanmış olacaktır. Nitekim, daha önce de olmayacak gibi görünen bazı şeyler olmuş, Orpheus'un hatırına Eurydike'nin, Herakles'in hatırına da Alkestis'in yeryüzüne çıkmasına izin verilmiştir. Şimdi de aynı izni

Protesilaos kendisi için istemektedir. Ne var ki, Protesilaos, tanınmayacak bir hâldedir. Ölülerini Tartaros'a götürürken onlara refakat eden Hermes'in, Protesilaos'u bir dokunuşta eski hâline dönüştürmesi gerekmektedir. Niketim öyle olmuş; gereken izni aldıktan sonra, Protesilaos, karısının odasından çıkarken nasıl ise o şekle bürünmüştür. Ancak Protesilaos'a tanrıların verdiği izin bir günlüktür. O günün sonunda yer altına tekrar dönecektir.

Lukianos, öbür dünyada cereyan eden konuşmaların başka bir bölümünde, olaya başka bir açıdan daha bakmaktadır (XIX, "*Aiakos, Protesilaos, Menelaos, Paris*"). Bu konuşmalarda Protesilaos'un ölüm sebebi tartışılmaktadır. Bu, olayda dahil bulunanlar arasında bir hesaplaşmadır. Protesilaos, esas suçlunun Helena olduğunu, onun için evini yurdunu terkederek Troya önlerine gelip orada öldüğünü söylemektedir. Halbuki, Aiakos'a göre, Akha ordularını bir kadın uğruna Troya'ya sürükleyen, bu yüzden de asıl suçlu olması gereken kişi Helena'nın kocası Menelaos'tur. Menelaos'a göre ise, evinde misafir ettiği Paris, karısını kandırıp kaçırmıştır; misafirlik âdabına herhangi bir saygı göstermeden bu işi yapmıştır. Bir hakaretin öcü alınmalıdır. Yunanlılar da haklı olarak böyle yapmışlardır; birleşip Troya önlerine bu yüzden gelmişlerdir. Menelaos'un bu suçlamasına karşı Paris'in bir itirazı vardır. Paris'e göre kendisi de, Protesilaos gibi mağdur olmuş bir kimsedir. Bu yüzden dert ortağı olmaları gerekir. İkisi de Eros'un kurbanı olmuşlardır. Bütün çektikleri tanrıların buyruğu yüzündendir. İnsan, isteyerek gönül vermez. Anlaşılamaz bir kuvvet onları yönlendirmiştir. İnsan ona hiçbir şekilde karşı koyamaz. Ne var ki, âşık olmak başka şey, evinde karısını daha yeni gelirken bırakıp Troya önlerine gelmek ve şan, şöhret kazanacağım diye öne atılmak başka şeydir.

Lukianos'un bize sonunu anlatmadığı bu öykünün acıklı bir bitişi vardır. Protesialos'un karısı Laodameia, kocası Troya Savaşı'na gidince, henüz doyamadığı kocasının bal mumundan veya tunçtan bir heykelini yaparak onu yatağına almaya başlamıştır. Ancak, bu heykelde kocasının sıcaklığı yoktur. Bu heykel, gönül alıcı sözler söylemesini de becerememektedir. Kendisini saracak güçlü kollara da sahip değildir. Laodameia, kocasının ölüm haberini alınca büsbütün yeise kapılmıştır. Henüz doyamadan yitirdiği aşkını bir türlü unutamaz. Tanrılara yalvarır, Orpheus gibi o da sevgilisini geri ister; uzun bir süre için değil, sadece üç saatliğine ister. Tanrılar, bu kadının yüreğinde duyduğu acıyı anlayışla karşılarlar ve Protesilaos'un yeryüzüne kısa bir süre için dönmesine izin verirler. Sevgililerden hangisinin duası kabul edilmiştir orasını bilemiyoruz. Öykünün bu şeklinde, Hermes, Protesilaos'un sadece ruhunu Tartaros'tan alıp yeryüzüne getirmiştir. Heykel Protesilaos'un ruhuna kavuşunca, kısa bir süre için de olsa canlanmış, o suskun duran dudaklar yarım kalan aşklardan söz etmeye başlamıştır. Protesilaos, bir şey daha söylemiştir Laodameia'ya. Laodameia, kendisine söz verecek, kendisini yalnız bırakmayıp arkasından gelecektir. Üç saat nedir ki!.. Zaman geçip gidecek, üç saat çarçabuk bitiverecektir. Gene yalnızlık, gene hasret... Ne var ki, süre dolup bitmeden Laodameia kocasının kollarında hayatına son verecektir. Kalbine sapladığı bir bıçakla ebediyen kocasının olacaktır.

Başka bir rivayete göre, Laodameia henüz doyamadan yitirdiği kocasının yerine, Pygmalion'un yaptığı gibi, sevdiği adamın bir heykelini yapıp yatağına almaya başlamıştır. O, Pygmalion gibi bir ideal güzel yaratma çabasında değildir; onun için kocası zaten ideal olandır. Yaptığı heykel, kocasının tıpatıp benzeridir. Laodameia'nın babası Akastos, ölenle ölmüneceğini söyleyerek, kızını yeniden evlenmeye zorlamaktadır. Bir sabah bir oda

hizmetçisi, yatak odasına bir şey için girdiğinde, Laodameia'yı birisiyle sarmaş dolaş olmuş bir vaziyette yatarken görmüş ve durumu hemen kızın babasına bildirmiştir. Akastos, büyük bir hisşimla kızının yatak odasına girince, gördükleri karşısında şaşırıp kalmıştır. Gerçek meydana çıkmıştır. Akastos kızını cezalandırmaya kalkmamıştır ama heykelin yakılmasını emretmiştir. Laodameia da kendisini alevlerin içine atarak heykel ile birlikte yanıp kül olmuştur. Acılarından kurtulmuş, böylece sevgili kocasına kavuşmuştur.

Görüldüğü gibi, Homeros bize, Protesilaos'un Troya önlerinde nasıl öldüğünü; Lukianos da onun öbür dünyada tanrılarla ve diğer ölümlerle yaptığı konuşmaları anlatmaya çalışmıştır. Biz, diğer yazarların anlattıklarından da yararlanarak bu iki sevgilinin öyküsünü tamamlamaya çalıştık. Bu bakımdan, bazı farklılıklara kısaca işaret etmekte yarar görmekteyiz. Apollodoros'a göre (*Epitome*, III, 29-32), tanrılar, kocasının heykeli ile aşk hayatı yaşamaya başlayan Laodameia'ya acıdıkları için Protesilaos'un kısa bir süre için yer yüzüne dönmesine izin vermişlerdir. Laodameia da kocasının Troya'dan döndüğünü zannedip mutlu olmuştur. Hermes, Protesilaos'u geri götürünce Laodameia da bir hançer darbesiyle hayatına son vermiştir. Laodameia'nın dua ederek kocası için üç saatlik bir süre istediğini söyleyen Hyginus'tur. *Fabulae*'sinde, yakılan heykelin ateşiyle Laodameia'nın yanıp yok olduğunu söyleyen de gene odur (103-104, 243, 251, 256). Apollodoros da, Ovidius da, Laodameia'nın kocası ölmeden önce heykeli yatağına almaya başladığına inanmaktadırlar. Ovidius, Laodameia'nın ağzından Troya'ya giden kocası için hasret dolu, aşk dolu, kocalarından ayrılmak zorunda kalmayan Troyalı kadınları kıskanan bir uzun mektup yazmıştır. 163 satırlık bu şiirde Laodameia, düşman ile karşı karşıya bulunsalar da, yiğit kocalarının başına kendi elleriyle savaş miğferlerini geçir-

mek zorunda kalsalar da, Troyalı kadınların gene de kendisinden daha mutlu olduğunu söylemektedir (*Heroides*, XIII, “*Laodameia Protesilao*”).

Protesialos ile Laodameia'nın renkli öyküsü, bugüne kadar pek çok yazarın ilgisini çekmiştir. Euripides, konuyu bütünüyle ele alan ve bugün sadece parçaları elimizde bulunan kayıp bir tragedia yazmıştır. Catullus, şiirlerinde onlardan söz etmiştir. İngiliz şairi Wordsworth da “Laodameia” adında duygu dolu bir şiir yazmıştır. İlk Çağ'dan bu yana daha pek çok kimse bu konu ile ilgilenmiştir. Bu öykü niçin bu kadar ilgi görmüştür? Çünkü bu öykü, tutkuyu, ayrılığı, fedakârlığı, sadakati ve ölümü işlemektedir. Ayrıca, dün için olduğu gibi bugün de sık sık görülen nevrotik bir davranış biçimini romantik bir şekilde gözlerimizin önüne sermektedir. Laodameia'nın seçtiği tatmin şekli, dün olduğu gibi bugün de geçerliliğini korumaktadır. Modern teknolojinin icad ettiği sunî aşk objelerinin çokluğu bunun bir kanıtı olsa gerektir.

Sevdiği kadını kendisi yaratan Pygmalion mutlu bir son yaşadığı hâlde, Laodameia mutsuz bir son ile hayatına kıymıştır. Biri erkek, diğeri kadın olan bu iki mitolojik kahraman, sevdiklerinin heykellerini kendi elleriyle yapmışlardır. İsteklerine kendi elleriyle şekil vermişler, yaptıkları heykelleri yataklarına alarak birer aşk objesi hâline getirmişlerdir. Kendilerini onlarla tatmin etmeye çalışmışlardır. Bu kara sevdalı âşıkların hayallerini, bu objeler süsleyebilmiş, bu fetişler tatmin edebilmiştir. İnsanoğlunun klâsikleşmiş davranış geleneği, o gün olduğu gibi bugün de bize fetişizmin canlı örneklerini sunmaya devam etmektedir.

Ölü bedenlere karşı cinsel bir arzu duymayı ifade eden *necrophilia* ile, buraya kadar anlatılan olaylarda işlemekte olan psi-

kolojik süreçlerin birbiriyle sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Kendi erkek kardeşi ile fücür ilişkisinde bulunması dolayısıyla öyküsünden bahsettiğimiz Euopis, Dimoites denen bir adamın karısıdır. Bu olay ortaya çıkınca kadıncağız korkusundan ve duyduğu utançtan dolayı kendisini asarak intihar etmiştir. Euopis, intihar etmeden önce, bu gizli fücür ilişkisini keşfedip ortaya çıkaran Dimoites'in başına her türlü belânın musallat olması için de bir bedduada bulunmuştur. Dimoites, bir gün deniz kenarında dolaşırken, sahile vurmuş çok güzel bir kadın cesedi bulmuştur. Dalgalılar atmıştır onu kıyıya. Dimoites, bu cesede delicesine âşık olmuş ve onu evine götürmüştür. Çürüyüp dağılıncaya kadar da bu cesetle çiftleşmeye devam etmiştir. Daha sonra da büyük bir tören düzenleyerek, onu inşa ettirdiği muhteşem bir mezara gömmüştür. Ancak, sevdiği bu cesedin yokluğuna dayanamayarak, kadının mezarı başında, kılıcını çekerek intihar etmiştir.

Daha önce de işaret ettiğimiz üzere fetiş, burada kullanılan mânâsıyla, patolojik olarak bağlanan, Pygmalion ve Laodameia olaylarında görüldüğü üzere inorganik olan, Dimoites olayında görüldüğü üzere organik olan cansız bir nesnenin gerçek aşk objesi yerine konulmuş olmasını ifade etmektedir; başka bir ifadeyle, gerçek aşk objesiyle ilişkisi bulunmayan bir bedene duyulan tutkunluğu ifade etmektedir. Anlaşılabileceği üzere, necrophilia denen ve ölü kadınlara karşı cinsel bir arzu geliştirip onlarla cinsel ilişkiye girmeyi ifade eden bu kavram, bu bakımdan, bir tür fetişizme işaret etmektedir. Bu davranışa müptelâ olan erkekler, çoğu zaman morglardan, mezarlıklardan ceset çalarak bu cinsel arzularını tatmin etmeye çalışırlar. Hattâ bazen kadınları öldürüp onlara bundan sonra sahip olmayı tercih ederler. Böylece bu gibi insanlar, canlı iken gerçekleştiremedikleri veya herhangi bir sebeple gerçekleştirmek istemedikleri bir aşk ilişkisini, cansız bir beden üzerinde her türlü bedensel ve psikolojik sebebin işe ka-

rışmasına mahal kalmadan gerçekleştirme imkânına kavuşmuş olurlar ve bunu, belki de daha büyük bir zevk duyarak yaparlar. Mitos'ta anlatılan öykünün ayrıntılarına, ne yazık ki, daha fazla vâkıf değiliz. Öyle görülüyor ki, bu öykü, psikolojik bir sebeple, bir fücür ilişkisi dolayısıyla karısından nefret etmiş bir adamın, gerçek mânâda sahip olamadığı karısını temsil etmek üzere bulunduğu ölü bir kadını onun yerine koyması ve onunla ilişkiye girmesi olayını anlatmak istemektedir.

Ekho ile Narkissos

Ekho ile Narkissos'un, yalnız başına Narkissos'un ve Ekho'nun eşsiz güzellikte olan öyküsü, Ovidius, Konon, Longus ve Pausanias gibi Yunan ve Lâtin şairleri ve yazarları başta olmak üzere, Milton, Goldsmith ve Cowper gibi İngiliz şairlerinden Oscar Wilde'a; Fransız şairi ve yazarlarından Paul Valéry ve André Gide'den, Alman şairi R. M. Rilke'ye varıncaya kadar pek çok şair ve nesir ustası tarafından tekrar tekrar işlenmiştir. Louise Vin-ge'nin *The Narcissus Theme in Western Literature up to the Early 19th Century* (Lund, Gleerups, 1967) adlı eseri, edebiyat âleminde konuya duyulan büyük ilgiyi çok açık bir şekilde yansıtmaktadır. Şair ve ediplerin yanında, ressamalar ve müzisyenler de Narkissos ve Ekho öyküsüne büyük bir ilgi duymuş, Nicolas Poussin'in Louvre Müzesi'nde sergilenen, özellikle Claude Lorra-in'in bugün Londra'daki National Gallery'de bulunan tablosu, olayın cereyen ettiği tabiat parçasını ve Ekho'nun o acı dolu yalnızlığını çok güzel bir şekilde yansıtmıştır. Vasili Kandinsky, Max Ernst ve Salvador Dali gibi modern ressamalar da kendilerine özgü yorumlarıyla Narkissos ve Ekho'yu canlandırmaya çalışmışlardır. Birçok mitolojik kahramana operalarında yer vermiş olan Gluck'a ilham kaynağı olmuş ve onun *Echo et Narcisse* adıyla bir

eser bestelemesine vesile olmuştur. Jules Massenet ise bir müzikal idyl besteleyerek konuya olan düşkünlüğünü ifade etmeye çalışmıştır.

Şimdi, Ekho ile Narkissos öyküsünü, özellikle nesiller boyunca en beğenilen şekliyle, Ovidius'un dile getirdiği biçimde (*Metamorphoses*, III, 339-510) anlatmaya ve psikolojik bir yorumlamaya tâbi tutmaya çalışalım.

Irmak-tanrı Kephisos, bir gün âşık olduğu Liriope isimli nymphayı kucaklayıp dalgalarıyla sarıp sarmalayivermiş ve ona sahip olmuştur. Zamanı gelince, Liriope çok güzel bir oğlan çocuk dünyaya getirmiştir. Henüz çocuk denilebilecek bir yaşta iken bile pek çok nympha ona âşık olmaktan kendisini alamıyormuş. Liriope, oğluna Narkissos adını vermiştir. Liriope, bir gün kâhin, bilici Teiresias'a başvurup, oğlunun ölümlü olup olmayacağına, ihtiyarlayıncaya kadar yaşayıp yaşamayacağını sormuştur. Kâhin, "Yaşayabilir ama, kendi kendisini tanımaya kalkmazsa" gibi çok belirsiz bir cevap vermiştir. Bu cevap, uzun bir süre, herkese anlaşılmaz bir kehanet gibi görünmüştür. Ne var ki, pek yabana atılır bir kehanet değilmiş. Böyle olmadığı da, daha sonra gelişen olaylarla kanıtlanmış.

Kephisos'un oğlu, on altı yaşına gelince, hem hâlâ çocuk, hem de genç bir erkek görünümüne sahipmiş. Bu yüzden birçok delikanlı ve birçok kız onu arzulamaya başlamıştır. Yumuşak güzelliğine rağmen, katı gururu ve kibiri sebebiyle, hiç kimse ona elini bile sürmeye cesaret edemiyormuş. Nihayet bir gün, ürkek bir geyiği ağıyla yakalamaya çalıştığı sırada, geveze ve taklitçi bir nympha tarafından görülmüş ve büyük bir aşkla sevilmiştir. O zamanlar Ekho (Yankı), bugün olduğu gibi yalnızca sestten ibaret bir nesne değilmiş; güzel bir peri kızı imiş. Ancak, konuşulursa

cevap verilebilen, işittiği sözlerin yalnız son kelimelerini tekrar edebilen bir peri kızı imiş. Onu bu hâle getiren de Zeus'un karısı Hera olmuştur. Dağ yamaçlarında kocası Zeus ile yatan, oynayan nymphalara baskın düzenleyip onları tam yakalayacağı bir sırada, Ekho, tanrıçayı konuşmaya tutarak, türlü türlü gevezeliklerle oyalayarak, nymphaların kaçıp kurtulmasını sağlamıştır. Gerçekten de çok konuşkan bir peri kızı imiş Ekho. Hera, Ekho'nun kendisine oynadığı bu oyunu farkedince, ona bir ceza verme gereğini duymuş ve o yalancı dilinin icabına bakıvermiş. Konuşmalarını kısıtlayarak, onu yarımyamalak konuşur bir hâle getirivermiştir. İşte bunun içindir ki Ekho, konuşmaların son kelimelerini söyleyebiliyormuş ve ancak konuşulunca konuşabiliyormuş.

Ekho, bir gün ormanda avlanmakta olan Narkissos'a rastlamıştır. Ona gönlünü kaptırmış olan Ekho, bu yakışıklı delikanlıyı takip etmeye başlamıştır. Takip ettikçe, ona daha çok yaklaştıkça aşkı büsbütün alevleniyormuş. Birçok defa ona seslenmek, ona olan sevgisini dile getirmek istediye de bunu yapamamıştır. Bildiğiniz gibi, Ekho, kendisine bir şey söylenmediği sürece, bir şey söyleyemiyormuş. Nihayet Narkissos birileri tarafından takip edildiğinin farkına varmış. Delikanlı "Orada kim var, birileri mi var?" diye seslenince, Ekho sadece "Var" diyebilmiştir. Narkissos, şaşırmış bir vaziyette etrafına bir göz attıktan sonra, "Yanıma gelse" diye seslenince, karşıdan "Gelsene" diye bir cevap gelmiş. Etrafına bakınmış ve kimsenin gelmediğini görünce, Narkissos "Buraya yanıma gel, birlikte olalım" demiştir. Ekho, bu çok arzu ettiği birleşme için "Olalım" diyerek ormanda saklandığı yerden çıkarak kollarını sevdiği delikanlının boynuna dolamaya çalışmıştır. Fakat Narkissos "Çek ellerini üstümden, senin bana sahip olmandansa ölmeyi tercih ederim" diyerek onu bir tarafa itmiş ve yoluna devam etmiştir. Bu şekilde reddedilmiş ve küçük düşürülmüş olan Ekho, bundan böyle sık ağaçlarla kaplı yerlerde,

utancını örtecek yoğun ormanlık yerlerde saklanmaya, ıssız mağaralarda yaşamaya başlamıştır. Narkissos'dan uzaklaşmış ama aşkı azalmamış; acılarını içine atmış ama aşkı kalbinde daha fazla yer eder olmuştur. Reddedilmiş olmaktan duyduğu acı ile aşkı büsbütün pekişmeye başlamıştır. Üzüntüsünden uyuyamaz olmuş; çektiği acılar onu bir deri bir kemik hâline getirmiştir. Vücudunun bütün güzelliği ve letafeti uçup gitmiş, sadece sesi ve kemikleri kalmıştır. Söylendiğine göre, sonradan kemikleri de taşlaşarak yalnızca sesi kalmıştır bize ulaşan. Bundan böyle ormanlarda saklanan, dağlarda görünmeden dolaşan, orada burada duyduğumuz "yankı" denen bir ses hâline dönüşmüştür. Seslendikçe sesimize cevap veren, bize hâlâ yaşıyorum diyebilmek için sesimize aynı sesle karşılık veren bir ses hâline gelmiştir.

Narkissos böylece, daha önce kendisini seven su ve orman perilerine, kendisini beğenen delikanlılara yaptığı şeyi, Ekho'ya da yapmıştır. Eden, elbet bir gün bulur. Nitekim, aşkı karşılıksız kalanlardan ve acı çekenlerden birisi, bir gün, ellerini göğze doğru kaldırıp bir bedduada bulunmuştur. "Bizim ona âşık olduğumuz gibi, o da bir gün birisine âşık olsun ve bizim gibi o da muradına eremeden yanıp tutuşsun; sevdiğine kavuşmasın", demiştir. İntikam tanrıçası Nemesis bu bedduayı duymuş ve haklı bulmuştur. Zaten bu tanrıça da, Aphrodite gibi, boş gururun, ölçsüzlüğü, kendini beğenmişliğin amansız bir düşmanıdır. Bunun içindir ki, bu beddua yerini bulacak ve Narkissos, kendini beğenmişliğin, aşta başkalarını hor görmenin cezasını çekecektir. "Giriş" bölümünde öyküsünden bahsettiğimiz Timagoras ve Meles'un başına geldiği şekilde, bir cezalandırmaya mâruz kalacaktır.

Ekho'yu görünce, aşktan ürküp kaçan Narkissos, sonunda yorgun argın bir pınarın başına gelip oraya çökmüştür. Suları

gümüş gibi parlayan, çobanların, dağ keçilerinin, diğer hayvanların ve kuşların bile sükûnetini bozmaktan korktuğu bir pınardır bu. Yanı başında, şırıl şırıl akan suların yeşerttiği yemyeşil bir çayır vardır. Gökyüzüne doğru uzanmış ağaçlar, pınarı güneşin sıcağına karşı korumaktadır. Burasının güzelliği ve asudeliği, delikanlıyı kendisine doğru çekmiş, av yorgunluğunun ve sıcağın etkisiyle bu pınarın yanına uzanmış ve susuzluğunu gidermek istemiştir. Ne var ki, bir yandan susuzluğunu gidermeye çalışırken, bir yandan da başka bir susuzluğun esiri olmaya başlamıştır. Nemesis, ona iyi bir ders vermiştir. Narkissos, suda kendi güzelliğinin aksini görmüş, onu gerçek bir varlık sanarak, kendi güzelliğinin hayaline tutulmuştur. Kimildayamaz, kendi kendinden gözlerini ayıramaz olmuştur. Bilmeden kendi kendini özler hâle gelmiştir. Kendi kendini sevmekte, kendi kendini istemektedir. Gönderdiği öpücükler de karşılıksız kalmamaktadır. Sudaki aksinde istediği her şeyi bulmaktadır, ama bir şeyleri kucaklamak, özlediği o güzelliği tutup kendine çekmek istediği zaman, birbirine kavuşan kollarıyla bir şeyleri yakalayamadığını çok geçmeden öğrenmiştir. Bir hayalle boğuştuğunu acı bir şekilde anlamaya başlamıştır. Kendisine karşı duyduğu bu sevgiyle yanıp tutuştuğunu görmüştür. Ama yapabileceği bir şey yoktur. İsteyen ile istediği şey kendisidir. Arzuladığı şeyin kendisi olduğunu iyice anlamıştır artık. Kendi kendinden ve kendi kaderinden ayırlamayacağını anlayınca da sonunun geldiğini hissetmiştir.

Acısı denecekse, ölüm ona ağır gelmeyecektir. Artık, dilediği şey, şimdi olduğu gibi, sevdiği o hayal ile beraber olmak ve beraber ölmektir. Bu olmuştur son dileği. Sudaki aksine bir defa daha bakmıştır. Gözlerinden dökülen yaşlar suyun yüzünü karıştırmış; âşık olduğu o güzel hayal, artık daha az seçilebilir hâle gelmiştir. Hayalinin kaybolmakta olduğunu görünce de, büyük bir acı içerisinde "Nereye gidiyorsun? Kal, terketme beni, seni se-

ven beni” diyerek hayıflanmıştır. “Dokunamadım sana, bakma-
ma izin ver bari” diyerek gömleğini çıkartmış, göğsünü yumruk-
lamaya başlamıştır. Mum hafif bir ateş karşısında nasıl erirse, kı-
rağı nasıl güneş çıkar çıkmaz buharlaşıp yok olursa, içindeki giz-
li ateş ile Narkissos da yavaş yavaş yanıp kül olmaya başlamıştır.
Ekho’nun bir zamanlar âşık olduğu o güzel bedeni, artık
Ölüm’ün pençesine düşmüştür.

Aşağılanmış, kızmış ve kırılmış olsa da Ekho, Narkissos’a
olanları görünce büyük bir yeise kapılmıştır. Delikanlı kendi
kendine “Ne yazık” dedikçe, Ekho da söylenenleri “Yazık” diye-
rek tekrarlamaya çalışıyormuş. Narkissos gözlerini sudan ayır-
madan, “Ey boş yere sevdiğim çocuk, elveda” dedikçe, Ekho da
“Elveda” diyormuş. Sonunda, Narkissos yorgun başını yeşil ça-
yırlara yaslamış; Ölüm, bir zamanlar onun olan o güzelliği bü-
yük bir hayranlıkla seyreden gözlerine karanlık bir perde çek-
miş. Narkissos, ölümler ülkesine kabul edildikten sonra bile,
Styks’in, o korkunç yer altı suyunun aynasında bile, hâlâ kendi-
sini seyreliyormuş. Kardeşleri olan su perileri naiad’lar, ağlaş-
maya başlamışlar, dövünmüşler, saçlarından birer tutam saç ke-
serek ölü kardeşlerinin yanı başına bırakmışlar. Ağaç perileri
olan dryad’lar da ağlayıp dövünmüşlerdir. Ekho da onların ağ-
laşmalarını tekrar edip duruyormuş. Gelenekleri uyarınca ölüyü
yıkamak için gerekli hazırlıkları tamamlayıp tekrar Narkissos’un
yanına geldikleri zaman, bu güzel delikanlının yerinde sarı göbe-
ği beyaz çiçek yaprakları ile çevrili ve bugün “nerkis (nergis)” de-
nen güzel bir çiçeğin açmış olduğunu görmüşlerdir. Belki de bu
çiçek, Salvador Dalı’nın, bugün Tate Gallery’de bulunan modern
yorumlamasında görüldüğü üzere, Narkissos henüz sudaki ha-
yaline dikkatle bakmaktayken filizlenmeye başlamıştır. O gün,
bugün Narkissos’un adıyla anılan bu güzel bitki, çiçeklerini suya
döndürerek, Narkissos gibi, kendi güzelliğini suların aynasında

seyretmeyi pek sever. Çiçeğin bu özelliğini bilen yetiştiriciler, onu bu yüzden su kenarlarında, havuz başlarında kardeşlerinden ayırmadan topluca yetiştirmeye özen gösterirler.

Narkissos öyküsünün başka versiyonları da vardır. Bu öykülerde Ekho'ya yer verilmez. Boiotia'da anlatıldığı şekliyle Narkissos, Helikon dağından çok uzakta olmayan bir yerde, Thespiiai şehrinde yaşayan çok yakışıklı bir gençtir. Bir gün, Ameinias adında bir delikanlı tarafından sevilir, fakat Narkissos bu sevgiye karşılık vermez, onu reddetmeye devam eder ve sonunda bu delikanlıya sembolik bir hediye gönderir. Gönderdiği, öldürücü bir silâhtır; bir kılıçtır. Konon'un (Conon, *Diegeseis/Narrationes*, 24) anlattığına göre, aşktan Narkissos'un kölesi hâline gelmiş olan Ameinias da Narkissos'un evinin kapısı önünde bu kılıçla hayatına son verir. Bu yüzden tanrıların gazabına uğrayan Narkissos, bir gün, bir pınarda kendi hayalini görerek bu hayale ümitsiz bir şekilde âşık olmuş ve bu dertten kurtulamayarak ölmüştür. Çok gezmiş ve çok şeyler görmüş olan seyyah ve coğrafyacı Pausanias, Helikon dağının tepesinde, "Narkissos Pınarı" denen etrafı sazlık bir pınarın var olduğundan bahseder. Ancak, onun bu pınarla ilgili olarak anlattığı öykü çok daha başkadır; İsa'dan sonra ikinci yüzyılda yaşamış olan Pausanias, bize, mitolojik havası bozulmuş, aklileştirilmiş bir öykü anlatmıştır (*Guide to Greece*, IX, 31, 6). Bu öyküye göre, Narkissos'un kendisine çok benzeyen bir ikiz kız kardeşi vardır. Bunlar son derece güzel olan insanlardır. Bu kız kardeş bir gün gelir ölür; kardeşini çok seven Narkissos, bu olay kardışında fena hâlde üzülür. Âdeta yıkılır ve bir vesile ile bir akar suyun yüzünde gördüğü hayalini kız kardeşininkine benzetir. Böylece biraz olsun acısı yatışmış olur. Gördüğünün kız kardeşi olmadığını bildiği hâlde, kendisini teselli et-

tiği düşüncesiyle, sulara gördüğü hayalin peşine düşer; suların ve kendi hayalinin peşinde koşarken de tükenip yok olur.

Narkissos öyküsünün sonunu, Oscar Wilde'in bir fantazisiyle tamamlamaya çalışalım. "The Disciple" adlı mensur şiirinde Oscar Wilde, Narkissos öldükten sonra pınarın tatlı suyunun tuzlu suya dönüştüğünü söyler. Dağ perileri oread'lar ağlayarak ormanın içerisinden çıkıp pınarın yanına gelerek ve şarkılar söyleyerek onu avutmaya çalışırlar. Pınarın suyunun tatlı sudan tuzlu suya dönüşmüş olduğunu gördükleri zaman, pınara "Senin Narkissos için bu şekilde ağlamış olduğuna şaşmıyoruz; çünkü o, o kadar güzeldi ki!" derler; çünkü Narkissos, pınarın kıyısına uzanmış, pınarın parıldayan sularına bakmış ve suların aynasına kendi güzelliğini aksettirmiştir. Ne var ki, pınarın cevabı beklenenden farklı olmuştur. Onun cevabı "Narkissos'u sevdim, çünkü, kıyılarıma uzanıp bana baktığı zaman onun gözlerinin aynasında ben daima kendi güzelliğimi seyrediyordum", şeklinde olmuştur. Pınar, kendi güzelliğini bir daha göremeyeceği için ağlamıştır; tatlı suları ise bu yüzden tuzlu suya dönüşmüştür.

Ekho ve Narkissos veya sadece Narkissos öyküsünde anlatılmak istenen şey veya şeyler nelerdir? Bu öykü, bir kızın bir erkeğe karşı duyduğu karşılıksız aşkın veya bir erkeğin başka bir erkeğe duyduğu sapık aşkın öyküsü müdür? Bu öykü, bir karasevda, bir melânkolia olayının sembolik bir ifadesi midir? Yoksa, derinlik ve kişilik psikolojisinin üzerinde durduğu dinamik bir oluşumu mu dile getirmek istemektir? Veya sadece yankının ve nerkis çiçeğinin oluşması gibi, bazı tabiat olaylarının meydana geliş öyküsünü mü anlatmaya çalışmaktadır? Olaya biraz daha yakından bakacak olursak, anlatılmak istenilen şeyin sadece bu iki tabiat olayını izah etmekten ibaret olmadığı görülecektir.

Narkissos, yalnız bir çiçeğe adını vermekle kalmamıştır. Bugün psikolojide, psikanalizde ve psikiyatride bir psikoseksüel gelişme safhasına ve bir cinsel davranış şekline de adını vermek suretiyle ilim dünyasında önemli bir yere sahip olmuştur. Narkissos mitosu, sanki inceden inceye yapılmış psikolojik bir gözlemin fantastik bir tasviri gibidir. İlk defa P. Nöcke tarafından önerilmiş olan "narkissizm" terimi, daha sonra Havelock Ellis tarafından, cinsel aşk objesi olarak kendisini sevmiş kimseleri tanımlamak üzere kullanılmaya başlanmış; terim, Freud ve psikanalizin de benimsemesiyle, gerek alan, gerekse kullanım biçimi bakımından iyice yaygınlaştırılmıştır. Freud'a göre narkissizm çocuklukta atlatılması gereken üç psikoseksüel gelişme safhasından birinciyi oluşturmaktadır. Bu safha, çocuğun dış dünyayı kendisinden açık ve seçik bir şekilde ayırd edemediği bir safhadır. Bu safha, cinsel enerji olarak insanın kendi kendisine yöneldiği, kendi kendisinde tatmin bulmaya çalıştığı bir safhadır. Bu safhayı normal bir şekilde atlatamamış olan kimseler, genç ve yetişkin bir yaşa eriştikleri zaman da bu davranışlarını sürdürürler; kendilerini seyretmekten, bedenlerine, kendilerine aşırı derecede ilgi göstermekten, kendi kendilerine tatmin olmaktan, hattâ kendilerine benzeyen aynı cinsten aşk objeleriyle ilişki kurmaktan haz duyarlar. Böyle bir aşk objesinde, kendi ilk gençlik ve güzelliklerinin temsil edilmekte olduğunu düşünürler, homoseksüel bir davranışa yönelerek kendilerini bu yola tatmin etmeye çalışırlar. Böyle bir durumda aşk, kendine yönelmiş olur; bu yüzden de üretici olmak özelliğini kaybeder.

Bu kısa açıklamadan sonra, öykünün Thespiiai versiyonuna bir daha bakalım. Mitolojide olayın cereyan ettiği Thespiiai, Aphrodite'nin oğlunun veya Eros'un büyük sevgi görcüğü, ibadet edildiği bir yerdir. Eros, erkek homoseksüelliğinin de tanrısıdır. Thespiiai'de anlatılan öyküde Ekho'nun yerini bir erkek âşığın al-

mış olması, belki de Eros kültünün etkisi ile olmuştur. Pausanias'ın anlattığı öyküde ise, Narkissos, kendi kendisini tatmin edebilmek ve huzura kavuşabilmek için durgun sular arayıp duran, devamlı bir şekilde her gördüğü suya bakmak için oradan oraya koşup duran, anormaller psikolojisinde "stereotip" davranışlar dediğimiz tipten davranışlar geliştirmiş olan bir kişi görünümündedir. Görüldüğü gibi mitos, pek çok psikolojik olayı birden tasvir etmeye ve pek çok olayı birden açıklamaya çalışmaktadır.

Bu mitos'un doğuşuna vesile olabilecek diğer bir kaynak da inanç sistemleridir. Nitekim, James George Frazer, çeşitli ülkelerin inanç sistemlerini karşılaştırmalı bir şekilde ele aldığı *The Golden Bough* (London, The Macmillan Co., 3rd ed., 1911-1915, Vol. 3, s. 94) adlı eserinde Hindistan'da ve Yunanistan'da sudaki ruhların insanın sudaki aksini, başka bir deyişle ruhunu suyun altına çekebileceğine ve insanın ruhsuz kalıp ölebileceğine inanıldığını söylemektedir. Narkissos öyküsünün bu cins inançlardan kaynaklanabileceğini, İngiltere'de su perisi gören birisinin zayıflayarak ölebileceğine halen inanılmakta olduğunu bildirmektedir. Türkiye'de de birçok yerde gece perdesiz pencerelerde hayaletler görülebileceğinden korkulur. Gece aynaya bakmanın uğursuz görüldüğü yerler hâlâ vardır. Bu yüzden özellikle genç kızların gece aynaya bakmaları engellenir. Bu gibi kimsele-
rin delirebileceklerinden korkulur.

Mitos'un Ekho yönüne bir daha bakalım. Ekho'nun öyküsü, yalnız başına neyi anlatmaktadır?

Ekho, bazı dağlık yerlerde karşılaştığımız fizik bir olayın sembolik bir açıklaması mıdır? Karşılıksız bir aşk ateşinin insanı nasıl verem edip bitirebileceğini mi anlatmak istemektedir?

Yoksa, cömertçe verip de nankörlükle karşılaşan bir insanın duyduğu acının bir ifadesi, bir hayal kırıklığının, bir ses kırılması

hâline dönüşmesi olayı mıdır? Neşeli, konuşkan, hayattan zevk almasını bilen bir insanın kırılarak dünyaya küsmesi veya inzivaya çekilip yalnız yaşar bir hâle gelmesi midir?

Ekho, acaba iyi söze iyilikle, kötü söze kötü sözle cevap veren; ne ekersen onu biçersen dediğimiz türden bir ahlâkî davranışın simgesel bir ifadesi midir? Yoksa, insanın kendi yalnızlığı içerisinde kendi iç hesaplaşmasını mı dile getirmeye çalışmaktadır?

Bu mitos, belki de bunların hepsini, hattâ daha başka şeyleri de sembolize etmeye çalışmaktadır. Bir tabiat olayını açıklamaya çalıştığı kadar, psikolojik, sosyal psikolojik ve ahlâkî olaylara da sembolik bir açıklama bulmaya çalışır gibidir.

Minos ile Pasiphae

Aphrodite, tanrıların, tanrıçaların ve insanların içerisinde değişik miktarlarda ve değişik şiddette aşk duyguları uyandıran, hattâ kontrolü imkânsız olan büyük tutkular yaratarak onları sapık, tabiata aykırı ilişkilerde bulunmaya da itebilen bir tanrıçadır. Bazen aşkları karşılıksız bıraktığı, bazen yenilemez aşırı duygular yaratarak insanları cezalandırdığı da olmaktadır. Bu konuda, diğer tanrıların isteklerine uyduğu, onların adına birtakım cezalar verdiği de görülmüştür. Aphrodite'nin insanların içerisinde uyandırdığı aşırı duygular, toplumun kurallarını sarsacak bir seviyeye geldiği zaman, başta Zeus olmak üzere diğer tanrılar da işe karışmış ve suçlu ağır bir şekilde cezalandırılmıştır. Şimdi, lânetlenmiş ve sapık cinsel ilişkilere esir olmuş bir ailenin başından geçen serüvenin ne olduğunu kısaca görmeye çalışalım.

Güneş Tanrı Helios ile Perseis'in kızı olan Pasiphae (bir rivayete göre Daphne), Girit kralı Minos'un karısıdır. Minos, kardeşle-

riyle yaptığı taht kavgası sırasında, tanrıların kendisinden yana olduğunu kanıtlamak için denizler hâkimi Poseidon'dan bir dilekte bulunmuş, ona denizden bir boğa göndermesini istemiştir. Bu mucize gerçekleştikten sonra, denizden çıkan beyaz boğayı gene Poseidon'a kurban edecekmış. Ama Minos, tahta oturduktan sonra sözünde durmamış, Poseidon'un ve tanrıların hışmına uğrayacağını nedense aklına getirmemiş ve bu alımlı boğayı damızlık olarak sürülerinin içerisine katmıştır. Ne var ki, tanrılardan birine yapılan bir kötü hareket tümüne yapılmış sayılır. Ayrıca, Pasiphae'nin babası Güneş Tanrı Helios'un Aphrodite'ye bir kötülüğü de dokunmuştur. Ares'le olan sevişmesini hava aydınlanır aydınlanmaz görmüş ve gidip Aphrodite'nin kocasına yetiştirmiştir; böylece yakalanmalarına sebep olmuştur. Bu sebeplerden dolayıdır ki Minos'un karısı Pasiphae, bir boğaya âşık olmuş; insan tabiatına aykırı olan ve bestialité denen sapık bir duygu ile yanıp tutuştuğu için, bu boğa ile, Giritli heykeltıraş Daidalos'a yaptırdığı bir inek heykelinin içerisine girerek çiftleşmeye başlamıştır. Bu birleşmeden, boğa başlı fakat insan vücutlu bir canavar olan Minotauros dünyaya gelmiştir. Bu baş belâsı yaratık, insan eti ile besleniyormuş. Her yıl yedi genç kız ile yedi erkeği yiyen bu canavarı, Minos'un büyük kızı Ariadne'nin yardımıyla, Hippolytos'un babası Atinalı ünlü kahraman Theseus öldürebilmiştir.

Minos'un yaptığı kötülüklerin adı hesabı yoktur. Gene de bu kral, öldükten sonra üç ünlü yargıçtan biri olmuş ve Hades'te adalet dağıtmaya memur edilmiştir. Acaba, adalet dağıtabilmek için daha önce çeşitli kötülükler yaparak, kötülüğün ne olduğunu öğrenmek mi gerekmektedir? Karısının ve kendisinin sebep olduğu bunca kötülüğün yanında, âşık olduğu Miletos isimli delikanlıyı, sonradan Miletos şehrini kuracak olan o delikanlıyı, kardeşi Sarpedon ile paylaşmak istemediği için Girit'ten kovmuştur. Onun gene de Hades'e yargıç olarak tayin edilmesi, öy-

le görülüyor ki, Zeus'un kendi oğlunu kayırmış olmasından başka bir şey değildir.

Yaptığı hata yüzünden Minos'un işleri hep ters gitmiştir. Girit sarayında pek huzur kalmamıştır. Kendisi çarpık aşk ilişkileri yaşamış; yatağına aldığı erkekleri veya kadınları ise Pasiphae çeşitli büyülerle yılanlara, çıyanlara ve akreplere dönüştürmüştür. Pasiphae'nin Minos'tan olma küçük kızı Phaidra, nedense Ariadne'yi kaçırıp ıssız bir adada terkeden adamla, yani eniştesi Theseus'la evlenmiş, ona iki çocuk doğurduktan sonra, gördüğümüz üzere, Theseus'un Amazon Hippolyte'ten doğma üvey oğlu Hippolytos'a âşık olarak intihar etmiştir. Hippolytos'un atlarını ürkütüp ölümüne sebep olan boğayı denizden çıkaran da gene Poseidon olmuştur. Minos, yaşadığı çarpık aşk ilişkilerinden, homoseksüellikten herhangi bir tatmin duymamış; karısı Pasiphae ona, bugün bile alay konusu olabilecek, insan vücutlu, boğa başlı bir canavar doğurmakla, Louvre Müzesi'nde bulunan bronzdan yapılmış arkaik bir heykelde veya on dokuzuncu asır İngiliz ressamlarından George F. Watts'ın yaptığı ve Tate Gallery'de sergilenmekte olan bir tabloda görüldüğü şekilde acayip bir günah çocuğu doğurmakla, yapılabilecek kötülüklerin en büyüğünü, en ürkütücü olanını yapmıştır.

Oğlancılık ve Sevicilik

Oğlancılık denen homoseksüel davranışa olan düşkünlük, nereden kaynaklanmaktadır? Zeus ve Apollon, bütün tanrıların, tanrıçaların ve ölümlülerin bildiği üzere, sevdikleri erkeklerle aşk hayatı yaşamayı kimseden gizlemeye lüzum görmeden gerçekleştirmişler, hayatlarının bir parçası hâline getirmişlerdir. Hem heteroseksüel, hem de homoseksüel ilişkilerde bulunmuş-

lardır. Zeus, ephebilere yapıldığı gibi, oğlanın babasına sus payı olarak bir hediye bile vermiştir. Zeus'un elinde horozu ile Ganymedes'i kaçırmaya sahnesi, Olympia'da bulunmuş olan ve İsa'dan önce 470 yılına tarihlenen bir terrakotta heykel grubunda görüldüğü şekilde (J. Boardman, *Greek Sculpture. The Classical Period*, London, Thames and Hudson, 1985, Resim 33) pek çok plâstik sanat eserine kaynaklık etmiştir. Apollon da bu konuda babasından aşağı kalmamıştır. Kız olsun, erkek olsun, bilicilik sanatını bedava öğretmemiştir; bu yeteneği boşu boşuna sağlamamıştır bu insanlara. Brankhos denen yakışıklı da, bu sanatı bir "şey" karşılığında öğrenmiştir Apollon'dan. Apollon, Miletos'lu Smirkos'un oğlu Brankhos'u bir gün dağda sürülerini otlatırken görmüş ve ona âşık olmuştur. Apollon bu oğlana, bilicilik sanatını o iş karşılığı olarak öğretmiş ve onu Didyma'nın ünlü bir bilicisi hâline getirmiştir. Apollon'un ve Batı Rüzgârı Zephyros'un Hyakinthos isimli yakışıklı delikanlı ile olan homoseksüel ilişkisi de çok iyi işlenmiş bir konu olarak, hem edebî eserlerde, hem de plâstik sanat eserlerinde tekrar tekrar dile getirilmiştir. Bu aşk ilişkisinde Apollon'un rakibi Zephyros'un kocaman tenasül uzvu ile Hyakinthos'u elbisesi üzerinden nasıl becerdiği, elden ele dolaşan resimli vazolar üzerinde çok açık bir şekilde tasvir edilmiştir (R 603). Zephyros'un Hyakinthos'u kaçırmış resmeden daha başka resimler de bulunmaktadır (R 847, R 574). Bir vazodan resminde, Deniz Tanrı Poseidon'un elinde balığı ile bir oğlanın peşine düştüğüne şahit olduğumuz (R 406) gibi, Pan'ın da genç bir çobanın ardından kabarmış tenasül uzvuyla koşmakta olduğunu görüyoruz (R 693) (K. J. Dover, *Greek Homosexuality*, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1989, s. 93, 98. Söz konusu vazodan resimleri için bu esere bakınız).

Apollon ile Zephyros'un, gene birbirlerine rakip olarak, birlikte tutuldukları bir yakışıklı oğlan daha bulunmaktadır. Herak-

Ies'in Auge'den doğma oğlu Telephos'un oğludur bu. Kyparissos adlı bu delikanlı, bir gün yanından hiç ayırmadığı kutsal geyiğini yanlışlıkla öldürmüş, bu yüzden de büyük bir üzüntüye kapılmıştır; o kadar çok ağlamıştır ki, dayanamayıp tanrılardan kendisini bu acıdan kurtarmalarını istemiştir. Sonunda sevgilisi Apollon tarafından, devamlı bir şekilde ağlar olarak gördüğümüz, kederli olmayı ifade eden bir ağaç olarak bilinen serviye dönüştürülmüştür.

Dionysos'un alayında yer alan yaratıklar olarak, başı meydana ve devamlı kalkmış bir durumda bulunan iri erkeklik uzuvlarıyla birbirleriyle homoseksüel ilişkiye giren ve bazen erkek erkeğe sevişirken, başkalarıyla oral seks veya masturbasyon yapan veya sunî phollos kullanarak ilâve hazlar peşinde koşan Satyros'ların Yunan vazoları üzerindeki resimleri, çıplaklığa düşkün olan bu halka örneklik etmiş olsa gerektir (K. J. Dover, *Adı geçen eser*, BB 24; A. Stewart, *Art, Desire, and the Body in Ancient Greece*, Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1997, s. 188, Resim 122). Resim 123, bize, Dionysos'un seyretmekte olduğu bir sahne olarak, Satyros'ların, kabarmış tenasül uzuvlarıyla gök kuşağını temsil etmekte olan tanrıça İris'e bile çekinmeden saldırdıklarını göstermektedir (A. Stewart, *Adı geçen eser*, s. 189).

Homoseksüelliğe, her türlü sapık aşk ilişkisine ve cinsel tecavüzkârlığa karşı duyulan bu ilgi, bu halkın doğuştan bir eğilimi olarak mı mitosa ve sanata yansımıştır; yoksa mitosta, edebiyatta, felsefede ve plâstik sanatlarda olgunlaşıp, kabul edilebilir bir hâle geldikten ve aklîleştirildikten sonra mı halka örneklik etmeye başlamıştır, kesin olarak bilinmemektedir. Kesin olarak bilinen bir şey varsa, bu cinsel tavrın birbirini etkileyerek, özellikle

İsa'dan önce altıncı yüzyıldan bu yana eski Yunan halkının belirgin bir özelliği hâline gelmiş olmasıdır.

Daha önce de işaret ettiğimiz üzere Eros, erkeğin erkeğe olan aşkının da tanrısıdır. Herakles, Argonaut'lar seferine katılırken âşık olduğu Theiodamas'ın oğlunu, yakışıklı Hylas'ı yanında götürmüştür. Bildiğimiz kadarıyla, Troya Savaşı'nın ünlü kahramanlarının hemen hepsinin karıları veya odalıkları yanlarındadır; onların pek çoğu için böyle bir dedikodu bugüne kadar kulağıımıza gelmiş değildir. Ancak, Akhilleus'un, Priamos'un Troilos isimli küçük oğluna âşık olduğu, bu güzel delikanlının kendisine yüz vermemesi üzerine, onu sığındığı Apollon tapınağında bir kargı darbesiyle öldürdüğü rivayet edilmiştir. Bir rivayete göre Akhilleus'un, bir rivayete göre de Patroklos'un aktif veya tersi bir homoseksüel olduğu, hattâ, çok ünlü bir kahraman olan Akhilleus'un kadın elbiseleri ile görüldüğü, yani bir transvestite olduğu da söylenmiştir. Akha orduları baş kumandanı Agamemnon'un, Troya seferi'ne çıkmak için uygun rüzgârların çıkmasını beklediği bir sırada, yani ordu henüz Aulis'te iken, Athamas'ın oğlu Leukon'un kızı Psidike'nin yakışıklı oğlu Argennos'u yıkanırken gördüğü ve ona tutulduğu, yakalamak için peşine düştüğü de rivayet edilmiştir. Argennos'un, namusunu koruyabilmek için kendisini bir nehre attığı; Agamemnon'un, âşık olduğu bu oğlan için muhteşem bir cenaze töreni düzenledikten sonra ona bir de Artemis Argennis mabedi inşa ettirdiği söylenmektedir. Aphrodite'nin Troya kral soyundan gelen Ankhises'ten olma oğlu Aineias'ın arkadaş grubuna dahil bulunan Nisos ile Euryalos'un yakın aradaşıkları da, aralarında böyle bir ilişkinin bulunduğuna işaret olarak sayılmıştır. Euryalos da, güzelliği ile ün yapmış delikanlılardan biridir.

İsa'dan önce altıncı yüzyılda Atina'nın kanunlarını yapan büyük devlet adamı Solon, bir homoseksüeldir. İsa'dan önce 530-450 yılları arasında üretilmiş vazolar üzerine yazılmış yazıları tahlil eden bir araştırma, 925 erotik ithafın % 91'inin erkekten erkeğe yapılmış olduğunu ortaya koymuştur (F. Gonzales-Reigosa and H. Kaminsky, "Greek Sexuality, Greek Homosexuality, Greek Culture: The Invention of Apollo", *Psychohistory Review*, 1989, 17, ss. 149-181; R. J. Sternberg, *Cupid's Arrow*, Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1998, s. 62). Sokrates (470-399) ve Platon (Eflâtun, 427-347) döneminde, erkek homoseksüelliğinin felsefîleştirildiği görülmüş; hattâ bu dönemde erkeğin erkeğe olan aşkının ideal ve üstün bir sevişme şekli olduğu, Aphrodite Ourania'ya yakışır bir sevişme şeklinin de bu olabileceği ısrarla vurgulanmıştır. Daha önce de gördüğümüz üzere, Platon'un *Symposion* adlı eseri, bu tür bir aşk ilişkisinin âdeta catechism'i gibidir. O gece Agathon'un şölenine katılmış olan ünlü Atinalı general ve devlet adamı Alkibiades'in başından geçen o biçim aşk olaylarını ballandıra ballandıra ve övünerek anlatmış olması, olayın boyutunun büyüklüğü hakkında bize çok açık bir fikir vermektedir.

Eski Yunan toplumu üzerinde, gerek tarihî bakımdan, gerekse sosyolojik ve antropolojik bakımdan yapılmış olan araştırmalar, bu tür homoseksüel yaşantıların özellikle İsa'dan önce beşinci ve dördüncü yüzyıllarda çok yaygınlaşmış bulunduğunu göstermektedir. Bu toplumda kadınların yanında erkek fahişelerinin de icra-i sanat ettikleri bilinen bir gerçektir. Richard Lewinsohn'un *A History of Sexual Customs*, Alexander Mayce çevirisi, New York, Harper and Brothers, 1958) adlı eserinde ifade ettiği üzere, Atina'da kızlara para ödemedensinsel ilişkide bulunmak çok nâdir bir olay olduğu hâlde, "ephebi" denen delikanlılar için durum farklıdır. Çoğu zaman bunlara para yerine elbise veya si-

lâh takımları gibi kıymetli hediyeler verilmiştir. Daha yaygın olarak da bu çocukları, âşıkları, kendi evlerinde barındırmış ve (protégés olarak) himaye altına almışlar, beslemişler, bakım ve okul masraflarını karşılamışlardır. Epheblerin ana-babalarının da bu işte bir çıkarları bulunmuştur. Zeus nasıl Ganymedes'in babası Tros'u bir hediye ile memnun ettiyse, bu zengin takımı da, bu çocukların ana-babalarını bir şekilde memnun etmeye çalışmıştır.

Yunan toplumunu meydana getiren fertler açısından bu durumu izah edecek hiçbir bedenî farkın bulunmadığına işaret eden Lewinsohn, olayın sebebini sosyolojik faktörlere bağlamaktadır (ss. 57-58). Nitekim, yüksek sınıfa mensup olan erkeklerin, bu oğlanlara telkinde bulunarak, gerçekten aristokratik ve erkeğe yaraşır bir aşk şeklinin erkekler-arası olduğunu söylemeleri, onları bu yolla heveslendirmeye çalışmaları ve hoşgörülü davranmaya teşvik etmeleri, bu gidişi önemli ölçüde etkilemiş görünmektedir. Mitolojik öykülerle takviye edilen, dinen mubah görülen bu davranış, Girit ve İsparta toplumunda kurumlaşarak, büyümenin, yetişkin hâle gelmenin bir aracı olarak görülmüş, gençlerin hayatının ayrılmaz bir parçası hâline getirilmiştir; homoseksüel bir ilişki tecrübesini yaşamak, bir tür topluma giriş, bir *rite de passage* olarak algılanmıştır (Walter Burkert, **Greek Religion**, John Raffan çevirisi, Oxford, Basil Blackwell, 1987, s. 261).

Ne var ki, böyle bir yaklaşım, İsa'dan sonraki yıllarda etkisini kaybetmeye başlamıştır. Plutarkhos, Tryaion'lu Maximus ve Lukianos'un da belirttiği üzere, erkekler-arası aşklara, yani Aphrodite Ourania'ya dayanan sevişmeler için yapılan övgülerin pek revaç bulmamasına sebep olmuştur. Bu tarihlerden sonra yapılan bu tür sevişmeler, daha ziyade bir gizlilik içerisinde yapı-

lır olmuştur. Bu dönemde Romalılar, ancak Hadrianus gibi bazı imparatorların homoseksuelliğine hoşgörü ile bakmışlardır. Hristiyanlığın iyice yerleştiği bir dönemde ise, daha önce işaret edildiğizere, Zeus'un şarap sunucusu ve gözdesi Ganymedes, "Neşesini tanrıda bulan kirlenmemiş bir ruh" olarak görülmüş, benimsenmiş ve ahlkileştirilmiştir. Daha doğrusu, öyle görülmek ve yorumlanmak istenmiştir.

Lesbianizm veya sevicilik olarak bilinen kadınlar-arası homoseksuelliğin olduķa ayrıntılı bir şekilde kayıtlara geçmiş en eski rneği ise,ünlü kadın şair Sappho ile ilgili olarak anlatılan öykülerde bulunmaktadır. Sappho'nun, Midilli (Lesbos) Adası'nda İsa'dan önce altıncı yüzyılın başlarında açtığı bir kız okulunda bu tür faaliyetleri teşvik ettiği ve kendisinin de öğrencileri arasından seçtiği kızlar ile seviştiği kendi şiirlerinde bile dile getirilmiştir. Bu okulun faaliyetlerinin en azından o dönem için yadırganmadığı görülmektedir. Ne var ki, kadın homoseksuelliğinin eski Yunan'dan çok Roma'da yaygın bulunduğu bilinmektedir.

Eski Yunan toplumu içerisinde bu sevişme şeklinin çok kişi li uygulamalarının da bulunmuş olduğunu görüyoruz. Luki-anos'un *Sokak Kadınlarının Konuşmaları*'nda (V, "Klonarion ile Leaina" arasındaki bir konuşmada), Leaina'nın arkadaşi Klonarion'a anlattığı bir macerasından, birbirleriyle homoseksüel ilişki içerisinde bulunan iki zengin kadının, kıymetli bir gerdanlık ve ağır kumaşlar vererek evlerine davet ettikleri ve sevişmeye razı ettikleri bir sokak kadını aralarına yatırıp onunla nasıl seviştiklerini öğrenmekteyiz. Leaina, kadınlardan birisinin, erkeklerde bulunan şeyin kadınlarda bulunmamasına rağmen, kendisine sarılarak memelerini sıktığını, hattâ etlerini ısırarak kendisini pp pp okşadığını, sarmaş dolaş olup sonunda soluyarak nasıl kendisinden geçtiğini anlatmaktadır.

Kadın homoseksüelliğinin yaygınlığının bir açıklaması, belki de, erkeğin erkeğe karşı duyduğu yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Erkek fahişelerin yanında, ephebiliğin kurumlaşmış bir şekilde bulunuyor olması, erkeğin kadına olan ihtiyacını bir miktar azaltmış olsa gerektir. Erkeklerin veya bir kısım kadının, Andrew Stewart'ın gösterdiği şekilde, oral seks aracı olarak kullanılıyor olması (*Art, Disire, and the Body in Ancient Greece*, Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1997, s. 9, Resim 5) da, normal seks ilişkilerine düşecek olan payı azaltmaktadır. Ayrıca, ev kadınlarının toplum hayatından uzak ve kapalı bir hayat yaşamak zorunda kalmaları; erkeklerin symposionlarda sabahlara kadar flüt çalan kadınlarla ve oğlanlarla bir arada olmayı tercih etmeleri; sokakta ve evlerde erkeklerin dışında cinsel ilişki aracı olarak köle kadınların, sokak orospularının ve kibar fahişelerin veya hetairaların oldukça bol miktarda bulunuyor olması, genel olarak kadının ve özellikle de ev kadınlarının pek çok sapık cinsel davranışa başvurarak kendilerini tatmin etmelerine sebep olmuştur.

Vazo resimlerinde görüldüğü üzere, evlerde çeşit çeşit sunî phallos'ların bulunuyor olması, bunların, kadınlar tarafından hem oral seks, hem de vaginal seks aracı olarak kullanılmış olduklarını göstermektedir. Bu tür sunî araçların bol miktarda bulunuyor olması, özellikle bir üreme aracı olarak görülen ev kadınlarının ihmale uğradıklarının açık bir ifadesi olmak gerekir. K. J. Dover'in yayımladığı resimlerde (R 414, R 1071), evlerde çeşitli şekil ve büyüklükte, sepet veya küp dolusu phallos'un bir arada bulundurulduğuna şahit oluyoruz. Ayrıca, başı ve boynu phallos şeklinde yapılmış at resimleri (R 259) ile, başı ve boynu phallos uzantılı kuş resimlerine (R 414) rastladığımız gibi, küpler veya çömlekler üzerine sitalize edilerek çizilmiş kalça, anüs, me-

me ve kadın tenasül uvzu resimlerine (C 28, C 32, R 55) de rastlamaktayız (*Greek Homosexuality*, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1989). Boston'daki Güzel Sanatlar Müzesi'nde bulunan, dışı bronz kabartma, içi ise gümüş oyma olarak tertiplenmiş bir Korinthos aynası, Eros'un nezaretinde ayrı türden iki sevişme sahnesini çok canlı bir şekilde resmetmektedir (A. Stewart, *Art, Desire, and the Body in Ancient Greece*, Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1997, ss. 178-179, Resim 114 ve 115). Her zaman el altında olan ve göz önünde tutulan bu araç ve resimlerin unutulmuş bir şeyi hatırlatmak üzere evlerde bulundurulmuş oldukları açıktır.

Sarah B. Pomeroy'un yayımladığı ilginç bir resim (No. 12), bir kadının iki sunî phallosu birden kullanmakta olduğunu göstermektedir. Bu kadın, bu phallos'ların bir tanesiyle oral seks yaparken, diğeriyle normal yoldan kendisini tatmine çalışmaktadır (*Goddesses, Whores, Wives, and Slaves*, London, Pimlico, 1994).

GENEL BIBLIYOĞRAFYA

Aeschylus,

Prometheus Bound, The Suppliants, Seven Against Thebes, The Persians (Ph. Vellacott), Penguin Classics, 1961; *Aiskhylos, Zircire Vurulmuş Prometheus* (A. Erhat, S. Eyüboğlu), Ankara, 1968.

Aeschylus,

The Oresteia. Agamemnon, The Libation Bearers, The Eumenides (R. Fagles), Penguin Classics, 1966.

Akurgal, E.,

The Birth of Greek Art. The Mediterranean and the Near East, London, 1968.

Apollodorus,

Bibliotheca and Epitome (The Library), (J.G. Frazer), Loeb Classical Library, 2 volumes, 1921.

Apollonius Rhodius,

The Argonautica (R.C. Seaton), Loeb Classical Library, 1912;
The Voyage of Argo (E.V. Rieu), 2nd ed., Penguin Classics, 1971.

Aristophanes,

The Knights (A.H. Sommerstein), *Peace* (A.H. Sommerstein),
The Birds (D.Barret), *The Assemblywomen* (D.Barret), *Wealth*

(A.H. Sommerstein), Penguin Classics, 1978; *Kuşlar* (A. Erhat, S. Eyüboğlu), Yunan Klâsikleri 8, İstanbul, 1966.

Aristotle,

Metaphysics (W.D. Ross), 2 volumes, Oxford, 1924.

Armstrong, A.H., (Ed.),

Classical Mediterranean Spirituality. Egyptian, Greek, Roman, New York, 1986, London, 1989.

Aycock, W.M., and Th. M. Klein, (Eds.),

Classical Mythology in Twentieth Century Thought and Literature, Lubbock, Texas, 1980.

Baring, A., and J. Cashford,

The Myth of the Goddess, London, 1993.

Barnes, J., (Ed.),

Early Greek Philosophy, Penguin Books, 1987.

Beazley, J.D.,

Attic Black Figure Vase-painters, Oxford, 1956.

Beazley, J.D.,

Attic Red Figure Vase-painters, 2nd ed., Oxford, 1963.

Belli, A.,

Ancient Greek Myths and Modern Drama, New York, 1969.

Blundell, S.,

Women in Ancient Greece, Cambridge, Mass., 1995.

Boardman, J.,

Greek Sculpture. The Archaic Period, London, 1978.

Boardman, J.,

Greek Sculpture. The Classical Period, London, 1985.

Boardman, J., (Ed.),

The Oxford History of Classical Art, Oxford, 1993.

Boardman, J., and E. La Rocca,

Eros in Greece, New York, 1978.

Boedeker, D.,

"Aphrodite's Entry into Greek Epic", *Mnemosyne, Supplement* 32, 1974.

Bremmer, J., (Ed.),

Interpretations of Greek Mythology, London, 1988.

Bremmer, J., (Ed.),

From Sappho to de Sade: Moments in the History of Sexuality, London, 1989.

Brinkerhoff, D.M.,

Hellenistic Statues of Aphrodite, New York, 1978.

Burkert, W.,

Greek Religion, Oxford, 1985, 1987.

Burkert, W.,

Ancient Mystery Cults, Cambridge, Mass., 1987.

Burkert, W.,

The Orientalizing Revolution, Cambridge, Mass., 1992.

Bush, D.,

Mythology and the Renaissance Tradition in English Poetry, London, 1932.

Bush, D.,

Mythology and Romantic Tradition in English Poetry, Cambridge, Mass., 1937.

Caldwell, R.,

The Origin of the Gods, New York, Oxford, 1989, 1993.

Callimachus,

Hymns and Epigrams, and *Lycophron* (A.W. Mair), Loeb Classical Library, 1921, rev.ed., 1955.

Callimachus,

Fragments (C.A. Trypanis); Musaeus, *Hero and Leander* (C.Whitman), Loeb Classical Library, 1958, rev. ed., 1975.

Cantarella, E.,

Pandora's Daughters, Baltimore, 1987.

Carpenter, T.H.,

Art and Myth in Ancient Greece, London, 1991.

Carson, A.,

Eros. The Bittersweet, Princeton, 1986, 1988.

Cicero,

The Nature of the Gods (Horace C.P. McGregor), Penguin Classics, 1972.

Conon,

Narrationes in H.Westermann, *Mythographi Graeci*, Brunswick 1843; veya N.Festa and others, Leipzig, 1902.

Cornford, F.M.,

From Religion to Philosophy, London, 1912.

Cornford, F.M.,

The Unwritten Philosophy and Other Essays, Cambridge, 1950.

Cornford, F.M.,

Principium Sapientiae: A Study of the Origins of Greek Philosophical Thought, Cambridge, 1952.

Detienne, M.,

The Creation of Mythology, Chicago, 1986.

Diodorus Siculus,

Diodorus Siculus (C.Oldfather and others), Loeb Classical Library, 12 volumns, 1933-67.

Dodds, E.R.,

The Greeks and the Irrational, Berkeley, 1951.

Dover, K.J.,

Greek Homosexuality, Cambridge, Mass., 1989.

Downing, Ch.,

The Goddess: Mythological Images of the Feminine, New York, 1984.

Dynes, W.R., and S. Donaldson,

Homosexuality in the Ancient World, New York, 1992.

Edmunds, L.,

Oedipus: The Ancient Legend and Its Later Analogues, Baltimore, 1985.

Edmunds, L., (Ed.),

Approaches to Greek Myth, Baltimore, 1990.

Euripides,

Medea and Other Plays. Medea, Hecabe, Electra, Heracles (Ph. Vellacott), Penguin Classics, 1963.

Euripides,

The Bacchae and Other Plays. Ion, The Women of Troy, Helen, The Bacchae (Ph. Vellacott), Penguin Classics, 1973; *Bakkhalar* (S.Eyüboğlu), Yunan Klâsikleri 57, Ankara, 1944.

Euripides,

Three Plays. Alcestis, Hippolytus, Iphigenia in Tauris (Ph.Vellacott), Penguin Classics, 1974.

Euripides,

Medea, Hippolytus, Electra, Helen (J. Morwood), Oxford, 1977.

Farnell, L.R.,

The Cults of the Greek States, Vol. 2, Oxford, 1896.

Farnell, L.R.,

Greece and Babylon. A Comparative Sketch of Mesopotamian, Anatolian and Hellenic Religions, Edinburg, 1911.

Farnell, L.R.,

Greek Hero Cults and Ideas of Immortality, New York, 1921.

Ferguson, J.,

Among the Gods: An Archeological Exploration of Greek Religion, New York, 1990.

Forbes Irving, P.M.C.,

Metamorphosis in Greek Myths, Oxford, 1990, 1992.

Fränkel, H.,

Early Greek Poetry and Philosophy, London, 1973.

Frankfort, H., and H.A. Frankfort, (Eds.),

The Intellectual Adventure of Ancient Man, Chicago, 1946.

Frazer, J.G.,

The Golden Bough. A Study in Magic and Religion, 3rd ed., 13 volumes, London, 1911- 1915.

Frazer, J.G.,

The New Golden Bough (Ed. T.H. Gaster), New York, 1961.

- Friedrich, P.,
The Meaning of Aphrodite, Chicago, 1978.
- Gantz, T.,
Early Greek Myth, Baltimore, 2 volumes, 1996.
- Gayley, Ch. M.,
The Classic Myths in English Literature and in Art, New York, 1939.
- Gimbutas, M.,
The Language of the Goddesses, New York, 1989.
- Graf, F.,
Greek Mythology, Baltimore, 1993.
- Grant, M.,
Myths of the Greeks and Romans, Mentor Books, 1962.
- Grant, M., and R. Kitzinger, (Eds.),
Civilization of the Ancient Mediterranean: Greece and Rome, New York, 3 volumes, 1988.
- Grant, M., and J. Hazel,
Who's Who in Classical Mythology, London, 1993.
- Graves, R.,
The Greek Myths, rev. ed., Penguin Books, 2 volumes, 1960.
- Gray, J.,
Near Eastern Mythology, London, 1982.
- Greek Bucolic Poets. Theocritus, Bion, Moschus* (J.M. Edmonds),
Loeb Classical Library, 1912.
- Gregory, H.,
The Poems of Catullus, New York, 1956.

Genel Bibliyografya

Grigson, G.,

The Goddess of Love, London, 1978.

Grimal, P.,

The Dictionary of Classical Mythology, Oxford, 1987.

Guthrie, W.K.C.,

The Greeks and Their Gods, London, 1950.

Guthrie, W.K.C.,

Orpheus and the Greek Religion, London, 1952.

Harrison, J.,

Prolegomena to the Study of Greek Religion, Cambridge, 1903;
London, 1962.

Harrison, J.,

Themis: A Study of the Social Origins of Greek Religion,
Cambridge, 1912; London, 1963.

Havelock, Ch. M.,

The Aphrodite of Knidos and Her Successors, Ann Arbor, 1995.

Hendricks, R.A., (Ed.),

Classical Gods and Heroes: Myths as Told by the Ancient Authors,
New York, 1974.

Herman, J.,

Father-Daughter Incest, Cambridge, Mass., 1981.

Herodotus,

Herodotus (A.D. Godley), Loeb Classical Library, 4 volumes,
1921-25; *Herodot Tarihi* (M.Ökmen), İstanbul, 1973.

Hesiod,

Hesiod (H. Evelyn-White and D.L. Page), Loeb Classical Library,

rev. ed., 1936; *Hesiodos, Eseri ve Kaynakları* (S. Eyüboğlu, Azra Erhat), Ankara, 1977.

Highet, G.,

The Cassical Tradition: Greek and Roman Influences on Western Literature, London, 1949.

Homer,

Iliad and Odyssey (A. Murray), Loeb Classical Library, 4 volumes, 1919-25; Homeros, *Ilyada* (A. Erhat, A. Kadir), İstanbul, 1967; *Odysseia* (A. Erhat, A. Kadir), İstanbul, 1970.

Hornblower, S., and A. Spawforth, (Eds.),

The Oxford Classical Dictionary, 3rd ed., Oxford, 1996.

Hyginus,

The Myths of Hyignus (Mary Grant), Lawrence, Kansas, 1960; *Fabulae: Hygini Fabulae* (H. J. Rose), Leiden, 1933.

Jacobsen, T.,

The Treasures of Darkness: A History of Mesopotamian Religion, New Haven, 1976.

James, E.O.,

Myth and Ritual in the Ancient Near East, London, 1958.

James, E.O.,

The Cult of the Mother-Goddess, London, 1959.

Johnson, A.W., and D. Price-Williams,

Oedipus Ubiquitous, Stanford, 1996.

Kampen, N.B., (Ed.),

Sexuality in Ancient Art, Cambridge, 1996.

Genel Bibliyografya

- Kelsen, H.,
Society and Nature, Chicago, 1943.
- Kerényi, C.,
The Gods of the Greeks, London, 1951, 1974.
- Kerényi, C.,
The Heroes of the Greeks, London, 1959, 1974.
- Kerényi, C.,
Prometheus: Archetypal Image of Human Existence, Princeton, 1963.
- Kerényi, C.,
Zeus and Hera: Archetypal Image of Father, Husband, and Wife, Princeton, 1975.
- Kerényi, C. (K.),
Goddesses of Sun and Moon, Dallas, Texas, 1979.
- Kilmer, M.,
Greek Erotica on Attic Red-figured Vases, London, 1993.
- Kirk, G.S.,
Myth, Cambridge, 1970, 1973.
- Kirk, G.S.,
The Nature of Greek Myths, Penguin Books, 1974.
- Kirk, G.S., et al., (Eds.),
The Presocratic Philosophers, 2nd ed., Cambridge, 1983.
- Kitab-ı Mukaddes. Tevrat ve İncil* (Tashih edilmiş çevirisi), İstanbul, 1976.
- Kitto, H.D.F.,
Greek Tragedy, Anchor Books, 1955.

- Kitto, H.D.F.,
The Greeks, Penguin Books, 1957.
- Kramer, S. N.,
Sumerian Mythology, Philadelphia, 1944.
- Kramer, S. N., (Ed.),
Mythologies of the Ancient World, Anchor Books, 1961.
- Kris, E., and O. Kurz,
Legend, Myth and Magic in the Image of the Artist, New Haven,
1979.
- Lefkowitz, M.R.,
Heroines and Hysterics, London, 1981.
- Lefkowitz, M.R.,
Women in Greek Myth, London, 1986.
- Lefkowitz, M.R., and M. B. Fant,
Women's Life in Greece and Rome, 2nd ed., Baltimore, 1992.
- Lemprière's Classical Dictionary of Proper Names Mentioned in Ancient Authors*, rev. with additions by F.A. Wright, London, 1972.
- Lewinsohn, R.,
A History of Sexual Customs, New York, 1958.
- Long, A.A., (Ed.),
The Cambridge Companion to Early Greek Philosophy,
Cambridge, 1999.
- Lucian,
Lucian (A. Harmon and others), Loeb Classical Library, 8
volumes, 1913-67; Lukianos, *Seçme Yazılar* (Nurullah Ataç), 3
cilt, Yunan Klâsikleri 63, Cilt 1, Ankara 1944.

Mayerson, Ph.,

Classical Mythology in Literature, Art, and Music, Glenview, Ill., 1971.

Morford, M. P.O., and Lenardon, R.J.,

Classical Mythology, 4th ed., New York, 1991.

Murray, G.,

The Classical Tradition in Poetry, Cambridge, Mass., 1927.

Murray, G.,

Five Stages of Greek Religion, Anchor Books, 1955.

Neumann, E.,

The Great Mother, 2nd ed., Princeton, 1972.

Nilsson, M.P.,

A History of Greek Religion, 2nd ed., New York, 1963.

Nilsson, M.P.,

The Mycenaen Origin of Greek Mythology, 2nd ed., Berkeley, 1970.

Nonnos,

Dionysiaca (W.H.D. Rouse and others), Loeb Classical Library, 3 volumes, 1940.

Norton, D.S., and P. Rushton,

Classical Myths in English Literature, New York, 1952.

Oates, W.J., and E. O'Neill, (Eds.),

The Complete Greek Drama, New York, 1938.

Otto, W.,

The Homeric Gods: The Spiritual Significance of Greek Religion, Boston, 1954.

Ovid,
Metamorphoses (F.J. Miller, rev. by, G.P. Goold), Loeb Classical Library, 2 volumes, 1916; *Metamorphoses* (Mary M. Innes), Penguin Classics, 1955.

Ovid,
Heroides and Amores (Grant Showerman, rev. by, G. P. Goold), Loeb Classical Library, 1977; *Heroides* (Harold Isbell), Penguin Classics, 1990.

Page, D.,
Sappho and Alcaeus: An Introduction to the Study of Ancient Lesbian Poetry, Oxford, 1955.

Panofsky, D., and E. Panofsky,
Pandora's Box, Princeton, 1962.

Panofsky, E.,
Renaissance and Renascences in Western Art, Stockholm, 1956.

Parker, R.C.T.,
Miasma. Pollution and Purification in Greek Religion, Oxford, 1983.

Parthenius,
Erotica Pathemata (S.Gaselee), *Longus* ile birlikte, Loeb Classical Library, 1946.

Pausanias,
Description of Greece (W.H.S. Jones), Loeb Classical Library, 5 volumes, 1918-35; *Guide to Greece* (Peter Levi), Penguin Classics, 2 volumes, 1979.

Pindar,
Pindar (J.E. Sandys), Loeb Classical Library, rev. ed., 1937.

Plato,

Protagoros (C.C.W. Taylor), rev. ed., Oxford, 1991.

Plato,

Symposium (R. Waterfield), Oxford, 1998.

Pomeroy, S.B.,

Goddesses, Whores, Wives, and Slaves, London, 1975, 1994.

Pritchard, J.B., (Ed.),

Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament, 2nd ed., Princeton, 1955.

Rank, O.,

The Incest Theme in Literature and Legend, Baltimore, 1992.

Rasmussen, R., and N. Spivey, (Eds.),

Looking at Greek Vases, Cambridge, 1991.

Reeder, E.D., (Ed.),

Pandora: Women in Classical Greece, Princeton, 1995.

Reinhold, M.,

Past and Present: The Continuity of Classical Myths, Toronto, 1972.

Richlin, A., (Ed.),

Pornography and Representation in Greece and Rome, Oxford, 1991, 1992.

Richter, G.M.A.,

The Sculpture and Sculptors of the Greeks, New Haven, 1950.

Ridgway, B.S.,

Roman Copies of Greek Sculpture, Ann Arbor, 1984.

Room, A.,

NTC's Classical Dictionary, Lincolnwood, Ill., 1992.

Rose, H.J.,

A Handbook of Greek Literature, London, 1954.

Rose, H.J.,

A Handbook of Greek Mythology, 6th ed., London, 1958.

Rosen, S.,

Plato's Symposium, New Haven, 1968.

Rosen, S.,

The Quarrel Between Philosophy and Poetry, New York, 1988.

Ruck, C.A.P., and D. Staples,

The World of Classical Myth, Durham, NC, 1994.

Santas, G.,

Plato and Freud: Two Theories of Love, Oxford, 1988.

Sasson, J.M., et al., (Eds.)

Civilizations of the Ancient Near East, New York, 4 volumes, 1995.

Schefold, K.,

Myth and Legend in Early Greek Art, London, 1966.

Seneca,

Tragedies (F.J. Miller), 2 volumes, 1917; *Epistulae Morales* (R. Gummere), 3 volumes, 1917-25, Loeb Classical Library.

Sergent, B.,

Homosexuality in Greek Myth, London, 1987.

Seznec, J.,

The Survival of the Pagan Gods, New York, 1953, 1972.

Simonides,

Females of the Species (H. Lody-Jones), London, 1975.

Slater, Ph.,

The Glory of Hera, Boston, 1968.

Snell, B.,

The Discovery of the Mind, Dover Publications, 1982.

Sophocles,

Electra and Other Plays. Ajax, Electra, Women of Trachis, Philoctetes (E.F. Watling), Penguin Classics, 1953; Sophokles, *Philoktetes* (N. Ataç), Yunun Klâsikleri 2, İstanbul 1941.

Sophocles,

The Theban Plays (E.F. Watling), Penguin Classics, 1953; Sophokles *Kral Oidipus* (B. Tuncel), Yunan Klâsikleri 1., İstanbul, 1941; *Oidipus Kolonos'ta* (N. Ataç), Yunan Klâsikleri 7, İstanbul, 1941.

Sophocles,

Antigone, Oedipus the King, Electra (H.D.F. Kitto, ed. with introduction and notes by, E. Hall), Oxford, 1998.

Spretnak, Ch.,

Lost Goddesses of Early Greece, Boston, 1984.

Stansbury-O'Donnell, M.,

Pictorial Narrative in Greek Art, Cambridge, 1999.

Stephens, W.,

The Oedipus Complex: Cross-cultural Evidence, New York, 1962.

Sternberg, R.,

Cupid's Arrow. The Course of Love Through Time, Cambridge, 1998.

Stewart, A.,

Art, Desire, and the Body in Ancient Greece, Cambridge, 1997.

Thornton, B.S.,

Eros. The Myth of Ancient Greek Sexuality, Boulder, Colorado, 1997.

Trendall, A.D.,

The Red-figured Vases of Lucania, Campania and Sicily, Oxford, 1967.

Trendall, A.D.,

The Red-figured Vases of Apulia, 2 volumes, Oxford, 1978-82.

Tripp, E.,

Crowell's Handbook of Classical Mythology, New York, 1970.

Vernant, J.-P.,

Myth and Tragedy in Ancient Greece, New York, 1990.

Vernant, J.-P.,

Myth and Society in Ancient Greece, New York, 1990.

Vernant, J.-P.,

Mortals and Immortals, Princeton, 1991.

Vinge, L.,

The Narcissus Theme in Western Literature up to the Early 19th Century, Lund, 1967.

Virgil,

Virgil (H.R. Fairclough), Loeb Classical Library, 2 volumes, 1930; *The Aeneid* (W.F.J. Knight), Penguin Classics, 1958; *The Georgics* (L.P. Wilkinson), Penguin Classics, 1982.

Walcot, P.,

Hesiod and the Near East, Cardiff, Wales, 1966.

Genel Bibliyografya

West, M.L.,

The Orphic Poems, Oxford, 1983.

West, M.L.,

The Hesiodic Catalogue of Women, Oxford, 1985.

West, M.L.,

Hesiod. Theogony and Works and Days, Oxford, 1988.

West, M.L.,

The East Face of Helicon. West Asiatic Elements in Greek Poetry and Myth, Oxford, 1997.

Woolger, J.B., and R.J. Woolger,

The Goddess Within: A Guide to the Eternal Myths that Shape Women's Lives, New York, 1987.

Zeller, E.,

Outlines of the History of Greek Philosophy, Meridian Books, 1955.

KİMLİK BELİRLEME VE İNDEKS

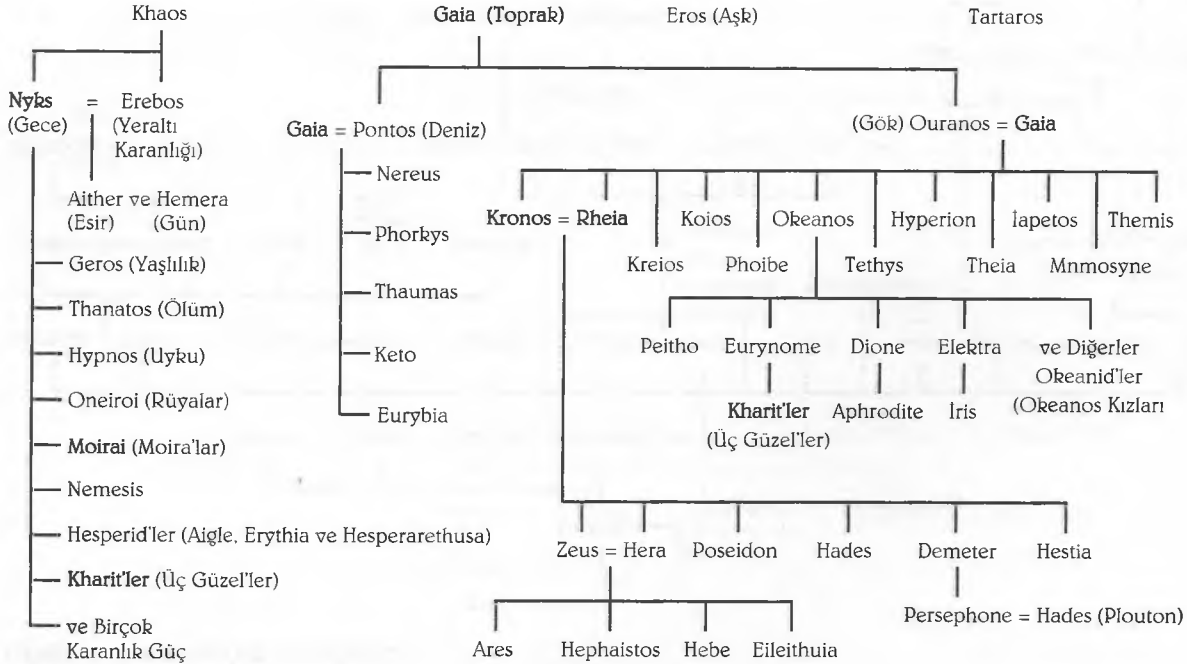
Bu başlıkta kullanılan “kimlik” kelimesi, bir şahsın kim olduğunu, ailevî bağlantılarını ve görünürde olan özelliklerini belirtmek üzere kullanılmış bulunmaktadır. Bu kelime, Türçemizde son zamanlarda yanlış olarak “kişilik/shahsiyet” terimi yerine de kullanılır olmuştur. Biz bu kitabımızda, “kimlik” kelimesini, yukarıda söz konusu ettiğimiz anlamda, “kimlik belgesi” veya “hüviyet cüzdanı” terkiplerinde içerilmekte olan anlamda kullanmaktayız.

“Kimlik Belirleme ve İndeks” bölümü, birbirini tamamlayan *Soy Ağacı Tabloları* ve *Mitolojik Şahıslar İndeksi* adlı iki alt-bölümden oluşmaktadır. Soy ağacı tabloları, bir kimsenin ailevî bağlarının belirli bir soy içerisindeki yerini kolayca görülebilir hâle getirmek üzere düzenlenmiştir. Bu tablo-

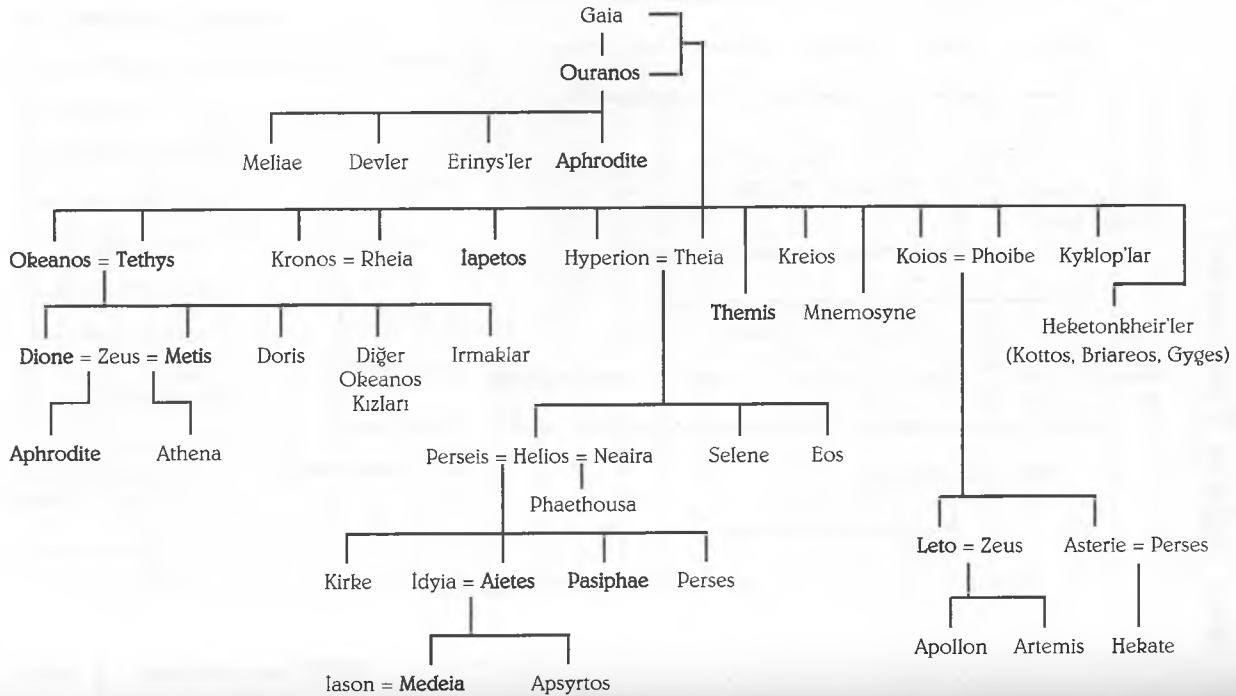
lardan yirmi beş tane bulunmaktadır. Bunlar, soyları iyice belirlenmiş tanrılar ile tanınmış büyük ailelere, öykülerinden bahsettiğimiz çok yönlü ve ünlü kahramanlara ait bulunmaktadır. Kitapta ele alınan kahramanların aile grupları içerisindeki yerlerinin iyice belirlenebilmesi için de, söz konusu akraba grubunun bir bütün olarak verilmesine özen gösterilmiştir. Bu tablolar da yer almayan bazı isimler ise, indekste kısa bir tanıtma ile birlikte ayrıca verilmiştir.

Kitabımızda, bu tabloları tamamlamak ve bu tablolarda yer alan şahısları ve şahıslar arası akrabalık ilişkilerini daha belirgin hâle getirmek üzere kısa açıklamalı bir indeks de bulunmaktadır. İndekste yapılan tanımlamalarla, aynı adı taşıyan şahısların kitap içerisindeki yerlerinin yanlış belirlenmesi önlenmiş olmaktadır. Bir noktayı daha belirtecek olursak, bu kısımda, kitabı hayli kabarık bir hâle getireceği düşüncesiyle, tarihî şahıslara, yazar adlarına ve metin içerisinde bazı belirlemelerde bulunduğumuz için, yer isimleriyle kavramlara yer verilmiştir. Bu kısa açıklamalı indeks, sadece *mitolojik şahıslar* için düzenlenmiştir.

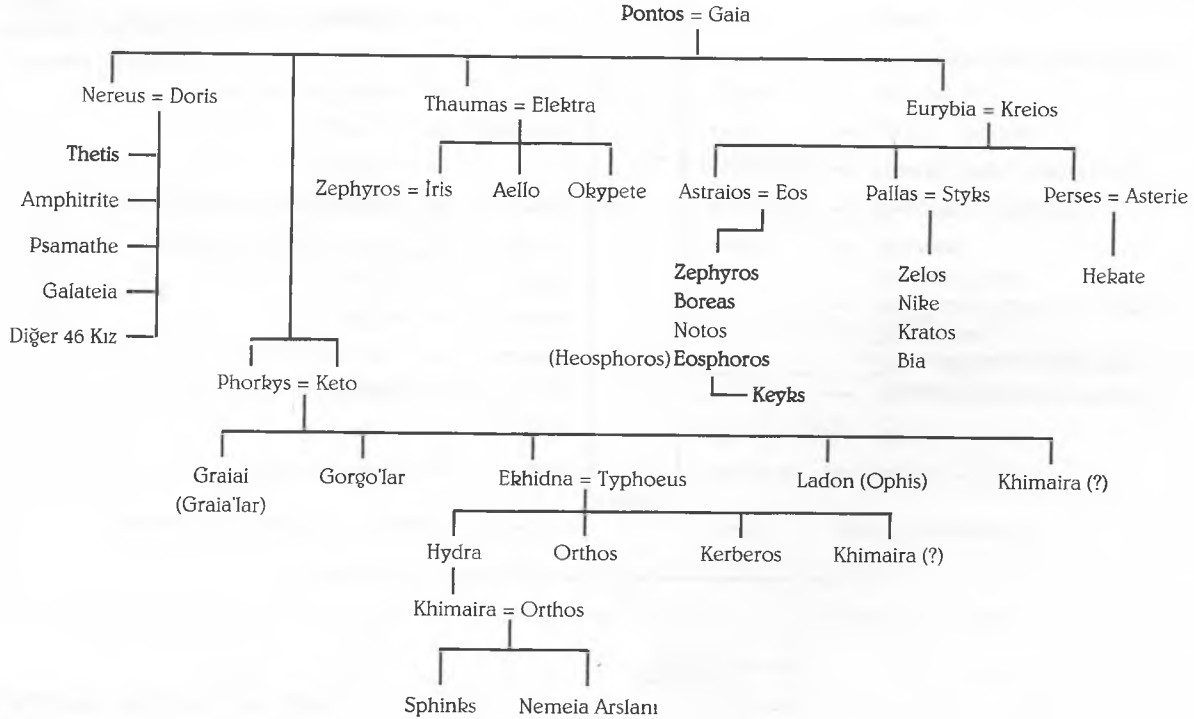
Tablo 1: *Gaia'nın Soy Ağacı*

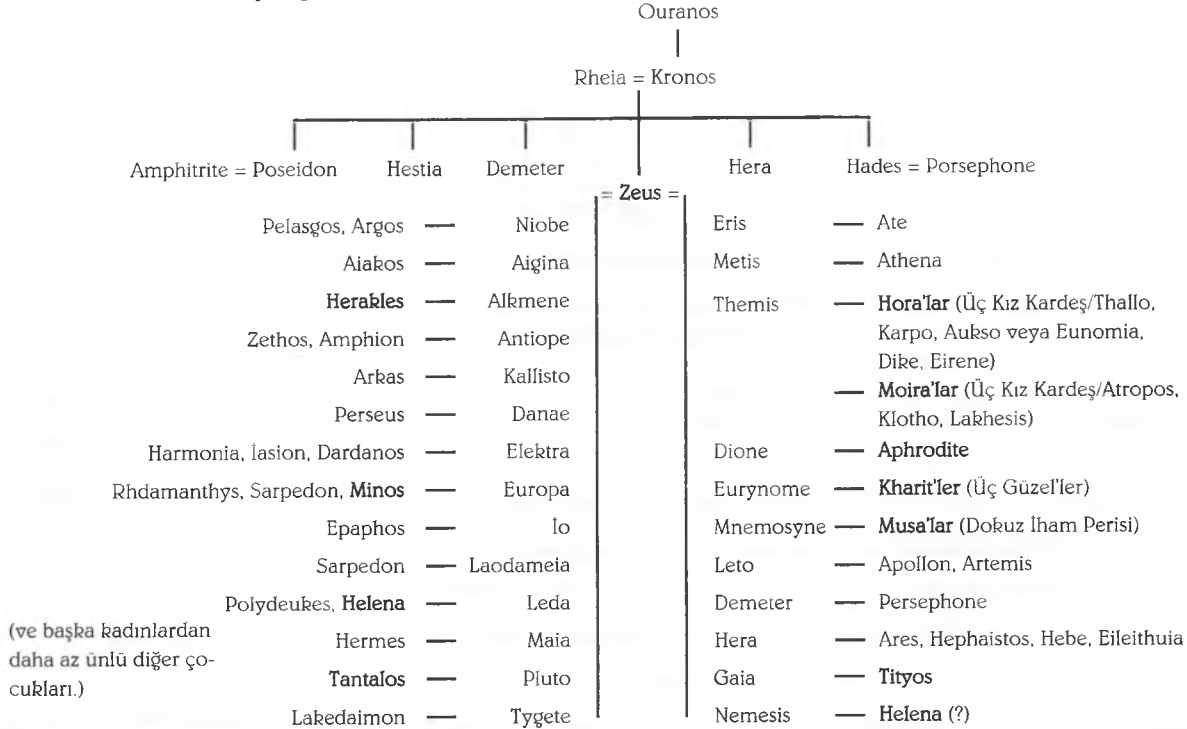
Tablo 2: *Ouranos'un Soy Ağacı*

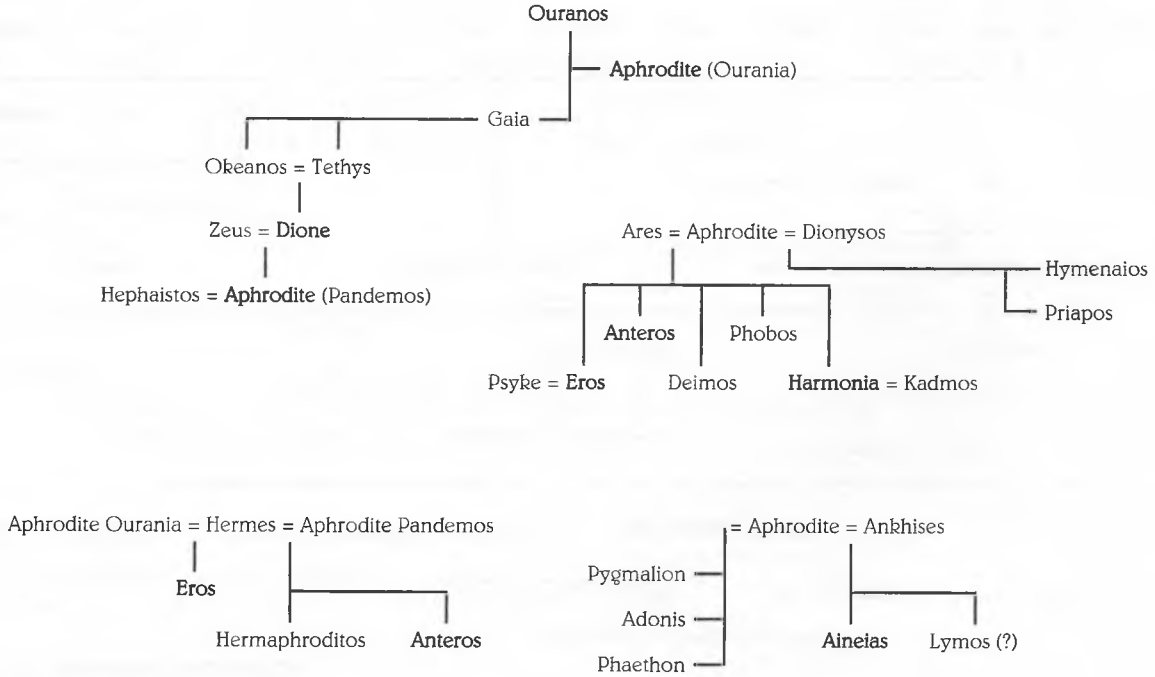

Tablo 3: Pontos'un Soy Ağacı

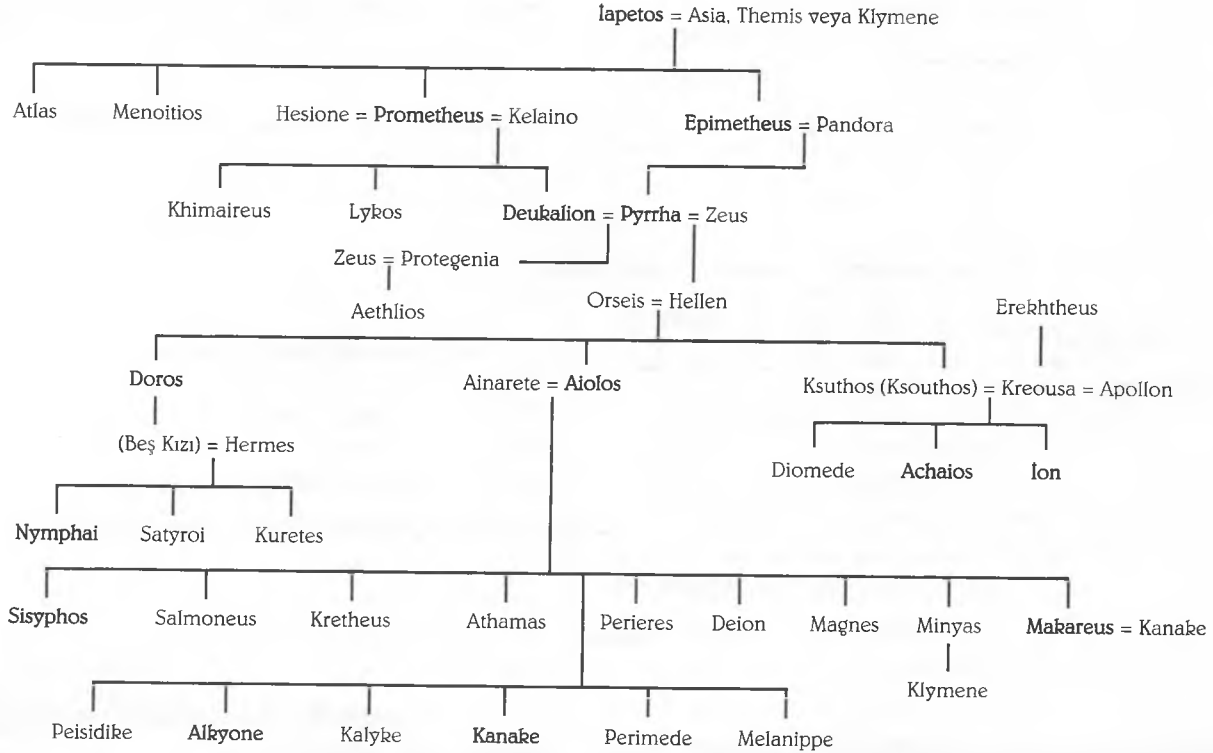

Tablo 4: Zeus'un Soy Ağacı

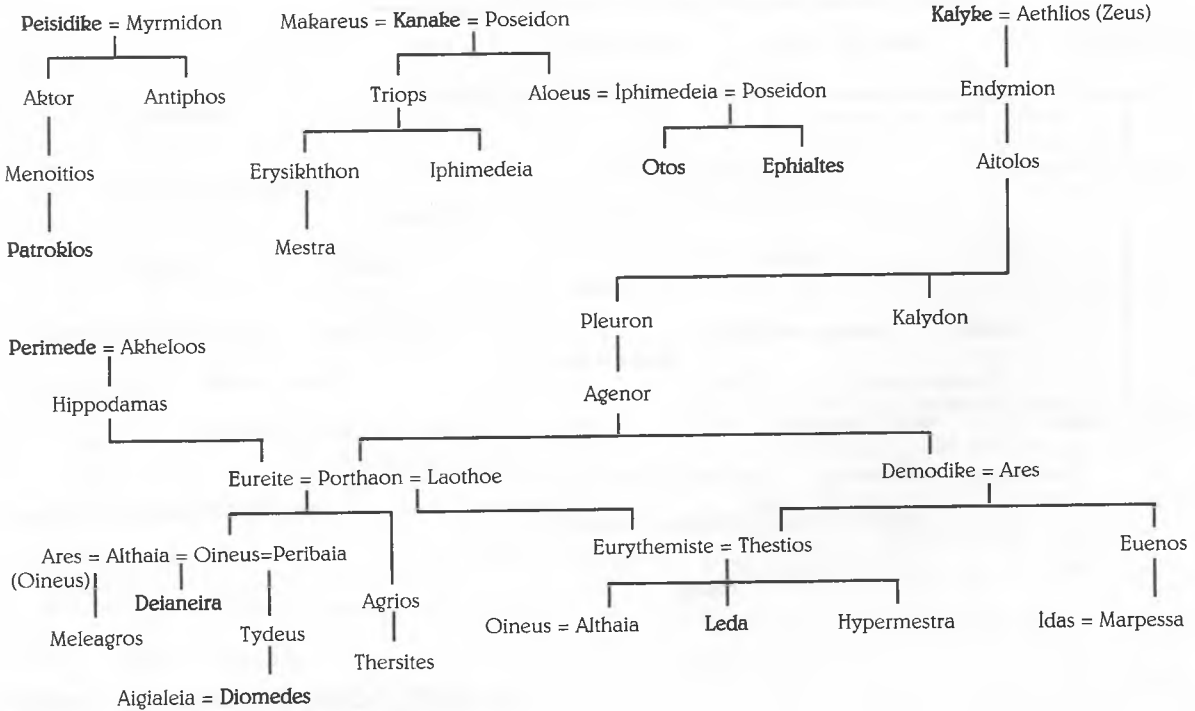

Tablo 5: *Aphrodite'nin Soy Ağacı*

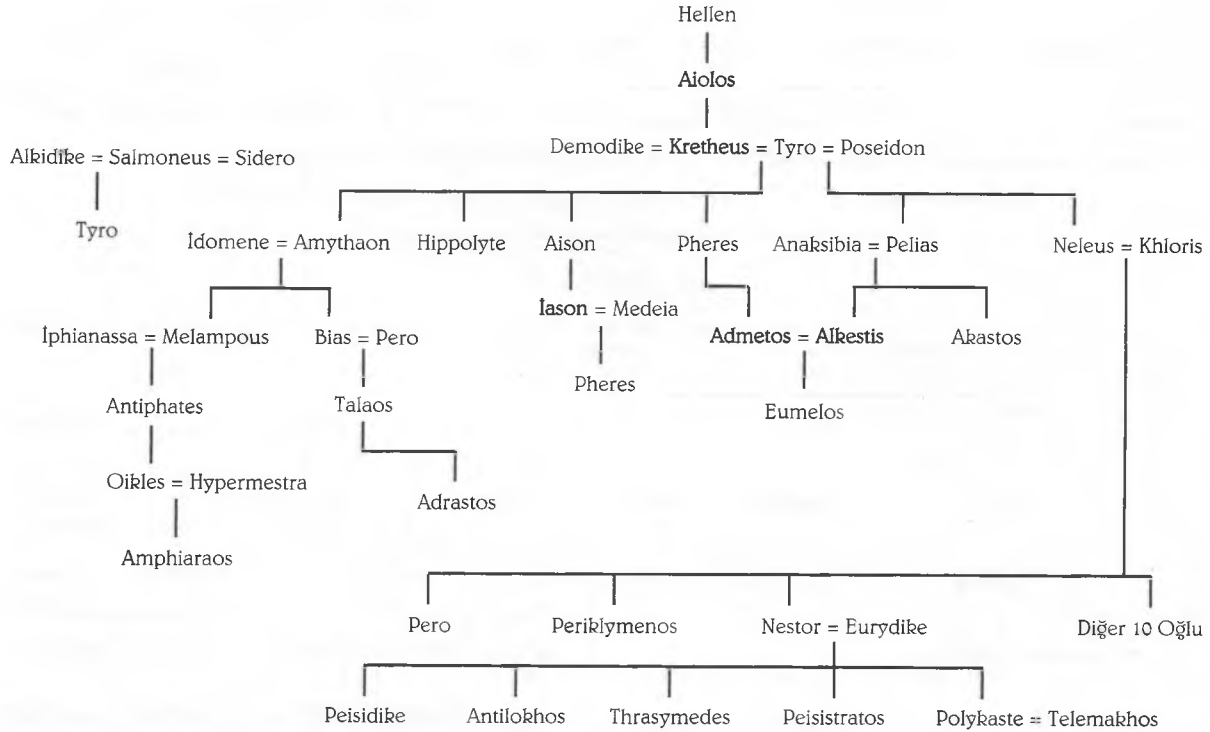
Tablo 6: İapetos'un Soy Ağacı

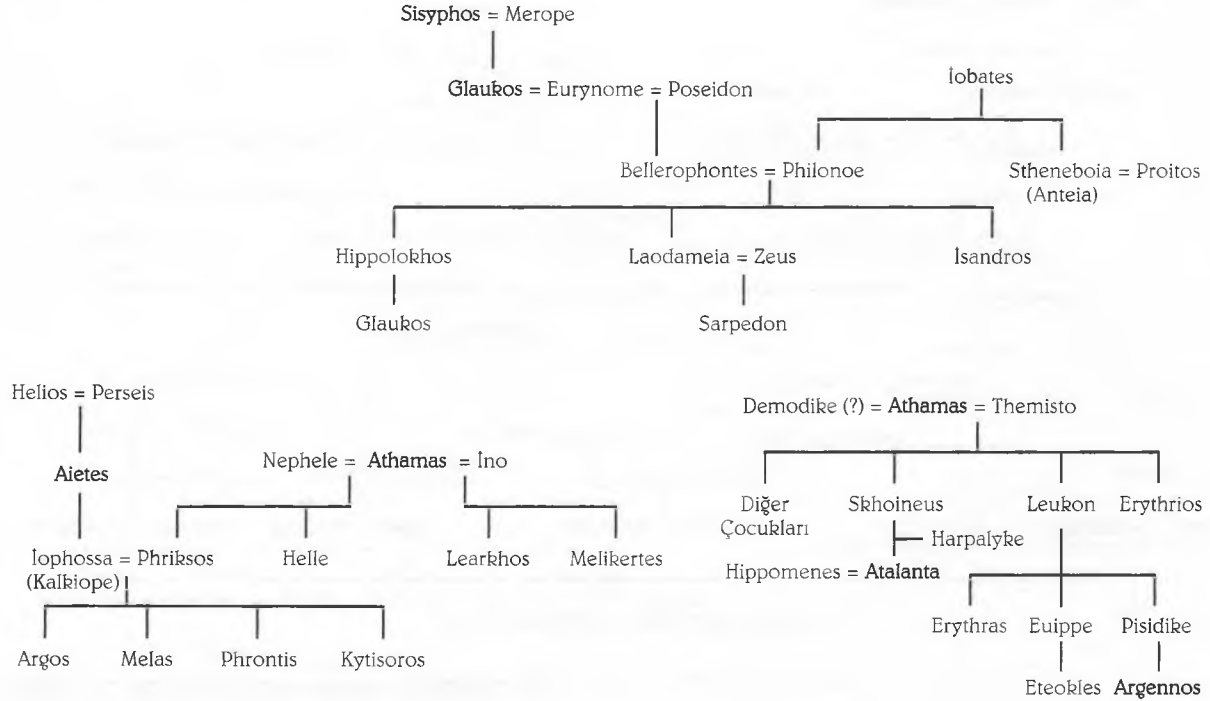
Tablo 7: Aiolos'un Soy Ağacı (Kızları)

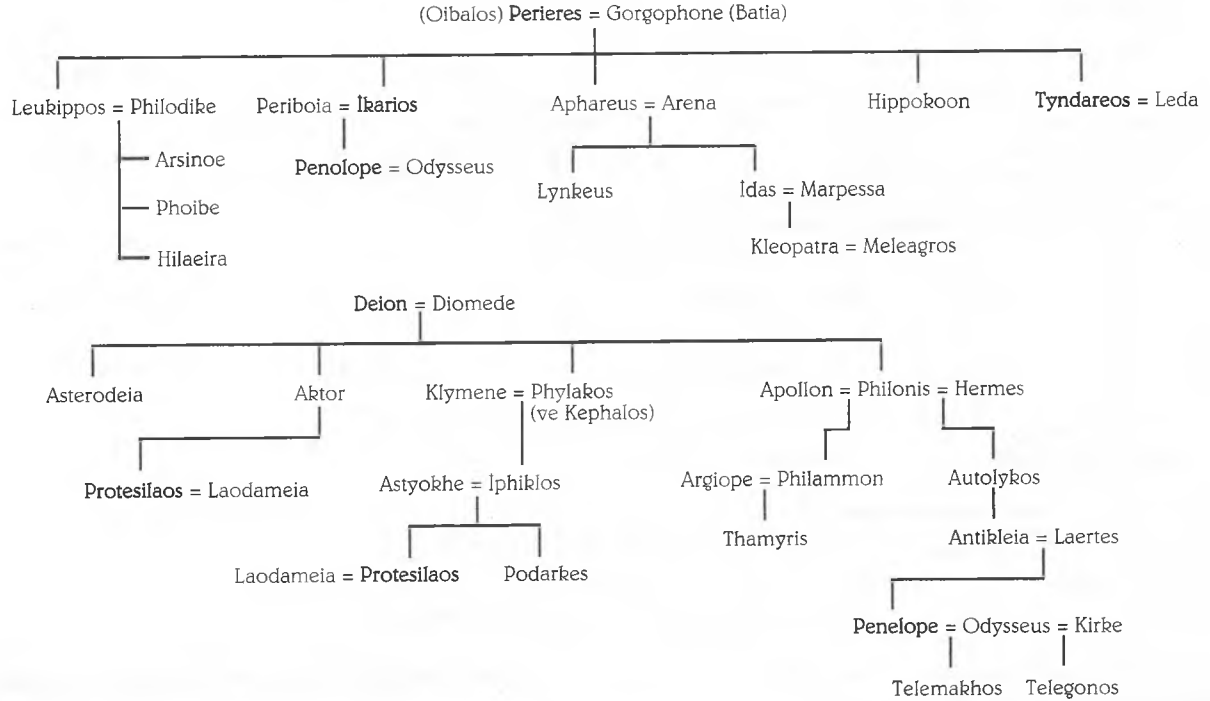
Tablo 8: *Aiolos'un Soy Ağacı (Oğulları I)*

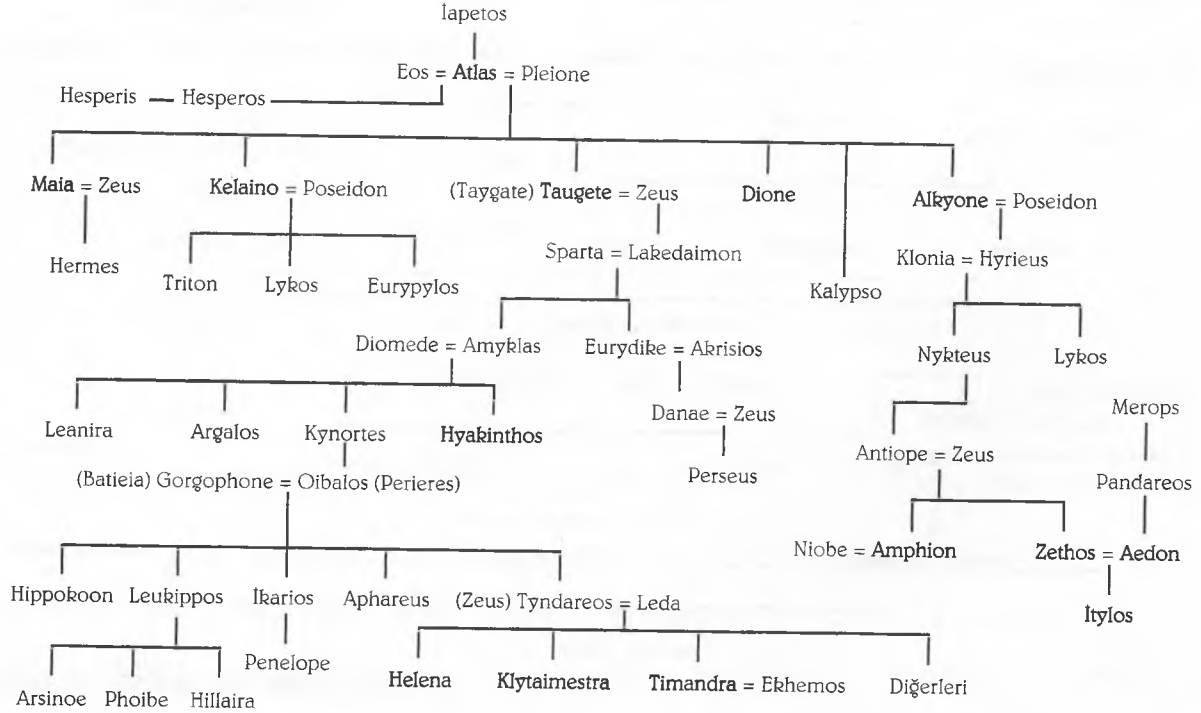
Tablo 9: *Aiolos'un Soy Ağacı (Oğulları II)*

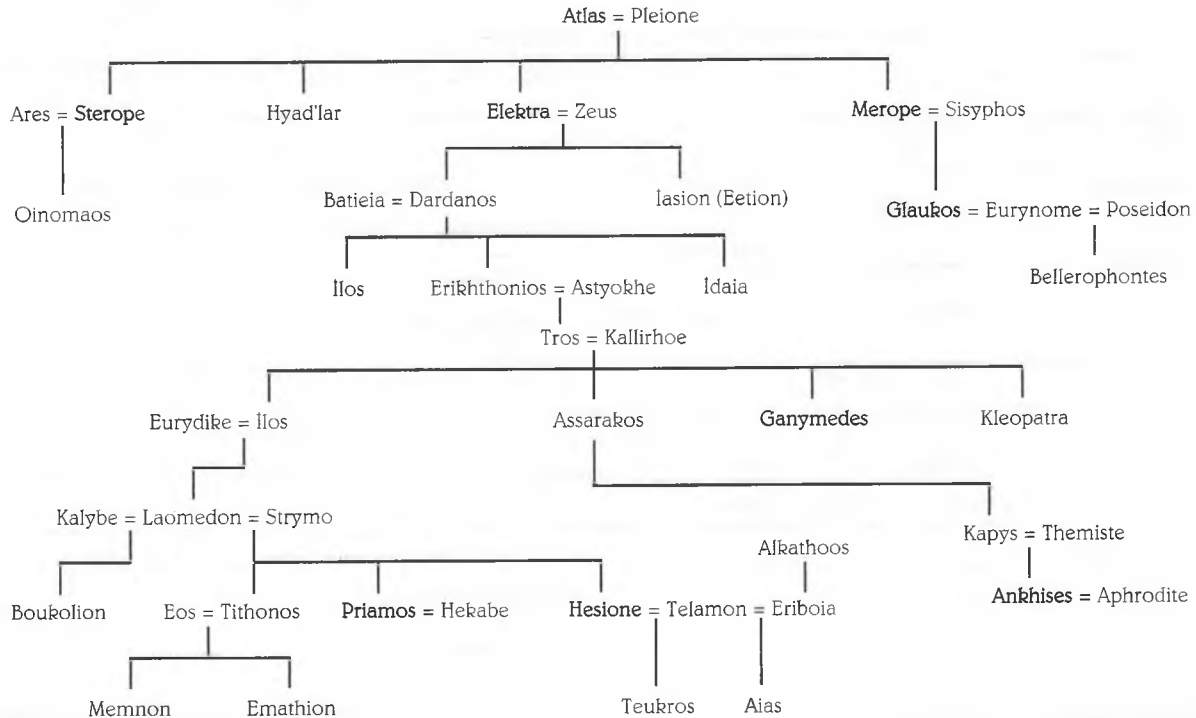
Tablo 10: Aiolos'un Soy Ağacı (Oğulları III)

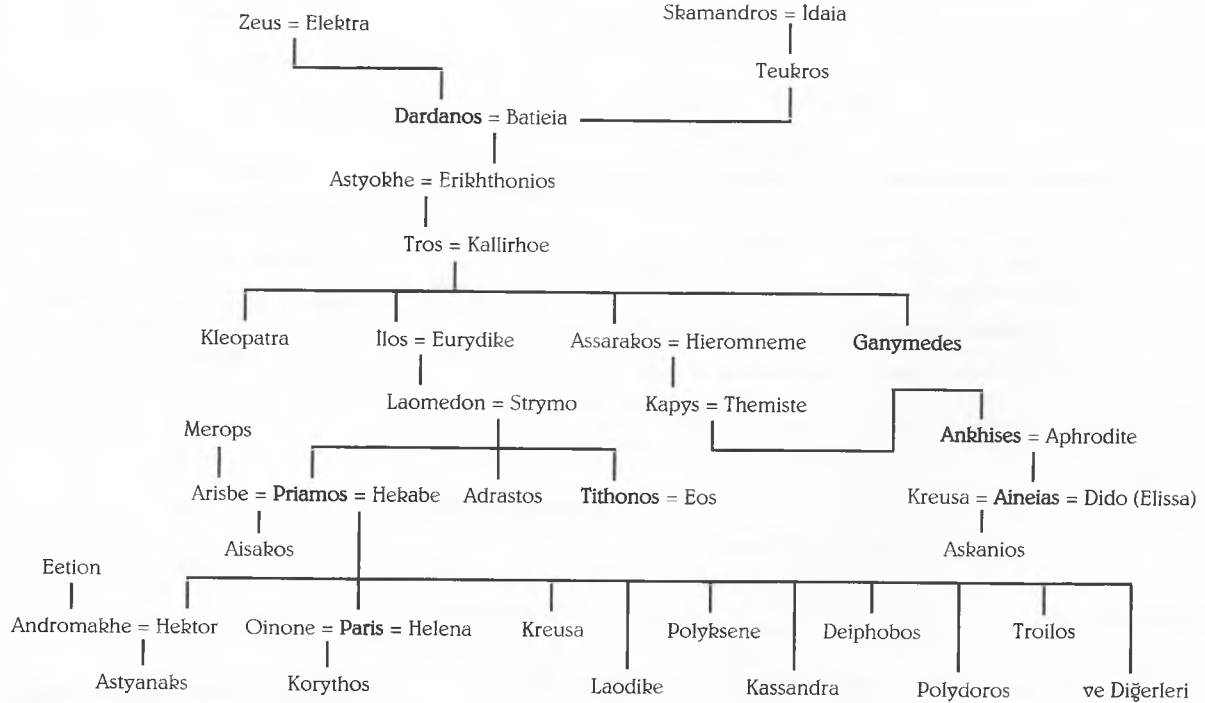
Tablo 11: *Atlas'ın Soy Ağacı (Kızları I)*

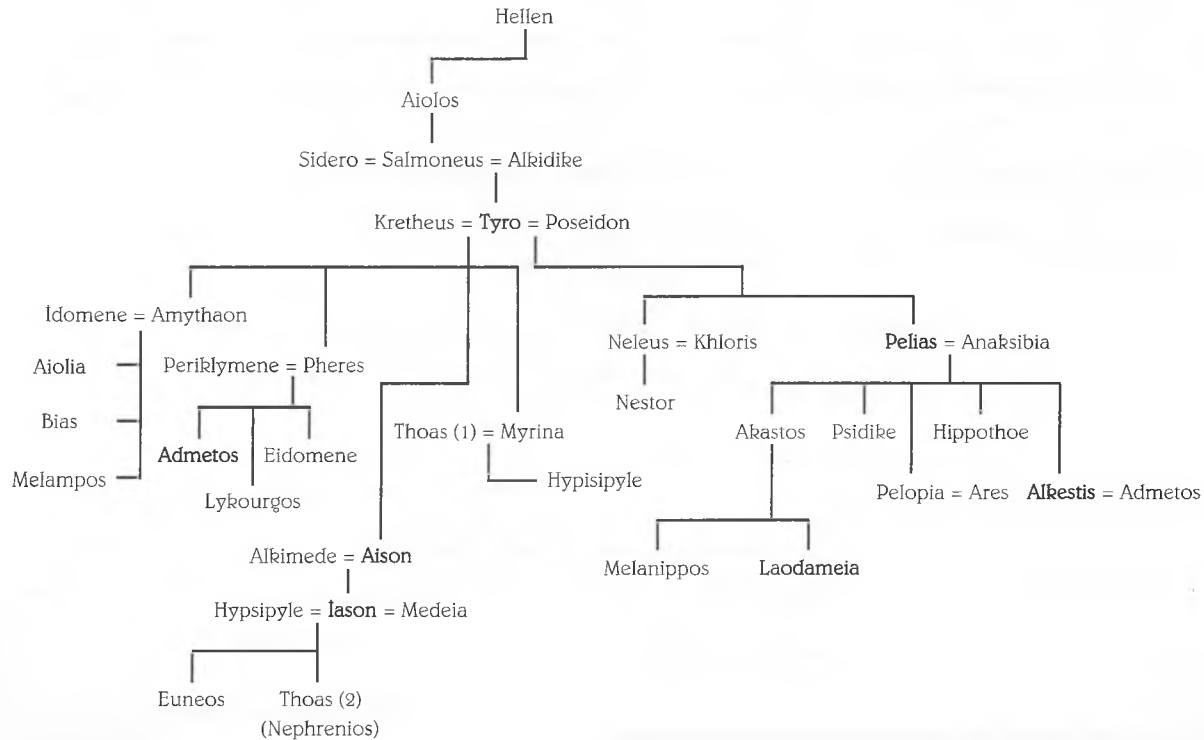
Tablo 12: *Atlas'ın Soy Ağacı (Kızları II)*

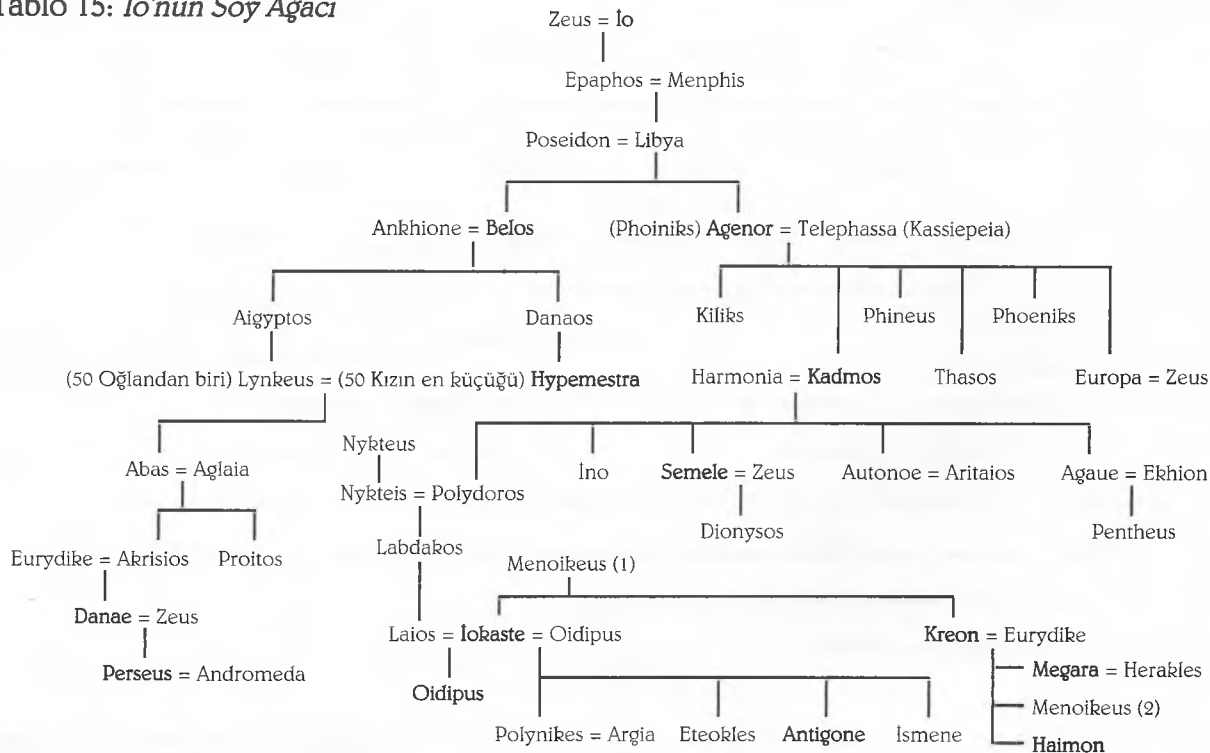
Tablo 13: Dardanos'un Soy Ağacı

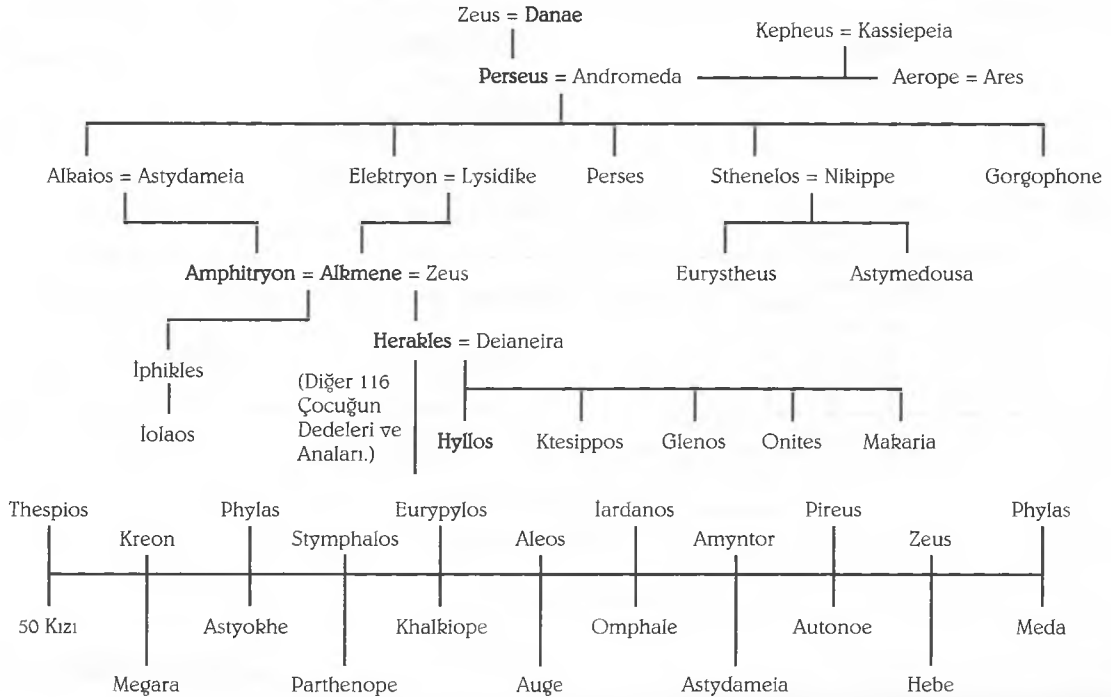
Tablo 14: Tyro'nun Soy Ağacı

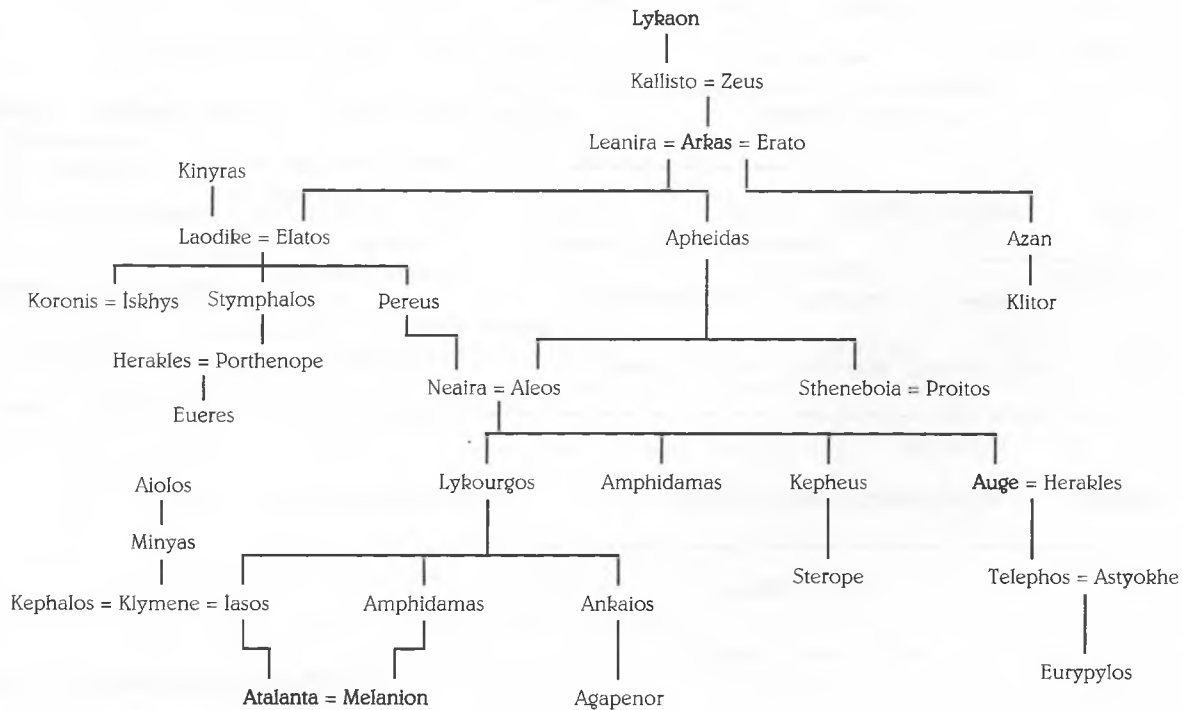
Tablo 15: *Io'nun Soy Ağacı*

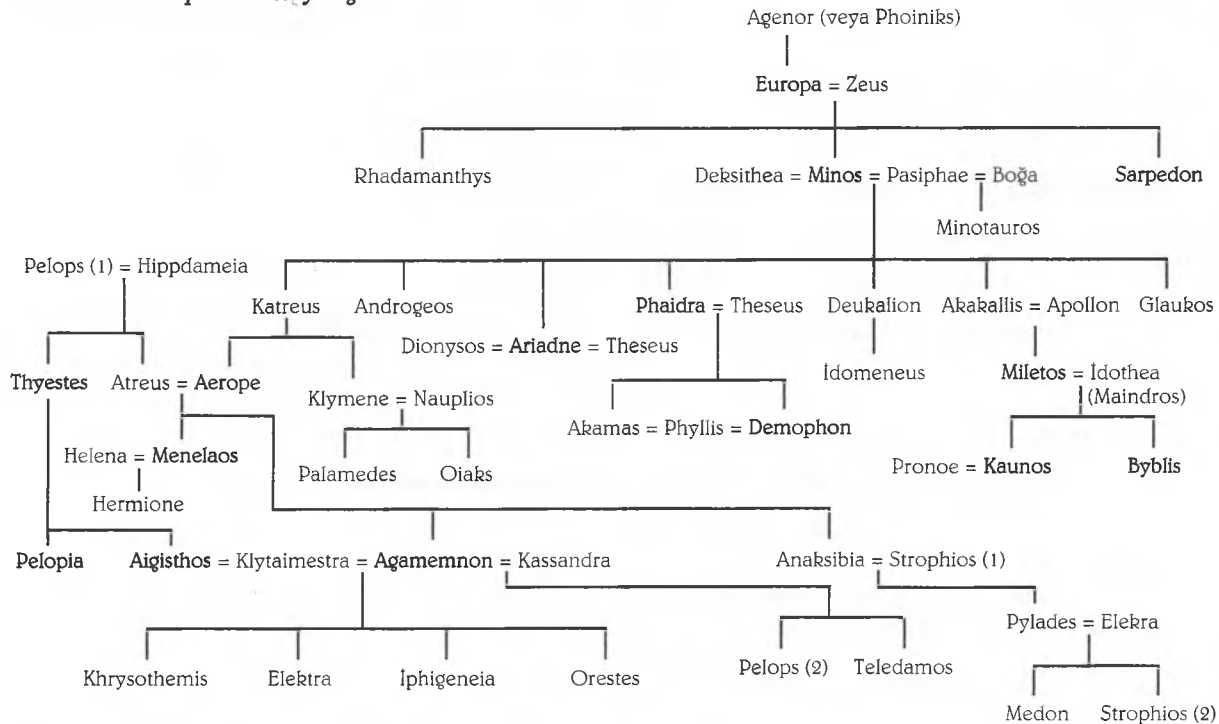
Tablo 16: Danae'nin Soy Ağacı

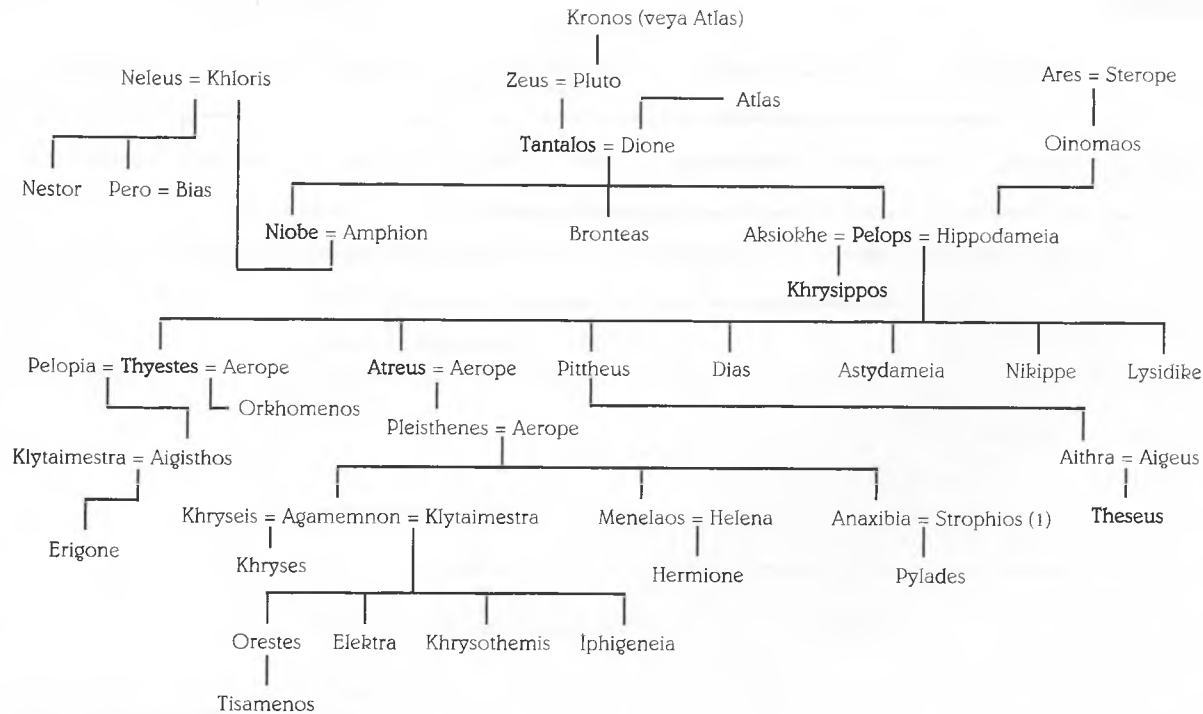
Tablo 17: *Lykaon'un Soy Ağacı*

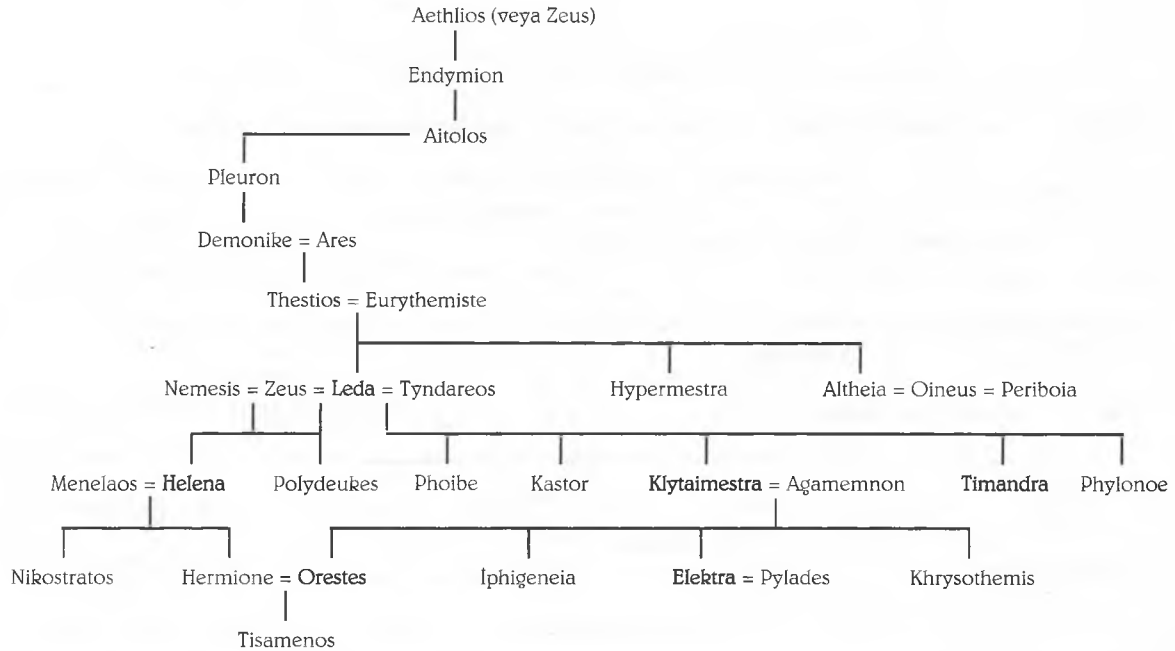
Tablo 18: *Europa'nın Soy Ağacı*

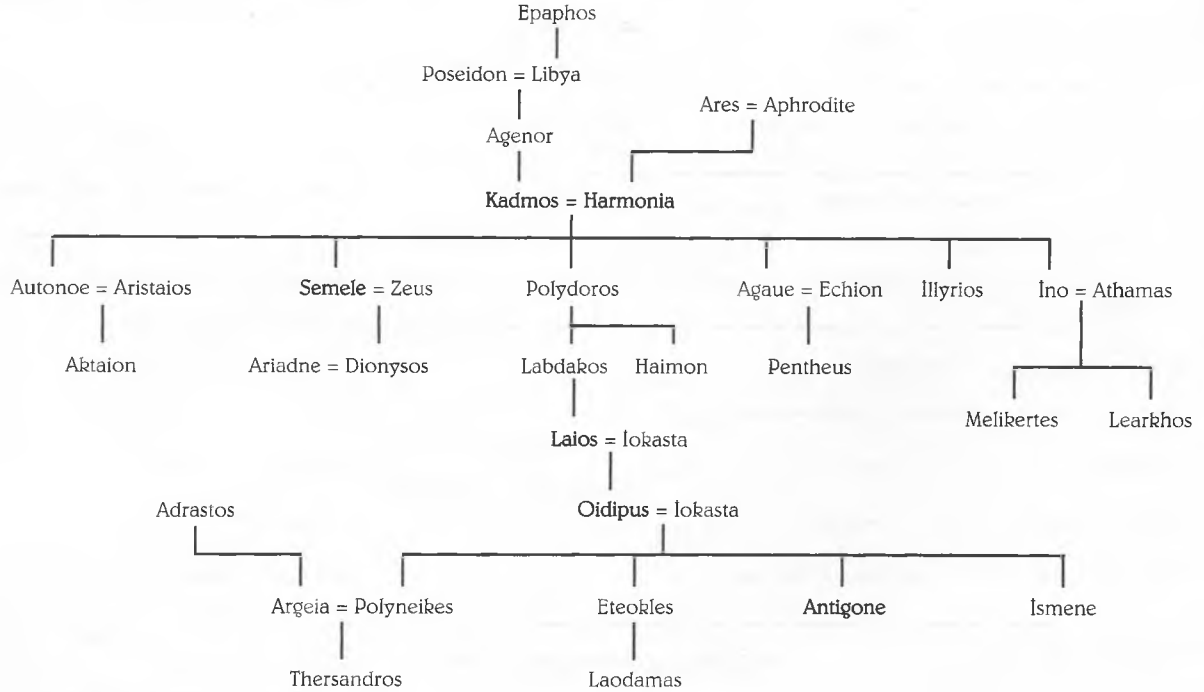
Tablo 19: *Tantalos'un Soy Ağacı*

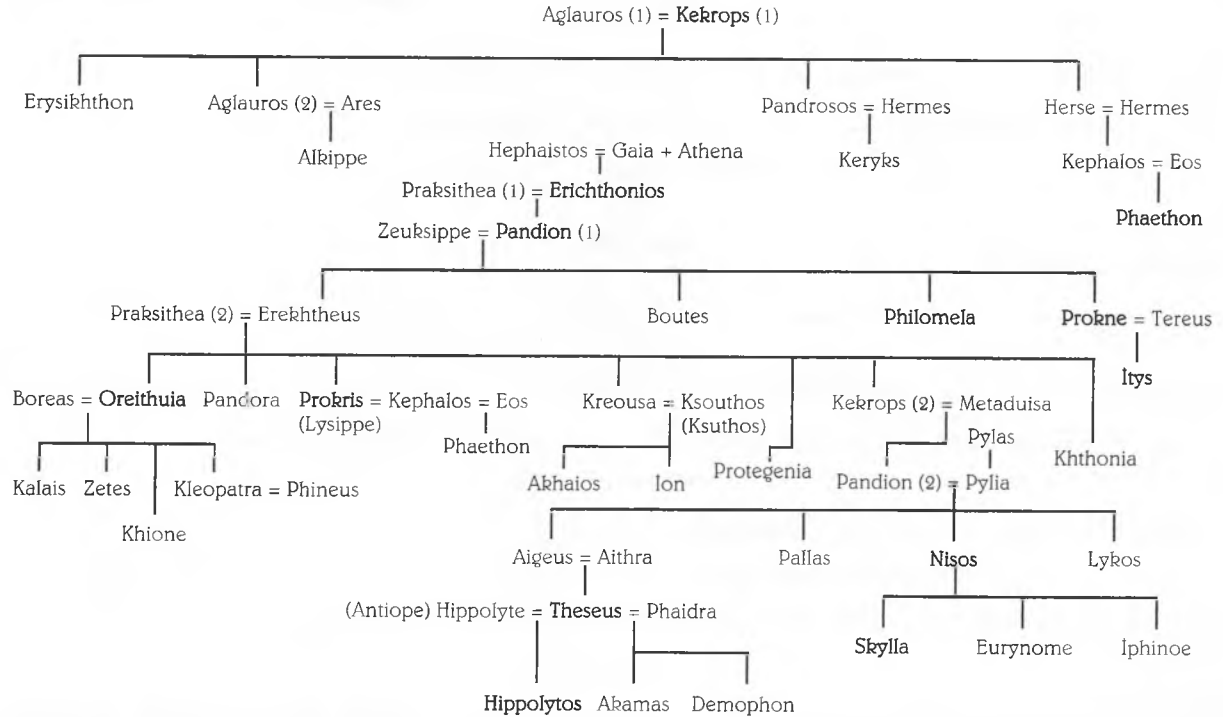
Tablo 20: *Leda'nın Soy Ağacı*

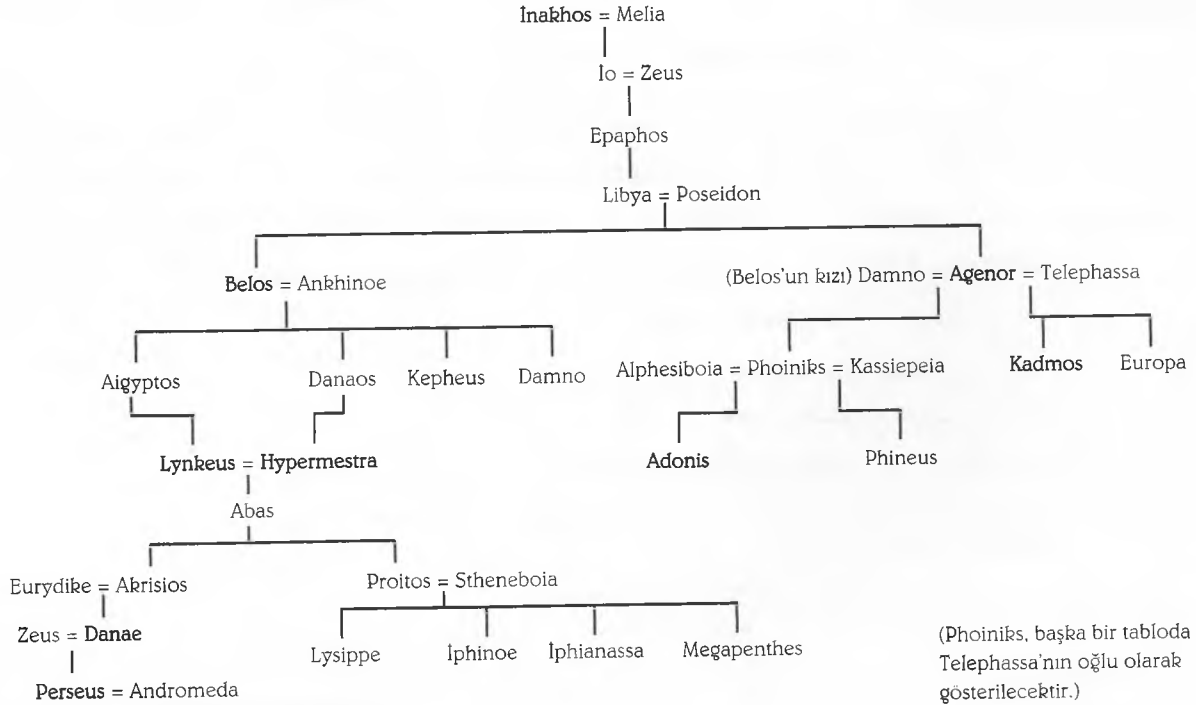

Tablo 21: *Kadmos'un Soy Ağacı*

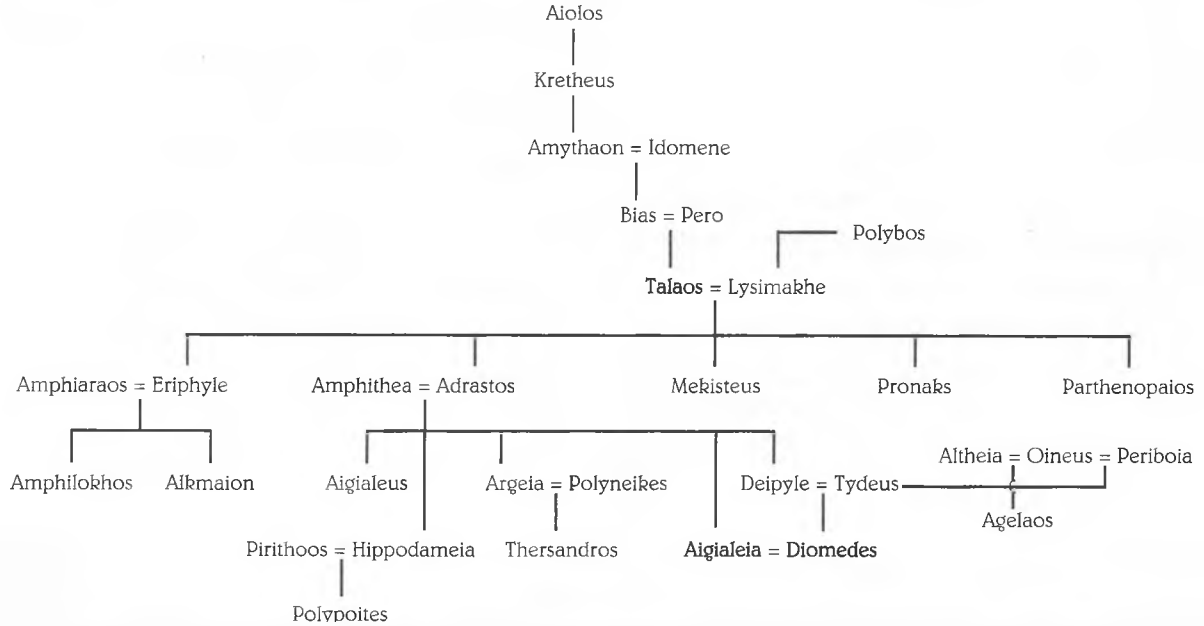

Tablo 22: *Pandion'un Soy Ağacı*

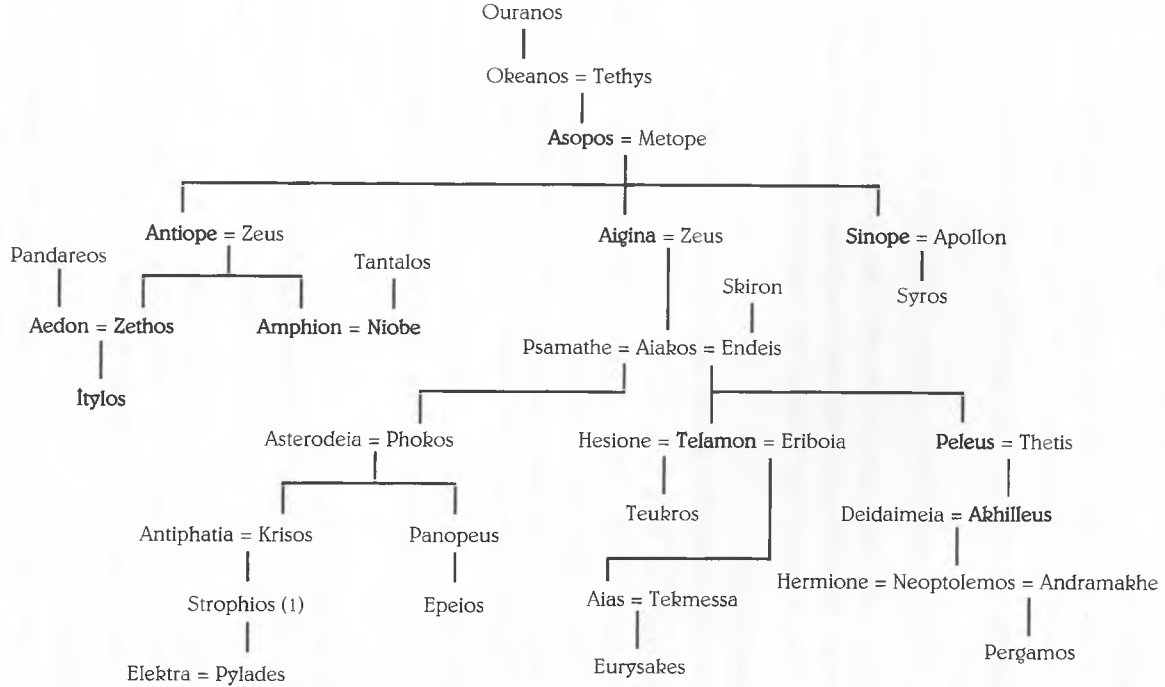

Tablo 23: *Inakhos'un Soy Ağacı*

Tablo 24: Talaos'un Soy Ağacı

Tablo 25: Asopos'un Soy Ağacı (Kızları)

Mitolojik Şahıslar İndeksi

Abas, 307, 315.

Lynkeus'un Hypermestra'dan doğma oğlu. Mantineus'un kızı Aglaia'nın kocası. Akrisios'un Argos kralı olan babası.

Admetos, 74, 90, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 219, 300, 306.

Pheres'in oğlu, Alkestis'in kocası. Tessalia'lı Pherai'lerin kralı.

Adonis, 3, 6, 8, 21, 29, 30, 33, 124, 191, 192, 196, 218, 238, 297, 315.

Phoiniks'in, Theias'ın veya Kinyras'ın kendi kızı Myrrha'dan doğma oğlu. Aphrodite'nin sevgilisi olan bereket tanrısı.

Adrastos, 305.

Laomedon'un Strymo'dan doğma oğlu.

Adrastos, 119, 300, 313, 316.

Talaos'un Lysimakhe'den doğma oğlu. Amphithea'nın kocası. Argeia'nın, Deiphyle'nin, Aigialeia'nın ve Hippodameia'nın babası. Polyneikes'in, Tydeus'un, Diomedes'in ve Pirithoos'un kayınpederi. "Thebai'ye Karşı Yediler" sefesine öncülük eden adam. Argos kralı.

Aello, 295.

Pontos'un Gaia'dan doğma oğlu Thaumastos'un Elektra'dan doğma kızı.

Aedon, 234, 303, 317.

Pandareos'un Hermothae'den doğma kızı. Zethos'un karısı. Yanlışlıkla öldürdüğü oğlu İtylos'un anası.

Aedon, 5, 66, 114, 149, 228, 233, 234.

Pandareos'un kızı, Polytekhnos'un karısı. Oğlu İtys'i öldürüp babasının önüne yemek diye koyan kadın. Khelidon'un ablası.

Aerope, 308.

Kepheus'un kızı. Ares'e bir oğlan çocuk doğururken ölmüş olduğu hâlde, çocuğunu emzirmeye devam eden kadın.

Aerope, 119, 310, 311.

Minos'un Pasiphae'den doğma oğlu Katreus'un kızı. Atreus'un veya Atreus'un oğlu Pleisthenes'in karısı. Agamemnon'un, Menelaos'un ve Anaksibia'nın anası.

Aethlios, 298, 299, 312.

Zeus'un, Deukalion'un kızı Protogeneia'dan doğma oğlu. Kalyke'nin kocası. Endymion'un babası.

Agamemnon, 110, 157, 169, 171, 172, 200, 267, 273, 310, 311, 312.

Atreus'un (veya Pleisthenes'in), Katreus'un kızı Aerope'den doğma oğlu. Troya Savaşı'na katılan orduların başkomutanı. Klytaimnestra'nın kocası. Elektra ile Orestes'in babası.

Agaue (Agave), 207, 307, 313.

Kadmos'un Harmonia'dan doğma kızı. Ino ile Semele'nin kız kardeşi. Ekhion'un karısı, Penteus'un anası. Dionysos'un delirtmesiyle oğlunu parçalayarak öldüren kadın.

Agelaos, 316.

Kalydon kralı Oineus'un Althaia'dan doğma oğlu.

Agelaos, 160.

Priamos'un çoban başı. Paris'i gizlice dağda büyütüp sürülerinin çobanı yapan adam.

Agenor, 112, 206, 307, 310, 313, 315.

Poseidon'un Nympha Libya'dan doğma oğlu. Belos'un ikiz kardeşi. Telephassa'dan doğma Kadmos ile Europa'nın babası.

Agenor, 299.

Pleuron'un Ksanthippe'den doğma oğlu.

Aglaiia, 19.

Zeus'un kızı. Bir rivayete göre, Hephaistos'un karısı. Kharit tanrıçalarının en genci. Parlaklığı temsil eden tanrıça.

Aglaiia, 307.

Mantineus'un kızı, Abas'ın karısı. Akrisios ile Proitos isimli ikizlerin anası.

Aglauros (1), 228, 314.

Kekrops (1)'in karısı. Pandrosos, Herse ve Aglauros (2) adlı kızların anası.

Aglauros (2), 314.

Kekrops (1)'in Aglauros (1)'den doğma kızı. Ares'ten olma Alkippe'nin anası.

Aiakos, 41, 46, 150, 247, 296, 317.

Zeus'un, Asopos'un kızı Nympha Aigina'dan doğma oğlu. Nereus'un kızı Psamathe'den doğma Phokos'un babası. Psamathe, Aiakos'tan kaçıp kurtulmak için fok şekline bürününce, çocuğun adı da, buna benzetilerek "Phokos" olmuştur. Aiakos, aynı zamanda, Endeis'ten doğma Telamon ile Peleus'un da babasıdır.

Aias, 304, 317.

Telamon'un Eriboia'dan (Periboia'dan) doğma oğlu. Teuker'in üvey kardeşi. Akhilleus'un yeğeni. Troya Savaşı'nın ünlü kahramanlarından biri.

Aietes, 150, 157, 158, 159, 225, 294, 301.

Helios'un oğlu. Pasiphae'nin erkek kardeşi. Medeia'nın ve Iophossa'nın babası. Gürcistan kralı.

Aigeus, 218, 225, 226, 229, 311, 314.

Pandion (2)'nin Pylia'dan doğma oğlu. Aithra'nın kocası. Bir rivayete göre, Poseidon'dan olduğuna inanılan Theseus'un babası.

Aigialeia, 6, 299, 316.

Adrastos'un Amphithea'dan doğma kızı. Diomedes'in karısı. Aphrodite'nin buyruğuna uyarak kocasını başkasıyla aldatan kadın.

Aigialeus, 316.

Adrastos'un Amphithea'dan doğma oğlu.

Aigina, 46, 63, 296, 317.

Asopos'un Metope'den doğma kızı. Zeus'tan olma Aiakos'un anası.

Aigisthos, 171, 172, 200, 210, 310, 311

Thyestes'in fücür suçu işleyerek kızı Pelopia'dan edindiği oğlu. Klytaimestra ile birlikte olup Agamemnon'u öldüren adam.

Aigle, 19, 293.

Nyk'in (Gece'nin) kızı. Hesperid'ler denen kızlardan biri.

Aigypios, 210, 211.

Anteus'un Boulis'ten doğma oğlu. Yanlışıklıkla annesiyle cinsel ilişkiye giren delikanlı.

Aiggyptos, 189, 307, 315.

Belos'un Ankhinoe'den doğma oğlu. Mısır'a (Egypt) ismini veren kahraman. 50 oğlunu, ikiz kardeşi Danaos'un 50 kızı ile evlendirmek isteyen Arabistan ve Mısır kralı.

Ainarete, 298.

Deimakhos'un kızı, Aiolos'un karısı.

Aineias, 3, 8, 12, 138, 163, 164, 165, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 267, 297, 305.

Ankhises'in Aphrodite'den doğma oğlu. Tanrılar tarafından Roma'yı kurmakla görevlendirilmiş olan Troyalı kahraman. Kreousa'nın kocası, Dido'nun sevgilisi.

Aiolia, 306.

Amythaon'un Idomene'den doğma kızı.

Aiolos, 63, 74, 102, 110, 214, 215, 298, 299, 300, 301, 302, 306, 309, 316.

Hellen'in Orseis'ten doğma oğlu. Diğer iki kardeşi Ksuthos ve Doros ile birlikte Hellen soyunun yaratıcısı. Oğulları, birçok kral hanedanının yaratıcısı olmuştur. Kızı Kanake'yi, erkek kardeşi Makareus ile fücür ilişkisine girdiği için öldürttüğü rivayet edilen Rüzgârlar Kralı.

Aisakos, 111, 159, 160, 305.

Priamos'un Arisbe'den doğma rüya yorumcusu oğlu.

Aison, 118, 119, 149, 150, 300, 306.

Kretheus'un Tyro'dan doğma oğlu. İason'un babası.

Aither, 73, 293.

Işıklı gök. Esîr denen ve dünyayı çepeçevre saran hava tabakası.

Aitolos, 299, 312.

Endymion'un bir nympha'dan doğma oğlu. Peloponessos'ta Elis şehrinin kralı. Pleuron ile Kalydon'un babası.

Aithra, 311.

Pelops'un oğlu Pittheus'un kızı. Aigeus'un karısı. Theseus'un anası.

Akakallis, 310.

Minos'un Pasiphae'den doğma kızı. Önce Hermes tarafından hâmile bırakılmış, sonra Apollon'a aralarında Miletos'un da bulunduğu üç oğul doğurmuştur.

Akamas, 310, 314.

Theseus'un Phaidra'dan doğma oğlu. Troya Savaşı'na katılan ve Tahta At'ın içerisine saklanan yiğitlerden biri. Demophon'un erkek kardeşi.

Akastos, 224, 246, 248, 249, 300, 306.

Pelias'ın Anaksibia'dan doğma oğlu. Iolkos kralı. Alkestis'in erkek kardeşi. Laodameia'nın babası. Babası Pelias'ı, bir oyuna getirip öldürdüğü için Medeia ile İason'u yurdundan kovan kral.

Akhaios, 74, 314.

Ksuthos'un Kreousa'dan doğma oğlu. İon'un erkek kardeşi. Akha'ların cedd-i âlâsı.

Akheloos, 139, 147, 299.

Okeanos'un Tethys'ten doğmuş oğullarından biri; ırmakların en büyüğü. Herakles'le yaptığı kavgada yenik düşmüş olan bu Irmak Tan-

rı, bundan sonra Deineira'ya talip olmaktan vazgeçmiştir.

Akhilleus, 49, 57, 66, 82, 102, 109, 110, 150, 159, 161, 166, 167, 223, 267, 317.

Peleus'un, Nereus'un kızlarından Thetis'ten doğma oğlu. Troya Savaşısı sırasında, Priamos'un oğlu Hektor'u öldüren Akha'lı ünlü kahraman.

Akrisios, 59, 299, 307, 315.

Argos kralı Abas'ın Aglaia'dan doğma oğlu. Danae'nin babası. Proitos'un ikiz kardeşı.

Aksiokhe, 119, 311.

Pelops'a Khrysippos'u doğurmuş olan nympha.

Aktaion, 7, 113, 313.

Aristaios'un Kadmos'un kızı Autonoe'den doğma oğlu. Kentauros Kheiron'un avlanma sanatını öğrettiği delikanlı.

Aktor, 299.

Myrmidon'un, Aiolos'un kızı Peisidike'den doğma oğlu.

Aktor, 302.

Deion'un Diomedede'den doğma oğlu. Menoitios'un babası. Bir rivayete göre, Protesilaos'un da babası.

Alastor, 196.

Neleus'un oğlu. Nestor'un erkek kardeşı. Harpalyke'nin kocası. Herakles tarafından öldürülen kahramanlardan biri.

Aleksandros (Paris), 12, 18, 36, 108, 110, 145, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 174, 175, 176, 177, 178, 247, 305.

Priamos'un Hekabe'den doğma ikinci oğlu. Oinone'nin kocası. Helena'yı Troya'ya kaçıran, Akhilleus'u topuğundan yaralayarak öldüren Troyalı yakışıklı.

Aleos, 148, 308, 309.

Apheidas'ın oğlu. Arkadia kralı. Lykourgos'un, Kepheus'un ve Herakles'ten bir çocuk sahibi olan Auge'in babası.

Alilat, 26.

Aphrodite Ourania'nın Araplarca benimsenmiş olan adı.

Alkathoos, 304.

Pelops'un Hippodameia'dan doğma oğlu. Telamon'un karısı Eriboia'nın babası.

Alkaios, 308.

Perseus'un Andromeda'dan doğma oğlu. Amphitryon'un babası.

Alkestis, 42, 90, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 110, 172, 219, 246, 300, 306.

Pelias'ın Anaksibia'dan doğma kızı. Admetos'un karısı. Kocasının hayatını feda eden kadın.

Alkimedea, 119, 306.

Phylakos'un kızı, Aison'un karısı. İason'un anası.

Alkinoos, 158.

Phaikler'in kralı. Odysseus'u, İason ve Medeia ikilisini evinde misafir eden kral.

Alkippe, 314.

Aglauros (2)'nin Ares'ten olma kızı.

Alkmaion, 316.

Amphiaraos'un Eriphyle'den doğma oğlu.

Alkmene, 137, 296, 308.

Elektryon'un Lysidike'den doğma kızı. Amphitryon'un karısı. Zeus'tan olma Herakles'in anası.

Alkyone, 5, 74, 90, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 298.

Aiolos'un Ainarete'den doğma kızı. Keyks'in karısı.

Alkyone, 303.

Atlas'ın Pleione'den doğma, Pleiad denen kızlarından biri. Hyrieus'un anası.

Alkyoneus, 111.

Gaia'nın Ouranos'tan olma iri kıyım güçlü oğlu. Tanrılarla devler arası savaş sırasında, devlerden yana hareket ettiği için Herakles tarafından ayakları yerden kesilerek (annesinden aldığı güçten mahrum bırakılarak) öldürülen dev. Babalarını kaybetmenin acısına dayanamayan kızları da, denize atlayıp intihar etmişlerdir.

Aloeus, 81, 299.

Poseidon'un Kanake'den doğma oğlu. Triops'un kızı Iphimedia'dan doğma Otos ve Ephialtes isimli devlerin babası. Bu çocuklar, aynı zamanda Poseidon'un çocukları olarak da kabul edilirler. Tanrıların devlerle olan savaşında tanrılara karşı savaşmışlardır. Apollon ve Herakles tarafından öldürülmüşlerdir. Oloeusoğulları denen bu dev yaratıklar, Hades'te yılanlarla bir sütuna bağlanmışlar, bir baykuşun çıkardığı ses, devamlı olarak kulaklarını çınlatmıştır.

Alpheios, 8, 132.

Okeanos'un Tethys'ten doğma oğlu. Nympha Erethusa'ya âşık olan bir ırmak tanrısı.

Alphesiboia, 315.

Bir rivayete göre, Phoiniks'ten olma Adonis'in anası.

Althaia, 66, 138, 299.

Ares'in oğlu Thestios'un Eurythemiste'den doğma kızı. Meleagros ile Deianeira'nın anası. Klydon kralı Oineus'un karısı.

Ameinias, 36, 258.

Aşkı karşılıksız kaldığı için intihar etmiş olan bir Narkisson hayranı.

Ammon, 8, 181.

Libya çöllerinde de bir tapınağı bulunan, Zeus ile Zeus-Ammon veya Zeus-Iuppiter şeklinde aynileştirilmiş olan bir Mısır tanrısı.

Amphidamas, 309.

Lykourgos'un oğlu, İasos'un erkek kardeşi. Melanion'un babası.

Amphiaraios, 300, 316.

Oekles'in, Thespios'un kızı Hypermestra'dan doğma oğlu. Zeus'un ve Apollon'un koruduğu, cesareti ve muharipliği ile ünlü bir kâhin. Talaos'un kızı, Adrastos'un kız kardeşi Eriphyle'nin kocası.

Amphilokhos, 316.

Amphiaraios'un Eriphyle'den doğma oğlu.

Amphion, 64, 200, 234, 296, 303, 311, 317.

Zeus'un Antiope'den doğma sanatkar oğlu. Zethos'un ikiz kardeşi. Niobe'nin kocası.

Amphithea, 316.

Talaos'un oğlu Pronaks'ın kızı. Adrastos'un karısı. Argeia, Hippodameia, Deipyle ve Aigialeia isimli ünlü dört kızın anası.

Amphitrite, 161, 295, 296.

Nereus'un Doris'ten doğma kızı. Thetis'in kız kardeşi. Poseidon'un karısı. Denizlerin Kraliçesi olarak kabul edilen kadın. Poseidon onu, Naksos adası yakınlarında görmüş, kaçırmış ve onunla evlenmiştir.

Amphitryon, 137, 308.

Alkaios'un, Pelops'un kızı Astydameia'dan doğma oğlu. Herakles'in anası Alkmene'in kocası.

Amyklas, 303.

Lakedaimon'un Sparta'dan doğma oğlu.

Amyntor, 308.

Pelion dağı eteklerindeki Orminion şehrinin kralı. Astydameia'nın babası.

Amythaon, 306, 316.

Kretheus'un Tyro'dan doğma oğlu. Melampous'un ve Bias'ın babası.

Anaksibia, 310.

Atreus'un (veya Pleisthenes'in) kızı. Agamemnon ile Menelaos'un kız kardeşı. Strophios'un karısı, Pylades'in anası.

Anaksibia, 300, 306.

Bias'in İphianassa'dan doğma kızı. Pelias'in karısı.

Androgeos, 310.

Minos'un Pasiphae'den doğma oğlu. Paros kralı.

Andromakhe, 78, 305.

Eetion'un kızı. Priamos'un oğlu Hektor'un karısı. Astyanaks'ın anası. Akhilleus'un oğlu Neoptolemos'un tutsağı.

Andromeda, 307, 308, 315.

Kepheus'un Kassiepeia'dan doğma kızı. Perseus'un karısı.

Ankaios, 309.

Lykourgos'un, amcası Kepheus ile birlikte Argo Seferi'ne katılan oğlu. Agapenor'un babası.

Ankhinoe, 315.

Nil nehri'nin kızı. Belos'un karısı. Danaos ile Aigyptos denen ikizler ile Damno'nun anası.

Ankhises, 3, 12, 163, 164, 178, 238, 267, 297, 304, 305.

Kapys'in Themiste'den doğma oğlu. Aphrodite'nin sevgilisi. Aineias'ın babası.

Anksiokhe, 199, 311.

Bir nympa. Pelops'tan olma Khryssippos'un anası.

Anteia, 224, 301.

Homeros'un Stheneboia yerine kullandığı isim. Proitos'un karısı.

Anteros, 297.

Aphrodite'nin Ares'ten veya Hermes'ten doğma oğlu. Karşı-Aşk.

Antheus, 210.

Boulis'in kocası. Aigypios'un babası.

Antigone, 90, 208, 307.

Oidipus'un, anası İokaste'den doğma fedakâr kızı. Kreon'un oğlu Haimon'un ölûme mahkûm edilen sözlüsü.

Antikleia, 302.

Philonis'in, Hermes'ten olma kızı. Leartes'in karısı. Odysseus'un anası.

Antilokhos, 300.

Nestor'un Troya Savaşı'na katılmış olan oğlu.

Antion, 61.

Periphas'ın Astyagia'dan doğma oğlu. Bir rivayete göre, İksion'un babası.

Antiope, 200, 296, 303, 317.

Asopos'un Metope'den veya Nykteus'un Polykso'dan doğma kızı. Zeus'tan olma Zethos ile Amphion'un anası.

Antiope (veya Hippolyte), 216, 217, 264, 314.

Theseus'un kaçırıp Hippolytos'a hâmile bıraktığı Amazon kadın. Amazonlar kraliçesi Hippolyte'nin kız kardeşi veya Hippolyte'nin başka bir ad ile kendisi. Bir rivayete göre Hippolytos'un anası.

Antiphatia, 317.

Naubolos'un kızı, Krisos'un karısı. Pylades'in babası Strophios'un anası.

Anu, 88.

Sümer, Akkad ve Hitit panteonunda önemli bir yeri olan tanrı. Bir Mezopotamya gök tanrısı. İshar'ın babası.

Aphareus, 303, 304.

Perieres'in Gorgophone'den doğma oğlu.

Apheidas, 309.

Arkas'ın Leanira'dan doğma oğlu.

Aphrodite, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 49, 50, 53, 69, 78, 79, 83, 84, 89, 90, 91, 93, 95, 99, 100, 103, 104, 110, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 138, 144, 146, 149, 152, 153, 157, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 176, 178, 191, 196, 201, 206, 207, 208, 211, 212, 215, 216, 218, 219, 220, 221, 224, 226, 228, 229, 235, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 255, 260, 262, 263, 267, 268, 269, 293, 294, 296, 297, 304, 305, 313.

Zeus'un Dione'den doğma kızı. Veya Ouranos'un denize atılan hayalarından doğmuş olan kızı. Romalıların "Venus" dedikleri Aşk ve Güzellik tanrıçası. On iki Olymposlu ölümsüzden biri.

Aphrodite Ourania, 9, 20, 25, 26, 27, 28, 30, 35, 41, 83, 84, 95, 100, 120, 124, 228, 243, 268, 269, 297.

Ouranos'un (Gök'ün) kızı olarak kabul edilen Göksel Aphrodite. Gök'ten doğduğu için ulvî ve uhrevî olan aşkların tanrıçası.

Aphrodite Pandemos, 9, 28, 29, 30, 32, 35, 83, 84, 297.

Zeus'un Dione'den doğma kızı. Bir kadının rahminden doğmuş olduğu için sıradan, alelâde olan aşkların tanrıçası.

Apis, 113.

Mısır'ın kutsal boğası. Boynuzları arasında güneş diski bulunan, öldüğü zaman hemen yenisi doğan, doğum günü kutlanan bereketlilik sembolü.

Apollon, 1, 2, 5, 19, 62, 64, 75, 78, 91, 92, 94, 98, 99, 101, 102, 103, 108, 111, 113, 114, 150, 151, 155, 157, 160, 161, 162, 165, 166, 167, 172, 189, 202, 203, 204, 205, 217, 219, 223, 225, 264, 265, 266, 267, 273, 294, 296, 298, 302, 310, 317.

Zeus'un Titanid Leda'dan doğma oğlu. Artemis'in ikiz kardeşi. On iki Olymposlu ölümsüzden biri. Romalıların "Apollo" dedikleri güzel sanatlar, müzik, tıp ve bilicilik tanrısı. Edindiği çocuklar, çoğunlukla ya kâhin, ya hekim, ya da Orpheus gibi, Krotopos'un kızı Psamathe'den doğma Linos ve Philonis'ten doğma Philammon gibi müzis-

yen olmuşlardır.

Apsyrtos, 294.

Aietes'in oğlu. Medeia'nın doğrayıp parçalarını denize attığı erkek kardeşi.

Arakhne, 5.

Örgü örmede usta bir Lydia'lı kız. Kolophon'lu İdmon'un kızı. Athena'nın örümceğe dönüştürdüğü kız.

Arena, 302.

Aphareus'un üvey kız kardeşi ve karısı.

Ares, 3, 8, 9, 12, 18, 21, 29, 30, 35, 41, 62, 81, 91, 128, 161, 162, 196, 206, 212, 229, 263, 293, 296, 297, 299, 304, 306, 311, 312, 313, 314.
Zeus'un, kız kardeşi Hera'dan doğma oğlu. Romalıların "Mars" dedikleri Savaş Tanrı. On iki Olymposlu ölümsüzden biri. Aphrodi-te'nin sevgilisi ve bazı çocuklarının babası.

Arete, 158.

Alkinoos'un karısı. Misafirperverliği ve Medeia'yı koruması ile ünlü bir kraliçe.

Arethusa, 7, 132.

Alpheios'un nehrinde yıkanırken, bu ırmak Tanrı'nın âşık olduğu ve peşinden Syrakusa'ya kadar gittiği Artemis müridi nympa.

Argeia, 313, 316.

Argos kralı Adrastös'un Amphithea'dan doğma kızı. Oidipus'un oğlu Polynikes'in karısı. Thersandros'un anası.

Argennos, 267, 301.

Leukon'un kızı Pisidike'nin oğlu. Agamemnon'un, yıkanırken görüp âşık olduğu yakışıklı oğlan.

Argiope, 302.

Thamyris'in anası olan bir nympa. Müzisyen Philammon'un karısı.

Argalos, 303.

Amyklas'ın Diomedede'den doğma oğlu.

Argonautlar, 119, 226, 267, 273.

Altın postu almak için, Arestor'un oğlu Argo'nun inşa ettiğı bir gemi ile, "Argo gemisi" ile, sefere çıkan ve pek çok macera yaşamış olan kahramanlar. Argo Gemicileri.

Argos, 301.

Phriksos'un Iophossa'dan (veya Khalkiope'den) doğma oğlu.

Argos, 46, 296.

Zeus'un, Phoroneus'un kızı Niobe'den doğma oğlu. Zeus'un hâmile bıraktığı ilk ölümlü kadından doğma oğlu. Bir rivayete göre, Hera'nın lo'ya bekçilik etmekle vazifelendirdiğı çok gözlü çoban Argos'un babası.

Ariadne, 155, 185, 217, 218, 221, 226, 227, 263, 264, 310, 313.

Minos'un Pasiphae'den doğma kızı. Theseus'un Naksos adasında terkettiğı kadın. Phaidra'nın ablası. Dionysos'un karısı.

Arisbe, 111, 159, 305.

Merops'un kızı. Priamos'un ilk karısı. Aisakos'un anası.

Aristaios, 92, 93, 113, 313.

Apollon'un Hypseus'un kızı Nympha Kyrene'den doğma oğlu. Kadmos'un kızı Autonoe'nin kocası. Orpheus'un karısı Eurydike'nin ölümüne sebep olan adam.

Arkas, 113, 296, 309.

Zeus'un Kallisto'dan doğma oğlu. Lykaon'un torunu. Büyütülmesi için Hermes'in anası Maia'ya emanet edilmiş olan çocuk.

Arsinoe, 302, 303.

Messenia kralı Leukippos'un Philodike'den doğma kızı. Bir rivayete göre Apollon'un sevgilisi.

Artemis, 2, 5, 6, 7, 62, 64, 94, 103, 113, 157, 166, 216, 217, 218, 219, 220, 224, 267, 294, 296.

Zeus'un Titanid Leto'dan doğma kızı. Apollon'un kız kardeşi. Romalıların "Diana" dedikleri "Altın yaylı, altın tahtlı" av ve ay tanrıçası. Üç bakire tanrıçadan ve on iki Olymposlu ölümsüzden biri.

Asia, 298.

Okeanos'un Tethys'ten doğma kızı, İapetos'tan olma dört çocuğun anası.

Askanios, 305.

Aineias'ın, Priamos'un kızı Kreusa'dan doğma oğlu.

Asklepios, 219, 220.

Apollon'un Koronis'ten doğma oğlu. Hekim Tanrı. Sağlığı simgeleyen Hygieia isimli kızın babası. Epione'den doğma ve Diokles'in kızı Antikleia'nın kocası olan hekim Makhaon'un babası. Romalıların "Aesculapius" dedikleri hekimlik tanrısı.

Asopos, 46, 63, 317.

Okeanos'un Tethys'ten doğma oğlu. Bir ırmak tanrı. Metope'den doğma Antiope ile Aigina'nın babası.

Assaon, 69, 78, 198.

Niobe'nin babası. Lydia geleneğine göre, kızı ile fücür ilişkisine girmek istediği için, kızının ve çocuklarının ölümüne sebep olan adam.

Assarakos, 304, 305.

Tros'un Irmak Tanrı Skamandros'un kızı Kallirhoe'den doğma oğlu. Kapys'in babası. Ganymedes'in erkek kardeşi.

Astarte, 21, 27.

Semitik aşk ve bereket tanrıçası. Eski Ahid'de Astoret adıyla anılan, Sidon ve Fenike tanrıçası.

Asterie, 294, 295.

Titan Tanrı Koios'un Phoibe'den doğma kızı, Leto'nun kız kardeşi. Perses'in karısı. Hekate'nin anası.

Asterodeia (Asteria), 302, 317.

Deion'un Ksouthos'un kızı Diomede'den doğma kızı. Phokos'un karısı.

Astraios, 22, 110, 295.

Kreios'un oğlu, Şafak Tanrıça Eos'tan doğma rüzgârların ve Keyks'in babası Eosphoros'un babası.

Astyanaks, 305.

Hektor'un Andromakhe'den doğma, surlardan aşağı atılarak öldürülen oğlu.

Astynameia, 224, 246.

Akastos'un karısı. Laodameia'nın anası. Peleus'u, kendisine cinsel tacizde bulunmakla haksız yere suçlayan kadın.

Astynameia, 308.

Amyntor'un kızı. Herakles'e çocuk doğurmuş kadınlardan biri. Herakles, önce kızı babasından istemiş, reddedilince, şehri zaptetmiş, kralı öldürerek kızını kaçırmıştır.

Astynameia, 311.

Pelops'un Hippodameia'dan doğma kızı. Perseus'un oğlu Alkaios'un karısı. Amphitryon'un anası. Pelops, kızlarının üçünü de Perseus'un oğullarıyla evlendirmiştir.

Astymedouse, 308.

Sthenelos'un kızı, Oidipus'un karısı. İokaste'nin ölümünden sonra Oidipus'la evlenmiş olduğu söylenen kadın.

Astyokhe, 309.

Herakles'in Auge'den doğma oğlu Telephos'un karısı.

Astyokhe, 245, 302,

İphiklos'un karısı, Podarkes ile Protesilaos'un anası.

Astyokhe, 308.

Phylas'ın kızı. Herakles'e bir oğlan çocuk doğuran kadınlardan biri.

Astyokhe, 304, 305.

Simoeis Irmağı'nın (Dümrek çayı'nın) kızı. Dardanos'un oğlu Erikthonios'un karısı. Amphitryon'un anası.

Atalanta, 4, 113, 301, 309.

Boiotia'da yaygın bulunan inanca göre, Athamas'ın oğlu Skhoineus'un, Minyas'ın kızı Klymene'den doğma kızı. Ayağına çabukluğuyla ünlü avcı kız.

Ate, 296.

Eris'in, gaflette bulunmayı, hata etmeyi, ahmaklık etmeyi simgeleyen kızı. Zeus'un Olympos'tan aşağı atıp insanların arasında yaşamaya mahkûm ettiği büyük kızı.

Athamas, 207, 267, 298, 301, 313.

Aiolos'un oğlu. İlk karısı Nympha Nephele'den doğma Phriksos ile Helle'nin babası. Ino'nun ve Themisto'nun kocası.

Athena, 2, 5, 12, 37, 46, 47, 50, 53, 55, 59, 62, 98, 125, 157, 161, 162, 163, 166, 169, 177, 178, 196, 228, 229, 294, 296, 314.

Zeus'un kızı. Savaş, el sanatları ve bilgelik tanrıçası. Romalıların "Minerva" veya "Menerva" dedikleri bakire tanrıça. Olymposlu on iki ölümsüzden biri.

Atlas, 22, 64, 113, 145, 216, 298, 303, 304, 311.

Iapetos'un Klymene'den doğma oğlu. Prometheus'un ağabeyi. Göğü, başı üzerinde tutan Titan Tanrı. Pleione'nin kocası. Pek çok ünlü kızın babası.

Atreus, 66, 169, 171, 172, 199, 200, 310, 311.

Pelops'un, Oinomaos'un kızı Hippodameia'dan doğma oğlu. Thyestes'in ağabeyi. Minos'un torunu Aerope'den doğma Agamemnon ile Menelaos'un ve Anaksibia'nın babası.

Atropos, 296, 302.

Nyks'in kızı veya Zeus'un Themis'ten doğma kızı. Atropos, Klothē ve Lakheis isimli Kader tanrıçalarından, Moirai'den biri.

Attis, 21.

Küçük Asya'nın bereket tanrısı. Tanrıça Kybele'nin sevgilisi. Aphrodite'nin sevgilisi Adonis'in benzeri bir bitkisel üreme tanrısı.

Auge, 148, 266, 308, 309.

Tegea şehrinin kralı Aleos'un kızı. Herakles'in oğlu Telephos'un annesi.

Autolykos, 302.

Philonis'in, Hermes'ten olma oğlu.

Autonoe, 207, 307, 313.

Kadmos'un Harmonia'dan doğma kızı. Aristaios'un karısı. Aktion'un annesi.

Autonoe, 308.

Pireus'un kızı. Herakles'e bir oğlan çocuk doğuran kadınlardan biri.

Azan, 309.

Arkas'un Nympha Erato'dan doğma oğlu.

Bakkha'lar, 97, 276.

Dionysos âyinlerine katılan, büyük bir coşku ve taşkınlık hâli içerisinde ibadet eden kadınlar alayı.

Baal-Hadad, 113.

Suriye ve Filistin bölgesinin, Fenikelilerin, Kaldelilerin, Kenan elinin baş tanrısı. Bir hava tanrısı. Rüzgârların, fırtınaların, yağmur ve gök gürültüsü ile yıldırımların yöneticisi olan tanrı.

Bakkhos, 97, 203.

Dionysos'un diğer bir adı.

Batieia, 303.

Isparta kralı Oibalos'a, Ikarios'u ve Tyndareos'u doğurmuş olan naiad.

Batieia, 304, 305.

Teukros'un kızı, Dardanos'un karısı.

Baukis, 89.

Zeus ile Hermes'in Pyrygia'da ziyaret ettikleri fakir, fakat misafirperver bir kimse olan Philemon'un karısı.

Bellerophonates, 215, 224, 301, 304.

Poseidon'un (veya Glaukos'un), Nisos'un kızı Eurynome'den doğma oğlu. Sisypheos'un ünlü torunu. Anteia'nın veya Stheneboia'nın sarı kintilik etmekle haksız yere suçladığı adam.

Belos, 242, 307, 315.

Poseidon'un Nympha Libya'dan doğma oğlu. Agenor'un ikiz kardeşi.

Beresos, 212.

Amazon Lysippe'nin kocası, Tanais'in babası.

Bia (Kudret), 295.

Titan Pallas'ın, Okeanos'un en büyük kızı yeraltı suyu Styk'ten doğma kızı.

Bias, 300, 306, 311, 316.

Amythaon'un Idomene'den doğma oğlu. Neleus'un kızı Pero'nun kocası. Melampous'un erkek kardeşi.

Boreas (Kuzey Rüzgârı), 73, 114, 150, 189, 295, 314.

Astraios'un, Şafak Tanrıça Eos'tan doğma oğlu.

Boulis, 210, 211.

Anteus'un karısı. Aigypios'un anası. Oğlu ile yatmış olduğu için avının gözlerini yiyen bir kuşa dönüştürülmüş olan kadın.

Boukolion, 304.

Laomedon'un Kalybe'den doğma oğlu.

Boutes, 119, 314.

Pandion (1)'in Zeuksippe'den doğma oğlu.

Brankhos, 265.

Smikros'un oğlu. Apollon'un, aşkına karşılık olmak üzere, kâhinlik yeteneği kazandırdığı Miletoslu yakışıklı oğlu.

Brontes, 294.

Ouranos'un Gaia'dan doğma tek gözlü üç dev oğlundan, Kyklop'lar-
dan (Brontes, Steropes ve Arges) biri.

Broteas, 64, 311.

Tantalos'un, Atlas'ın kızı Dione'den doğma heykeltıraş oğlu. Artemis'e saygısızlık ettiği için delirtilen bir Kybele müridi.

Byblis, 212, 213, 214, 310.

Miletos'un Idothea'dan doğma kızı. Erkek kardeşi Kaunos'un aşkını
ararken bir pınara dönüştürölmüş olan kız.

Daidalos, 263.

Metion'un veya Eupalamos'un oğlu. Kekrops'un soyundan gelen,
Girit'e sürgün olarak gönderilen bir Atinalı. Pasiphae'ye, içine girip
Poseidon'un boğası ile sevişebileceği inek heykelini yapan sanatçı.

Damno, 315.

Belos'un, Nil'in kızı Ankhinoe'den doğma kızı. Agenor'dan olma
Phoniks'in anası.

Danae, 59, 137, 296, 303, 307, 308, 315.

Akrisios'un Eurydike'den doğma kızı. Zeus'un sevgilisi. Perseus'un
anası. Oğlu ile birlikte bir sandığa kapatılarak denize atılan kadın.

Danaos, 78, 94, 189, 307, 315.

Belos'un Ankhinoe'den doğma oğlu. Aigyptos'un ikiz kardeşi.

Danaos Kızları (Danaides), 59, 78, 94, 307.

Danaos'un elli kızı. Hypermestra hariç, kocalarını öldürüp başlarını
babalarına getiren kızlar. Hypermestra, babasının sözünü dinleme-
diği için Aphrodite'nin takdirini kazanmıştır.

Daphne, 262.

Amyklos'un, Ladon'un veya Peneios'un kızı. Apollon'un gönül verdiği kız. Apollon'un saldırılarından kurtulabilmesi için defne ağacına dönüştürülmüş olan kız.

Dardanos, 31, 162, 183, 296, 304, 305.

Zeus'un Atlas'ın kızı Elektra'dan doğma oğlu.

Deianeira, 108, 120, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 147, 148, 149, 150, 172, 299, 308.

Oineus'un (veya Dionysos'un) Althaia'dan doğma kızı. Herakles'in karısı.

Deidaimeia, 317.

Skyros kralı Lykomedes'in kızı. Akhilleus'tan olma Neoptolemos'un anası.

Deimos, 12, 297.

Aphrodite'nin Savaş Tanrı Ares'ten doğma panik ve bozgun yaratan oğlu.

Deion, 298, 302.

Aiolos'un Ainarete'den doğma oğlu. Ksouthos'un kızı Diomede'nin kocası.

Deioneus (Eioneus), 66.

İksion'un, başlık parası vermemek için bir kuyuda yaktığı kayınpe-
deri.

Deiphobos, 305.

Priamos'un Hekabe'den doğma oğlu.

Deipyle, 316.

Adrastos'un Amphithea'dan doğma kızı. Tydeus'un karısı. Diomedes'in anası.

Deksamenos, 108, 172.

Olenos kralı. Mnesimakhe'nin babası.

Deksithea, 310.

Damon'un kızı. Minos ile birleşip ona bir oğlan çocuk doğuran kadındır.

Demeter, 20, 40, 64, 66, 170, 195, 293, 296.

Kronos'un Rheia'dan doğma kızı. Zeus'un kız kardeşi. Romalıların "Ceres" dediği tarım, tahıl veya bereket tanrıçası. Persephone'nin anası. On iki Olymposlu ölümsüzden biri.

Demodike, 299, 312.

Agenor'un kızı, Ares'ten olma Thestios'un anası.

Demodike, 300, 301.

Kretheus'un veya Athamas'ın karısı.

Demophon, 66.

Keleos'un oğlu. Demeter'in ateşe tutarak tanrılaştırmak istediği çocuk.

Demophon, 185, 310, 314.

Theseus'un Phaidra'dan (veya Ariadne'den) doğma oğlu. Troya dönüşü Phyllis'e verdiği sözü tutmadığı için bir kazaya kurban giden delikanlı.

Deukalion, 310.

Minos'un Pasiphae'den doğma oğlu. Idomeneus'un babası. Bir Girit kralı.

Deukalion, 42, 53, 63, 67, 69, 74, 75, 76, 88, 89, 214, 298.

Prometheus'un sel âfeti sırasında hayatta kalmayı başaran oğlu. Pyrrha'nın kocası. Yeni erkek neslinin yaratıcısı.

Devler, 15, 81, 143, 294.

Ouranos'un kesilen tenasül uzvundan Toprak'a damlayan kan damlalarından oluşmuş mahlûklar. Gigant'lar.

Dia, 61.

Eioneus'un kızı. Iksion'un karısı. Zeus'tan olduğu söylenen Pirit-

hoos'un anası.

Dias, 311.

Pelops'un Hippodameia'dan doğma oğlu.

Dido (Elissa), 8, 34, 135, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 305.

Tyros kralı Mutto'nun kızı. Kartaca kraliçesi. Aineias'ın sevgilisi.

Dike, 20, 296.

Hora'lardan hak ve adaleti sağlayan tanrıça.

Dimoites, 215, 251.

Erkek kardeşiyle sevişen Euopis'in kocası. Deniz kenarında bulduğu cesetle cinsel ilişkiye giren necrophilia düşkün adam.

Diomedede, 298, 302.

Ksouthos'un Kreusa'dan doğma kızı. Deion'un karısı.

Diomedede, 303.

Lapithlere adını vermiş olan Lapithes'in kızı, Amyklas'ın karısı. Hyakinthos'un ve Kynortes'in anası.

Diomedes, 6, 12, 138, 170, 299, 316.

Tydeus'un Deipyle'den doğma oğlu. Troya Savaşı'nın ünlü kahramanlarından biri. Şavaş sırasında Aphrodite'yi elinden yaralayan adam.

Dione, 64, 311.

Atlas'ın "Pleiad" denen kızlarından biri. Bir rivayete göre Tantalos'un karısı.

Dione, 11, 12, 20, 83, 138, 293, 294, 296, 297.

Okeanos'un Tethys'ten doğma kızı. Zeus'tan olma Aphrodite'nin anası. Zeus'un ilk karısı Metis'in kız kardeşi.

Dionysos, 3, 4, 5, 18, 20, 26, 53, 66, 93, 97, 98, 99, 121, 128, 158, 162, 203, 207, 208, 221, 227, 266, 297, 307, 310, 313.

"Zagreus" olarak, Zeus'un Persephone'den doğmuş ve Titanlar tarafından parçalanmış olan oğlu. Orpheus misterlerinde önemli bir yeri bulunan tanrı. İkinci defa, Zeus'un, Kadmos'un kızı Semele'den doğma oğlu. Romalıların "Bacchus" dedikleri üzüm ve şarap tanrısı. Vecd hâli içerisinde olmayı sağlayan tanrı. Ariadne'nin kocası.

Dioskouroi (Dioskur'lar), 150.

Zeus'un ve Tyndareos'un, Thestios'un kızı Leda'dan doğma birbirlerine çok bağlı oğulları Kastor ve Polydeukes'e birlikte verilen isim. Polydeukes ve Helena, Leda'nın Zeus'tan, Kastor ise Tyndareos'tan olma çocuklarıdır.

Doris, 49, 294, 295.

Okeanos'un kızı, Nereus'un karısı. Nereus'un kızları denen elli deniz nymphasının anası.

Doros, 74, 298.

Hellen'in Orseis isimli nympha'dan doğma oğlu.

Dryad'lar, 91, 96, 230, 257.

Ağaç veya orman nymphaları veya perileri.

Dumuzi, 21.

Bir Akkad ve Suriye tanrısı olan Tammuz'un Sümer'deki karşılığı olan çoban tanrı. Ishtar'ın sevgilisi. Ölüp tekrar dirilen bir bitkisel üreme tanrısı.

Ea, 88.

Marduk'un babası. Utnapishtim'i tufandan haberdar eden Akkad tanrısı. Enki'nin benzeri bir su tanrısı.

Eetion, 305.

Mysia'da Akhilleus tarafından öldürülen Thebe kralı. Andromakhe'nin babası.

Eetion (Iasion), 296, 304.

Zeus'un (veya Korythos'un) Atlas'ın kızı Elektra'dan doğma oğlu.

Eidomene, 306.

Pheres'in Periklymene'den doğma kızı.

Eileithuia, 293, 296.

Zeus'un Hera'dan doğma kızı. Ares'in, Hephaistos'un ve Hebe'nin kız kardeşi. Doğumla ilgili işlerden sorumlu Ebe Tanrıça.

Eioneus, 66.

Iksion'un ateşte yakıldığı kayınpederi. Dia'nın babası.

Eirene, 20, 21, 296.

Zeus'un Themis'ten doğma kızı, Hora'lardan bir tanesi. Barışı simgeleyen tanrıça.

Ekhemos, 303.

Airopos'un oğlu, Timandra'nın kocası.

Ekhidna, 143, 295.

Phorkys'in Keto'dan doğma kızı veya Pontos ile Gaia'nın soyundan gelen Khrysaor ile Kallirhoe'den doğma, bedeninin yarısı yılan şeklinde olan azman yaratık. Typhoeus'un karısı. Prometheus'un ciğerini yiyen kartal da dahil olmak üzere, pek çok korkunç yaratığın anası.

Ekhion, 59, 307.

Kadmos'un, öldürdüğü canavarın dişlerinden ürettiği Spartoi asillerinden biri. Kadmos'un kızı Agaue (Agave)'nin kocası.

Ekho, 36, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262.

İsmi "yankı" anlamına gelen ve Helikon dağında yaşayan bir nympha. Narkissos'a âşık olup yemeden içmeden kesilerek "yankı" hâline dönüşmüş olan peri kızı.

Elara, 62.

Minyas'ın veya Orkhomenos'un kızı. Zeus'tan olma Tityos'un anası. Minyad'lardan Leukkippe'nin kız kardeşi.

Elatos, 309.

Arkas'ın Leanira'dan doğma büyük oğlu.

Elektra, 200, 210, 310, 311, 312, 317.

Agamemnon'un Klytaimestra'dan doğma kızı. Orestes'in ablası. Pylades'in karısı.

Elektra, 296, 304, 305.

Atlas'ın Pleione'den doğma, Pleiad denen kızlarından biri. Dardanos ile İasion'un anası.

Elektra, 293, 295.

Okeanos'un Tethys'ten doğma kızı. Gökkuşağını simgeleyen İris'in anası.

Elektryon, 307.

Perseus'un Andromeda'dan doğma oğlu. Gorgophone'nin erkek kardeşi.

Eumelos, 300.

Admetos'un Alkestis'ten doğma oğlu.

Endeis, 317.

Skiron'un veya Kheiron'un kızı. Aiakos'un karısı. Telamon ile Peleus'un anası.

Enki, 85, 88.

Nammu'nun oğlu. Sümerlerin tatlı su ve bilgelik tanrısı.

Euneoe, 306.

İason'un Hypsipyle'den doğma oğlu.

Endymion, 299, 312.

Aethlios'un veya Zeus'un Aiolos'un kızı Kalyke'den doğma oğlu.

Eos, 3, 8, 21, 22, 110, 128, 182, 221, 225, 294, 295, 303, 304, 305, 314.

Titan Tanrı Hyperion'un Theia'dan doğma kızı. Şafak Tanrıça. Aphrodite'nin pek çok kimseye âşık ettiği, Romalıların "Aurora" dedikleri tanrıça. Phaethon'un anası.

Eosphoros, 22, 110, 295.

Astraios'un Eos'tan doğma oğlu. Sabah yıldızı. Keyks'in babası.

Epaphos, 307, 313, 315.

Zeus'un Io'dan doğma oğlu. Nil tanrısı Nilos'un kızı Memphis'in kocası. Libya'nın babası.

Epeios, 317.

Panopeus'un Troya Savaşı'na katılan ve Tahta At'ı inşa etmiş olan oğlu.

Ephialetes, 81, 299.

Poseidon'un Iphimedia'dan doğma dev yapılı oğlu. Otos'un erkek kardeşi.

Epimetheus, 51, 53, 54, 55, 74, 77, 298.

Iapetos'un oğlu, Prometheus'un erkek kardeşi. Pandora'nın kocası.

Epopeus, 69, 196.

Kızı Nyktimene ile fücür ilişkisinde bulunan Lesbos kralı.

Erato, 309.

Arkadia'lı bir dryad, Arkas'ın karısı.

Erebos, 13, 95, 293.

Khaos'un oğlu. Nyks'in (Gece'nin) erkek kardeşi. Yeraltı karanlığı.

Erekhtheus, 74, 189, 225, 229, 298, 314.

Pandion (1)'in Zeuksippe'den doğma oğlu. Kreousa'nın, Prokris'in, Oreithuia'nın ve Kekrops (2)'nin babası.

Erifoia, 304, 317.

Alkathoos'un üç kızından biri. Telamon'un karısı. Aias'ın anası.

Erikhthonios, 304, 305.

Dardanos'un Batieia'dan doğma oğlu. Tros'un babası.

Erikhthonios, 59, 229.

Hephaistos'un Gaia+Athena'dan doğma oğlu. Pandion (1)'in babası.

Erigone, 311.

Klytimestra'nın Aigisthos'tan olma gayr-ı meşru kızı.

Erinyes'ler, 5, 15, 34, 94, 143, 149, 156, 193, 220, 230, 294.

Öç alma tanrıçaları. Ouranos'un kesilen tenasül uzvundan toprağa düşen kan damlacıklarından hâsıl olmuş, Yeraltı Dünyası'nın en karanlık yeri olan Erabos'ta yaşayan üç tanrıça. Roma'lıların "Furiae" dedikleri tanrıçalar.

Eriphyle, 316.

Talaos'un Lysimakhe'den doğma kızı. Amphiaraios'un karısı. Amphilokhos ile Alkmaion'un anası.

Eris, 161, 169, 234, 296.

Nyks'in kızı. Nifak Tanrıça. Üç güzel tanrıçayı birbirine düşüren, Peleus ile Thetis'in düğününün tadını kaçıran tanrıça.

Eros, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 16, 18, 29, 30, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 59, 77, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 90, 91, 99, 101, 124, 125, 128, 140, 146, 157, 164, 165, 181, 186, 192, 246, 247, 260, 261, 267, 272, 293, 297.

Aphrodite'nin oğlu veya oluşumun başlangıcında Khaos'tan doğmuş olan generative güç. Romalıların "Cupido" dedikleri aşk tanrısı.

Erysikhthon, 228, 314.

Kekrops (1)'in Aglauros'tan doğma oğlu.

Erysikhthon, 299.

Triops'un (Triopas'ın) tanrılara saygısız oğlu. Demeter'in sürekli bir şekilde açlık çekmeye mahkûm ettiği adam.

Erythras, 301.

Leukon'un oğlu. Boiotia'da Erythrai şehrini kuran adam. Andreus'un karısı Euippe isimli kız ile Argennos'un anası Peisidike'nin babası.

Erythrios, 301.

Athamas'ın Themisto'dan doğma oğlu.

Eteokles, 307, 313.

Oidipus'un kendi anası İokaste'den doğma oğlu. Polynikes'in erkek kardeşi. Birbirinin canına kıyan iki kardeşten biri. Laodamas'ın babası.

Euadne, 118.

İphis'in kızı, Thebai'ye Karşı Yediler Seferi'ne katılan Eteoklos'un kız kardeşi. Thebai'ye Karşı Yediler Seferi sırasında Zeus'un yıldırımıyla yakarak öldürdüğü Kapaneus'un karısı.

Euenos, 78, 299.

Ares'in Demodike'den doğma oğlu, Marpessa'nın babası.

Eueres, 309.

Herakles'in Stymphalos'un kızı Parthenope'den doğma oğlu.

Euippe, 301.

Athamas'ın oğlu Leukon'un kızı. Andreus'un karısı, Eteokles'in annesi, Peisidike'nin ise kız kardeşi.

Euneos, 306.

Iason'un Hypsipyle'den doğma oğlu.

Eunomia, 20, 296.

Hora'lardan hukuk ve düzeni sağlayan tanrıça.

Eumelos, 300.

Admetos'un Alkestis'ten doğma oğlu.

Eumolpos, 223.

Kyknos'un flüt çalıcısı. Tenes'i suçlamak üzere yalan yere şahitlik eden adam.

Euopis, 215, 251.

Troizen'in kızı. Dimoites'in karısı. Erkek kardeşi ile cinsel ilişkiye girdiği için, suçluluk duyarak intihar eden kadın.

Euphrosyne, 19.

Zeus'un, Okeanos'un kızı Eurynome'den (veya Helios'un, Hesperid'lerden Aigle'den) doğma yüzleri güldüren kızı. Kharit'lerden (Thalia ile Aglaia'nın da dahil olduğu üç güzel kızdı) biri.

Europa, 112, 206, 207, 227, 296, 307, 310, 315.

Agenor'un (veya Phoiniks'in) Telephassa'dan doğma kızı. Zeus'un sevgilisi. Minos, Sarpedon ve Rhadamanthys'in anası.

Euryalos, 267.

Aineias'ın arkadaş grubuna katılan ve Nisos'la "yakın" bir arkadaşlık içerisinde olan yakışıklı delikanlı.

Eurybia, 293, 295.

Pontos'un Gaia'dan doğma kızı.

Euryanassa, 64.

Irmak Tanrı Paktolos'un kızı. Bir rivayete göre, Tantalos'un karısı.

Eurydike, 304, 305.

Apollodoros'un bildirdiğine göre, Laomedon'un oğlu Adrastos'un kızı. Dedesi Ilos'un karısı. Bu durumda babası doğmadan dedesinin karısı olmaktadır.

Eurydike, 300.

Klymenos'un kızı, Nestor'un karısı. Peisistratos'un anası.

Eurydike, 303, 315.

Lakedaimon'un Sparta'dan doğma kızı. Akrisios'un karısı. Perseus'un anası.

Eurydike, 42, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 246.

Orpheus'un bir dryad olan karısı. Bir yılanın topuğunu sokmasıyla ölmüş olan nymphe.

Eurydike, 307.

Kreon'un karısı. Megara'nın, Menoikeus'un ve Haimon'un anası.

Eurynome, 301, 304, 314.

Nisos'un üç kızından biri. Bellerophon'tes'in anası.

Eurynome, 19, 293, 296.

Okeanos'un Tethys'ten doğma kızı. Kharit'lerin anası.

Eurypylos, 309.

Herakles'in oğlu Telephos'un Astyokhe'den doğma oğlu.

Eurypylos, 303.

Poseidon'un Atlas'ın kızı Kelaino'dan doğma oğlu.

Eurypylos, 308.

Poseidon'un Astypalaia'dan doğma oğlu. Herakles'in öldürdüğü Kos adası kralı. Khalkiope'nin babası.

Eurysakes, 317.

Telamon'un oğlu Aias'ın Tekmessa'dan doğma oğlu.

Eurythemiste, 299.

Porthaon'un kızı, Thestios'un karısı.

Eurystheus, 143, 308.

Sthenelos'un, Pelops'un kızı Nikippe'den veya Nekippe'den doğma oğlu. Argolid kralı. Herakles, delirdikten ve çocuklarını öldürdükten sonra, arınmak için bu kralın hizmetine girmiş, on iki zor işi onun buyruğu gereği olarak gerçekleştirmiştir.

Eurytion, 108.

Herakles'in Mnesimakhe'yi kurtarmak için öldürdüğü kentauros.

Eurytos, 139, 140.

Melaneus'un oğlu. Antiokhe'nin kızı Pylon'dan doğma İole'nin babası.

Fama, 181.

Roma mitolojisinde dedikoduyu simgeleyen, Dido'nun Aineias'a olan aşkının dedikodusunu yapan tanrıça.

Gaia, 13, 15, 18, 20, 40, 59, 62, 293, 294, 295, 296, 297, 314.

Toprak-Ana. Yeri, temel bir varlık olarak toprağı simgeleyen tanrıça. Romalıların "Tellus" dedikleri ölümsüz varlık.

Ganymedes, 2, 162, 170, 172, 265, 269, 270, 304, 305.

Tros'un Kallirhoe'den doğma oğlu. Zeus'un gözdesi. Zeus'un şarap sunucusu.

Gigantes (Gigant'lar/Devler), 15, 294.

Ouranos'un dev oğulları. Ouranos'un kesilen tenasül uzvundan damlayan kandan hâsıl olmuş parlak zırhlı, uzun kargılı, yılan kuyruklı azman yaratıklar.

Galateia, 295.

Nereus'un süt-beyaz olarak bilinen ilk kızı. Sicilyalı Kyklops Polyphemos'un âşık olduğu deniz tanrıçası. Pan'ın oğlu Akis'in sevgilisi.

Galateia, 238, 239, 242, 243, 244.

Pygmalion'un, heykelini yaptığı, Aphrodite'nin ise canlandırdığı kızı.

Glaue, 152.

Thebai kralı Kreon'un kızı. Bazen "Kreusa" olarak da anılan ve Medeia'nın rakibi olan kadın.

Glaukos, 301.

Hippolokhos'un oğlu. Bellerophontes'in torunu. Sarpedon ile birlikte katıldığı Troya Savaşı sırasında Telamon'un oğlu Aias tarafından öldürülen Lykialı kahraman.

Glaukos, 310.

Minos'un Pasiphae'den doğma oğlu.

Glaukos, 6, 304.

Sisyphos'un Merope'den doğma oğlu. Nisos'un kızı Eurynome'nin kocası.

Gorgo'lar, 295.

Kimlik Belirleme ve İndeks

Phorkys'in Keto'dan doğma kızları. Aralarında Medusa'nın da bulunduğu üç korkunç yaratık.

Glenos, 308.

Herakles'in Deianeira'dan doğma oğlu.

Gorgophone, 302, 303, 308.

Perseus'un Andromeda'dan doğma kızı.

Graiai (Graia'lar), 295.

Phorkys'in Keto'dan yaşlı olarak doğmuş olan kızları (Enyo, Phephredo ve Dino). Güneşin doğmadığı bir diyarda yaşayan kızlar.

Gyges, 14, 294.

Ouranos'un oğlu, Yüz kollu dev yaratıklardan (Hekatonkheir'lerden) biri.

Hades (Plouton), 64, 94, 105, 106, 108, 143, 203, 206, 246, 263, 293, 296.

Kronos'un Rheia'dan doğma oğlu. Zeus'un erkek kardeşi. YERALTI'ndaki Ölüler Ülkesi'nin tanrısı. Persephone'nin kocası. Romalıların "Pluto" dedikleri tanrı.

Hades, 56, 61, 68, 109, 138.

Ölüler Ülkesi.

Haimon, 114.

Bir rivayete göre, kızı ile fücür suçu işlediği için dağa dönüştürülen bir Trakya kralı. Aynı suçtan dolayı dağa dönüştürülen Rhodope'nin babası (veya erkek kardeşi).

Haimon, 90, 307.

Kreon'un Eurydike'den doğma büyük oğlu. Oidipus'un kızı Antigone'nin sözlüsü.

Haimon, 313.

Polydoros'un Nykteis'ten doğma oğlu. Labdakos'un erkek kardeşi.

Halia, 6, 208, 211, 212.

Telkines'in kızı. Poseidon'dan altı oğlan çocuk ile bir kız çocuk doğurmuş olan kadın. Rodos adasına adını vermiş olan kızın anası.

Harmonia, 9, 12, 49, 102, 206, 207, 212, 296, 297, 307, 313.

Aphrodite'nin Ares'ten olma kızı. Kadmos'un karısı. Polydoros'un, Semele'nin, İno'nun anası.

Harpalyke, 196, 197, 301.

Babası Skhoinous veya Klymenos ile fücür ilişkisine giren kız. Nestor'un oğlu Alastor'un karısı.

Hathor, 113.

Ekseriya inek şeklinde temsil edilen bir Mısır tanrıçası.

Hebe, 145, 146, 293, 296, 308.

Zeus'un, Hera'dan doğma kızı. Ölümsüz hâle getirildikten sonra Herakles'le evlenmiş ve ona iki çocuk doğurmuş olan tanrıça.

Hekabe, 159, 160, 304, 305.

Phrygia kralı Dymas'ın Nympha Eunoia'den doğma kızı (veya Trakya kralı Kisseus'un kızı). Priamos'un ikinci karısı.

Hekate, 151, 182, 226, 294, 295.

Helios'un oğlu Perses'in Leto'un kız kardeşi Asterie'den doğma kızı. Romalıların "Trivia" dedikleri üç yol ağız tanrıçası. Büyücü Tanrıça. Yol kavşaklarının Artemis'i olarak bilinen tanrıça. Ay ve Yeraltı dünyasıyla da ilgili bir Karagüçler Tanrıçası olarak saygı görmüştür.

Hekatonkheir'ler, 14, 294.

Ouranos'un Gaia'dan doğma oğulları. Elli başı, yüz kolu bulunan üç dev yaratık (Kottos, Briareos ve Gyges).

Hektor, 12, 78, 109, 159, 166, 245, 305.

Priamos'un (veya Apollon'un) Hekabe'den doğma büyük oğlu. Andromakhe'nin kocası. Akhilleus'un elinden ölümü tadan Troya'lı ünlü kahraman.

Helena, 12, 18, 36, 65, 74, 110, 150, 164, 165, 166, 169, 170, 176, 177, 247, 296, 303, 305, 310, 311, 312.

Zeus'un, Thestios'un kızı Leda'dan doğma kızı. Menelaos'un karısı. Paris'in (Aleksandros'un) Troya'ya kaçırdığı güzel kadın. Hermione'nin anası.

Helios, 19, 151, 156, 225, 240, 262, 263, 294, 301.

Titan Tanrı Hyperion'un, kız kardeşi Theia'dan doğma oğlu. Güneş Tanrı. Kirke'nin, Medeia'nın babası Aietes'in, Pasiphae'nin ve Perseus'un babası.

Helle, 301.

Athamas'ın Nephele'den doğma kızı. Kardeşi Phriksos ile birlikte Kolkhis'e giderken altın postlu kanatlı koçun üzerinden denize düşüp Çanakkale boğazına (Hellenpontos) adını veren kadın kahraman.

Hellen, 74, 110, 298, 300, 306.

Deukalion'un (veya Zeus'un) Pyrrha'dan doğma oğlu. Hellen soyunun cedd-i âlâsı.

Hemera, 293.

Erebos'un Nyks'ten (Gece'den) doğma kızı. Gün ışığını simgeleyen tanrısal varlık. Anası Gece, Yeraltı'na indiği zaman, Yeryüzü'ne çıkıp ortalığı aydınlatan kız.

Hephaistos, 3, 12, 30, 46, 50, 55, 58, 59, 60, 128, 138, 157, 162, 196, 207, 228, 239, 243, 293, 296, 297, 314.

Zeus'un Hera'dan doğma oğlu (veya Hera'nın tek başına doğurduğu çocuk). Demircilik işlerinden sorumlu topal tanrı. Aphrodite'nin kocası. Romalıların "Volcanus" dedikleri ve yanardağları mekân edinmiş olan ateş tanrısı. Demir ve metal döküm ustası sanatkâr tanrı. On iki Olymposlu ölümsüzden biri.

Hera, 3, 5, 12, 37, 61, 62, 66, 94, 98, 101, 111, 112, 114, 116, 137, 138, 143, 145, 148, 149, 154, 157, 158, 161, 162, 163, 166, 169, 170,

171, 180, 181, 182, 200, 203, 206, 207, 208, 211, 230, 233, 234, 254, 293, 296.

Kronos'un Rheia'dan doğma kızı, Zeus'un kız kardeşi ve karısı. Zeus'un nikâhlı resmî karısı olduğu için, "Göklerin Kraliçesi" olarak kabul edilen itibarlı tanrıça. Kocasının oynaşlarına karşı amansız bir mücadele veren ve Romalıların "Juno" dedikleri evlilik tanrıçası. On iki Olymposlu ölümsüzden biri.

Herakles, 4, 42, 66, 108, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 167, 172, 216, 219, 246, 265, 267, 296, 307, 308, 309.

Zeus'un, Amphitryon'un karısı Alkmene'den doğma oğlu. Babası Amphitryon olan İphikles'in ikiz kardeşi. Deianeira'nın ve Hebe'nin kocası. Romalıların "Hercules" dedikleri, ezici bir güce sahip olmasıyla ünlü kahraman.

Hermaphroditos, 36, 297.

Hermes'in Aphrodite'den doğma oğlu. Erkek ve dişi cinsiyete birlikte sahip olan er-dişi (hünsa) kişi.

Hermes, 3, 4, 18, 35, 36, 50, 55, 62, 77, 94, 103, 161, 162, 163, 176, 181, 187, 229, 247, 248, 249, 296, 297, 298, 302, 303, 314.

Zeus'un Atlas'ın kızı Maia'dan doğma oğlu. Zeus'un habercisi olarak görev yapan, ölümlerin ruhlarını Hades'e götürmekle ve yolcuları, yolculukları sırasında korumakla görevli olan tanrı. Aynı zamanda hırsızların ve tüccarların koruyucusu olan bir tanrı. Romalıların "Mercurius" dedikleri tanrı. Olymposlu on iki ölümsüzden biri.

Hermione, 33, 169, 310, 311, 312, 317.

Menelaos'un Helena'dan doğma kızı. Dokuz yaşındayken, Paris'le birlikte Troya'ya kaçan annesi tarafından tarkedilen kız. Troya Savaşı sırasında Orestes ile, daha sonra da Akhilleus'un oğlu Neoptolemos ile evlendirilen kız.

Hero, 4, 31, 90, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 131.

Sestoslu bir Aphrodite rahibesi. Leandros'un sevgilisi.

Herse, 314.

Kekrops (1)'in Aglauros (1)'den doğma kızı. Hermes'ten olma Kephalos'un anası.

Hesione, 108, 137, 172, 304, 317.

Laomedon'un kızı. Priamos'un ablası. Herakles'in, Poseidon'un gönderdiği deniz canavarından kurtarıp Telamon ile evlendirdiği Troyalı kadın.

Hesione, 298.

Okeanos'un kızlarından biri. Bir rivayete göre Prometheus'un karısı.

Hesperid'ler, 19, 293.

Nyks'in Erebos'un olma kızları (veya Atlas'ın Hesperis'ten doğma dört veya yedi kızı). Uzak Batı'daki altın elma bahçesinde yaşayan kızlar.

Hesperis, 303.

Hesperos'un kızı. Hesperid'lerin anası.

Hesperos, 18, 22, 303.

Atlas'ın Eos'tan doğma oğlu (veya erkek kardeşi). Akşam yıldızı. Aphrodite'nin alayına katılmış olan yıldızlardan biri.

Hestia, 2, 293, 296.

Kronos'un Rheia'dan doğma bakire kızı. Zeus'un kız kardeşi. Ocak tanrıçası. Kronos'un kızlarının en büyüğü. Romalıların "Vesta" dedikleri tanrıça. On iki Olymposlu ölümsüzden biri.

Hieromneme, 305.

Assarakos'un karısı. Kapys'in anası.

Hilaeira, 302.

Oibalos'un veya Perieres'in oğlu Leukippos'un Philodike'den doğma kızı.

Himeros, 9, 16, 18, 146, 164.

Cinsel Arzu'yu simgeleyen tanrısal varlık. Bir rivayete göre Zeus'un

Taygete'den doğma oğlu olan Lakedaimon'un Sparta'dan doğma oğlu. Aphrodite'ye tâbi olan ilk tanrısal varlıklardan biri.

Hippodamas, 299.

Akheloos'un Perimede'den doğma oğlu.

Hippodameia, 119, 316.

Adrastos'un Amphithea'dan doğma kızı. Pirithoos'un karısı. Polypoites'in anası.

Hippodameia, 171, 199, 200, 311.

Ares'in oğlu Oinomaos'un kızı. Pelops'un karısı. Atreus'un, Thyestes'in ve Pittheus'un anası.

Hippokoon, 302, 303.

Oibalos'un veya Perieres'in Batieia'dan doğma oğlu.

Hippolokhos, 301.

Bellerophon'tes'in Philonoe'den doğma oğlu. Glaukos'un babası.

Hippolyte, 300.

Aiolos'un oğlu Kretheus'un kızı.

Hippolyte, 216, 217, 264, 314.

Theseus tarafından kaçırılan Amazon kadın. Hippolytos'un anası.

Hippolytos, 6, 75, 101, 155, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 235, 263, 264, 314.

Theseus'un Hippolyte'den doğma oğlu. Minos'un kızı Phaidra'nın tutulduğu Artemis hayranı delikanlı.

Hippomenes, 301.

Megareus'un Merope'den doğma oğlu. Aphrodite'nin yardımıyla Atalanta'yı yarışta geçen ve onunla evlenmeye hak kazanan delikanlı. Bir rivayete göre Atalanta'yı yarışta yenen delikanlı, yeğeni Melanion'dur.

Hippothoe, 306.

Pelias'ın Anaksibia'dan doğma kızı.

Horai (Hora'lar), 18, 19, 20, 21, 50, 296.

Zeus'un Themis'ten doğma kızları. Mevsimleri simgeleyen üç kız. Thallo, ilk baharı; Karpo, son baharı; Aukso ise, yazı simgelemektedir. Hesiodos'ta, ahlâkî içeriği olan isimlerle anılmaktadırlar. Eunomia, hukuk ve düzenin; Dike, adaletin; Eirene ise, barış ve sükûnun temsilcisidir.

Hyades (Hyad'lar), 304.

Atlas'ın, Okeanos Kızları'ndan biri olan Aitra'dan veya Pleione'den doğma kızları. Takım yıldız hâline dönüşmeden önce birer nympha olan ve Dionysos'a dadılık etmiş olan kızlar.

Hyakinthos, 191, 265, 303.

Amyklas'ın Diomede'den doğma oğlu. Appollon'un ve Zephyros'un gözdesi olan yakışıklı oğlan.

Hydra (Lerna Hydra'sı), 141, 143, 167, 295.

Typhoeus'un Ekhidna'dan doğma kızı. Herakles'in öldürüp oklarını zehirli kanına batırdığı canavar.

Hylas, 267.

Herakles'in âşık olup Argonaut'lar seferine beraberinde götürdüğü yakışıklı oğlan. Theiodamas'ın oğlu. Mysia'da, nympha'ların âşık olup kaçırdıkları delikanlı.

Hyllos, 139, 142, 144, 308.

Herakles'in Deianeira'dan doğma oğlu.

Hylonome, 119.

Kentauros Kyllaros'un karısı. Kocasını kaybetmenin acısına dayanamadığı için, Kyllaros'u öldüren ok ile kendisini yaralayıp öldüren kadın.

Hymenaios, 9, 18, 22, 93, 230, 297.

Aphrodite'nin Dionysos'tan olma oğlu. Düğün tanrısı. Elinde bir meş'ale ile düğünlere refakat eden tanrı. Aphrodite'nin alayında hazır bulunan ölümsüzlerden biri.

Hyperion, 293, 294.

Ouranos'un Gaia'dan doğma oğlu. Helios'un, Selene'nin ve Eos'un babası.

Hypermestra, 78, 307, 315.

Danaos'un kızı, Lynkeus'un karısı. Danaos'un 50 kızının en küçüğü. Babasının sözünü dinlemeyip kocasını öldürmeyen, bu yüzden de Aphrodite'nin takdirini kazanmış olan kız.

Hypermestra, 299, 300, 312.

Thestios'un kızı, Oikles'in karısı.

Hypnos, 42, 293.

Nyks'in Erebos'tan olma ve Uykü'yu simgeleyen oğlu. Thanatos'un (Ölüm'ün) erkek kardeşı.

Hypsipyle, 306.

Thoas'ın Amazon Myrine'dan doğma kızı. Aphrodite'nin vücutlarına pis kokular musallat ederek cezalandırdığı Lemnos'lu kadınların kraliçesi. İason'dan olma Euneos ile Thoas (2)'in (Nephrenios'un) anası.

Hyrieus, 303.

Poseidon'un Atlas'ın kızı Alkyone'den doğma oğlu. Nykteus'un, Lykos'un, bir rivayete göre Orion'un da babası.

İrmaklar, 294.

Okeanos'un Tethys'ten doğma oğulları.

İapetos, 50, 293, 294, 298, 303.

Ouranos'un Gaia'dan doğma oğlu. Atlas'ın, Prometheus'un ve Epimetheus'un babası.

İardanos, 308.

Lydia kraliçesi Omphale'nin babası.

Iason, 37, 74, 102, 118, 119, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 184, 226, 294, 300, 306.

Aison'un Alkimede'den doğma oğlu. Argonaut'lar Seferi'ni yönetmekle görevli kahraman. Medeia'nın kocası.

Iasos, 309.

Lykourgos'un oğlu. Minyas'ın kızı Klymene'nin kocası. Atalanta'nın babası.

İdaia, 305.

İda dağının (Kaz dağının) bir nymphası, Skamandros ırmak tanrısı'nın karısı. Teukros'un veya Teuker'in anası.

İdaia, 304.

Dardanos'un Batieia'dan doğma, büyük annesi İdaia'nın adıyla anılan kızı.

İdas, 299, 302.

Aphareus'un Arena'dan doğma oğlu. Marpessa'nın kocası.

İdomene, 300, 306, 316.

Amythaon'un karısı. Melampos ile Bias'ın anası.

İdothea, 213, 310.

Karia kralı Eurytos'un kızı. Miletos'un karısı. Kaunos ile Byblis'in anası.

İdyia, 294.

Bir Okeanos kızı. Aietes'in karısı, Medeia'nın anası.

İdomeneus, 310.

Minos'un Pasiphae'den doğma oğlu Deukalion'un oğlu. Bir Girit kralı.

İkarios, 302.

Oibalos'un veya Perieres'in Batieia'dan veya Gorgophone'den doğma oğlu. Odysseus'un karısı Penolope'nin babası.

İksion, 49, 60, 61, 62, 63, 66, 67, 94.

Antion'un (Peison'un veya Phlegyas'ın) Perimele'den doğma oğlu.

Lapithlerin kralı. Zeus'un sevgilisi Dia'nın kocası. Zeus'un  arısı Hera'ya tecav  ze kalktı ı i in Tartaros'ta ağır bir cezaya  arpıtılmı  olan adam.

İktinos, 8, 69, 78, 197, 199.

Babasının tecav  z nden kurtulabilmesi i in nar a acına d n       len kızın, Side'nin babası.

İllyrios, 313.

Kadmos'un Harmonia'dan d        o lu.

İlos, 304.

Dardanos'un, Teukros'un kızı Batieia'dan d        o lu.

İlos, 305.

Tros'un Kollirhoe'den d        o lu. Laomedon'un babası.

İnakhos, 113, 315.

Okeanos'un Tethys'ten d        o lu. Argolid'deki İnakhos ırma ının tanrısı. İo'nun babası.

İnanna, 21, 26, 27, 32, 33.

S merler'de a k, bereket ve sava  tanrı ası. "G klerin Krali esi". Sonradan Ishtar ile aynile tirilm  olan tanrı a.

İno, 66, 207, 301, 307, 313.

Kadmos'un Harmonia'dan d        kızı. Athamas'ın karısı. Agave (Agaue) ile Autonoe'nin kız karde i.

İo, 112, 113, 206, 242, 296, 307, 315.

İrmak Tanrı İnakhos'un Melia'dan d        kızı. Zeus'un, Hera'nın hı mından koruyabilmek i in ine e d            sevgilisi. Epap-hos'un anası.

İobates, 301.

Lykia kralı. Bellerophontes'in kayınpederi.

İokaste, 8, 199, 200, 201, 203, 204, 209, 210, 307.

Menoikeus'un kızı. Laios'un karısı. Oidipus'un anası ve karısı.

İolaos, 308.

İphikles'in Automedusa'dan doğma oğlu. Herakles'e maceralarında yardımcı olan yeğeni.

İole, 139, 140, 144, 148.

Eurytos'un kızı. Herakles'in babasını öldürerek sahip olduğu tutsak kadın. Herakles'in oğlu Hyllös'un karısı.

İon, 74, 75, 189, 298, 314.

Ksuthos'un veya Apollon'un Kreusa'dan doğma oğlu. Akhaios'un erkek kardeşi. Bir rivayete göre İyonyalıları adını veren kahraman.

İophossa, 301.

Gürcistan kralı Aietes'in kızı. Medeia'nın kız kardeşi.

İphianassa, 300, 315.

Argos kralı Proitos'un kızı. Melampous'un karısı.

İphigeneia, 110, 157, 310, 311, 312.

Agamemnon'un Klytimestra'dan doğma kızı. Troya Savaşı'na çıkmadan önce, uygun rüzgârların esmesini sağlamak üzere, tanrıça Artemis'i yatıştırmak üzere kurban edilen kız. Kırım'daki Taurisli Artemis tapınağının kurban kesmekle görevli rahibesi.

İphikles, 308.

Amphitryon'un Alkmene'den doğma oğlu. Babası Zeus olan Herakles'in ikiz kardeşi.

İphiklos, 245, 302.

Phylakos'un (veya Kephalos'un), Minyas'ın kızı Klymene'den doğma oğlu.

İphimedeia, 81, 299.

Triops'un kızı. Poseidon'un Kanake'den doğma oğlu Aloeus'un karısı. Poseidon'dan peydahladığı Otos ve Ephialtes isimli çocukları ile ünlü kadın.

İphinoe, 315.

Argos kralı Proitos'un Stheneboia'dan doğma kızı.

İphinoe, 314.

Nisos'un kızlarından biri.

İole, 139, 140, 144, 148.

Eurytos'un kızı. Herakles'in esirler arasına katarak Deianeira'nın yanına gönderdiği tutsak kadın. Hyllos'un karısı.

İophossa, 301.

Aietes'in kızı. Athamas'ın oğlu Phriksos'un karısı.

İris, 266, 293, 295.

Titan Thaumas'ın, Okeanos kızlarından Elektra'dan doğma kızı. Ölümsüzlerin mesajlarını başkalarına ileten tanrıça. Haber taşımak üzere, yer ile gökü birbirine bağlayan gökkuşağını simgeleyen tanrıça.

İsandros, 301.

Bellerophon'tes'in Philonoe'den doğma oğlu.

İshhtar, 21, 27, 32, 33.

Bir Sümer-Akkad tanrıçası. Hammurabi'nin "Babilonya'nın Kralı" ve "Savaşların Hanımefendisi" dediği seks, üreme ve savaş tanrıçası.

İsmene, 208, 307, 313.

Oidipus'un, kendi anası İokaste'den doğma kızı. Antigone'nin kız kardeşi.

İtys, 66, 232, 234.

Miletos'lu Aedon'un Polytekhnos'tan olma oğlu.

İtys, 66, 314.

Pandion (1)'in kızı Prokne'nin Tereus'tan olma oğlu. Saka kuşuna dönüştürölmüş olan oğul.

İtylos, 234, 303, 317.

Zethos'un Aedon'dan doğma oğlu. Dünürü Niobe'nin en büyük oğlu. Amaleus'un yerine annesi tarafından yanlışlıkla öldürülen oğlu.

Jarbas, 8, 181.

Dido'ya âşık bir Libya kralı. Mısır tanrısı Ammon'un bir nymphadan doğma oğlu.

Kadmos, 49, 102, 297, 307, 313, 315.

Tyros kralı Agenor'un Telephassa'dan doğma oğlu. Aphrodite'nin Ares'ten olma kızı Harmonia'nın kocası. Europa'nın erkek kardeşi. Thebai şehrinin kurucusu.

Kalais, 150, 189, 314.

Kuzey rüzgârı Boreas'ın, Atina kralı Erekhtheus'un kızı Oreithuia'dan doğma oğlu. Boreas'ın kaçırarak sahip olduğu Oreithuia, Kuzey Rüzgârı'na Kalais ve Zetes'in dışında, iki de kız çocuk doğurmuştur.

Kalkiope, 301.

Aietes'in kızı. Phriksos'tan olma birçok çocuğun anası.

Kalkiope, 308.

Kos adası kralı Eurypylos'un kızı, Herakles'e bir çocuk doğuran kadınlardan biri.

Kalliope, 91.

Zeus'un Mnemosyne'den doğma kızı. Musa' lardan (Mousa'lardan) biri. Epik şiirin ilham kaynağı olarak simgeleştirilmiştir. Bir rivayete göre, Orpheus'un anası.

Kallirhoe, 304, 305.

Skamandros Irmağı'nın kızı. Tros'un karısı. Kleopatra, İlos, Assarakos ve Ganymedes'nin anası.

Kallisto, 7, 72, 113, 223, 296, 309.

Lykaon'un (Nykteus'un veya Keteus'un) kızı. Zeus'un âşık olduğu

kız. Hera veya Artemis tarafından ayıya dönüştürölmüş olan bir Artemis müridi.

Kalybe, 304.

Laomedon'un karısı. Boukolion'un anası.

Kalydon, 138, 299.

Aitolos'un Pronoe'den doğma oğlu. Aitolia'da, Kalydon diyarına ismini vermiş olan kahraman.

Kalyke, 223, 298, 299.

Aiolos'un Ainarete'den doğma kızı. Zeus'un oğlu Aethlios'un karısı. Endymion'un anası.

Kalypso, 303.

Atlas'ın veya Okeanos'un mitolojik Ogygia adasında yaşayan kızı. Odysseus'a tutulmuş olduğu için, onu yedi yıl yurduna dönmekten alıkoymuş olan kadın. Bir nymphe veya tanrıça.

Kanake, 214, 298, 299.

Hellen'in oğlu Aiolos'un Ainarete'den doğma kızı. Makareus'un kız kardeşi. Poseidon'dan birçok çocuk sahibi olan kadın. Aloeus'un anası.

Kapaneus, 118.

Hipponoos'un oğlu. Thebai'ye Karşı Yediler Seferi'nde hayatını kaybeden kahramanlardan biri. Eşini kaybetmenin acısına dayanamayıp intihar eden Euadne'nin kocası.

Kapys, 304, 305.

Assarakos'un Themiste'den doğma oğlu. Ankhises'in babası.

Kassandra, 160, 166, 305, 310.

Priamos'un Hekabe'den doğma kızı. Agamemnon'un esir olarak sarayına beraberinde getirdiğı kadın. Doğru söylediğı hâlde, sözlerine kimsenin inanmadığı bilici. Agamemnon'dan olma iki oğlanın anası.

Kassiepeia, 308.

Kepheus'un karısı. Andromeda'nın anası.

Kassiepeia, 307, 315.

Phoiniks'ten olma Phineus'un anası.

Kastor, 150, 312.

Tyndareos'un Leda'dan doğma oğlu (Dioskouroi'den biri).

Katreus, 310.

Minos'un Pasiphae'den doğma oğlu. Agamemnon ile Menelaos'un anaları Aerope'nin babası.

Kaunos, 212, 213, 214, 310.

Miletos'un Idothea'dan doğma oğlu. Köyceğiz (Datyan) civarında Kaunos şehrini kuran delikanlı. Byblis'in erkek kardeşi. Nympha Pronoe'nin kocası.

Kebren, 165.

İda dağında bir Irmak Tanrı. Oinone'nin babası.

Kekrops (1), 228, 229, 314.

Atina kralı. Aglauros (1)'in kocası. Aglauros (2), Pandrosos ve Herse isimli kızların babası.

Kekrops (2), 314.

Erekhtheus'un Praksithea'dan doğma oğlu. Metiadusa'nın kocası. Pandion (2)'nin babası.

Kelaino, 298, 303.

Atlas'ın Pleione'den doğma, Pleiad denen kızlarından biri. Lykos'un, Teiton'un ve Eurypylos'un anası.

Keleos, 66.

Eleusinos'un oğlu. Demophon'un babası.

Kentauroi (Kentauros'lar), 92, 108, 119, 140, 141, 142, 143, 147, 150, 172.

At-adamlar. Bir rivayete göre, Apollon'un, Irmak Tanrı Peneus'un Naiad Kreusa'dan doğma kızı Stilbe'den doğma oğlu Kentauros'un veya İksion'un oğlu Kentauros'un soyundan gelen yaratıklar. Bir inanışa göre, İksion, Hera ile değil de, onun bulut şeklindeki bir görüntüsüyle birleşerek Kentauros soyunun üreticisi olmuştur. Bunlar, Kheiron ve Pholos isimli at-adamlardan farklı yaratıklar olarak kabul edilmiştir.

Kephalos, 21, 221, 225, 302, 309, 314.

Herse'nin Hermes'ten olma oğlu. Şafak Tanrıça Eos'un sevgilisi. Phaethon'un babası. Prokris'in kocası.

Kepheus, 309.

Aleos'un Neaira'dan doğma oğlu. Lykourgos'un Argo Seferi'ne katılan erkek kardeşi. Sterope'nin babası.

Kepheus, 308, 315.

Belos'un oğlu, Nereid Kassiepeia'nın kocası. Andromeda'nın babası.

Kephisos, 36, 253.

Bir ırmak tanrısı. Nympha Liriope'den doğma Narkissos'un babası.

Kerberos, 295.

Typhoeus'un Ekhidna'dan doğma oğlu. Hades'in üç veya elli başlı, yılan kuyruklu yırtıcı bekçi köpeği. Hydra ile Khimaira'nın erkek kardeşi.

Keryks, 314.

Kekrops (1)'in kızı Pandrosos'un Hermes'ten olma oğlu.

Keto, 293, 294, 295.

Pontos'un Gaia'dan doğma kızı, erkek kardeşi Phorkys'in karısı. Üç Gorgo'nun (Steheno, Euyale ve Medusa'nın) ve Ekhidna'nın, Ladon'un ve Graiai'nin anası.

Keyks, 5, 90, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 295.

Eosphoros'un oğlu. Karısı Alkyone gibi bir deniz kuşuna dönüştürülmüş olan kral.

Khalkiope, 301.

Aietes'in kızı, Phriksos'un karısı.

Khalkiope, 308.

Kos adasının kralı Eurypylos'un kızı. Herakles'e bir oğlan çocuk doğuran kadınlardan biri.

Khaos, 9, 13, 59, 95, 293.

Dünya var olmadan önce var olan şey. Henüz şekil almamış ilk varlık.

Kharit'ler (Kharites), 18, 19, 20, 50, 207, 293, 296.

Zeus'un, Okeanos kızlarından biri olan Eurynome'den doğma kızları. Zeus'un, "Üç Güzel" olarak bilinen ve Aphoridite'nin hizmetinde olan kızları. Romalıların "Gratiae" dedikleri güzel kızlar.

Kharon, 105.

Yeraltı ülkesinin kayıkçısı. Ölülere belli bir para karşılığı Akheron ırmağından karşıya geçiren sandalcı.

Kheiron, 92, 142, 150.

Kronos'un at şekline dönüşerek dölediği Nympha Philyra'dan doğma oğlu. At-adamların en ünlüsü ve bilgin olanı. İksion'un soyundan gelmeyen iyi yürekli bir at-adam. Apollon'a yay kullanmayı öğreten, Asklepios ile oğulları Makhaon ile Podalirios'a, Aristaios'un oğlu Aktaion'a, Akhilleus'a ve Iason'a dadılık etmiş olan ünlü kentavros. Herakles'in yanlışlıkla yaralayıp öldürdüğü bir tıp ve sanat ustası yaratık.

Khelidon, 234.

Aedon'un kız kardeşi. Miletos'taki anlatım geleneğine göre, kırlangıçla dönüşmüş olan kız.

Khimaira, 295.

Ekhidna'nın, Hydra'nın veya Keto'nun kızı. Sphinks'in ve Nemeia Arslanı'nın anası.

Khimaireus, 298.

Prometheus'un Kelaino'dan doğma oğlu.

Khione, 314.

Boreas'ın, kaçırarak Trakya'ya götürdüğü Oreithuia'dan doğma kızı.

Khloris, 300, 306, 311.

Amphion'un Niobe'den doğma kızı. Niobe'nin, Artemis'in oklarından kurtulmuş yegâne kızı. Neleus'un karısı.

Khryseis, 311.

Apollon'un rahibi Khryses'in kızı. Savaş ganimeti olarak Agamemnon'un payına düşen kız.

Khryses, 311.

Agamemnon'un, tutsağı Khryseis'ten doğma oğlu.

Khrysippos, 199, 200, 311.

Pelops'un, Nympha Aksiokhe'den doğma oğlu. Pelops'un, Thebai kralı Laios'un tecavüzüne uğradığı için intihar eden veya üvey kardeşleri tarafından öldürülen oğlu.

Khrysothemis, 310, 311, 312.

Agamemnon'un Klytaimestra'dan doğma kızı.

Khthonia, 314.

Erekhtheus'un Praksithea'dan doğma kızı. Prokris'in, Kreusa'nın, Oreithuia'nın kız kardeşi.

Kinyras, 6, 21, 78, 170, 191, 192, 193, 194, 196, 227, 242, 309.

Kıbrıs kralı. Paphos'un oğlu, Myrrha'nın babası.

Kirke, 151, 225, 294, 302.

Helios'un Perseis'ten doğma kızı. Pasiphae'nin, Aietes ile Perses'in kız kardeşi.

Kleio, 6, 91, 191.

Zeus'un Mnemosyne'den doğma kızı. Musa (Mousa)'lardan biri. Bir rivayete göre, Orpheus'un anası. Ayrıca, Pieros'un kızı.

Kleite, 119.

Kâhin Merops'un kızı. Kyzikos'un intihar eden karısı.

Kleopatra, 314.

Boreas'in Oreithuia'dan doğma kızı. Phineus'un karısı. Phineus'un bir başka kadınla evlenmesi üzerine, bir rivayete göre, çocuklarının gözlerini oyan kadın.

Kleopatra, 302.

Idas'in Marpessa'dan doğma kızı. Meleagros'un karısı.

Kleopatra, 304, 305.

Tros'un Kallirhoe'den doğma kızı.

Klotho, 296, 302.

Nyks'in (veya Zeus ile Themis'in) kızı. Kader tanrıçaları olarak bilinen Moira'lardan (Atropos, Klotho ve Lakheesis isimli üç kız kardeşten) biri.

Klymene, 310.

Katreus'un kızı, Klytoneus'un oğlu Nauplios'un karısı. Palamedes ve Oiaks isimli oğlanların anası.

Klymene, 298, 302, 309.

Minyas'in kızı. Phylakos'un karısı. Prokris öldükten sonra Kephalos'un evlendiği ikinci karısı. Başka bir rivayete göre, Lykourgos'un oğlu Iasos'un karısı, Atalanta'nın anası.

Klymene, 50, 298.

Okeanos'un Tethys'ten doğma kızı, Iapetos'tan olma dört çocuğun anası. Başka bir rivayete göre, Helios ile evlenmiş, Phaethon'un da anası olmuştur.

Klymenos, 8, 196, 197.

Skhoineus'un veya Teleus'un oğlu. Kızı Harpalyke'ye âşık olup onunla fücür ilişkisine giren Arkadia kralı.

Klytimestra, 74, 169, 170, 171, 172, 200, 210, 303, 310, 311, 312.

Tyndareos'un Leda'dan doğma kızı. Agamemnon'un karısı. Aşığı Aigisthos ile bir olup kocasını öldüren kadın.

Koios, 293, 294.

Ouranos'un Gaia'dan doğma oğlu.

Kometes, 6.

Diomedes'in arkadaşı Sthenelos'un oğlu. Aigialeia'nın, kocası Diomedes'i aldatmak üzere seçtiğı genç adam.

Koronis, 309.

Lapithlerin kralı Phlegyas'ın kızı. Hekim Tanrı Asklepios'un anası. Apollon'dan hâmile kaldıktan sonra Arkadialı Elatos'un oğlu İskhys ile ilişkiye girmiş olduğı için Apollon'un kız kardeşi Artemis tarafından öldürülen kadın.

Korythos, 165, 176, 177, 305.

Paris'in Oinone'den doğma oğlu.

Kottos, 14, 294.

Ouranos'un oğlu, Yüz-kollulardan biri.

Krataiis, 7.

Phorkys'ten olma Skylla'nın anası.

Kratos (Güç), 295.

Titan Pallas'ın Styks'ten doğma oğlu.

Kreios, 293, 294, 295.

Ouranos'un Gaia'dan doğma oğlu.

Kreon, 152, 153, 155.

Lykaithos'un oğlu. Khorinthos kralı. İason ile Medeia'yı Khorinthos'a kabul eden kral.

Kreon, 90, 148, 204, 208, 307, 308.

Menoikeus'un oğlu. İokaste'nin erkek kardeşi. Eurydike'nin kocası. Haimon'un ve Megara'nın babası.

Kreousa (Kreusa), 74, 75, 189, 225, 298, 314.

Erekhtheus'un kızı, Ksuthos'un karısı. Akhaïos ile İon'un anası.

Kreousa (Kreusa), 178, 179, 305.

Priamos'un Hekabe'den doğma kızı. Aineias'ın karısı.

Kreusa, 152.

Korinthos kralı Kreon'un kızı. İason'un evlenmeye kalktığı kadın.

Kretheus, 149, 298, 300, 306, 316.

Aiolos'un Ainarete'den doğma oğlu. Thessalia'da İolkos kralı.

Tyro'nun kocası. Aison'un, Pheres'in ve Amythaon'un babası.

Krisos, 317.

Phokos'un Asterodeia'dan doğma oğlu. Strophios'un babası.

Kronos, 2, 14, 15, 41, 45, 49, 53, 59, 64, 67, 68, 88, 293, 294, 296, 311.

Ouranos'un Gaia'dan doğma oğlu. Rheia'nın kocası ve Zeus da dahil olmak üzere, birtakım güçlü tanrı ve tanrıçaların babası. Romalıların "Saturnus" dedikleri tanrı.

Ksanthios, 215.

Lykialı Leukippos'un öldürdüğü babası.

Ksanthos (Skamandros), 305.

Küçük Menderes nehri ve tanrısı.

Ksuthos (Ksouthos), 74, 298, 305.

Hellen'in Orseis'ten doğma oğlu.

Kumarbi, 88.

Hurri-Hitit dininde "Tanrıların babası." Anu'nun oğlu, Hava-tanrısının ise babası. Hurrilerin, Sümer hava tanrısı Enlil ile aynıştırdıkları tanrı.

Ktesippos, 308.

Herakles'in Deianeira'dan doğma oğlu.

Kuretes (Koureta'lar), 298.

Giritli Ana-Tanrıça Rheia'nın rahipleri.

Kyane, 197, 198, 213.

Kyanippos'un kızı. Sarhoşken babasının tecavüzüne uğramış olan kız.

Kyanippos, 198.

Kyane'nin babası. İşlediği fücür suçundan dolayı kızı ile birlikte intihar eden adam.

Kyanippos, 136, 137.

Pharaks'ın oğlu. Karısı Leukone'yi ihmal ettiği için ölümüne sebep olan Thessalia'lı avcı.

Kybele, 21, 40, 64, 179.

Phrygialı Ana-Tanrıça. Attis'e tutkun olan, rahiplerine Korybantes (Korybant'lar) denen bir bereket tanrıçası.

Kyklöp'lar, 14, 101, 102, 294.

Ouranos'un Gaia'dan doğma tepe gözlü oğulları.

Kyknos, 111.

Apollon'un, Amphinomos'un kızı Thyria'dan doğma oğlu.

Kyknos, 223.

Poseidon'un Skamandrodike'den doğma oğlu. Kolonai kralı. İkinci karısı Philonome'nin yalanlarına kanarak, oğlu Tenes ile kızını bir sandığa kapatarak denize atan adam.

Kyllaros, 119.

Bir kentauros. Hylonome'nin kocası.

Kynortes, 303.

Amyklas'ın Diomedede'den doğma oğlu. Hyakinthos'un ağabeyi. Argalos'un çocuksuz olarak ölmesiyle, İsparta (Sparta) tahtına oturmuş olan kral.

Kyparissos, 266.

Telephos'un yakışıklı oğlu. Apollon ile Zephyros'un âşık olduğu ve

sonradan servi ağacına dönüştürdükleri oğlan.

Kyrene, 92.

Hypseus'un kızı. Apollon'un Libya'ya kaçırdığı Thessialı nympha Peneus'un torunu. Apollon'dan olma Aristaios'un anası.

Kytisoros, 301.

Phiriksos'un Iophossa'dan doğma oğlu.

Kyzikos, 119.

Aineus'un Ainete'den doğma oğlu. Marmara kıyısındaki Kyzikos şehrinin kralı. Argonaut'ları ağırladığı bir sırada, onlar tarafından yanlışlıkla öldürülen adam.

Labdakos, 307, 313.

Polydoros'un Nykteis'ten doğma oğlu. Laios'un babası. Oidipus'un dedesi.

Ladon, 295.

Phorkys'in Keto'dan doğma oğlu.

Laertes, 302.

Arkisios'un oğlu. Odysseus'un babası. Ünlü hırsız Autolykos'un kızı Antikleia'nın kocası.

Laios, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 307, 313.

Labdakos'un oğlu, Iokaste'nin kocası. Oidipus'un babası. Thebai kralı.

Lakedaimon, 296, 303.

Zeus'un, Atlas'ın kızı Taugete'den (Taygete'den) doğma oğlu.

Laodamas, 313.

Thebai kralı Eteokles'in oğlu. Kreon'dan sonra Thebai'ye kral olan kimse.

Laodameia, 296, 301.

Bellerophon'tes'in Philonoe'den doğma kızı. Sarpedon'un anası.

Laodameia, 105, 237, 244, 246, 248, 249, 250, 251, 302, 306.

Pelias'ın oğlu Akastos'un kızı. Protesilaos'un karısı.

Laodike, 309.

Kıbrıs kralı Kinyras'ın kızı. Arkas'ın oğlu Elatos'un karısı.

Laodike, 305.

Priamos'un Hekabe'den doğma güzel kızı.

Laomedon, 172, 223, 304, 305.

Ilos'un Eurydike'den doğma oğlu. Priamos'un, Hesione'nin ve daha birçok çocuğun babası. Strymo'nun kocası.

Larissa, 198.

Thessalia kralı Piassos'un kızı. Kendisine tecavüz eden babasını şarap fıçısında boğan kız.

Leandros, 4, 31, 90, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 131.

Sevdiği kız Hero'nun uğruna ölümü göze alan Abydoslu delikanlı.

Leanira, 303, 309.

Amyklas'ın Diomede'den doğma kızı. Arkas'ın karısı.

Learkhos, 207, 301, 313.

Athamas'ın İno'dan doğma oğlu. Babası tarafından öldürülen oğul.

Leda, 5, 74, 164, 296, 299, 302, 303, 312.

Thestios'un Eurythemiste'den doğma kızı. İsparta kralı Tyndareos'un karısı. Zeus'un sevgilisi. Helena'nın, Klytimestra'nın, Timandra'nın ve Dioskur'lar denen Kastor ile Polydeukes'in anası.

Lethe, 246.

Eris'in kızı. Yeraltı Dünyası'nda, suyundan içenlerin geçmiş anılarını unutmalarına sebep olan ırmak.

Leto, 62, 94, 101, 113, 294, 296.

Titan Koios'un Phoibe'den doğma kızı. Ouranos ile Gaia'nın torunu.

Zeus'tan olma Apollon ile Artemis'in anası.

Leukippos, 215.

Ksanthios'un oğlu. Annesinin yardımıyla kız kardeşi ile aşk hayatı yaşayan Lykialı delikanlı.

Leukippos, 302, 303.

Oibalos'un veya Perieres'in Gorgophone'den doğma oğlu.

Leukon, 269, 301.

Athamas'ın Themisto'dan doğma oğlu.

Leukone, 136, 148, 149.

Thessalia'lı bir asilin güzel kızı. Kyanippos'un karısı.

Libya, 242, 307, 313, 315.

Zeus ile Io'nun oğlu Epaphos'un Memphis'den doğma kızı. Libya ülkesine adını vermiş olan nympha. Poseidon'dan olma Agenor ile Belos'un anası.

Likhas, 140, 141, 142.

Herakles'in arkadaşlarından biri. Herakles'in, ölüm acıları içerisinde iken, ayağından tutup kayalıktan aşağıya attığı adam.

Liriope, 36, 253.

Kephisos'un hamile bıraktığı nympha. Narkissos'un anası.

Lykaon, 233, 309.

Tanrılara saygısı olmayan çok çocuklu bir Arkadia kralı. Zeus'un kurda dönüştürdüğü, evini yakıp oğullarını öldürdüğü kral. Kallisto'nun babası.

Lynkeus, 307, 315.

Aigyptos'un oğlu. Danaos'un kızı Hypermestra'nın kocası. Abas'ın babası.

Lynkeus, 302.

Aphareus'un Arena'dan doğma oğlu.

Lykos, 303.

Hyrieus'un Nympha Klonia'dan doğma oğlu. Nykteus'un erkek kardeşi.

Lykos, 314.

Pandion (2)'nin Pylia'dan doğma kâhin oğlu.

Lykos, 298, 303.

Poseidon'un veya Prometheus'un Atlas'ın kızı Kelaino'dan doğma oğlu.

Lykourgos, 309.

Aleos'un Neaira'dan doğma oğlu. Arkas'ın soyundan gelen ve uzun bir ömür sürmüş olan Arkadia kralı.

Lykourgos, 306.

Pheres'in Periklymene'den doğma oğlu. Admetos'un erkek kardeşi.

Lysidike, 308, 311.

Pelops'un Hippodameia'dan doğma kızı. Perseus'un oğlu Mestor'un karısı.

Lysimakhe, 316.

Abas'ın veya Polybos'un kızı, Talaos'un karısı. Eriphyle ile Adrastos'un anası.

Lysippe, 212.

Berosos'un Amazon olan karısı. Tanais'in anası.

Lysippe, 314.

Kephalos'un Prokris öldükten sonra evlendiği kadın. Kephalos'tan olma dört çocuğun anası.

Lysippe, 315.

Proitos'un Stheneboia'dan doğma kızı. Hera'nın delirttiği kız kardeşlerden (Proitides) biri. Iphinoe ve Iphianassa ile birlikte bu üç kız kardeş, bir rivayete göre, Hera'dan daha güzel olduklarını iddia ettikleri için delirtilmişlerdir.

Magnes, 298.

Aiolos'un Ainarete'den doğma oğlu.

Magnes,

Zeus'un Thyia'dan doğma oğlu.

Maia, 296, 303.

Atlas'ın Pleione'den doğma ve "Pleiad" denen kızlarından biri. Hermes'in anası. Kallisto'nun Zeus'tan peydahladığı oğlu Arkas'ın sütnesi.

Maindros, 213, 310.

Büyük Menderes nehrinin tanrısı. Kyane'nin babası.

Makareus, 214, 298, 299.

Aiolos'un Ainarete'den doğma oğlu. Kız kardeşi Kanake ile cinsel ilişkiye girmiş olduğunun öğrenilmesi üzerine intihar etmiş olan oğul.

Makaria, 308.

Herakles'in Deianeira'dan doğma kızı.

Makris, 158.

Aristeus'un Euboia'dan doğma kızı. Hermes'in, bebek Dionysos'u bakması ve saklaması için emanet ettiği kadın.

Marduk, 58.

Ea'nın oğlu, Sarpanitum'un kocası. Akkad yaratma mitolojisi *Enu-ma Elish*'te başrolü oynayan güçlü tanrı.

Marpessa, 78, 295, 298.

Euenos'un kızı, Idas'ın karısı. Idas'ı, Apollon'a tercih etmiş olan kadın.

Marsyas, 5, 91.

Phygia'lı satyros. Athena'nın icad ettiği ve çalarken yüzünün şeklini bozduğu için fırlatıp attığı çifte flütü kullanarak Apollon ile yarışmaya kalkışan ve bu yüzden derisi yüzülerek öldürülen müzisyen.

Meda, 308.

Herakles'in öldürdüğü kral Phylas'ın kızı. Herakles'e çocuk doğurmuş kadınlardan biri.

Medeia, 34, 37, 66, 102, 135, 136, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 218, 225, 294, 300, 306.

Aietes'in, Okeanos kızlarından Nympha İdyia'dan doğma kızı. İason'un karısı.

Megapenthes, 315.

Proitos'un Stheneboia'dan doğma oğlu.

Megara, 148, 307, 308.

Kreon'un Eurydike'den doğma kızı. Herakles'in karısı. Herakles'in, Hera'nın delirtmesiyle, Megara da dahil olmak üzere öldürdüğü üç çocuğunun anası.

Mekisteus, 316.

Talaos'un Lysimakhe'den doğma oğlu.

Melanion, 4, 309.

Amphidamas'ın oğlu. Atalanta'yı, Aphrodite'nin yardımıyla yenen ve onunla evlenmeye hak kazanan delikanlı. Karı-koca olduktan sonra, bir av sırasında saygısızca hareket edip Zeus'un veya Kybele'nin tapınağına girip seviştikleri için, Kybele'nin arabasını çeken arslanlara dönüştürülmüşlerdir. Bir başka rivayete göre ise, Aphrodite'ye teşekkür etmekte kusur işlemiş oldukları için bu cezaya çarptırılmışlardır.

Melanippe, 298.

Aiolos'un Ainarete'den doğma kızı.

Melanippos, 306.

Pelias'tan olma Akastos'un oğlu. Laodameia'nın erkek kardeşi.

Melaspous, 300.

Amythaon'un İdomene'den doğma kâhin oğlu.

Melas, 301.

Phriksos'un Iophossa'dan doğma oğlu.

Meleagros, 66, 138, 150, 299, 302.

Oineus'un (Ares'in veya Dionysos'un) Althaia'dan doğma oğlu. Herakles'in arkadaşlarından ve Kalydon Avı'nın kahramanlarından biri. Deianeira'nın erkek kardeşi.

Meles, 37, 255.

Timagoras tarafından sevilen Atinalı delikanlı.

Melia, 315.

Okeanos'un Argia'dan doğma kızı. İnakhos'un karısı ve üvey kız kardeşi.

Meliae, 15, 294.

Ouranos'un toprağa damlayan kanından doğmuş dişbudak ağacı nymphaları (Meliad'lar).

Melikertes, 66, 207, 301, 313.

Athamas'ın İno'dan doğma oğlu. İno'nun bir kazan kaynar suda boğduğu oğlu.

Memnon, 304.

Tithonos'un Şafak Tanrıça Eos'tan doğma oğlu.

Memphis, 307.

Nil Tanrısı Nilos'un kızı. Epaphos'un karısı. Libya'nın anası.

Menalippos, 306.

Akastos'un oğlu. Pelias ile Anaksibia'nın torunu. Laodameia'nın erkek kardeşi.

Menelaos, 12, 166, 167, 172, 174, 175, 247, 310, 311, 312.

Atreus'un (veya Pleisthenes'in) Aerope'den doğma oğlu. Agamemnon'un erkek kardeşi. Helena'nın kocası.

Menoikeus (1), 307.

Oidipus'un anası ve karısı İokaste ile Kreon'un babası.

Menoikeus (2), 307.

Kreon'un Eurydike'den doğma oğlu. Haimon'un erkek kardeşi.

Menoitios, 299.

Aktor'un Asopos'un kızı Aigina'dan doğma oğlu. Patroklos'un babası. Aigina, Zeus'a Aiakos'u doğurduktan sonra Aktor ile evlenmiş ve Menoitios'u doğurmuştur.

Menoitios, 298.

Iapetos'un oğlu. Atlas'ın, Prometheus'un ve Epimetheus'un erkek kardeşi.

Merope, 301, 304.

Atlas'ın Pleione'den doğma, Pleiad denen kızlarından biri. Sisypheos'un karısı, Glaukos'un anası.

Merops, 65, 159, 160, 303, 305.

Ünlü kâhin. Pandareos'un ve Priamos'un ilk karısı Arisbe'nin babası. Troya Savaşı sırasında, Diomedes'in elinden iki oğlunu da kaybetmiş olan adam.

Mestra, 299.

Erysikhthon'un kızı. Poseidon'un şekil değiştirme gücü verdiği kadın.

Metaduisa, 314.

Kekrops (2)'nin karısı. Pandion (2)'nin anası.

Metaneira, 66.

Eleusisli Keleos'un karısı. Demophon'un anası.

Metharme, 242.

Pygmalion'un Galateia'dan doğma kızı. Paphos'un kız kardeşi.

Metis, 294, 296.

Okeanos'un Tethys'ten doğma kızı. Zeus'un ilk eşi. Doğuracağı çocuğun kendisini tahttan indireceği korkusuyla, Athena'ya hâmile iken Zeus'un yuttuğu kadın.

Metope, 317.

Bir nymphe. Ladon Irmağı'nın kızı. Asopos'un karısı. Antiope ile Aigina'nın anası.

Midas, 5.

Gordios'un tanrıça Kybele'den (veya kâhin kadın Telmessos'tan) doğma oğlu. Tanrı Apollon tarafından cezalandırılıp kulakları eşek kulaklarına dönüştürülmüş olan Phrygia kralı.

Miletos, 213, 263, 310.

Miletos şehrinin kurucusu. Apollon'un Akakallis'ten doğma oğlu. Minos'un, Sarpedon ile Rhadamanthys'in âşık olduğu delikanlı. Âşıkları arasından Sarpedon'u tercih ettiği için Minos tarafından Girit'ten kovulmuş olan yakışıklı.

Minos, 82, 185, 217, 218, 225, 226, 227, 262, 263, 264, 296, 310.

Zeus'un Europa'dan doğma oğlu. Girit kralı. Pasiphae'nin kocası. Ariadne ile Phaidra'nın babası.

Minotauros, 263, 310.

Pasiphae'nin bir boğadan edindiği boğa başlı, insan vücutlu oğlu.

Minyas, 298.

Aiolos'un Ainarete'den doğma oğlu. Klymene'nin babası.

Minyas, 62.

Poseidon'un oğlu veya torunu. Hyperphassa'nın kızı Euryanassa'nın kocası. Euryanassa'dan doğma ve "Minyad'lar" denen kızların (Arsippe'nin, Alkathoe'nin ve Dionysos'a ibadette kusur ettiği için delirtilmiş ve oğlu tarafından öldürüldükten sonra yarasaya dönüştürülmüş olan Leukippe'nin) babası. Bir rivayete göre, Zeus'tan olma Titos'un anası olan Elara'nın da babası.

Mnemosyne, 27, 294, 296.

Ouranos'un Gaia'dan doğma kızı. Musa'ların anası.

Mnesimakhe, 108.

Deksemenos'un kızı. Herakles'in Kentauros Eurytion'un elinden

kurtardığı ve beraber olduğu kadın.

Moirai (Moiral'lar), 19, 20, 90, 103, 289, 296.

Nyks'in veya Zeus'un Themis'ten doğma kızları. Üç kız kardeş (Atropos, Klotho ve Lakheesis) olarak bilinen Kader tanrıçaları. Hora'ların kız kardeşleri. Romalıların "Parcae" veya "Fata" dedikleri tanrıçalar.

Momos, 162.

Hesiodos'a göre, Nyks'in kızı. Hesperid'lerin kız kardeşi. Başka bir rivayete göre ise oğlu. Alay, hiciv ve tenkit etmeyi simgeleyen tanrıça veya tanrı.

Mousai (Musal'lar), 6, 19, 27, 91, 121, 161, 296.

Zeus'un Mnemosyne'den doğma dokuz kızı. Güzel sanatların, müziğin, edebiyatın, tarih, felsefe ve astronomi gibi zihnî faaliyetlerin tanrıçaları.

Mutto, 179.

Tyros kralı. Dido'nun (Elissa'nın) babası.

Mylitta, 32.

Babil'de bir üreme ve çocuk doğurtma tanrıçası.

Myrina, 306.

Kretheus'un Tyro'dan olma kızı. Iason'un oğlu Thoas'ın karısı.

Myrmidon, 299.

Zeus'un Eurymedusa'dan doğma oğlu. Bir Thessalia halkı olan Myrmidon'ların ve Akhilieus'un cediti. Aiolos'un kızı Peisidike'nin çocuklarının babası.

Myrrha, 7, 21, 34, 69, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 218, 227.

Kıbrıs kralı Kinyras'ın babasından hâmile kalan kızı. Adonis'in anası.

Myrtilos, 171.

Hermes'in Phaethusa'dan doğma oğlu. Oinomaos'un yarış arabasının tekerleğinin pimini çıkarıp, kralın ölümüne, Pelops'un yarışı kazanmasına sebep olan arabacı.

Naiad'lar, 93, 96, 229, 230, 257.

Pınar ve ırmak nymphaları veya perileri.

Nammu, 85.

Sümerlerin deniz tanrıçası. Tanrıların anası.

Narkissos, 36, 37, 38, 237, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261.

Kephisos'un, Liriope'den doğma oğlu. Ekho'nun âşık olduğu, kendi kendine âşık, kendi kendini özleyen delikanlı.

Neaira, 309.

Elatos'un torunu, Pereus'un kızı. Aleos'un karısı. Lykourgos'un, Kephheus'un ve Auge'nin anası.

Neleus, 150, 300, 306, 311.

Poseidon'un Tyro'dan doğma oğlu. Pelias'ın ikiz kardeşi. Khloris'in kocası. Aison'un üvey kardeşi.

Nemeia Arslanı, 143, 295.

Orthos'un Khimaira'dan doğma oğlu.

Nemesis, 70, 171, 255, 256, 289, 296, 312.

Nyks'in kızı. İntikam tanrıçası. Bir rivayete göre, Zeus'tan olma ve Troya Savaşı'na sebep olan güzel Helena'nın anası.

Neophron, 210, 211.

Anteus'un Boulis'ten doğma oğlu Aigypios'u aldatan, Aigypios'un kendi annesiyle yatmasına sebep olan delikanlı. Aigypios'un metresi Timandra'nın oğlu.

Neoptolemos (Pyrrhos), 317.

Akhilleus'us Deidameia'dan doğma oğlu.

Nephele, 311.

Athamas'ın ilk karısı. Bir nymphe.

Nereid'ler (Nereus Kızları), 18, 63, 295.

Nereus'un, Okeanos kızlarından biri olan Doris'ten doğma elli kızı.

Deniz nymphaları.

Nereus, 18, 49, 161, 289, 295.

Pontos'un Gaia'dan doğma oğlu. Doris'in kocası. Thetis'in babası.

Nessos, 108, 140, 141, 142, 144, 147.

Herakles'in karısı Deianeira'yı kaçırmaya teşebbüs eden at-adam (kentauros).

Nestor, 300, 306, 311.

Neleus'un Khloris'ten doğma en küçük oğlu. Troya Savaşı sırasında Akha'lara danışmanlık yapmış, Apollon'un bağışlamasıyla çok uzun bir ömür sürmüş olan adam. Homeros'a göre, Klymenos'un kızı Eurydike'nin; Apollodoros'a göre ise, Kretheus'un kızı Anaksibia'nın kocası.

Nike (Zafer), 229, 295.

Titan Pallas'ın Styks'ten doğma kızı. Zafer tanrıçası olarak şahıslştırılmıştır. Tanrılarla Titan'lar arasındaki savaşta, Olymposlu tanrılardan yana hareket etmiş, sonraki hayatında büyük saygı görmüştür. Nike'nin diğer kız ve erkek kardeşleri de Güç, Kudret ve Gayreti (Kratos, Bia ve Zelos) simgeleyen tanrılardır ve Zeus'tan yana hareket etmişlerdir.

Nikippe, 308, 311.

Pelops'un Hippodameia'dan doğma kızı. Perseus'un oğlu Sthenelos'un karısı.

Nikostratos, 312.

Menelaos'un Helena'dan doğma oğlu.

Ninmah, 85.

Sumerlerde, Toprak-Ana. "Büyük Hanımefendi" adıyla anılan Ana-Tanrıça.

Niobe, 46, 296.

Phoroneus'un Nympha Teledike'den doğma kızı. Zeus ile birleşen ilk ölümlü kadın. Argos ile Pelasgos'un anası.

Niobe, 5, 8, 64, 197, 198, 199, 234, 303, 311, 317.

Tantalos'un Pleiad'lardan (Atlas'ın kızlarından) birisi olan Dione'den veya Irmak Tanrı Poktolos'un kızı Euryanassa'dan doğma kızı. Pelops'un kız kardeşi. Amphion'un karısı. Yedi oğlu ve yedi kızı bulunduğu ve Leda'ya dil uzattığı için Apollon ve Artemis tarafından çocukları öldürülen kadın.

Nisos, 267.

Hyrtakos'un oğlu. Aineias'ın arkadaş grubuna katılan Euryalos'un "yakın" arkadaşı.

Nisos, 111, 314.

Pandion (2)'nin Pylia'dan doğma oğlu. Megara kralı. Skylla'nın babası.

Notos (Güney Rüzgârı), 73, 295.

Astraios'un Eos'tan doğma oğlu.

Nyks (Gece), 14, 42, 293.

Khaos'un kızı. Bir çok tanrısal gücün anası.

Nykteis, 307.

Thebai kralı Nykteus'un kızı. Kadmos'un oğlu Polydoros'un karısı. Labdakos'un anası.

Nykteus, 303, 307.

Hyrieus'un Nympha Klonia'dan doğma oğlu. Nykteis'in ve Antiopé'nin babası.

Nyktimene, 196, 197.

Lesbos kralı Epopeus'un kızı. Babası ile fücür ilişkisine girdikten sonra, baykuşa dönüştürülmüş olan kız.

Nyktimos,

Lykaon'un, Zeus'un yıldırımlarından kurtulan yegâne oğlu.

Nymphai (Nympha'lar), 14, 15, 36, 46, 74, 92, 119, 147, 165, 181, 199, 200, 212, 214, 229, 242, 245, 253, 254, 259, 298.

Kırlarda, ormanlarda ve sularda yaşıyan dişı tanrısal varlıklar. Genellikle Zeus'un kızları olarak kabul edilirler. Ölümsüz veya çok uzun ömürlüdürler. Sonraki folklor geleneğinde güzel peri kızları olarak kabul edilen mahlûklar olmuşlardır. Ağaç veya orman nymphalarına *dryad*, belirli ağaçların içerisinde yaşayıp onlarla birlikte ölenlere *hamadryad*, Ouranos'un kızları olarak kabul edilen dişbudak ağacı nymphalarına *meliae*, dağ nymphalarına *oread*, pınar ve ırmak nymphalarına *naiad*, deniz nymphalarına ise *nereid* denmiştir. Naiad'lar, özellikle belli bir pınar veya ırmak tanrısının kızları olarak kabul edilmişlerdir. *Alseid*'ler ise, kutsal ormanlarda yaşıyan nymphalardır.

Odyssseus, 52, 61, 78, 145, 158, 225, 302.

Leartes'in Antikleia'dan doğma oğlu. Penelope'nin kocası. Troya Savaşı'nın ünlü kahramanlarından biri.

Oiagros, 91.

Pieros'un oğlu. Orpheus'a yakıştırılan babaların başında gelen bir Trakya kralı.

Oibalos, 302, 303.

Knortes'in oğlu. Ikarios'un ve Tyndareos'un babası.

Oidipus, 8, 15, 90, 118, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 224, 307, 313.

Laios'un İokaste'den doğma oğlu. Babasını öldürüp, anası ile evlenen oğul. Anasından edindiği Polyneikes ve Eteokles isimli oğlanlarla, Antigone ve İsmene adlı kızların babası.

Oineus, 138, 142, 143, 299, 312, 316.

Porthaon'un oğlu. Kalydon kralı. Althaia ile Periboia'nın kocası. Meleagros ile Deianeira'nın ve Periboia'dan doğma Tydeus'un babası.

Oinomaos, 171, 304, 311.

Ares'in oğlu. Elis'te, Pisa şehrinin kralı. Pelops'un karısı Hippodameia'nın babası. Kızını evlendirmemek için on iki talibini öldürüp kafa-

larını sarayının kapısına çivilemiş olan kral.

Oinone, 41, 46, 63, 120, 135, 145, 159, 164, 165, 167, 168, 176, 177, 178, 305.

Kebren ırmak tanrısının kızı. Priamos'un oğlu Paris'in (Aleksandros'un) Troya'ya dönmeden önceki karısı. Bir İda dağı nymphası.

Okeanides (Okeanos Kızları), 11, 22, 225, 293, 294, 297, 317.

Okeanos'un Tethys'ten doğmuş üç bin kızı. Irmak tanrılarının kız kardeşleri. Styks, Doris, Amphitrite gibi ünlü kızların aralarında bulunduğu deniz nymphaları.

Okeanos, 11, 14, 139, 293, 294, 297, 317.

Ouranos'un Gaia'dan doğma oğlu. Kız kardeşi Tethys'in kocası. İrmakların ve Okeanos Kızları'nın babası.

Okypete, 295.

Pontos'un, Gaia'dan doğma oğlu Thaumás'ın Elektra'dan doğma kızı. İris'in, Aello'nun kız kardeşi.

Olympos'lu on iki tanrı, 12, 16, 47, 52, 68, 73, 124, 161.

Olympos dağı, Kuzey-doğu Yunanistan'da, üçüncü nesil tanrılarının mekânı olarak kabul edilen yüksek bir dağdır. Bazen Bursa'daki Uludağ ile Troya yakınlarındaki İda dağı (Kaz dağı) da bu adla anılmıştır. Yunanistan'daki Olympos dağında Zeus ile birlikte oturan, onunla birinci derece akrabalığı bulunan tanrı ve tanrıçalara, bu sebeple "Olymposlu" denilmiştir. Bunlar, Zeus'un kız kardeşleri Hestia, Demeter ve karısı Hera, erkek kardeşi Poseidon ile Zeus'un kızları Athena, Aphrodite, Artemis ve oğulları Ares, Hermes, Hephaistos ile Apollon'dur.

Omphale, 108, 308.

Iardanos'un veya Iardanes'in kızı. Herakles'i esir olarak satın almış olan Lydia kraliçesi. Herakles'ten iki çocuk sahibi olan kadın.

Onites, 308.

Herakles'in Deianeira'dan doğma oğlu.

Oread'lar, 259.

Dağ nymphaları veya perileri.

Oreithuia, 114, 189, 225, 314.

Erekhtheus'un kızı. Boreas'ın kaçırdığı kadın. Boreas'tan olma Kalais'in, Zetes'in ve Kleopatra'nın anası.

Orestes, 200, 210, 310, 311, 312.

Agamemnon'un Klytaimestra'dan doğma oğlu. Babasının öcünü almak için anası ile anasının sevgilisi Aigisthos'u öldüren delikanlı.

Orion, 7, 126.

Poseidon'un, Minos'un kızı Euryale'den doğma oğlu. Dev yapılı bir avcı. Denizde yürüdüğü zaman bile başı ve omuzları suyun üstünde kalacak kadar uzun boylu bir yaratık. Artemis tarafından öldürülmüştür. Orion'un ilk karısı Side de, güzellikte Hera ile rekabet etmeye kalkıştığı için, Hera'nın veya Zeus'un hışmına uğrayıp Yeraltı'na gönderilmiştir.

Orkhomenos, 311.

Thyestes'in oğlu. Atreus'un öldürüp babalarına yemek olarak sunduğu çocuklardan biri.

Orkhemenos, 62.

Minyas'ın oğlu. Bir rivayete göre, Tityos'un anası Elara'nın babası veya erkek kardeşi.

Orpheus, 42, 46, 61, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 106, 109, 110, 150, 246, 248.

Oiagros'un (veya Ares'in, Apollon'un veya Marsyas'ın) oğlu, Eurydike'nin kocası. Ünlü şair, müzisyen ve din adamı.

Orseis, 298.

Bir nympa. Hellen'in karısı.

Orthos (Orthros), 295.

Typhoeus ile Ekhidna'nın Herakles tarafından öldürülen oğlu. Kerberos'un erkek kardeşi. Kendi annesi Ekhidna'dan doğma Thebai

Sphinksi'nin babası.

Osiris, 99.

Mısır'da, Yeraltı Dünyası'nın, ölümler kültürünün tanrısı. Yeryüzü tanrısı Geb'in Nut'tan doğma oğlu. Horus'un anası Isis'in erkek kardeşi ve kocası.

Otos, 81, 299.

Poseidon'un Iphimedia'dan doğma dev yapılı oğlu.

Ourania, 27.

Zeus'un kızı. Musa (Mousa)'lardan biri. Gök ilminin gelişmesini sağlamakla görevli tanrıça.

Ouranos, 14, 15, 20, 27, 59, 88, 293, 294, 296, 297, 317.

Gaia'nın herhangi birisiyle birleşmeden doğurduğu oğlu. Gaia ile birleşerek Titan neslinin yaratıcı olan Gök Tanrı.

Paktolos, 64.

Küçük Asya'da bir ırmak tanrısı. Zeus'un Leukothea'dan doğma oğlu. Euryanassa'nın babası.

Palladion, 178.

Tanrıça Pallas Athena'yı temsil ettiğine ve sihirli birtakım özellikleri bulunduğu inanılan heykel.

Pallas, 98, 125, 295.

Kreios'un, Pontos'un Gaia'dan olma kızı Eurybia'dan doğma oğlu. Styks'ten doğma Zelos'un (Gayret'in), Nike'nin (Zafer'in), Kratos'un (Güç'ün) ve Bia'nın (Kudret'in) babası.

Pallas, 314.

Pandion (2)'nin Pylia'dan doğma oğlu.

Pallas, 98, 125.

Tanrıça Athena'nın bir unvanı.

Pan, 265.

Hermes'in Dryope'den veya Penelope'den doğma oğlu. Sürülerin ve çobanların tanrısı olarak kabul edilen bu boynuzlu ve keçi ayaklı tabiat tanrısına başka babalar da yakıştırılmıştır. Romalıların "Faunus" dedikleri tanrı.

Pandareos, 65, 114, 233, 234, 303, 317.

Merops'un oğlu. Miletos kralı. Hermothae'nin kocası. Zeus, yaptığı hırsızlık dolayısıyla Pandareos'u öldürünce, kızlarına Athena, Artemis ve Aphrodite sahip çıkmıştır. Büyük kızı Aedon'u, Zethos ile evlendirmişlerdir.

Pandion (1), 21, 217, 225, 229, 230, 232, 233, 314.

Erikhthonios'un Praksithea'dan doğma oğlu. Atina kralı. Philomela'nın, Prokhe'nin, Erikhtheus'un ve Boutes'in babası.

Pandion (2), 314.

Kekrops (2)'nin Metiadusa'dan doğma oğlu. Aigeus'un ve Nisos'un babası. Theseus'un dedesi.

Pandora, 314.

Erikhtheus'un kızı. Hyakinthos denen tepede, kız kardeşi Protogenia ile birlikte kurban edilmiş olduğu için Hykinthides denen kızlardan biri.

Pandora, 18, 22, 50, 51, 53, 74, 76, 77, 78, 86, 87, 298.

Tanrıların yarattığı ilk ölümlü kadın. Epimetheus'un karısı, Pyrrha'nın anası. Kötülük saçı kutusuyla ünlü kadın.

Pandrosos, 314.

Kekrops (1)'in Aglauros (1)'den doğma kızı. Athena'nın buyruğuna uyup sepet içindeki Erikhthonios'a bakmaya kalkmadığı için, Akropolis'te saygı görmüş ve Athena'nın hediye ettiği zeytin ağacı onun bölgesine dikilmiştir. Hermes'ten olma Keryks'in anası.

Panopeus, 317.

Phokos'un Asterodeia'dan doğma oğlu. Epeios'un babası.

Paphos, 6, 25, 242, 296, 307, 313, 315.

Pygmalion'un Galateia'dan doğma oğlu. Kıbrıs kralı. Başka bir rivayete göre, Kephalos'un Eos'tan doğma oğlu, Kinyras'ın babası. Kıbrıs'ta Paphos şehrini kurmuş ve Aphrodite için ünlü bir tapınak yaptırmış olan kral.

Paris, 12, 18, 36, 108, 110, 145, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 174, 175, 176, 177, 178, 247, 305.

Priamos'un Hekabe'den doğma oğlu. Helena'yı kaçırıp Troya'ya getiren, diğer bir adı Aleksandros olan Troya'lı prens.

Parthenopaios, 316.

Talaos'un Lysimakhe'den doğma oğlu.

Parthenope, 308.

Stymphalos'un kızı. Herakles'ten hâmile kalıp ona Eueres isimli oğlunu doğurmuş olan kadın.

Pasiphae, 34, 151, 217, 221, 225, 227, 262, 263, 264, 294, 310.

Helios'un kızı, Minos'un karısı. Ariadne ile Phaidra'nın anası. Minotauros denen canavarı doğuran kadın.

Pathos (Acı Çekme), 9, 18, 235.

Aphrodite'nin yanından ayrılmayan tanrısal güçlerden birisi.

Patroklos, 74, 109, 159, 267, 299.

Menoitios'un oğlu, Akhilleus'un yakın arkadaşı. Troya Savaşı sırasında Hektor'un elinden ölümü tatmış olan kahraman.

Peirithoos,

İksion'un Dia'dan doğma oğlu.

Peisidike, 298, 299.

Aiolos'un Ainarete'den doğma kızı.

Peisidike, 300.

Nestor'un, Klymenos'un kızı Eurydike'den doğma kızı.

Peisistratos, 300.

Nestor'un, Klymenos'un kızı Eurydike'den doğma oğlu.

Peitho, 9, 18, 22, 50, 164, 165.

Aphrodite'nin alayına katılan ve ikna etmeyi simgeleyen tanrısal güç. Bazen Ate'nin (Hata'nın) kızı olarak, bazen de Tykhe'nin (Şans'ın) veya Eunomia'nın (Düzen'in) Prometheus'tan olma kızı olarak kabul edilmiştir. Sappho'ya göre o, Aphrodite'nin kızıdır.

Peitho, 293.

Okeanos'un Tethys'ten doğma kızı. İlk Argos ile evlendiği kabul edilen kadın.

Peleus, 49, 102, 150, 159, 161, 224, 225, 317.

Aiakos'un Endeis'ten doğma oğlu. Telamon'un erkek kardeşi. Thetis'in kocası ve Akhilleus'un babası.

Pelias, 66, 102, 119, 150, 151, 152, 153, 226, 300, 306.

Poseidon'un Tyro'dan doğma oğlu. Neleus'un ikiz kardeşi. Aison'un üvey kardeşi.

Pelopias, 306.

Pelias'ın Anaksibia'dan doğma kızı.

Pelopias, 200, 310, 311.

Thyestes'in kızı ve karısı. Aigisthos'un anası.

Pelops, 64, 65, 164, 170, 170, 171, 199, 200, 233, 310, 311.

Tantalos'un, Atlas'ın kızı Dione'den doğma oğlu. Babasının doğrayıp yemek diye tanrıların önüne koyduğu oğul. Poseidon'un gönül verdiği oğlan. Hippodameia'nın kocası. Thyestes ile Atreus'un babası.

Penelope, 78, 302, 303.

Ikarios'un Naiad Periboia'dan doğma kızı. Odysseus'un karısı.

Peneios, 92.

Thessalialı bir ırmak tanrısı. Naiad Kreusa'nın kocası. Bir rivayete göre, Daphne'nin babası. Apollon'un Libya'ya kaçırdığı Kyrene'nin büyük babası.

Penteus, 5.

Spartoi'lerden biri olan Ekhion'un Agaue (Agave)'den doğma oğlu. Thebai kralı. Dionysos ile alay edip onu küçük gördüğü için annesi Agaue tarafından parçalanarak öldürülen kral.

Pereus, 309.

Arkas'ın oğlu Eletos'un Laodike'den doğma oğlu.

Pergamos, 317.

Neoptolemos'un Andromakhe'den doğma küçük oğlu. Mysia'da Pergamon (Bergama) şehrini kuran kahraman.

Periboia, 302.

Bir naiad. Ikarios'un karısı. Penolope ile Iphtime'nin anası.

Periboia, 312, 316.

Hipponoos'un kızı. Oineus'un ikinci karısı. Tydeus'un anası.

Periboia, 201.

Korinthos kralı Polybos'un karısı. Oidipus'un analığı.

Perieres, 298.

Aiolos'un Ainarete'den doğma oğlu.

Perieres, 302, 303.

Kynortes'in oğlu. Ikarios ile Tyndareos'un babası.

Periklymene, 306.

Minyas'ın kızı. Pheres'in karısı. Pheres'ten olma Admetos'un ve Lykourgos'un anası.

Periklymenos, 300.

Neleus'un Khloris'ten doğma oğlu.

Perimede, 298, 299.

Aiolos'un Ainarete'den doğma kızı.

Perimele, 94.

Amythaon'un kızı, İksion'un anası.

Pero, 300, 311, 316.

Neleus'un Khloris'ten doğma kızı. Bias'ın sonradan terkedeceği karısı. Talaos'un anası.

Perseis, 225, 262, 294, 301.

Okeanos'un Tethys'ten doğma kızı. Helios'un karısı. Kirke'nin, Aietes'in, Pasiphae'nin ve Perses'in anası.

Persephone, 8, 21, 34, 64, 94, 106, 108, 196, 246, 293, 296.

Zeus'un Demeter'den doğma kızı. Hades'in karısı. Ölüler Diyarı'nın kraliçesi. "Kore (Genç Kız)" adıyla da anılan bir bereket tanrıçası. Romalıların "Proserpina" dedikleri tanrıça.

Perses, 294.

Helios'un Perseis'ten doğma oğlu. Aietes'in erkek kardeşi.

Perses, 294, 295.

Kreios'un, Pontos'un Gaia'dan doğma kızı Eurybia'dan doğma oğlu. Asterie'den doğma Hekate'nin babası.

Perses, 308.

Perseus'un Andromeda'dan doğma oğlu.

Perseus, 59, 159, 296, 303, 307, 308, 315.

Zeus'un Danae'den doğma oğlu. Andromeda'nın kocası. Athena'nın yardımıyla Gorgo'lardan Medusa'nın başını kesen kahraman.

Phaethon, 240.

Helios'un, Okeanos kızlarından Klymene'den doğma oğlu.

Phaethon, 3, 21, 22, 297, 314.

Kephalos'un Şafak Tanrıça Eos'tan doğma oğlu. Aphrodite'nin sevip kaçırdığı ve tapınaklarına gece bekçisi yaptığı oğlan.

Phaethousa, 294.

Helios'un Neaira'dan doğma kızı.

Phaidra, 34, 69, 155, 185, 210, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 227, 235, 264, 310, 314.

Minos'un Pasiphae'den doğma kızı, Theseus'un karısı. Üvey oğlu

Hippolytos'a karşı duyduğu karşılıksız aşktan dolayı intihar etmiş olan kadın.

Pharaks, 116.

Thessalia'lı Kyanippos'un babası.

Pheres, 300.

Iason'un Medeia'dan doğma oğlu.

Pheres, 106, 107, 300, 306.

Kretheus'un Tyro'dan doğma oğlu. Admetos'un babası.

Philammon, 302.

Philonis'in Apollon'dan olma müzisyen oğlu.

Philemon, 89.

Zeus ile Hermes'in, Phyrghia'da evini ziyaret ettikleri gönlü zengin fakir insan. Baukis'in kocası.

Philodike, 302.

Inakhos'un kızı. Leukippos'un karısı. Arsinoe, Phoibe ve Hillaira isimli kızların anası.

Philoktetes, 144, 145, 167.

Poias'ın oğlu. Herakles'in ölmeden önce yayı ile oklarını verdiği kahraman. Paris'i öldüren Akhalı.

Philonis, 302.

Deion'un Diomede'den doğma kızı. Apollon ve Hermes ile ilişki kurup birçok çocuk doğurmuştur.

Philonoe, 301.

Iobates'in kızı, Bellerophontes'in karısı.

Philonome, 69, 227.

Kyknos'un ikinci karısı. Tenes'ten karşılık görmediği için ona iftira atan üvey anne.

Philomela, 66, 74, 136, 225, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 314.

Pandion (1)'in kızı. Prokne'nin kız kardeşı. Tereus'un tecavüz edip dilini kestiğı baldıızı.

Phineus, 314.

Bir Trakya kralı. Boreas'ın kızı Kleopatra'nın kocası.

Phineus, 307, 315.

Phoiniks'in Kassiepeia'dan (veya Agenor'un Telephassa'dan) doğma oğlu.

Phobos, 12, 297.

Aphrodite'nin Savaş Tanrı Ares'ten doğma oğlu. Kardeşı Deimos ile birlikte babalarının yanından ayrılmayan, savaş sırasında korku (phobos) yaratan oğlu.

Phoibe, 312.

Leda'nın Tyndareos'tan olma kızı.

Phoibe, 302, 303.

Leukippos'un Philodike'den doğma kızı.

Phoibe, 293, 294.

Ouranos'un Gaia'dan doğma kızı.

Phoibos, 75, 204, 217.

Apollon'un "parlak" mânâsına gelen ve bazen Apollon yerine kullanılan unvanı.

Phoiniks, 307, 310, 315.

Agenor'un Telephassa'dan doğma oğlu.

Phokos, 317.

Aiakos'un bir nereid olan Psamanthe'den doğma oğlu. Psamanthe, Aiakos ile fok şekline girerek seviştiğı için, oğlu bu adı almıştır.

Phorbas, 114.

Delphoi yolunda yol kesen, danışmada bulunmak üzere gelenlere işkence yapan ve öldüren bir Phlegialı. Apollon'un bir çocuk veya yolcu kılığına bürünerek öldürdüğü eşkıya.

Phorkys, 7, 293, 295.

Pontos'un Gaia'dan doğma oğlu. Nereus'un, Thaumas'ın, Eurybia'nın ve Keto'nun erkek kardeşi. Bir rivayete göre, Krataiis'ten doğma Skylla'nın babası.

Phoroneus, 46.

Irmak Tanrı İnakhos'un, Okeanos kızlarından Melia'dan doğma oğlu. Nympha Teledike'nin kocası, Argos ile Pelasgos'un anası Niobe'nin babası.

Phosphoros, 18, 22, 110.

Neosphoros'un diğer bir adı. Latinlerin Lucifer dedikleri sabah yıldızı.

Phriksos, 301.

Athamas'ın Nephele'den doğma oğlu. Helle'nin erkek kardeşi.

Phrontis, 301.

Phriksos'un Iophossa'dan doğma oğlu.

Phylakos, 302.

Deion'un Diomedede'den doğma oğlu.

Phylas, 308.

Herakles'in savaş yaparak öldürdüğü krallardan biri. Esir aldığı ve sahip olduğu Astyokhe'nin babası.

Phylas, 308.

Herakles'in öldürdüğü krallardan biri. Meda'nın babası.

Phyllis, 185, 310.

Bir Trakya kralı olan Sithon'un veya Phylleus'un kızı. Demophon'un veya Akamas'ın ihanetine uğradığı için intihar eden kız.

Phylonoe, 312.

Tyndareos'un Leda'dan doğma kızı.

Piassos, 198.

Thessalia kralı. Larissa'nın babası.

Pieros, 6, 191.

Thessialı Magnes'in oğlu. Makedonya kralı. Euippe'den doğma kızların, Pierides denen ve Musa'ların isimleriyle anılan dokuz kızın babası.

Pireus, 308.

Autonoe'nin babası.

Pirithoos, 119, 316.

Thessialı Lapithlerin kralı. Zeus'un, Iksion'un karısı Dia'dan olma oğlu. Theseus'un yakın arkadaşı. Hippodameia'nın kocası. Polypoetes'in babası.

Pittheus, 311.

Pelops'un Hippodameia'dan doğma oğlu. Thyestes'in ve Atreus'un erkek kardeşı. Theseus'un anası Aithra'nın babası.

Pleiades (Pleiad'lar), 303, 304.

Atlas'ın Okeanos kızı Pleione'den doğma yedi kızı. Zeus'tan olma Hermes'in anası Maia, Zeus'tan olma Dardanos ile Iasion'un anası Elektra, Zeus'tan olma Lakedaïmon'un anası Taugete (Taygete), Poseidon'dan olma Lykos'un anası Kelaino, Poseidon'dan olma Hyrieus'un, Hyperenor'un ve Aethusa'nın anası Alkyone, Ares'ten olma Oinomaos'un anası Sterope, Sisyphos'tan olma Glaukos'un anası Merope, Pleiad'lar denen kızları oluşturlar.

Pleione, 303, 304.

Okeanos'un Tethys'den doğma kızı. Atlas'ın karısı. Pleiad'ların anası.

Pleisthenes, 311.

Atreus'un Aerope'den doğma oğlu. Bir rivayete göre, Aerope'nin kocası. Agamemnon'un, Menelaos'un ve Anaksibia'nın babası.

Pleuron, 299, 312.

Aitolos'un, Thessialı Phorbas'ın kızı Pronoe'den doğma oğlu. Kalydon'un erkek kardeşı.

Pluto, 64, 296, 311.

Kronos'un veya Atlas'ın kızlarından biri. Tantalos'un anası.

Podarkes, 172, 302.

İphiklos'un Astyokhe'den doğma oğlu. Protesilaos'un erkek kardeşi.

Poias, 145.

Thaumakos'un veya Phylakos'un oğlu. Philoktetes'in babası. Herakles'in Argonautlar Seferi'nden arkadaşı.

Polybos, 316.

Talaos'un karısı Lysimakhe'nin babası.

Polybos, 201, 202.

Oidipus'u evlât edinip büyüten Korinthos kralı.

Polydeukes, 150, 296, 312.

Leda'nın Zeus'tan olma oğlu. Helena'nın aynı kuğu yumurtasından doğan erkek kardeşi. Leda'nın Tyndareos'tan olma çocukları Klytaimestra ile Kastor'un ana bir erkek kardeşi.

Polydoros, 307, 313.

Kadmos'un Harmonia'dan doğma oğlu. Labdakos ile Haimon'un babası.

Polydoros, 305.

Priamos'un Hekabe'den doğma oğlu.

Polykaste, 300.

Nestor'un kızı. Odysseus'un oğlu Telemakhos'un karısı.

Polyksene, 305.

Priamos'un Hekabe'den doğma en küçük kızı. Akhilleus'un âşık olup evlenmek istediği kız.

Polymnia, 91.

Zeus'un Mnemosyne'den doğma kızları Musa'lardan biri. Bir rivayete göre, Orpheus'un anası.

Polynikes, 307.

Oidipus'un, kendi anası İokaste'den doğma oğlu.

Polypoites, 316.

Pirithoos'un Adrastos'un kızı Hippodameia'dan doğma oğlu.

Polytekhnos, 69, 114, 233, 234.

Aedon'un kocası. Baldızı Khelidon'a tecavüz ederek fücür suçu işleyen Kolophonlu sanatkar.

Pontos (Deniz), 14, 18, 59, 216, 293, 295.

Gaia'nın kendi başına doğurduğu oğlu. Üç numaralı soy ağacı tablosunda görüldüğü üzere anası Gaia (Toprak) ile birleşip pek çok tanrısal varlık üretmiştir.

Porthaon, 299.

Agenor'un oğlu, Pleuron'un torunu.

Poseidon, 2, 3, 7, 41, 73, 81, 108, 127, 150, 161, 162, 170, 172, 182, 211, 212, 215, 218, 220, 222, 223, 227, 228, 242, 263, 264, 265, 293, 296, 299, 300, 301, 303, 304, 306, 307, 313, 315.

Kronos'un Rheia'dan doğma oğlu. Deniz Tanrı. Zeus'un ağabeyi. Amphitrite'nin kocası. Romalıların "Neptunus" dedikleri tanrı. On iki Olymposlu ölümsüzden biri.

Praksithea (1), 229, 314.

Bir nympha. Erikhthonios'un karısı. Pandion (1)'in anası.

Praksithea (2), 314.

İrmak Tanrı Kephisos'un kızı, Erekhtheus'un karısı. Oreithuia'nın, Prokris'in, Kreousa'nın ve Kekrops (2)'nin anası.

Priamos (Podarkes), 108, 111, 137, 159, 160, 163, 166, 172, 173, 178, 245, 267, 302, 304, 305.

Laomedon'un Strymo'dan doğma oğlu. Troya şehrinin kralı. Arisbe ile Hekabe'nin kocası. Hektor, Paris, Kassandra gibi çocukların babası.

Priapos, 38, 297.

Aphrodite'nin Dionysos'tan (bir rivayete göre Hermes'ten) olma oğlu. Bağların ve bahçelerin koruyucusu olan bir tanrı. Çirkinliği ve çok büyük tenasül uzvu sebebiyle anası tarafından sahiplenilmemiş bir bereket tanrısı.

Proitos, 224, 301, 307, 309, 315.

Argos kralı Abas'ın oğlu. Akrisios'un ikiz kardeşi. Lykia kralı İobates'in damadı. Stheneboia'nın kocası.

Prokleia, 223.

Laomedon'un kızı. Tenes ile Hemithea'nın anası.

Prokne, 66, 74, 149, 225, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 314.

Pandion (1)'in Zeukippe'den doğma kızı. Philomela'nın kız kardeşi. Tereus'un karısı. İty'sin anası.

Prokris, 136, 148, 149, 225, 314.

Erekhtheus'un Praksithea'dan doğma kızı. Kephalos'un yanlışlıkla öldürdüğü karısı.

Prometheus, 4, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 71, 74, 86, 88, 243, 298.

İapetos'un Klymene'den doğma oğlu. Deukalion'un babası. İlk erkek neslinin yaratıcısı Titan Tanrı. Ateşi çalıp insanlara veren ölümsüz.

Pronaks, 316.

Talaos'un Lysimakhe'den doğma oğlu. Amphithea'nın babası.

Pronoe, 214, 310.

Bir nympha. Miletos'un oğlu Kaunos'un karısı.

Protegeneia, 298.

Deukalion'un Pyrrha'dan doğma ilk çocuğu. Zeus ile birleşerek ona Aethlios ve Opos adında iki oğlan çocuk doğurmuş olan kadın.

Protegeneia, 314.

Erekhtheus'un kızı. Kurban edilen ve Hyakinthides denen kızlardan biri.

Protesilaos, 42, 74, 224, 245, 246, 247, 248, 249, 302.

İphiklos'un Astyokhe'den doğma oğlu. Laodameia'nın kocası. Troya Savaşı sırasında karaya ayak basar basmaz öldürülen Akhalı.

Protogenos (veya Phanes), 14.

"İlk doğan". Orphik kozmogoniada bütün nesnelerin yaratıcısı olan varlık. Eros.

Psamathe, 295, 317.

Nereus'un kızı. Nereid'lerden biri. Çeşitli şekillere girebilen bir kadın. Gene de Aiaikos'un karşısında yenik düşmüş ve ona Phokos isminde bir çocuk doğurmuştur.

Psidike, 267.

Leukon'un kızı. Argennos'un anası.

Psidike, 306.

Pelias'ın Anaksibia'dan doğma kızı.

Psykhē, 170.

Eros'un, adı "Ruh" anlamına gelen karısı, Aphrodite'nin gelini.

Pygmalion, 3, 26, 105, 179, 196, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 248, 250, 251, 297.

Kıbrıslı bir heykeltıraş. Sonradan Aphrodite'nin canlandırdığı ve Galateia adını alan ideal bir kadın heykeli yaparak yatağına almış olan sanatkar.

Pygmalion, 179.

Tyros kralı Mutto'nun oğlu. Dido'nun (Elissa'nın) erkek kardeşi.

Pylades, 310, 311, 312, 317.

Strophios'un Anaksibia'dan doğma oğlu. Agamemnon'un intikamını almada Orestes'e yardım eden delikanlı. Agamemnon'un kızı Elektra'nın kocası, ondan doğmuş olan iki oğlan çocuğun babası.

Pylas, 314.

Megara kralı. Pylia'nın babası.

Pylia, 314.

Pylas'ın kızı. Pandion (2)'nin karısı. Aigeus'un, Pallas'ın, Nisos'un ve Lykos'un anası.

Pyramus, 4, 90, 119, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134.

Thisbe'nin sevgilisi.

Pyrrha, 42, 53, 69, 74, 75, 76, 78, 79, 214, 298.

Epimetheus'un Pandora'dan doğma kızı. Deukalion'un karısı. Tufandan sonraki yeni kadın neslinin yaratıcısı.

Pythia, 202.

Pytho'daki (Delphoi'deki) Apollon tapınağının bilici kadını. Tanrının sözlerini ve buyruklarını sembolik bir dille insanlara ileten sözcü kadın.

Python, 101.

Toprak-Ana'nın (Gaia'nın) oğlu. Apollon ile Artemis'e hâmile iken Hera'nın Leto'nun peşine taktığı canavar yılan. Delphoi kehanet merkezinin bekçiliğini yapmaktayken Apollon tarafından öldürülmüştür. Apollon, bu yüzden veya Kyklop'ları öldürdüğü için, arınmak üzere, Admetos'un yanına gönderilmiştir.

Rhadamanthys, 310.

Zeus'un Europa'dan doğma oğlu. Minos'un ve Sarpedon'un erkek kardeşi. Minos ile birlikte Hades'te yargıcılık etmiş olan adam.

Rhea (Rhea), 14, 40, 165, 185, 293, 294, 296.

Ouranos'un Gaia'dan doğma kızı. Phrygia'da Kybele ile aynı tutulan bir ana tanrıça. Kronos'un karısı. Hestia'nın, Demeter'in, Hera'nın, Hades'in, Poseidon ve Zeus'un anası. Romalıların "Ops" dedikleri tanrıça.

Rhodope, 114.

Fücur suçu işlediği için dağa dönüştürülen Haimon'un kızı ve sevgilisi.

Rhodope, 6, 7.

Artemis hayranı veya müridi olan Ephesoslu bir genç kız.

Salamis, 16.

Irmak Tanrı Asopos'un kızı. Poseidon tarafından, sonradan adıyla anılacak olan adaya kaçırılmış ve Poseidon'a Kykhreus adıyla bir oğlan çocuk doğurmuştur.

Salmoneus, 298, 300, 306.

Aiolos'un Ainarete'den doğma oğlu.

Sarpedon, 296, 301.

Zeus'un Bellerophontes'in kızı Laodameia'dan doğma oğlu.

Sarpedon, 263, 310.

Zeus'un Europa'dan doğma oğlu. Minos'un ve Rhadamanthys'in erkek kardeşi.

Satyroi (Satyros'lar), 266, 298.

Gövdelerinin belden üstü insan, belden aşağısı ise at veya teke görünümünde olan, iri ve kabarık cinsel organlarıyla vahşî tabiatın bereketliliğini simgeleyen canlılar.

Skhoineus, 196, 301.

Athamas'ın Themisto'dan doğma oğlu.

Selene, 294.

Titan Tanrı Hyperion'un Theia'dan doğma kızı. Ay Tanrıça. Helios ile Eos'un kız kardeşi. Romalıların "Luna" dedikleri tanrıça.

Semele, 66, 98, 121, 207, 221, 307, 313.

Kadmos'un Harmonia'dan doğma kızı. Zeus'un sevgilisi. Dionysos'un anası.

Sicharbas, 179.

Dido'nun (Elissa'nın) amcası ve kocası. Tyros kral naibi.

Sheri ile Hurri, 88, 112.

Hurri-Hitit mitolojisinde Fırtına Tanrısı'nın arabasını çeken iki kutsal boğa.

Side, 8, 197, 198, 199.

Babası İktinos'un cinsel saldırısından kendisini kurtarabilmek için anasının mezarı başında intihar eden ve nar ağacına dönüştürülen genç kız.

Sidero, 300, 306.

Salmoneus'un karısı. Tyro'nun üvey annesi.

Sinope, 317.

Irmak Tanrı Asopos'un kızlarından birisi. Apollon'un kaçırıp Küçük Asya'ya götürdüğü kız. Ona Syros isimli bir oğlan çocuk doğurmuştur. Sinop şehrine adını veren kadın kahraman.

Sisyphos, 6, 61, 63, 64, 67, 94, 298, 301, 304.

Aiolos'un Ainarete'den doğma oğlu. Korinthos şehrinin kurucusu. Öbür Dünya'da, kocaman bir kayayı tekrar tekrar bir tepenin başına çıkarmaya mahkûm edilmiş bulunan ve kurnazlığı ile ünlü olan kral.

Sithon, 185.

Bir Trakya kralı. Ares'in (veya Poseidon'un) Nympha Ossa'dan doğma oğlu.

Skamandrodike, 223.

Poseidon'dan olma Kyknos'un anası.

Skamandros / Ksanthos, 305.

Küçük Menderes nehri. Nympha Idaia ile evlenip, Troya'lıların soyunu başlatmış olan ve savaş sırasında Troyalılardan yana tavır koymuş olan Irmak Tanrı.

Skhoineus, 196, 301.

Klymenos ile Atalanta'nın, bir rivayete göre de fücür ilişkisine girdiği kızı Harpalyke'nin babası.

Skiron, 317.

Poseidon'un, Pelops'un veya Pylas'ın oğlu. Aiakos'un karısı Endeis'in babası.

Skylia, 111, 314.

Megara kralı Nisos'un kızı. Âşık olduğu Minos'a yaranmak için babasının ölümüne sebep olan kız.

Skylia, 7.

Phorkys'in tanrıça Krataiis'den doğma kızı.

Smyrna, 191.

Kıbrıs kralı Kimyras'ın (veya Belos'un oğlu Theias'ın) kızı Myrrha'nın başka bir adı. Smyrna, Ephesos ve İzmir (Smyrna) şehirlerine adını vermiş bir Amazon'un da adıdır.

Sparta, 303.

Irmak Tanrı Eurotas ile Kleia'nın kızı. Lakadaimon'un karısı. Peloponnesos'ta Sparta şehrine adını vermiş olan kadın kahraman.

Spartoi, 59.

Kadmos'un Thebai'de toprağa diktiği canavar dişlerinden üremiş beş muharip. Thebai'li asillerin cedleri olarak kabul edilen adamlar.

Sphinks, 200, 202, 203, 295.

Orthos'un veya Ekhidna ile Typhon'un kızı. Hera'nın Thebai şehrine musallat ettiği insan başlı, arslan vücutlu ve kanatlı canavar.

Sterope, 304, 309, 311.

Atlas'ın Pleione'den doğma, Pleiad denen kızlarından biri. Ares'ten olma Oinomaos'un anası.

Stheneboia, 224, 301, 309, 315.

Lykia kralı Iobates'in kızı. Proitos'un karısı. Bellerophon'tes'e tutulduğu ve reddedildiği için kendisini astığı söylenen kadın.

Sthenelos, 6.

Kapaneus'un oğlu. Kometos'in babası.

Sthenelos, 308.

Perseus'un Andromeda'dan doğma oğlu. Nikippe'nin kocası.

Strophios (1), 310, 311, 317.

Krisos'un Antiphatia'dan doğma oğlu. Agamemnon'un kız kardeşi Anaksibia'nın kocası. Pylades'in babası.

Strophios (2), 310.

Pylades'in Elektra'dan doğma oğlu.

Strymo, 304, 305.

İrmak Tanrı Skamandros'un kızı. Laomedon'un karısı. Priamos'un anası.

Strymon, 114.

Trakya'da aynı adı taşıyan bir ırmağın tanrısı. Kızı Rhodope ile fücür ilişkisine girmiş olduğu için dağa dönüştürülmüş olan bir İrmak Tanrı.

Styks, 95, 257, 295.

Okeanas'un Tethys'ten doğma kızı. Titan Pallas'ın çocuklarının anası. Üzerine, ölümsüzlerin yemin ettiği tanrısal varlık. Yeraltı suyu.

Stymphalos, 308, 309.

Elatos'un, Kinyras'ın kızı Laodike'dan doğma oğlu. Parthenope'nin babası.

Syros, 317.

Bir rivayete göre, Apollon'un Sinope'den doğma oğlu. Suriyelilerin isim babası. Bir başka rivayete göre ise, Agenor'un Telephassa'dan doğma oğlu.

Talaos, 300, 316.

Bias'ın Pero'dan doğma büyük oğlu. Lysimakhe'nin kocası. Argonaut'lar Seferi'ne katıldığı söylenen bir kahraman.

Tammuz, 21.

Akkad ve Suriye'nin tarım ve bitkisel bereket tanrısı. İshar'ın veya Astarte'nin sevgilisi. Phrygia'da Attis'in benzeri olan bir tanrı.

Tanais, 208, 212.

Berosos'un Amazon Lysippe'den doğma oğlu. Aphrodite'nin cezalandırarak anasına âşık ettiği delikanlı.

Tantalos, 5, 49, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 93, 170, 233, 296, 311, 317.

Zeus'un Pluto'dan doğma oğlu. Pelops'un ve Niobe'nin babası. Oğlunu doğrayıp tanrılara ziyafet çekmeye kalkışan Lydia kralı.

Tartaros, 232, 246, 247, 248, 293.

Yeraltı Diyarı'nın en derin yeri. Ouranos, Gaia'dan doğan ilk çocukları olan Kyklop'ları buraya hapsedmiştir.

Taugete (Taygete), 113, 296, 303.

Atlas'ın Pleione'den doğma, Pleiad denen kızlarından biri. Lakedaimon'un anası.

Teiresias, 145, 253.

Eueres'in oğlu. Hera'nın gözlerini kör ettiği, buna karşılık Zeus'un kehanette bulunma yetisi verdiği ve uzun bir ömür bahsettiği ünlü bilici.

Tekmessa, 317.

Pyrygia kralı Teleutas'ın kızı. Telamon'un oğlu Aias'ın kapatması. Aias'tan olma Eurysakes'in anası.

Telamon, 150, 304, 317.

Aiakos'un Endeis'ten doğma oğlu. Peleus'un erkek kardeşi. Hesione'den doğma Teukros ile Eriboia'dan doğma Salamisli Aias'ın babası.

Teledike, 46.

Phoroneus'un karısı. Zeus'la ilişkiye giren ilk ölümlü kadın Niobe'nin anası olan bir nympa.

Telegonos, 302.

Odysseus'un Kirke'den doğma oğlu.

Telemakhos, 300, 302.

Odysseus'un Penelope'den doğma oğlu.

Telephassa, 307, 315.

Fenike kralı Agenor'un karısı. Kadmos ile Europa'nın anası.

Telephos, 148, 266, 309.

Herakles'in Tegea kralı Aleos'un kızı Auge'den doğma ve Herakles'e en çok benzeyen oğlu olarak kabul edilen çocuğu.

Tenes, 223.

Kolonia kralı Kyknos'un oğlu. Kız kardeşi Hemithea ile birlikte, bir sandığa kapatılarak denize atılan delikanlı.

Tereus, 69, 78, 196, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 314.

Ares'in oğlu. Bir Trakya kralı. Prokne'nin kocası, tecavüz edip dilini kestiği Philomela'nın eniştesi.

Tethys, 11, 14, 22, 139, 293, 294, 297, 317.

Ouranos'un Gaia'dan doğma kızı. Okeanos'un karısı. Okeanos Kızları'nın ve daha bir çok tanrısal varlığın anası.

Teukros (Teuker), 305.

Skamandros'un Idaia'den doğma oğlu. Troya'nın kurucusu olarak kabul edilen kral.

Teukros, 304, 317.

Telamon'un Priamos'un ablası Hesione'den doğma oğlu.

Thalia, 19.

Kharit'lerden çiçekleri var eden, açtıran tanrıça.

Thamyris, 302.

Philammon'un Nympha Argiope'den (veya Musa'lardan Erato'dan veya Melpomene'den) doğma yakışıklı oğlu. Lyra çalmada usta bir müzisyen.

Thanatos, 42, 43, 63, 103, 108, 219, 293.

Ölüm tanrısı. Nyks'in (Gece'nin) oğlu, Hypnos'un (Uyku'nun) erkek kardeşi. İnsanların arasında, siyah bir örtüye bürünerek ve elinde bir kılıç tutarak dolaşan tanrı.

Thaumas, 293, 295.

Pontos'un Gaia'dan doğma oğlu. Nereus'un erkek kardeşi. Okeanos'un kızı Elektra'nın kocası. Harpya'ların (Harpyiai denen kadın suratlı kuşların) ve Gökkuşağını simgelemekte olan İris'in babası.

Theia, 293, 294.

Ouranos'un Gaia'dan doğma kızı. Hyperion'dan olma Helios'un, Eos'un ve Selene'nin anası.

Theiodamas, 267.

Herakles'in gözde oğlanı Hylas'ın babası.

Themis, 19, 20, 74, 75, 293, 294, 296, 298.

Ouranos'un Gaia'dan doğma kızı. Zeus'un Metis'ten sonraki karısı. Houra'ların ve Kader tanrıçaları Moira'ların anası. Bir rivayete göre Titan İapetos'un karısı ve Prometheus ile Epimetheus'un anası.

Themiste, 304, 305.

İlos'un Eurydike'den doğma kızı. Kapys'in karısı.

Themisto, 301.

Lapithlerin kralı Hypseus'un kızı. Athamas'ın İno'dan sonra evlendiği kadın.

Thersandros, 313, 316.

Polyneikes'in Argeia'dan doğma oğlu.

Thespios, 147, 148, 308.

Attika kralı Erekhtheus'un oğlu. Thespiiai kralı. Herakles'in bir gecede hâmile bıraktığı 50 kızın babası.

Theseus, 74, 101, 155, 185, 216, 217, 218, 220, 222, 225, 226, 229, 263, 264, 310, 311.

Aigeus'un (veya Poseidon'un) Pittheus'un kızı Aithra'dan doğma oğlu. Atinalı ünlü kahraman. Phaidra'nın kocası, Hippolytos'un babası.

Thestios, 229, 312.

Ares'in Demodike'den doğma oğlu. Aitolia kralı. Eurythemiste'den doğma Leda'nın ve Hypermestra'nın babası.

Thetis, 49, 57, 66, 102, 161, 167, 295, 317.

Nereus'un Doris'ten doğma kızı. Bir deniz nymphası. Peleus'un karısı, Akhilleus'un anası.

Thisbe, 4, 90, 119, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134.

Pyramus'un sevdiği kız. Birlikte ölen iki sevgiliden biri.

Thrasymedes, 300.

Nestor'un Troya Savaşı'na katılmış olan oğlu. Antilokhos'un erkek kardeşi. Tahta At içerisinde saklanan kahramanlardan biri.

Thoas (1), 306.

Hypsipyle'nin babası. Myrina'nın kocası.

Thoas (2), 306.

Iason'un Hypsipyle'den doğma oğlu. Thaos (1)'in torunu.

Thyestes, 66, 171, 199, 200, 310, 311.

Pelops'un Hippodameia'dan doğma oğlu. Atreus'un ikiz kardeşi. Kızı Pelopia'dan doğma Aigisthos'un babası.

Timagoras, 36, 37, 255.

Atinalı Meles'e âşık olan, aşkı karşılık görmediği için intihar eden (Karşı-Aşk kurbanı olan) göçmen delikanlı.

Timandra, 210, 211.

Aigypios'un dul analığı. Neophron'un anası.

Timandra, 169, 303, 312.

Tyndareos'un Leda'dan doğma kızı. Ekhemos'un karısı. Aphrodite'ye karşı saygısızlık etmiş olduğu için, Phyleus isimli birisine kaçmış ve onunla meşru olmayan bir aşk ilişkisi yaşamaya mahkûm edilmiş olan kadın.

Tisamenos, 311, 312.

Orestes'in, Menelaos'un kızı Hermione'den doğma oğlu.

Titanides (Titan kızlar), 14, 98, 293, 294.

Ouranos'un Gaia'dan doğma altı kızı. Ouranos'un Theia, Rheia (Rhea), Themis, Mnemosyne, Phoibe ve Tethys adlı kızları.

Titan'lar, 14, 48, 51, 54, 55, 58, 97, 98, 294, 302.

Ouranos'un Gaia'dan doğma altı oğlu. Ouranos'un Okeanos, Koios, Hyperion, Kreios, Iapetos, Kronos adlı oğulları. Bunların bazılarının çocuklarından Helios'a, Prometheus, Epimetheus ve Atlas'a da "Titan" denilmiştir. Yunanlılar bunları düzgün iri yapılı varlıklar olarak düşünmüşlerdir.

Tithonos, 304, 305.

Laomedon'un Strymo'dan doğma oğlu. Priamos'un erkek kardeşi. Bu yakışıklı delikanlıyı Şafak Tanrıça Eos kaçırarak ondan Memnon ve Emathion isimli iki oğlan çocuk sahibi olmuştur.

Tityos, 60, 61, 62, 67, 94, 296.

Zeus'un Gaia'dan (veya Orkhemenos'un kızı Elara'dan) doğma dev yapılı oğlu. Hera'nın kışkırtmasıyla Leto'ya cinsel tacizde bulunmaya kalkmış olduğu için öldürülerek Tartaros'a gönderilmiştir.

Triops, 299.

Poseidon'un Kanake'den doğma oğlu.

Triton, 182, 303.

Poseidon'un, Amphitrite'den veya Atlas'ın kızı Kelaino'dan doğma oğlu.

Troilos, 267, 305.

Priamos'un (veya Apollon'un) Hekabe'den doğma oğlu. Akhilleus'un âşık olduğu, karşılık görmediği için de öldürdüğü delikanlı.

Tros, 172, 269, 304, 305.

Erikhthonios'un, Simoeis Irmağı'nın (Dümrek Çayı'nın) kızı Astyokhe'den doğma oğlu.

Tydeus, 299, 316.

Kalydon kralı. Oineus'un Periboia'dan doğma oğlu. Adrastos'un kızı

Deipyle'nin kocası. Diomedes'in babası.

Tyndareos, 169, 170, 302, 303, 312.

Perieres'in veya Oibalos'un Batieia'dan veya Gorgophone'den doğma oğlu. İsparta kralı. Leda'nın kocası. Klytaimestra'nın, Timandra'nın ve Kastor'un babası.

Typhoeus, 59, 295.

Tartaros'un Gaia'dan doğma oğlu, Ekhidna'nın kocası.

Tyro, 149, 300, 306.

Salmones'un, ilk karısı Alkidike'den doğma kızı. Poseidon'dan doğma Neleus ile Pelias isimli ikiz kardeşler ile Kretheus'tan doğma Aison, Pheres ve Amythaon isimli kardeşlerin anası.

Zelos (Gayret), 295

Titan Pallas'ın Styks'ten doğma oğlu.

Zephyros (Batı Rüzgârı), 265, 295.

Astraios'un Eos'tan doğma oğlu.

Zetes, 150, 189, 314.

Kuzey rüzgârı Boreas'ın Oreithuia'dan doğma oğlu. Kalais'in ikiz kardeşi.

Zethos, 65, 200, 234, 296, 303, 317.

Zeus'un Antiope'den doğma oğlu. Amphion'un ikiz kardeşi. Aedon'un kocası.

Zeuxippe, 229, 314.

Pandion (1)'in karısı. Eriktheus'un, Philomela'nın ve Prokne'nin anası.

Zeus, 1, 2, 3, 4, 5, 8, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 27, 33, 41, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 81, 83, 88, 94, 98, 101, 108, 111, 112, 113, 114, 118, 123, 137, 142, 143, 145, 161, 162, 163, 164, 170,

172, 177, 179, 181, 187, 189, 200, 203, 206, 207, 211, 219, 220, 221, 227, 229, 231, 233, 234, 254, 262, 264, 265, 269, 270, 293, 294, 296, 297, 298, 299, 301, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 317.

Kronos'un Rheia'dan doğma en küçük oğlu. Gök'lerin, Yer'in ve Yunan tanrı ve tanrıçalarının yöneticisi. Olympos'lu tanrıların başı. "Tanrıların ve insanların babası." Hera'nın kocası. Romalıların "İupiter" dedikleri Gök Tanrı.

Dr. Turhan Yörükân, elinizdeki kitapta,
mitolojik kahramanların öykü ile ilgili olarak yaşadıkları
insani duyguları tüm incelikleriyle yansıtırken,
bu öykülerin tarihi, felsefi, psikolojik ve sosyolojik
içeriklerine değiniyor,
çeşitli güzel sanatlara yaptığı etkileri değerlendiriyor.
Aphrodite ve Eros'la başlayan kitapta Dr. Yörükân,
Aşk Ugruna Ölenler, Aşkta İhanete Ugrayanlar,
Aşkta Yasak İlişkiler, Aşkta Sapık İlişkiler bölümleriyle
herbiri bugün de geçerliliğini koruyan,
insani değerlere işaret eden öyküleri anlatıyor.
Orpheus ile Eurydike, Hero ile Leandros,
Paris ile Oine ne, Myrrha ile Kinyras,
Oidipus ile İokaste, Ekho ile Narkissos ve...
Kitabın sonunda mitolojik kahramanların soy ağacı
tabloları ve mitolojik kişiliklerin indeksi de yer alıyor.

ISBN: 975-458-027-6
OTM: 11011501

9 789754 580273